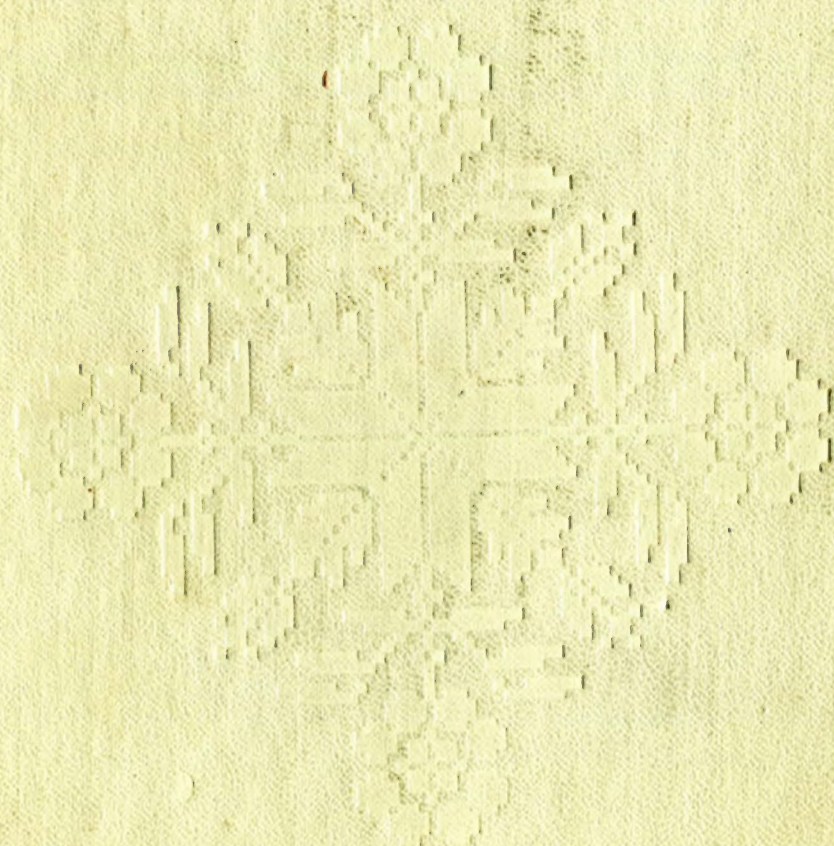

З НАРОДНАГА СЛОЎНІКА

АКАДЭМІЯ НАВУК БССР
ІНСТЫТУТ МОВАЗНАЎСТВА імя ЯКУБА КОЛАСА

3 НАРОДНАГА СЛОЎНІКА

ВЫДАВЕЦТВА «НАВУКА І ТЭХНІКА»
МІНСК 1975

Рэдактары:

А. А. КРЫВІЦКІ, Ю. Ф. МАЦКЕВІЧ

Рэцэнзенты:

кандыдаты філалагічных навук

І. М. ГАЙДУКЕВІЧ, А. І. ЧАБЯРУК

311 **З народнага слоўніка.** Рэд. А. А. Крывіцкі, Ю. Ф. Мацкевіч. Мн., «Навука і тэхніка», 1975.

352 с. (АН БССР. Ін-т мовазнаўства імя Якуба Коласа).
У перапл.

Кніга змяшчае падборкі традыцыйных мясцовых слоў, зарэгістраваных у сучаснай дыялектнай мове розных раёнаў Беларусі, а таксама часткі збораў народных тэрмінаў і назваў з розных галін старых гаспадарчых заняткаў, са сферы адносін паміж людзьмі і, нарэшце, групы слоў некаторых лексіка-граматычных класаў слоўніка асобных гаворак. Да кнігі прыкладаецца агульны алфавітны індэкс пададзеных у ёй слоў. У пачатку змешчан агляд рукапіснай спадчыны беларускай дыялектнай лексікаграфіі і кароткі агляд этапаў яе фарміравання.—
Бібліягр. у падрадж. заўвагах.

З $\frac{70105-037}{M316-75}$ 56-75

4С(Бел)

© Выдавецтва «Навука і тэхніка», 1975.

АД РЭДАКТАРАЎ

Па ўсёй нашай рэспубліцы ідзе зараз выяўленне і рэгістрацыя традыцыйнай рэгіянальнай лексікі, характэрнай для беларускай народнай (дыялектнай) мовы. Гэтыя словы выходзяць з паўсядзённага ўжытку, захоўваюцца часта ўжо толькі ў памяці старэйшых мясцовых жыхароў і хутка могуць знікнуць назаўсёды.

Такі лёс дыялектных слоў у наш час натуральны і непазбежны. Адбыліся грандыёзныя эканамічныя і сацыяльныя пераўтварэнні ў рэспубліцы, якія абумовілі карэнныя змяненні ў моўнай культуры нашага народа. Але вялікай стратай было б для навукі, калі б яны зніклі бяследна. Не так многа трэба намаганняў і сродкаў, каб уратаваць ад поўнага забыцця некалькі дзесяткаў тысяч падобных слоў. А захаваць іх дакладныя гукавыя вобразы і падрабязныя звесткі аб былой ролі ў моўных зносінах, а таксама аб пашырэнні варта не толькі дзеля лінгвістыкі. За словамі крыецца, як вядома, шмат вельмі цікавых і важных таямніц далёкага мінулага нашага народа. Ды і не выключана таксама магчымасць, што якое-небудзь з занатаваных рэгіянальных народных слоў, выпрабаваных і адшліфаваных многімі пакаленнямі, спатрэбіцца і для нашых агульнанародных зносін, для майстроў мастацкай мовы.

Ва ўсеагульны рэспубліканскі «пераліс» рэгіянальных слоў уключыліся зараз лінгвісты, выкладчыкі мовы і студэнты-філолагі нашых універсітэтаў і педагагічных інстытутаў, настаўнікі, працаўнікі культуры і інш. Ствараюцца вялікія зборы падобных слоў і фразеалагізмаў па дыялектных зонах Беларусі і па арэалах асобных гаворак. На аснове іх складаюць розныя дыялектныя слоўнікі. Некаторыя з такіх слоўнікаў ужо выйшлі ў свет.

Завяршаецца збіранне звестак аб дыялектных адрозненнях у галіне слоўніка на тэрыторыі Беларусі для складання Лексічнага атласа беларускай мовы.

Гэта ж кніжка — зборнік адносна невялікіх індывідуальных падбораў рэгіянальных беларускіх слоў. Адны з іх змяшчаюць калекцыі дыялектызмаў, заўважаных аўтарамі ў мове сваіх землякоў і блізкіх. Другія з'яўляюцца дапаўненнем да выпушчаных у свет дыялектных слоўнікаў. Трэція — гэта тэматычныя зборы народнай лексікі або часткі іх.

У адпаведнасці са зместам артыкулы падзелены ў кнізе на дзве групы. Артыкулы, якія змяшчаюць наогул розныя асаблівыя словы, характэрныя для той ці іншай гаворкі або групы іх, складаюць першую частку кніжкі — «Лексічныя асаблівасці гаворак». Падборкі слоў у гэтых артыкулах з'яўляюцца дыферэнцыяльнымі ў адносінах да слоўніка літаратурнай беларускай мовы (у прыватнасці, да «Беларуска-рускага слоўніка», 1962), а ў некаторых выпадках — і да існуючых дыялектных слоўнікаў па адпаведнай тэрыторыі ці гаворцы. Парадак размяшчэння артыкулаў адпавядае ўмоўнай картаграфічнай паслядоўнасці следавання геаграфічных аб'ектаў пры пералічэнні (у дадзеным выпадку вёсак і раёнаў, дзе адзначаны словы).

Другая частка кніжкі «Народная тэрміналогія і наменклатура» ўключае пераважна артыкулы, у якіх пададзена лексіка некаторых традыцыйных заняткаў і промыслаў (жывёлагадоўля, пчалярства, рыбалоўства, плытніцтва), назвы самаробных бытавых і гаспадарчых прадметаў (посуд і інш.), а таксама некаторыя граматычныя і семантычныя групы рэгіянальных слоў (назоўнікі, дзеясловы, прыслоўі, выклічнікі, экспрэсіўныя назвы).

Рэгіянальныя словы і ілюстрацыі да іх пададзены ў фанетычным запісе графічнымі сродкамі беларускага літаратурнага пісьма. Дадаткова ўведзен знак *ъ*, які абазначае ненаціскны рэдуцыраваны галосны няпэўнай якасці (знак *ь* абазначае толькі мяккасць папярэдняга зычнага). Знакам *г* перадаецца выбухны гук *г*. Не атрымалі спецыяльнага графічнага абазначэння вузкія («закрывыя») галосныя *о*, *е*, якія адзначаюцца ў якасці асобных фанем пад націскам у дыялектнай мове на паўднёвым захадзе Беларусі. Яны перадаюцца літарамі *о*, *ѐ*, *е*,

э, як і звычайныя галосныя *о, е* (артыкулы М. В. Бірылы, Е. Ф. Дуброўскай, Н. Д. Корань, І. І. Крамко, А. М. Прышчэпчык, А. К. Усціновіч, В. В. Шура). Ужыванне гэтых галосных добра вывучана, а геаграфія іх у дыялектнай мове ў межах Беларусі адлюстравана на спецыяльных картах «Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы» (1963).

Словы ў артыкулах упарадкаваны пераважна па алфавіту. Але ў некаторых падборках словаўтваральныя варыянты назваў або вытворныя ад слоў змяшчаюцца пад адным загалоўным словам і ў алфавіт не выносяцца. Ёсць таксама артыкулы, у якіх уся лексіка групуецца па тэмах або сінанімічных радах. Нарэшце, у радзе артыкулаў паасобныя групы слоў па тых ці іншых прычынах адзначаюцца толькі ва ўводзінах да падборака, а ў алфавіт не ўносяцца. Для таго каб лягчэй было адшукаць у кнізе любое ўключанае ў падборкі слова, дадаецца агульны індэкс лексікі. Ён змешчан у канцы кнігі.

У загалоўных словах адзначан націскны склад. У ілюстрацыях жа месца націску ў словаформах паказана толькі ў тых выпадках, калі яны з'яўляюцца рэгіянальнымі ў гэтых адносінах.

Пры характарыстыцы слоў аўтары карысталіся рознымі скарачэннямі. Агульнапрынятыя ў кнізе скарачэнні пададзены алфавітным спісам. Дадатковыя ж спецыяльныя скарачэнні ў матэрыялах розных аўтараў раскрываюцца асобна ў кожным артыкуле.

У заключэнне адзначым, што першая ініцыятыва па стварэнню зборніка рэгіянальных лексікаграфічных твораў «малога жанру» і публікацыі іх належыць кафедры мовы Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя М. Горкага разам з выдавецтвам «Вышэйшая школа» («Матэрыялы для слоўніка народна-дыялектнай мовы». Пад рэд. Ф. Янкоўскага. Мінск, 1960). Гэта кніжка, такім чынам, з'яўляецца як бы новым, наступным зборнікам падобных твораў. У Інстытуце мовазнаўства ідзе падрыхтоўка яшчэ адной такой кніжкі. Але не толькі ў Інстытуце мовазнаўства можна зараз падрыхтаваць і выпусціць у свет падобныя зборнікі рэгіянальных матэрыялаў па лексіцы і фразеалагізмах. Нямала ёсць цікавых збораў рэгіянальных беларускіх слоў у картатэчных скрынках нашых мовазнаўцаў — выкладчыкаў мовы ў вышэйшых навучальных установах рэспублікі. Асаблі-

вья мясцовыя словы з'яўляюцца таксама зместам першых навуковых лінгвістычных прац многіх студэнтаў-філолагаў і настаўнікаў.

Публікацыя гэтых матэрыялаў пры належнай падрыхтоўцы іх да гэтага была б не толькі важнай для навукі, культуры, але і стымулам для яшчэ больш шырокага разгортвання збіральніцкай і даследчай працы ў галіне народнага слоўніка.

СПІС АГУЛЬНАПРЫНЯТЫХ СКАРАЧЭННЯЎ

абразл.— абразлівае
адз.— адзіночны лік
асудж.— асуджальнае
безас.— безасабовае
выкл.— выклічнік
груб.— грубае
грэбл.— грэблівае
гумар.— гумарыстычнае
дзеепрым.— дзеепрыметнік
дыял.— дыялектнае
ж.— жаночы род
жарт.— жартоўнае
займ.— займеннік
зак.— закончанае трыванне
зборн.— зборны
звыч.— звычайнае
злучн.— злучнік
зневаж.— зневажальнае
зніж.— зніжанае
іран.— іранічнае
кніжн.— кніжнае
ласк.— ласкальнае
ліч.— лічэбнік

м.— мужчынскі род
м. і ж.— агульны род
метаф.— метафарычнае
мн.— множны лік
н.— ніякі род
неадабр.— неадабральнае
незак.— незакончанае трыванне
непаш.— з непашанай
павеліч.— павелічальнае
пагардл.— пагардлівае
пахв.— пахвальнае
перан.— пераноснае значэнне
прым.— прыметнік
прыназ.— прыназоўнік
прысл.— прыслоўе
Р.— родны склон
рэдка.— рэдкаўжывальнае
спагадл.— спагадлівае
спрошч.— спрошчанае
узмацн.— узмацняльнае
у знач.— у значэнні
уніж.— уніжальнае
экспр.— экспрэсіўнае

РУКАПІСНЫЯ МАТЭРЫЯЛЫ ДЛЯ СЛОЎНІКА БЕЛАРУСКАЙ ДЫЯЛЕКТНАЙ МОВЫ

У бібліятэках і архівах Ленінграда захоўваецца ня-мала беларускіх рукапісных матэрыялаў. Гэта вядома з навуковай літаратуры першай чвэрці XX ст.¹ Там яны назапашваліся на працягу доўгага гістарычнага перыяду. У Пецярбургу размяшчаліся такія навукова-даследчыя цэнтры, як Расійская акадэмія навук, Рускае геаграфічнае таварыства, а таксама выдавецтвы, навучальныя ўстановы. Тут прайшла значная частка жыцця і дзейнасці рада беларускіх дзеячаў культуры: Я. Карскага, Б. Эпімаха-Шыпілы, Б. Тарашкевіча і інш. Сюды ехала вучыцца беларуская моладзь.

Сярод шматлікіх беларускіх этнаграфічных апісанняў, фальклорных запісаў, гістарычных даследаванняў, якія засталіся ненадрукаванымі, у кнігасховішчах Ленінграда ёсць многа лексікаграфічных матэрыялаў — асобных слоўнікаў і падборак беларускай лексікі. Траплялі яны сюды пераважна праз Аддзяленне рускай мовы і славеснасці Расійскай акадэміі навук. Паводле акадэмічнага статута разам з іншымі працамі планавалася скласці слоўнік абласных слоў. Для збору рускай дыялектнай лексікі была распрацавана кароценькая інструкцыя з трох пунктаў: 1) каб словы былі напісаны беспамылкова і з пазначэннем націску, 2) каб яны мелі дакладнае тлумачэнне свайго значэння, 3) каб далучаны былі ў патрэбных выпадках прыклады выкарыстання

¹ Е. Ф. Карский. Белорусы. Вильна, 1904, стар. 231, 245, 253; Д. К. Зеленин. Описание рукописей Ученого архива Русского географического общества, вып. I—III. Пг., 1914—1915; «Полюмя», 1925, № 5, стар. 173—174.

слоў². Інструкцыю ў 1845 г. разаслалі дырэктарам і наглядчыкам усіх губернскіх гімназій і вучылішчаў з просьбай браць удзел у збіранні дыялектных слоў. Такім шляхам у Акадэмію навук ішлі адказы не толькі з рускіх, але і з беларускіх і ўкраінскіх губерняў. Аддзяленне мовы і славеснасці, складаючы «Опыт областного великорусского словаря», мела намер выдаць яго ў двух выпусках: у першым — словы з гаворак Паўночнай і Сярэдняй Расіі і Сібіры, у другім — беларускія і ўкраінскія. Але ўбачыўшы вялікую колькасць такіх матэрыялаў, заўважыўшы істотную розніцу паміж імі, у Аддзяленні рашылі беларускую і ўкраінскую лексіку змясціць у асобных слоўніках. Аднак гэта задума не была здзейснена.

У 1851 г. І. Сразнеўскі распрацаваў новую праграму, якая раіла збіральнікам адлюстроўваць у запісах асаблівасці вымаўлення, змянення, спалучэння слоў, прапаноўвала паказваць тэрыторыю, на якой пашыраецца такое вымаўленне, і ўсё падмацоўваць прыкладамі. Гэту праграму надрукавалі ў дадатках да Весцяў Акадэміі навук, апрача таго, дзве тысячы асобных экзэмпляраў разаслалі праз дэпартамент народнай асветы ў школы. Так значная частка запісаў беларускай лексікі трапіла да І. Сразнеўскага і цяпер захоўваецца ў яго фондзе³.

Настаўнік М. Дзмітрыеў у 1858 г. даслаў «Алфавитный указатель особенных слов и выражений, извлеченных из песен и сказок крестьян Новогрудского уезда»⁴. Назва слоўніка прыблізна акрэслівае межы, дзе рабіліся запісы, паказвае, што словы выбраны з фальклорных твораў. Парадак размяшчэння слоў алфавітны, націск у іх не абазначаецца, словы падаюцца не ў пачатковай форме, а так, як у тэксце. Зразумела, што адзінай сістэмай памет тут нельга было абысціся, і аўтар да кожнай ускоснай формы даў адпаведныя граматычныя паметы. Не кожнае слова забяспечана тлумачэннем. Працуючы над слоўнікам, М. Дзмітрыеў не скарыстаў «Опыта областного великорусского словаря» як узору для складання слоўніка, не заўважыў ён і «Белорусских слов» С. Мікуцкага, якія былі апублікаваны ў 1854 г. і маглі быць

² Архіў АН СССР, ф. 1, воп. 1, № 98.

³ Там жа, ф. 216.

⁴ Там жа, ф. 216, воп. 3, № 280.

добрым прыкладам і для адбору лексікі, і для знаёмства з прыёмамі лексікаграфічнай апрацоўкі слова.

Артыкул Капанасевіча «Отличительные черты говора жителей Минской губернии»⁵ ў дадатку мае слоўнік на 292 словы, да кожнага з іх ёсць тлумачэнне, у некаторых артыкулах даюцца паралелі з суседніх моў, часам робіцца спроба вызначыць этымалогію слова.

Рукапіс П. Рафаловіча «Наблюдения над языком простого народа, живущего в Гродненской губернии»⁶ ахоплівае 450 слоў і мае своеасаблівую будову: спачатку падаюцца назвы свят і ўласныя імёны, а далей ідуць алфавітныя падборкі слоў на кожную часціну мовы. Словы тлумачацца апісальна, націск абазначаецца непаслядоўна, граматычныя каментары даюцца толькі да назоўнікаў і прыметнікаў.

Слоўнік «Белорусские слова, собранные в местечке Горках Могилевской губернии»⁷ з рээстрам на 400 адзінак складзен невядомым аўтарам і не датаван, няма паслядоўнасці і ў перадачы фанетычных асаблівасцей гаворкі; націск пазначан у кожным слове, тлумачэнні апісальныя і перакладныя.

У «Сборнике слов, записанных в Гродненской и отчасти в Минской губерниях»⁸ 364 артыкулы. Словы пашпартызаваны, тлумачацца апісальна, шляхам перакладу і часам камбінаваным спосабам. Падборка Чурылы «Слова, употребляемые в Чаусском уезде Могилевской губернии»⁹ змяшчае некалькі дзесяткаў беларускіх слоў з абазначанымі націскамі і перакладам на рускую мову. Аналагічная пабудова і апрацоўка лексікі ў падборках Янчукова «Слова Минской губернии Бобруйского уезда м. Глусска», К. Янцэвіча, Бялінскага¹⁰.

Асобна трэба адзначыць, што ў фондзе І. Сразнеўскага захоўваецца нямала запісаў лексікі з сумежных з Беларуссю губерняў: Смаленскай, Чарнігаўскай¹¹.

Каштоўныя матэрыялы захоўваюцца ў гэтым самым архіве ў фондзе № 197 (воп. 2), дзе згрупаваны адказы на «Программу для собирания особенностей народных

⁵ Архіў АН СССР, ф. 216, воп. 3, № 1177.

⁶ Там жа, ф. 216, воп. 4, № 292.

⁷ Там жа, ф. 216, воп. 4, № 292.

⁸ Там жа, ф. 216, воп. 4, № 260.

⁹ Там жа, ф. 216, воп. 3, № 1186.

¹⁰ Там жа, ф. 216, воп. 3, № 1162, 1175, 1165.

¹¹ Там жа, ф. 216, воп. 4, № 274, 276, 277, 285, 287, 158.

говоров» з Віленскай, Віцебскай, Мінскай, Гродзенскай губерняў (прыкладна каля 60 адказаў).

Слоўнікавае багацце беларусаў цікавіла П. Шэйна, дзейнасць якога ў Беларусі пачалася з 60-х гадоў XIX ст. Не ўся творчая спадчына гэтага фалькларыста апублікавана, ненадрукаванымі засталіся і лексічныя матэрыялы, сабраныя самім даследчыкам, а таксама яго шматлікімі карэспандэнтамі. У фондзе П. Шэйна (№ 104, воп. 1) знаходзяцца запісы лексікі з Барысаўскага, Горацкага, Лепельскага, Слуцкага, Слонімскага, Пружанскага і іншых павеатаў¹². Адзіных правілаў апрацоўкі гэтых матэрыялаў П. Шэйн не прытрымліваўся: ён толькі выяўляў словы і тлумачыў іх значэнне.

У кароткай справаздачы пра вынікі падарожжа па Беларусі П. Шэйн у лютым 1878 г. пісаў, што праверыў і папоўніў вялікай колькасцю слоў працу І. Насовіча¹³. У адным з яго рукапісаў занатавана больш за 100 слоў, якія не ўвайшлі ў слоўнік І. Насовіча. Своеасаблівыя слоўнікі складаюць «Собственные имена белорусские», «Слова, которыми приманивают и отгоняют домашних животных». П. Шэйн — вядомы фалькларыст і этнограф. Ён не пакінуў ґрунтоўнай лексікаграфічнай працы, але тыя рукапісы, што засталіся ляжаць на паліцах архіваў, сведчаць пра вялікую цікавасць даследчыка да беларускіх лексічных скарбаў.

Багата лексічнымі матэрыяламі спадчына М. Нікіфароўскага. Займаючы сціплую пасаду настаўніка, ён шмат зрабіў, каб узняць на новую ступень вывучэнне гісторыі свайго народа. Больш за 20 гадоў М. Нікіфароўскі быў самым лепшым карэспандэнтам П. Шэйна, таму іх запісы захоўваюцца ў адным архіўным фондзе. Адзін з рукапісаў з'яўляецца слоўнікам¹⁴. Створан ён на матэрыяле гаворак Віцебскага, Полацкага, Дрысенскага, Лепельскага павеатаў у канцы 90-х гадоў XIX ст. Параўнанне слоўнікаў М. Нікіфароўскага і І. Насовіча дапамагае вызначыць прынцыпы адбору лексікі. Маючы пад рукой ёмістую працу І. Насовіча, ведаючы яе вартасць, М. Нікіфароўскі пазбягаў слоў, занатаваных І. Насовічам, і падаваў новыя, незарэгістраваныя ім. М. Нікіфароўскі змяшчаў словы з дадатковым ці іншым значэннем, чым у

¹² Архіў АН СССР, ф. 104, воп. 1, № 848.

¹³ Там жа, ф. 104, воп. 1, № 828, ліст 13.

¹⁴ Там жа, ф. 104, воп. 1, № 848.

слоўніку І. Насовіча, у новых словах выяўляў усе яго значэнні, кожнаму даваў дакладнае тлумачэнне. Апісальны спосаб ён лічыў найбольш прымальным, але зрэдку карыстаўся рускімі адпаведнікамі, а для назваў раслін яшчэ і лацінскімі. Пераноснае ці стылістычна афарбаванае значэнне слова адзначаў адпаведнай паметай. Ілюстрацыйны матэрыял браў з жывой гутарковай мовы і вуснай народнай творчасці, але прыклады падаваў не да кожнага рэестравага слова, не да кожнага яго значэння.

Рукапіс дэталёва разглядаў П. Шэйн і прапанаваў аўтару перагледзець рэестравую частку слоўніка. Праз некаторы час М. Нікіфароўскі перапрацаваў слоўнік і даслаў новы рукапіс¹⁵. Трэці слоўнік¹⁶ на матэрыяле гаворак Віцебскага павета М. Нікіфароўскі склаў як дадатак да адказу на праграму Я. Карскага. М. Нікіфароўскі, як бачым, тройчы рабіў захады да складання беларускага слоўніка, але ніводзін з яго слоўнікаў не быў надрукаваны. Рукапісныя слоўнікі М. Нікіфароўскага захавалі шмат беларускіх народных назваў і могуць быць выкарыстаны для слоўніка беларускіх народных гаворак.

Неаднаразова да інтэлігенцыі з просьбай збіраць помнікі вуснай народнай творчасці звярталася Рускае геаграфічнае таварыства. Беларускія этнаграфічныя і фальклорныя матэрыялы разам са слоўнікамі-дадаткамі часткова друкаваліся ў «Запісках» Таварыства, у этнаграфічных зборніках і зрэдку выходзілі асобнымі кніжкамі, а часткова засталіся ў архівах, у прыватнасці ў Архіве Геаграфічнага таварыства Саюза ССР. Г. Кладніцкі ў «Этнографических сведениях о жителях Лепельского уезда Витебской губернии»¹⁷ спрабуе вызначыць асаблівасці сваёй гаворкі і ў дадатку да гэтай працы змяшчае дзве падборкі: «Слова, употребляемые в особенном смысле» і «Слова местные». Тут сабраны мясцовыя назвы бытавых прадметаў, сельскагаспадарчых прылад працы, з'яў прыроды. Этнаграфічныя матэрыялы з лексічнымі падборкамі захоўваюцца ў фондах № 20 (Мінская губерня), № 54 (зборныя матэрыялы), № 4 (Віленская губерня), № 21 (Магілёўская губерня), № 11 (Гродзенская губерня)¹⁸.

¹⁵ Архіў АН СССР, ф. 104, воп. 1, № 54.

¹⁶ Там жа, ф. 197, воп. 2, № 12.

¹⁷ Архіў Геаграфічнага таварыства Саюза ССР, ф. 5, воп. 1, № 5.

¹⁸ Там жа, ф. 20, 54, 4, 21, 11.

Надрукаваныя, а таксама рукапісныя слоўнікі і падборкі слоў паказваюць, што збіранне беларускай народнай лексікі прыкметна актывізавалася ў другой палавіне XIX ст. у выніку павышанай цікавасці да Беларусі, яе гісторыі, мовы з боку Аддзялення рускай мовы і славеснасці Акадэміі навук. Значна павялічваецца колькасць збіральнікаў беларускай лексікі: удзельнічаюць настаўнікі, этнографы, фалькларысты, вучоныя. Збіральнікам былі разасланы звароты і праграмы Акадэміі навук і Рускага геаграфічнага таварыства, у якіх дакладна былі акрэслены пытанні, што запісваць і як запісваць, і гэта палепшыла якасць запісаў. Архіўныя рукапісныя працы з народнай лексікай дзеляцца на слоўнікі і падборкі слоў. У аснове гэтага дзялення ляжыць парадак падачы і апісання дыялектных слоў: для слоўнікаў характэрна алфавітная і алфавітна-гнездавая будова рээстра; у падборках парадак размежавання не акрэсліваецца: гэта выпадковае размяшчэнне лексічных адзінак, тэматычнае групуванне і класіфікацыя па часцінах мовы.

Рээстравыя словы і прыклады-ілюстрацыі некаторыя складальнікі падавалі ў фанетычным запісу з рознай ступенню дакладнасці перадачы мясцовага вымаўлення. Такія запісы найбольш карысныя для сённяшніх даследчыкаў беларускіх гаворак. Аднак у большасці слоўнікаў і падборах аўтары прытрымліваліся рускага правапісу, таму «згладжваліся» фанетычныя асаблівасці беларускай мовы, а таксама той гаворкі, дзе зарэгістравана слова. Для даследчыкаў беларускай лексікі гэта не будзе перашкодай, таму што фанетычныя тонкасці вымаўлення слоў ні ў якім слоўніку не ўяўляюць цікавасці. Абазначэнне націску ў лексікаграфічных працах абавязковае. Гэтага правіла прытрымліваліся многія складальнікі слоўнікаў і падбораў, але значная частка матэрыялаў мае заганы: няма націскаў на рээстравых словах і прыкладах.

Як паказвае аналіз, асноўным для тлумачэння значэнняў слоў быў перакладны спосаб, пры якім да беларускіх слоў падбіралі адзін-два ці некалькі рускіх адпаведнікаў. У многіх выпадках гэты спосаб быў непрымальным. Тады перавага аддавалася апісальнаму тлумачэнню: семантыка слова раскрывалася праз апісанне характэрных асаблівасцей прадмета ці з'явы. Цікава, што ў ранейшых матэрыялах апісанне мела этнаграфічны ўхіл, пасля

назіраецца паступовы пераход да філалагічнага апісання, і за аб'ект тлумачэння бярэцца само слова. Апісанне становіцца больш лаканічным, з мінімальнымі звесткамі, неабходнымі для разумення значэння слова, і яно найбольш адпавядае прызначэнню філалагічных слоўнікаў.

У некаторых слоўнікавых артыкулах падаюцца даведкі, якія характарызуюць паходжанне слова, адлюстроўваюць яго генетычныя сувязі, семантычную гісторыю. Вытворныя словы, якія адрозніваюцца ад невытворных толькі прыналежнасцю да іншага разраду, забяспечваюцца спасылкамі і граматычнымі паметамі без лексічнага тлумачэння. Пры фанетычных і марфалагічных варыянтах слова, пры сінонімах-дублетах разгорнутае тлумачэнне звычайна не паўтараецца, а замяняецца адсылкамі, якія ўстанаўліваюць сувязь паміж асобнымі словамі з аднолькавым значэннем.

Складальнікі слоўнікаў і падборак слоў у другой палавіне XIX ст. пачынаюць усведамляць важнасць ілюстрацыйнага матэрыялу ў лексікаграфічных працах. Праўда, многія з іх непаслядоўна падавалі прыклады ў слоўнікавых артыкулах. Спачатку гэта былі адзінкавыя, часам нават прыдуманая складальнікам фразы, у якіх значэнне рэестравага слова раскрывалася ў кантэксце. Патрабаванне ілюстраваць словы крок за крокам асэнсоўвалася большасцю складальнікаў, адначасова павышалася якасць ілюстрацыйнага матэрыялу: замест выпадковых, урыўкавых фраз у слоўнікавыя артыкулы ўключаліся лагічна закончаныя сказы, выслоўі, урыўкі з твораў вуснай народнай творчасці. Фразеалагізмы зрэдку выдзяляліся ў самастойныя слоўнікавыя артыкулы, але часцей за ўсё выкарыстоўваліся як ілюстрацыйны матэрыял.

Граматычныя і стылістычныя паметы ў малых слоўніках і падборках слоў не сталі абавязковымі, складальнікі абмежаваліся кароткімі рэмаркамі, асобнымі каментарыямі. Толькі С. Мікуцкі, П. Шэйн, М. Нікіфароўскі выпрацавалі пэўныя граматычныя кваліфікатары і сістэматычна выкарыстоўвалі стылістычныя паметы, настойліва сцвярджаючы неабходнасць гэтых элементаў у лексікаграфічных працах.

У архівах Ленінграда, апрача падборак слоў і разрозненых лексічных матэрыялаў, захоўваюцца невялікія закончаныя лексікаграфічныя працы: «Собрание белорус-

ских слов» І. Насовіча, «Белорусские слова» С. Мікуцкага, «Словарь белорусского наречия» П. Шпілеўскага, «Белорусский словарь» С. Мядзведскага. Найменш звостак у друку захавалася пра слоўнік апошняга аўтара.

«Белорусский словарь», складзены С. Мядзведскім з Талачына, налічвае 1658 слоўнікавых артыкулаў. Апрача агульных назваў, аўтар уключыў у рэестр уласныя імёны, геаграфічныя назвы, рад выклічнікаў і некаторыя аказіянальныя словы. Фразеалагічныя звароты выступаюць як слоўнікавыя артыкулы з выразнымі этнаграфічнымі тлумачэннямі. Аўтар разумее, што беларускай мове ўласціва шматзначнасць слова і аманімія, і гэта знайшло адлюстраванне ў слоўніку. Кожнае слова мае націск. Перавага аддаецца апісальнаму спосабу тлумачэння, але часта філалагічнае апісанне набывае энцыклапедычны характар. Некаторыя словы тлумачацца адным ці некалькімі рускімі адпаведнікамі, а назвы раслін, грыбоў дадаткова яшчэ і лацінскімі. Даволі часта выкарыстоўваецца і камбінаванае тлумачэнне — адпаведнік у спалучэнні з апісаннем. Граматычныя і стылістычныя паметы вельмі сціплыя, ставяцца эпизадычна. Слоўнік С. Мядзведскага невялікі памерам і не ўнёс у тагачасную лексікаграфічную практыку якіх-небудзь істотных змен, удасканаленняў: ён найбольш каштоўны тым, што захоўвае народную лексіку Віцебшчыны.

У гэтым артыкуле каратка ахарактарызаваны рукапісныя матэрыялы для слоўніка беларускіх народных гаворак, якія захоўваюцца ў Ленінградзе. Апрача таго, значная колькасць іх знаходзіцца ў архівах і кнігасховішчах Масквы, Варшавы, Вільнюса, Мінска.

Вялікая колькасць запісаў беларускай народнай лексікі, сабранай у мінулым і пачатку нашага стагоддзя, мае неаспрэчнае значэнне для вывучэння гісторыі беларускай лексікаграфіі, для сучаснай лексікаграфічнай практыкі.

ТРЫ ЭТАПЫ ФАРМІРАВАННЯ БЕЛАРУСКАЙ ДЫЯЛЕКТНАЙ ЛЕКСІКАГРАФІІ

У гістарычным працэсе фарміравання беларускай дыялектнай лексікаграфіі досыць выразна адрозніваюцца тры асноўныя этапы: этнаграфічны, этна-лінгвістычны і ўласна дыялектаграфічны. Кожны з іх вызначаецца галоўным чынам асаблівымі мэтамі, якім падпарадкоўвалася праца ў галіне слоўніка народнай мовы. А ў сувязі з гэтым яны характарызуюцца і асаблівымі па зместу і па форме лексікаграфічнымі здабыткамі.

Этапы фарміравання беларускай дыялектнай лексікаграфіі — гэта не гістарычная паслядоўнасць пэўных перыядаў у яе развіцці. Адзначаныя этапы адлюстроўваюць паступовасць яе станаўлення як асобнай галіны беларускай дыялектаграфіі, дынаміку ўзроўняў працы па рэгістрацыі і апісанню дыялектнай лексікі.

Э т н а г р а ф і ч н ы э т а п. Жывое слова народа — асноўны сродак увасаблення яго рознабаковага жыццёвага вопыту і здабыткаў духоўнай культуры. А таму разгортванне працы ў першыя дзесяцігоддзі XIX ст. па выяўленню, рэгістрацыі і даследаванню вуснапаэтычных твораў, а таксама традыцыйных уяўленняў і паняццяў беларускага народа пацягнула за сабой і рэгістрацыю лексікі беларускай дыялектнай мовы. Лічыць гэта пачаткам дыялектнай лексікаграфіі, зразумела, нельга. Збіральнікі і даследчыкі традыцыйнай народнай творчасці і культуры ў сваіх працах, як правіла, не вылучалі яшчэ і не разглядалі народнае слова асобна, як моўную з'яву. Аднак хоць і не ў якасці заснавальнікаў тых ці іншых галін беларускай дыялекталогіі, але з вялікай павагай называюць беларускія лінгвісты сваімі папярэднікамі на гэтай мовазнаўчай ніве піянераў беларусазнаўства З. Даленгу-Хадакоўскага, І. Шыдлоўскага, шматлі-

кіх вядомых і славурых этнографіаў і фалькларыстаў: А.Кіркора, Р. Зянькевіча, Я. Баршчэўскага, П. Баброўскага, П. Чубінскага, М. Дзмітрыева, П. Шэйна, П. Бясонава, М. Нікіфароўскага, М. Янчука, М. Доўнара-Запольскага, А. Багдановіча, М. Федароўскага, І. Сербавы, А. Сержпутоўскага, Ч. Пяткевіча, К. Машынскага і многіх іншых. Таму што яны, вывучаючы побыт, заняткі і традыцыйныя паняцці людзей розных этна-дыялектных частак Беларусі, занатоўваючы беларускія вусныя народныя творы, рэгістравалі народныя паняцці, уяўленні і вобразы ў мясцовым моўным «убранстве». Гэта каштоўныя здабыткі беларускай дыялектнай лексікаграфіі (як і дыялекталогіі ў цэлым), той багаты «пасяг», які яна атрымала ад сваіх «бацькоў» — беларускай этнаграфіі і фалькларыстыкі. Фальклорна-этнаграфічныя матэрыялы мінулага з'яўляюцца, безумоўна, такой жа важнай крыніцай звестак пра народную лексіку, як і сучасная дыялектная мова. А ў некаторых выпадках, напэўна, адзінай.

Рост цікавасці ў навуковых і грамадскіх колах Расіі ў першай палавіне XIX ст. да традыцыйнай культуры і побыту беларусаў, да гістарычных пісьмовых дакументаў і твораў на старабеларускай пісьмовай мове выклікаў неабходнасць спецыяльнага вывучэння і апісання асаблівасцей беларускай мовы, і перш за ўсё, зразумела, лексічных. Для дакладнага разумення гістарычных тэкстаў і запісаў фальклору патрэбны былі ў першую чаргу спецыяльныя даведнікі аб асаблівых гістарычных, а таксама агульнанародных і дыялектных словах жывой беларускай мовы. Такія просценскія даведнікі ў выглядзе каментарыяў, індэксаў слоў, падрадкавых заўваг і ў іншых формах змяшчаліся першапачаткова як дадаткі да збораў і публікацый фальклорна-этнаграфічных і гістарычных матэрыялаў. Зразумела, што гэтага было мала. Пачынае адчувацца і паступова ўсведамляцца неабходнасць у ґрунтоўным агульным даведніку па гістарычнай і дыялектнай лексіцы беларускай мовы.

Першыя захады па збіранню лексікі дыялектнай мовы і першыя спробы яе лексікаграфічнай апрацоўкі ў Расіі адносяцца да пачатку XIX ст. На Беларусі гэта праца пачала разгортвацца па ініцыятыве двух навуковых цэнтраў таго часу — Віленскага універсітэта і Маскоўскага разам з Расійскай акадэміяй навук.

У Віленскім універсітэце былі распрацаваны досыць шырокія праграмы збірання матэрыялаў па гісторыі і этнаграфіі народаў у першую чаргу заходняй часткі тагачаснай Расіі. У зваротах і інструкцыях увага збіральнікаў адпаведных звестак, дакументаў і вуснапаэтычных твораў звярталася і на неабходнасць вывучэння жывой мовы народа, рэгістрацыі мясцовых слоў¹. На заклікі віленскіх вучоных адгукнуліся многія прадстаўнікі мясцовай інтэлігенцыі з Беларусі, і ў першую чаргу студэнты універсітэта. Праўда, гэта рэгістрацыя мясцовых слоў не была выразна падпарадкавана нейкім канкрэтным лексікаграфічным задумам. Аднак у вучоных колах універсітэта і ў асяроддзі студэнцтва добра ўсведамлялася ў той час, трэба думаць, не толькі навуковая, але і грамадская патрэба ў слоўніках і іншых даведніках па мове беларускага народа. Не выпадкова адсюль была паддзена думка аб неабходнасці складання гістарычнага слоўніка мовы помнікаў старабеларускай пісьменнасці (праф. І. Лабойка). Добра вядомы таксама погляды рэвалюцыйна-дэмакратычных колаў студэнтаў універсітэта на беларускі народ і яго мову і на задачы па яе вывучэнню і грамадскаму ўзвышэнню.

З выхаванцаў Віленскага універсітэта асабліва вылучаецца як збіральнік лексікі жывой беларускай мовы Ян Чачот (1796—1846), вядомы беларускі паэт і фалькларыст пачатку XIX ст. Складзены ім слоўнічак спецыфічных беларускіх слоў — адносна невялікі збор лексікі (растлумачана каля 250 слоў). Але гэта ўжо, можна сказаць, спецыяльная лексікаграфічная праца. Аўтар кіраваўся пэўным лінгвістычным крытэрыем адбору слоў, і апрацаваны яны ў слоўнічку з лексікаграфічнага боку больш дасканалы і поўны, чым у звычайным лексічным каментарыі да тэкстаў². Апрацоўка слова ў слоўнічку Я. Чачота была ўзорнай для наступных вядомых беларускіх лексікографаў. Я. Чачот быў таксама адным з тых, хто ўжо тады разумеў практычную неабходнасць у слоўніку беларускай мовы «не толькі для пакалення,

¹ Dziennik Wileński, t. IV, 1816; t. V, 1817.

² Некаторыя беларускія ідыяматызмы (уласнаназвы). У кн.: Piosnki wieśniacze z-nad Niemna i Dzwiny, niektóre przysłowia i idyotyzmu w mowie słowiano-krewickiej. Wilno, 1846. У кнізе ёсць таксама і звычайны перакладны індэкс беларускіх слоў (каля 200), якія ўжываюцца ў песнях і могуць быць незразумелыя для чытачоў (палякаў).

якое жыве, але яшчэ большую ў будучым», і заклікаў да яго складання.

Аднак найбольш значныя канкрэтныя дасягненні беларускай дыялектнай лексікаграфіі на этнаграфічным этапе яе станаўлення звязаны з арганізацыйнай дзейнасцю вучоных Маскоўскага ўніверсітэта і Расійскай акадэміі навук.

У 1811 г. пры Маскоўскім ўніверсітэце было заснавана «Таварыства аматараў расійскай славеснасці». Гэта таварыства ў 1819 г. звярнулася да інтэлігенцыі Расійскай дзяржавы з вядомым заклікам «Аб карысці збірання правінцыяльных слоў». У друкаваным органе таварыства быў апублікаван рад невялікіх падборак слоў, дасланых з розных месц Расіі, у тым ліку і з Беларусі³. У 1845 г. з заклікам да збірання «абласных слоў» звярнулася Другое аддзяленне Расійскай акадэміі навук (Аддзяленне рускай мовы і славеснасці). У канцы ж 40-х гадоў разаслаў па Расіі сваю вялікую праграму Этнаграфічны аддзел Рускага геаграфічнага таварыства, які таксама арыентаваў на збіранне звестак аб мовах насельніцтва розных месц Расіі.

Лексічныя матэрыялы, якія паступалі з дыялектных зон усходнеславянскіх моў, у Другім аддзяленні Акадэміі навук меркавалі падрыхтаваць да выдання ў выглядзе аднаго агульнага слоўніка «абласных слоў». Паводле плана А. Х. Вастокава слоўнік павінен быў складацца з двух «аддзяленняў»: 1. «Словы, ужывальныя ў Паўночнай і Сярэдняй Расіі і Сібіры». 2. «Гаворкі маларуская і беларуская» (кожная з іх са сваім алфавітам слоў)⁴. Аднак укладальнікі слоўніка ў Аддзяленні хутка пераканаліся, што аб'яднаць разам спецыфічную лексіку велікарускіх дыялектаў і лексіку ўкраінскай і беларускай моў немагчыма і нельга. Сабраныя матэрыялы з дыялектных зон гэтых моў выразна сведчылі, што ўкраінскае і беларускае «наречия» патрабавалі, як зазначалі члены Аддзялення, «па аб'ёму і асаблівых уласцівасцях сваіх асобных слоўнікаў»⁵. Ажыццёўлена была, як вядо-

³ Н. Ф. Гулицкий. История белорусской лексикографии XIX — начала XX вв. Автореф. канд. дисс. Минск, 1972, стар. 7.

⁴ Выдаць яго меркавалася пад назвай «Опыт словаря областных наречий». Л. И. Балахонova. История составления «Опыта областного великорусского словаря» и «Дополнения» к нему. У кн.: История русской диалектологии. М., 1961, стар. 103.

⁵ Там жа.

ма, толькі першая частка праекта А. Х. Вастокава. Матэрыялы па дыялектных зонах беларускай і ўкраінскай моў заставаліся ў большасці здабыткам рукапісных архіваў тагачасных навуковых арганізацый і вучоных⁶.

Да ліку першых актыўных збіральнікаў лексікі жывой беларускай мовы, якія былі цесна звязаны з маскоўскім цэнтрам, належалі І. Насовіч, С. Мікуцкі і інш. Але асабліва цікавай і арыгінальнай была ў той час слоўнікавая праца Паўла Міхайлавіча Шпілеўскага (1823—1861). За сваё непрацяглае жыццё ён шмат зрабіў у галіне этнаграфіі і фалькларыстыкі Беларусі. Вядомы быў ён таксама ў свой час як публіцыст і пісьменнік. У гісторыі ж нашага мовазнаўства ён лічыцца аўтарам першай спробы граматыкі і слоўніка жывой беларускай мовы. Гэта сціплая па аб'ёму і простая па зместу праца. Яе, напэўна, трэба лічыць толькі накідам вялікай навуковай задумы маладога даследчыка, а не завершаным творам. П. Шпілеўскі даслаў адзначаную працу ў Акадэмію навук з мэтай атрымаць адабрэнне і падтрымку ад вучоных для далейшых збіральніцкіх і даследчых заняткаў у гэтым напрамку.

Цэнтральная частка працы П. Шпілеўскага — слоўнік з'яўляецца алфавітнай падборкай беларускіх слоў (у колькасці звыш дзвюх тысяч), якія тлумачацца блізкімі або тоеснымі словамі рускай мовы. Але гэты слоўнік вызначаецца вельмі цікавай адметнасцю. Асноўнае месца ў ім займаюць не вузкія рэгіяналізмы, а словы, якія з'яўляюцца найбольш характэрнымі для гаворак усёй беларускай дыялектнай зоны і якія адначасова паказваюць своеасаблівасць іх у галіне слоўніка ў параўнанні з гаворкамі рускай і іншых славянскіх моў. У сувязі з гэтым слоўнік П. Шпілеўскага можна лічыць нават першай спробай лексікаграфічнага даведніка па беларускай мове як асобнай і самастойнай лінгва-этнічнай з'яве⁷. Таму шкада, канечне, што дасланая праца П. Шпілеўскага не выклікала з адзначанага боку ўвагі маскоўскіх вучоных і не атрымала адпаведнай ацэнкі. Праўда, у

⁶ Аб гэтых рукапісных матэрыялах піша ў сваім артыкуле, змешчаным у гэтай кнізе, М. Ф. Гуліцкі.

⁷ Слоўнікавая камісія Інбелкульта называла слоўнік П. Шпілеўскага ў якасці адной з крыніц для складання свайго фундаментальнага слоўніка жывой беларускай мовы. Гл. у кн.: Інстытут беларускай культуры. Мінск, 1926, стар. 35.

50-я гады П. Шпілеўскі рыхтаваў як быццам слоўнік беларускай мовы ў перапрацаваным і дапоўненым выглядзе да выдання разам з іншымі сваімі матэрыяламі і даследаваннямі. Але такой публікацыі яму ажыццявіць не ўдалося⁸.

Рэалізаваць думку аб складанні асобных даведачных слоўнікаў па лексіцы гаворак украінскай і беларускай дыялектных зон з уключэннем яшчэ ў дадатак гістарычнай лексікі маскоўскім вучоным самім было, зразумела, цяжка. Грунтоўны і дакладны даведнік можна было скласці пры наяўнасці не толькі матэрыялаў. Патрэбна было таксама добра ведаць жывыя мовы ўкраінскага і беларускага народаў і іх старажытнае пісьменства.

У сувязі з гэтым скласці асобны даведачны каталог беларускай лексікі вучоныя Акадэміі навук даручылі археографу, вядомаму тады знаўцу старой беларускай пісьменнасці і ўраджэнцу Беларусі Івану Іванавічу Грыгаровічу (1795—1852). Яго ведалі як складальніка індэкса незразумелых слоў да падрыхтаванага ім у 20-я гады зборніка гістарычных дакументаў на старабеларускай пісьмовай мове. І. Грыгаровіч распачаў працу над агульным слоўнікам старабеларускай пісьмовай і сучаснай яму беларускай дыялектнай мовы. Па завяршэнні гэта быў бы, відаць, досыць поўны і універсальны зборнік лексікі ў першую чаргу гісторыка-этнаграфічнага прызначэння⁹. Але І. Грыгаровіч змог укласці, на жаль, толькі словы на літары А—В¹⁰. Вучоныя Акадэміі навук вельмі прыхільна ставіліся да яго прынцыпаў укладання слоўніка, таму што яны адпавядалі іх меркаванням аб задачах падобнага даведніка: ён павінен быў дапамагчы ў першую чаргу раскрыццю сэнсу помнікаў старабела-

⁸ Пра гэта ён паведамляў у прадмове да сваёй публікацыі аб ваўкалаках. Гл.: Г. Кісялёў. «Я жыў з імі, я рос сярод іх...» «Полымя», 1974, № 3, стар. 222.

⁹ Інакш «слоўнік-даведнік» паводле класіфікацыі Л. В. Шчэрбы. Словы, сабраныя ў такіх слоўніках, «могуць належаць розным калектывам, розным эпохам і зусім не ўтвараюць якой-небудзь сістэмы». Л. В. Щербань. Опыт общей теории лексикографии. «Известия ОЛЯ АН СССР», № 3, 1940, стар. 90.

¹⁰ М. Улашчык. Літаратурная спадчына Івана Грыгаровіча. «Літаратура і мастацтва», 2 красавіка 1960 г.; Н. Ватацы. Ці друкаваўся «Слоўнік...» І. Грыгаровіча? «Літаратура і мастацтва», 28 кастрычніка 1969 г.; Н. Н. Улашчык. Очерки по археологии и источниковедению истории Белоруссии феодального периода. М., 1973, стар. 30—31.

рускай пісьменнасці, а таксама матэрыялаў па беларускай этнаграфіі і фалькларыстыцы.

Пасля смерці І. Грыгаровіча ажыццявіць справу, якую пачаў ён, было даручана кандыдату Маскоўскага універсітэта Станіславу Паўлавічу Мікуцкаму (1815—1890). С. Мікуцкі тры гады падарожнічаў па Беларусі, працаваў у бібліятэках і архівах, устанавіў асабістыя сувязі з мясцовымі даследчыкамі. Некалькі яго навуковых справаздач і некаторыя сабраныя лексічныя матэрыялы былі апублікаваны ¹¹. Ём задуман быў даведачны зборнік беларускай лексікі з жывой народнай мовы паводле матэрыялаў з фальклорных, этнаграфічных і непасрэдна гутарковых крыніц. Але нічога больш значага за артыкулы па лексіцы беларускай мовы ён не апублікаваў.

Розныя лексічныя даведнічкі, слоўнічкі-дадаткі да фальклорных і этнаграфічных зборнікаў, індэксы беларускіх слоў і іншыя службовыя лексікаграфічныя працоўкі, неабходныя ў апісаннях і даследаваннях матэрыяльнай і духоўнай культуры беларускага народа, рабілі і ў другой палавіне XIX ст. Падобныя тлумачальныя лексічныя дадаткі ёсць, напрыклад, у публікацыях А. Кіркора, П. Гільтэбрандта, П. Бяссонава, А. Дэмбавецкага, Д. Булгакаўскага, М. Доўнара-Запольскага, П. Шэйна, М. Нікіфароўскага і многіх іншых ¹². Але най-

¹¹ С. П. Микуцкий. Белорусские слова. «Известия имп. АН по ОРЯС», т. 2, 1853; я г о ж: Областные слова белорусских старцев. Там жа; Третий отчет о путешествии кандидата С. П. Микуцкого, 1854. Там жа, т. 3, вып. 5, 1854. (У гэтым жа перыядычным выданні ў наступныя гады былі змешчаны пятая, шостая і сёмая яго справаздачы аб працы ў Беларусі).

¹² А. Киркор. Этнографический взгляд на Виленскую губернию. «Этнографический сборник», вып. II. СПб, 1858; П. Гильтебрандт. Сборник памятников народного творчества в Северо-Западном крае, вып. I. Вильна, 1866; П. Бессонов. Белорусские песни с подробными объяснениями их творчества и языка. М., 1871; Опыт описания Могилевской губернии. Сост. по программе и под ред. А. С. Дембовецкого, кн. I. Могилев, 1882; Д. Г. Булгаковский. Пинчуки. Этнографический сборник. «Зап. имп. Рус. географ. об-ва по отд. этногр.», т. 13, вып. 3, 1890; М. В. Довнар-Запольский. Белорусское Полесье. Сборник этнографических материалов, вып. 1. Песни пинчуков. Киев, 1895; П. В. Шейн. Белорусские песни. СПб, 1874; Н. Я. Никифоровский. Очерки Витебской Белоруссии, вып. 1. М., 1892; вып. 2. М., 1892; я г о ж. Очерки простонародного житья-бытья в Витебской Белоруссии и описание предметов обиходности. Витебск, 1895.

больш значную працу па лексіцы жывой беларускай мовы ў другой палавіне XIX ст. даследчыкі ажыццяўлялі ўжо з пункту погляду мэт і задач, звязаных з вывучэннем структуры і сродкаў самой беларускай мовы.

Этна-лінгвістычны этап. Яшчэ ў 50-я гады XIX ст. сярод мясцовай беларускай інтэлігенцыі і ў афіцыйных навуковых колах Расіі пачынаюць набываць актуальнасць пытанні аб статусе жывой мовы «беларускага племя» і яе адносінах да іншых моў. Значна садзейнічала росту цікавасці да гэтых пытанняў не толькі назапашванне матэрыялаў па гісторыі, традыцыйнай арыгінальнай культуры і мове беларускага народа, але і з'яўленне мастацкай літаратуры на гэтай мове, стыхійны рэвалюцыйны і нацыянальны рух народных мас¹³. Беларуская мова, у прыватнасці старая пісьмовая і дыялектная, робіцца прадметам спецыяльных навуковых даследаванняў. Асаблівую цікавасць выклікае яе гукавая, граматычная і лексічная спецыфіка.

Пачынальнікамі лексікаграфічнай працы, накіраванай на раскрыццё лексічнай адметнасці жывой беларускай мовы ў цэлым як самастойнай лінгва-этнічнай з'явы, можна лічыць ужо, відаць, П. Шпілеўскага, Я. Чачота. Але сапраўднае ўзняцце беларускай лексікаграфіі на новую, этна-лінгвістычную ступень у сваім станаўленні адбылося дзякуючы плённай працы Івана Іванавіча Насовіча (1788—1877), выдатнага даследчыка беларускай вуснай народнай творчасці і мовы.

І. Насовіч пачаў вывучаць і рэгістраваць лексіку жывой беларускай мовы яшчэ ў 40-я гады XIX ст. адначас-

¹³ Сярод вучоных у Расіі пашыраюцца новыя для таго часу погляды на дыялекты («наречия») як на «віды» мовы, якія ўтварыліся ў выніку яе распаду, драбнення і разбурэння (раней дыялектную мову разглядалі як простанароднае, «мужыцкае» скажэнне культурнай мовы і адсталае сховішча моўных рэліктаў). Таму кожны дыялект павінен вывучацца ўсебакова, глыбока і асобна. «Па кожным з дыялектаў рускіх і іх мясцовых адценняў павінны быць складзены асобна слоўнікі і зборнікі ўзораў з песняў, прыказак, казак, размоў і інш.,— пісаў акад. І. І. Сразнеўскі ў 1850 г., накідваючы праграму навуковай працы па русістыцы,— і для кожнага асобна асабліва граматыка з разборам помнікаў народнай славеснасці ў адносінах да складу, мэты, форм выказвання і зместу. Развіццё мовы ў мясцовых відазмяненні павінна быць даследавана ў прыватных манаграфіях так жа выразна, як і развіццё мовы ў часе па помніках, якія засталіся ад розных стагоддзяў» (И. И. Срезневский. Мысли об истории русского языка. СПб, 1850. Цыт. па выд. М., 1959, стар. 81).

сова са збіраннем фальклорных твораў. Ён з'яўляўся адным з найбольш актыўных карэспандэнтаў Другога аддзялення Акадэміі навук у Маскве, куды даслаў вялікія і разнастайныя матэрыялы па вуснай народнай творчасці, значныя падборкі мясцовых беларускіх слоў¹⁴. Але ў 50-я гады ён «па асабістаму жаданню», як потым адзначыла Аддзяленне, старанна збіраў беларускую лексіку для задуманай ім вялікай і арыгінальнай працы — слоўніка тагачаснай народнай беларускай мовы. І ўжо ў 1861 г. І. Насовіч свой славуты слоўнік у завершаным выглядзе прадставіў у Маскву ў Акадэмію навук. Аднак толькі праз 10 год гэты вялікі лексікаграфічны твор (каля 30 тысяч слоў) са значнымі скарачэннямі быў, нарэшце, надрукаван¹⁵.

Фундаментальная лексікаграфічная праца І. Насовіча з'яўляецца фактычна першым грунтоўным слоўнікам беларускай нацыянальнай мовы. Таму І. Насовіч лічыцца заснавальнікам беларускай нацыянальнай лексікаграфіі. Праўда, у слоўніку І. Насовіча сабраны словы толькі беларускай дыялектнай мовы. Але ў той час дыялектная мова была яшчэ асноўнай разнавіднасцю беларускай нацыянальнай мовы ў цэлым. Літаратурная мова тады толькі пачынала фарміравацца.

З пункту погляду лексічных норм сучаснай агульна-народнай літаратурнай мовы і адпаведных асаблівасцей дыялектнай слоўнік І. Насовіча вызначаецца прыкметнай рэгіянальнасцю. Пераважае ў ім паўночна-ўсходняя беларуская дыялектная лексіка. Гэта трэба тлумачыць, відаць, галоўным чынам большай асабістай дасведчанасцю складальніка ў галіне слоўнікавага складу гаворак паўночнага ўсходу Беларусі. Аднак нельга не ўлічваць таксама і тое, што паўночна-ўсходняя дыялектная зона ў тыя часы лічылася, як вядома, найбольш паказальнай і характарыстычнай у адносінах этна-моўных асаблівасцей беларусаў¹⁶.

¹⁴ В. К. Б ан д а р ч ы к. Гісторыя беларускай этнаграфіі. Мінск, 1964, стар. 109—112.

¹⁵ И. И. Н о с о в и ч. Словарь белорусского наречия. СПб, 1870.

¹⁶ У адпаведнасці з класіфікацыяй Л. В. Шчэрбы слоўнік І. Насовіча трэба лічыць «акадэмічным» і ў некаторым сэнсе «нарматыўным», таму што ў яго аснове, бясспрэчна, ляжыць «адзіная (рэальная) моўная свядомасць пэўнага чалавечага калектыву ў пэўны момант часу». Л. В. Щ е р б а. Там жа.

Сваім выдатным лексікаграфічным творам І. Насовіч не толькі ўзняў беларускую лексікаграфію на новы больш высокі ўзровень па яе навуковай і грамадскай значнасці. Яго слоўнік вызначыў характар і асноўныя напрамкі наступнай лексікаграфічнай працы ў галіне жывой беларускай мовы. Пасля выхаду ў свет слоўніка І. Насовіча і ў самай непасрэднай сувязі з ім пачынае фактычна зараджацца беларуская дыялектная (рэгіянальная) лексікаграфія.

Першапачаткова рэгіянальныя беларускія лексікаграфічныя працы мелі характар невялікіх дадаткаў да слоўніка І. Насовіча, якія змяшчалі адсутныя ў ім словы з тых ці іншых беларускіх гаворак або спецыяльную тэрміналогію некаторых традыцыйных заняткаў беларусаў. Стваралі іх на аснове непасрэднага даследавання мясцовых адметнасцей гаворак у лексіцы і на аснове вывучэння лексікі фальклорна-этнаграфічных запісаў. Такімі з'яўляюцца, напрыклад, лексічныя матэрыялы З. Радчанкі, У. Дабравольскага, С. Малевіча і асабліва М. Нікіфароўскага, Е. Раманава і самога І. Насовіча¹⁷.

Вывучаюцца таксама і асаблівасці слоўніка жаргонаў некаторых адасобленых сацыяльных груп у складзе сельскага і гарадскога насельніцтва тагачаснай Беларусі¹⁸.

У канцы XIX — пачатку XX ст. фундаментальнае апісанне і тлумачэнне гукаў і форм беларускай мовы ажыццяўляе Яфім Фёдаравіч Карскі (1861—1931). Даследаванне беларускай мовы паступова ператвараецца ў самастойную галіну ўсходнеславянскага мовазнаўства. Намаганні даследчыкаў былі накіраваны ў гэты час га-

¹⁷ З. Радченко. Гомельские народные песни. СПб, 1888; В. Н. Добровольский. Смоленский этнографический сборник, ч. IV. «Записки имп. Рус. географ. об-ва по отд. этногр.», т. 27, 1903; С. Малевич. Белорусские народные песни. СПб, 1907; И. И. Носович. Дополнение к белорусскому словарю. СПб, 1881; аб матэрыялах М. Нікіфароўскага гл.: Н. Ф. Гулицкий. История белорусской лексикографии XIX — начала XX вв., стар. 17; матэрыялы Е. Раманава па лексіцы беларускіх гаворак загінупі ў рукапісе. Гл.: В. К. Бандарчык. Еўдакім Раманавіч Раманаў. Мінск, 1961, стар. 163—164.

¹⁸ Е. Романов. Катрушницкий лемезень. СПб, 1901; яго ж. Очерк быта нищих Могилевской губернии и их условный язык. М., 1891; Ф. Сцепура. Русско-нищенский словарь, составленный из разговора нищих Слуцкого уезда Минской губернии местечка Семезова. СПб, 1881 і інш.

лоўным чынам на выяўленне і тлумачэнне асаблівасцей структуры беларускай мовы.

У 1897 г. была апублікавана вядомая «Праграма», складзеная Я. Карскім¹⁹. Яна арыентавала даследчыкаў на вывучэнне асаблівасцей беларускай дыялектнай мовы, у тым ліку і на збіранне спецыфічнай беларускай лексікі. Я. Карскі рэкамендаваў запісваць у першую чаргу словы, якія адсутнічалі ў слоўніку І. Насовіча. У розных месцах беларускай дыялектнай зоны, а таксама ў пераходных міжмоўных зонах карэспандэнтамі Я. Карскага былі сабраны цікавыя матэрыялы²⁰. Нямала падарожнічаў па Беларусі і нямала сабраў звестак аб асаблівасцях беларускай народнай мовы і сам Я. Карскі. Ён збіраўся завяршыць сваё агульнавядомае фундаментальнае даследаванне і апісанне структуры беларускай мовы вялікім зборам яе лексікі ў дзвюх частках: слоўнік жывой (дыялектнай) беларускай мовы і слоўнік старабеларускай мовы²¹. Найбольш значныя апісанні асаблівасцей беларускай мовы асобных рэгіёнаў паводле «Праграмы» Я. Карскага (у тым ліку і лексічных асаблівасцей) былі зроблены А. СержпUTOўскім і І. Сербавым²².

Этна-лінгвістычны этап у фарміраванні беларускай дыялектнай лексікаграфіі, як і этнаграфічны, не атрымаў свайго завяршэння. План Я. Карскага застаўся, на жаль, не здзейсненым. Праўда, і ў 20-я гады Я. Карскі заклікаў яшчэ беларускіх моваведаў і грамадскасць да стварэння поўнага слоўніка беларускай мовы, які ўключаў бы ўсе слоўныя багацці, якімі валодае беларускі народ²³. Але ў гэты час у асяроддзі беларускіх лінгвістаў у

¹⁹ Е. Ф. Карский. Программа для собирания особенностей белорусского наречия. СПб, 1897; выд. 2-е. Пг., 1916.

²⁰ Материалы для изучения белорусских говоров, вып. 1—5. СПб, 1897, 1898, 1900, 1903, 1907; Материалы для изучения северно-малорусских говоров, а также переходных от белорусских к малорусским, вып. I—II. СПб, 1898, 1903.

²¹ В. И. Борковский. Исследования Е. Ф. Карского по белорусскому языку. У кн.: Е. Ф. Карский. Белорусы, вып. 1. М., 1955, стар. 467.

²² А. К. Сержпутовский. Грамматический очерк белорусского наречия д. Чудин Слуцкого уезда Минской губернии. СПб, 1911; И. А. Сербов. Белорусы-сакуны. СПб, 1915.

²³ Я. Карскі. Што яшчэ трэба зрабіць у справе беларускай мовы і літаратуры. «Беларусь», 1920, № 146; яго ж. Очерк научной разработки русского языка в границах СССР. «Сб. ОРЯС», 1926, № CI.

рэспубліцы складваліся ўжо новыя погляды на задачы нацыянальнай беларускай лексікаграфіі ў яе розных галінах і новыя шырокія планы лексікаграфічнай працы.

Дыялектграфічны этап. Пачатак уласна дыялектграфічнага этапу фарміравання беларускай дыялектнай лексікаграфіі, г.зн. станаўленне яе як асобнай галіны беларускай дыялектграфіі, — гэта пачатак рэалізацыі праграмы па складанню слоўнікаў беларускай мовы, якая была распрацавана Слоўнікавай камісіяй Інстытута беларускай культуры ў 20-я гады. Але першым вестуном яго трэба лічыць, безумоўна, Уладзіміра Мікалаевіча Дабравольскага (1856—1920), выдатнага даследчыка традыцыйнай народнай культуры Смаленшчыны. Пачынаў У. Дабравольскі рэгістрацыю лексікі на Смаленшчыне ў 80-я гады ў адпаведнасці з рэкамендацыямі тагачасных навуковых устаноў і таварыстваў у Расіі (у прыватнасці, Акадэміі навук) і для рэалізацыі іх задум. Аднак вывучэнне Смаленшчыны прывяло яго да думкі аб неабходнасці поўнага апісання традыцыйнай культуры і мовы гэтай этна-дыялектнай зоны ва ўсёй сукупнасці здабыткаў, а не толькі адрозненняў²⁴. І створаны ім досыць вялікі слоўнік Смаленшчыны з'яўляецца адносна поўным зборам слоў, уласцівых гаворкам цэнтральнай часткі адпаведнай зоны (пераважна наваколле Смаленска)²⁵.

Падобны навуковы падыход да вывучэння лексікі беларускай мовы быў фактычна метадалагічнай асновай цікавай і вельмі значнай па задуме лексікаграфічнай праграмы Слоўнікавай камісіі Інстытута беларускай культуры. Гэта праграма, распрацаваная С. Некрашэвічам, пачала ажыццяўляцца ў 1925 г.²⁶ Спецыяльна вывучыўшы вопыт рускай, украінскай і польскай лексікаграфіі, Слоўніковая камісія вызначыла два асноўныя напрамкі збіральніцкай і ўласна лексікаграфічнай працы ў галіне слоўніка жывой беларускай мовы. Гэта ства-

²⁴ В. К. Бандарчык. Гісторыя беларускай этнаграфіі, стар. 186.

²⁵ В. Н. Добровольский. Смоленский областной словарь. Смоленск, 1914. Паводле класіфікацыі Л. В. Щэрбы гэты слоўнік можна аднесці да тыпу акадэмічных, таму што ён з'яўляецца зборам слоў, якія ўтвараюць сістэму (у прыватнасці, дыялектную).

²⁶ С. Некрашэвіч. Да пытання аб укладанні слоўніка жывой беларускай мовы. «Полымя», 1925, № 5.

рэanne вялікага збору беларускіх слоў, пашыраных у вусным і пісьмовым ужыванні, тыпу слоўніка ўкраінскай мовы Б. Грынчэнкі або слоўніка польскай мовы Я. Карловіча²⁷ і складанне краёвых слоўнікаў існаваўшых тады адміністрацыйных акруг (або былых павеатаў). Па тагачаснай тэрыторыі Савецкай Беларусі намечана было класці 10 краёвых слоўнікаў па ліку акруг (Аршанская, Барысаўская, Бабруйская, Віцебская, Калінінская, Магілёўская, Мазырская, Мінская, Полацкая, Слуцкая). Ажыццявіць гэту справу даручалася акруговым і мясцовым краязнаўчым таварыствам. Меркавалі таксама, што планы Слоўнікавай камісіі знойдуць падтрымку ў навуковых колах у Польшчы і Прыбалтыцы ці ў асяроддзі беларускай інтэлігенцыі і ў сувязі з гэтым будзе разгорнута вывучэнне дыялектнай лексікі ў заходняй частцы Беларусі. Устаноўлены былі таксама цесныя кантакты з краязнаўчымі таварыствамі тагачасных суседніх адміністрацыйных раёнаў РСФСР (Смаленск, Бельск, Старадуб, Гомель). Былі распрацаваны спецыяльныя інструкцыі ўкладальнікам вялікага слоўніка і краёвых дыялектных слоўнікаў, а таксама апытальнікі для збіральнікаў²⁸.

Неўзабаве сабраныя матэрыялы дазволілі пачаць укладанне дыялектных слоўнікаў па некаторых адміністрацыйных акругах. А ў 1927 г. выйшаў у свет першы збор дыялектнай лексікі, зарэгістраванай у Віцебскай акрузе²⁹. У 1929 г. быў выдадзен слоўнік гаворак наваколля Чэрвеня³⁰. Складзены быў слоўнік Мазырскай акругі³¹. Паспяхова ішла праца над слоўнікам Калінінскай акругі³². Праводзілася збіранне лексікі ва ўсходніх павеатах тагачаснай Гомельскай губерні РСФСР (цяпер заходнія раёны Бранскай вобласці) для складання рэгія-

²⁷ Інстытут беларускай культуры. Мінск, 1926.

²⁸ П. А. Бузук, Я. І. Мацюкевіч, П. Я. Юргелевіч. Інструкцыя для збірання беларускіх народных тэрмінаў па анатоміі жывёл. «Наш край», 1926, № 1 (4); С. Некрашэвіч, П. Бузук. Праграма для збірання асаблівасцей беларускіх гаворак і гаворак, пераходных да суседніх моў. Мінск, 1927 і інш.

²⁹ М. І. Каспяровіч. Віцебскі краёвы слоўнік. Віцебск, 1927.

³⁰ М. Шатэрнік. Краёвы слоўнік Чэрвеншчыны. Мінск, 1929.

³¹ Слоўнік, складзены А. Крукоўскім, страчан у час мінулай вайны (экземпляр рукапісу слоўніка захоўваўся ў праф. Ц. П. Ломцева).

³² І. К. Бялькевіч. Краёвы слоўнік усходняй Магілёўшчыны. Мінск, 1970.

нальнага слоўніка адзначанай зоны паводле праграмы і прынцыпаў Слоўнікавай камісіі ³³.

Вялікі слоўнік беларускай мовы і яго шматлікія краёвыя «спадарожнікі», якія меркавалася мець пры поўнай рэалізацыі праграмы Слоўнікавай камісіі, былі б фундаментальнай сістэмай лексікаграфічных прац значнай практычнай і навуковай вартасці. Слоўнікавы склад беларускай нацыянальнай мовы ў яе тагачасным стане атрымаў бы ў іх дастаткова поўнае адлюстраванне і апісанне. Зусім натуральна, што адзначаная праграма слоўнікавай працы знайшла падтрымку ў шырокіх грамадскіх і навуковых колах.

Яшчэ больш шырокае і дэтальнае вывучэнне тэрытарыяльных дыялектных адрозненняў у галіне лексікі беларускай мовы ў перспектыве было вызначана планам спецыяльных лінгвагеаграфічных даследаванняў П. А. Бузука ³⁴. Карты лексічных ландшафтаў Беларусі разам з сінтаксічнымі картамі павінны былі скласці другую частку яго вядомай працы па лінгвагеаграфіі Беларусі ³⁵. Такім чынам, у дадатак да звестак аб рэгіянальнай (краёвай) лексічнай спецыфіцы беларускай дыялектнай мовы намячалася атрымаць даныя аб геаграфіі паасобных слоў і аб лексічных ізагласных межах на тэрыторыі рэспублікі.

Вялікія і складаныя задачы былі пастаўлены перад беларускай дыялектнай лексікаграфіяй у пачатку яе самастойнага развіцця. Гэтыя задачы меліся на ўвазе і пры вызначэнні перспектывы, а таксама пры распрацоўцы канкрэтных планаў вывучэння дыялектнай лексікі ў пасляваенны перыяд ³⁶. І галоўная мэта, якой падпарадкавана зараз уся лексікаграфічная праца ў галіне беларускай дыялектнай мовы,— гэта, з аднаго боку, як мага больш поўная і дакладная рэгістрацыя яе традыцыйных рэгіянальных слоў з дэтальным апісаннем іх семантыкі і, з другога боку, выяўленне арэалу ўжывання кожнага

³³ П. А. Расторгуев. Словарь народных говоров западной Брянщины. Минск, 1973.

³⁴ Я. Рамановіч і А. Юрэвіч. П. А. Бузук. Мінск, 1969, стар. 41.

³⁵ П. А. Бузук. Спроба лінгвістычнай геаграфіі Беларусі, ч. 1. Фанетыка і марфалогія, вып. 1. Мінск, 1928.

³⁶ М. В. Бірыла. Да пытання аб тыпе і прынцыпах укладання беларускіх абласных слоўнікаў. Працы Інстытута мовазнаўства АН БССР, вып. V. Мінск, 1958.

слова ў яго розных структурных варыянтах і значэннях, а таксама тэрытарыяльных узаемаадносін з іншымі словамі.

Такія былі этапы фарміравання беларускай дыялектнай лексікаграфіі. Яны з'яўляюцца як бы ступенямі яе паступовага станаўлення спачатку як службовага інструмента археаграфіі і этнаграфіі, потым як састаўной часткі агульнага апісання беларускай мовы і, нарэшце, як асобнай галіны беларускай апісальнай дыялекталогіі.

Я. М. Рамановіч

ДА СЛОЎНІКА ГРОДЗЕНШЧЫНЫ

У апошні час па лексіцы Гродзеншчыны апублікавана некалькі значных збораў¹.

У час збірання матэрыялаў для лексічнага атласа беларускай мовы ў в. Стральцы Гродзенскага раёна ў 1972 г. намі было запісана каля сотні слоў, якія або не зафіксаваны ў названых слоўніках, або зафіксаваны з іншым значэннем.

Гаворка в. Стральцы адносіцца да заходняй групы паўднёва-заходняга дыялекту. Найбольш яркімі асаблівасцямі яе і суседніх вёсак з'яўляюцца поўнае яканне і няпоўнае аканне (захаванне канцавога ненаціскавага *о*): *пярапéчка, вясялі́ца; сéно, сáло, мно́го, кéпско*. З іншых фанетычных і граматычных асаблівасцей варта адзначыць наступныя: прыстаўны *г* (*гóбзаро, гúхо, гúліца*); адсутнасць падаўжэння зычных на месцы старога спалучэння зычных з *ь* (*ця́рпéня, кло́ча, вясе́ля*); цвёрдасць суфікса *-са* ў розных дзеяслоўных формах (*аста́ўса, куля́ліса, старáямса*); форма меснага склону адзіночнага ліку з канчаткам *-э* ў назоўніках жаночага роду з асновай на шыпячыя і *р* (*на шашэ́, на мяжэ́, на дварэ́*); ужыванне формы назоўнага склону множнага ліку з канчаткам *-е* ў назоўніках жаночага роду з суфіксам *-к* (*а*) (*маця́ркé, ця́ткé, гала́ўкé, пала́скé*).

Лексіка гаворкі в. Стральцы ў пераважнай большасці супадае з лексікай беларускай літаратурнай мовы. Разам з тым выяўляецца шмат запазычанняў з польскай і іншых моў, якія адносяцца да таго часу, калі Заходняя

¹ П. У. Сцяцко. Дыялектны слоўнік (3 гаворак Зэльвеншчыны). Мінск, 1970; яго ж. Народная лексіка. Мінск, 1970; Т. Ф. Сцяшковіч. Матэрыялы да слоўніка Гродзенскай вобласці. Мінск, 1972.

Беларусь уваходзіла ў склад Польскай дзяржавы (да 1939 г.): *вандзэлак, дзісь, лятэрня, нігды, прэнтко, ровар, рок, цёнгля, швэдар, шмáляц* і інш. У наш спіс уключаны традыцыйныя мясцовыя словы з розных галін лексічнай сістэмы гаворкі, якія вызначаюцца структурнымі, словаўтваральнымі і семантычнымі асаблівасцямі.

АБАЖА'ЦЬ зак. Абагнаць у жніве. *Каб хто яе абажаў? Нігды.*

АЛЯЛЁТ м. Галалёд. *Ідзі паціху, дзісь алялёт.*

АПРА'ТАЦЬ зак. Прыбраць. *Яны апраталі дрова. Я апратаю ў хаця, а ты ідзі каровя дай.*

АСПАДА'РКА ж. Гаспадарка. *На сваёй аспадарцы мало чаго мелі, а рабілі ад цямна да цямна.*

АТГО'ЖЫЛАК м. Адростак. *Як добра грушка расце, мно́го атгожылкаў.*

БАБІ'Ч м. Бабнік. *У нас быў такі бабіч, во любіў бабай!*

БАРДЗЕ'НКО прысл. Хуценька. *Бардзенко ідзі, ужо цямнея.*

БО'ЛБАТКА ж. Бурбалка. *Доўго дошч будзя, болбаткі велькія.*

БУ'ЛАХ м. Шышка рагоза. *Я прынёс столькі булахаў, асталося мало, куды яны дзеліся?*

ВАЙЖДА'ЦЦА незак. Хістацца, калывацца. *Сядзіць у мяне [на каленях] і вайждаецца.*

ВА'ТА ж. Рыбалоўная прылада. *Вата с крыламі, удваіх цягнуць.*

ВЯРЦЭ'МАК м. Мяла. *Пакуль шукаеш вярцэмка, бульба астыня.*

ГАЛАДЗЕН м. Авадзень.

ГАЛАЎКІ' мн. Вычаскі пры апрацоўцы льнянога валакна шчоткай. *Пасля трання лёну чэшуць на жалезную шчотку, палучаюцца кудзеля — гэта галаўкі. Галаўкі прадуюць на мяшкі.*

ГО'ИДАНКА ж. Гушкалка. *Зрабі Жанцы гойданку.*

ГРА'БІЦЬ незак. Грэбці. *Аставайцеса тут, мы паехалі сёно грабіць.*

ГРАМАВА'ТЫ прым. Вялікі, высокі.

ГРА'САЧКА ж. Знак, адціснуты пальцам збоку ў бохане хлеба пры яго фармаванні. *Замесіць хлел, булку пасадзіць на лапату і пярэцісьня грасачкамі.*

ГРЫШКЕ' мн. Рыжыкі. *У нас грышке соляць, іх можна варыць.*

ГРЭ'ТА ж. Мел. Грэтаю печ бялілі, усё можна бяліць.
ДАХО'УКА ж. Чарапіца. Дахоўка — чым крыюць хаты: накладаецца ат парубіны да парубіны.

ДЗЕ прысл. Куды. Дзе ты пойдзеш?

ДЗЫГЛЯ'ТЫ прым. Высокі, худы. Які дзыглеты, згорбіўся ўжо.

ДЗЯДЫ' мн. Звязаныя пучкі саломы, якімі ўмацоўваюць край саламянай страхі. Калі крыюць хату саломую, кап саломы не разляталася, то навязваюць дзяды на канцох саломы на краях страхі.

ДНЯЧКО' н. Донца.

ДРА'ЗГА ж. Лучына. Я помню, у нас у хаця дразгамі свяцілі.

ДРУ'ЗГІ мн. Дробныя трэскі, кавалачкі разбітага шкла, глінянага посуду. Пабіласо (шкло) на дромныя друзгі.

ДУБАСО'Ю прысл. Дыбкі. Конь становіцца дубасою.

ДУХ м. Плавальны пузыр у рыбы. Глядзі, дух з рыбы кот пацягнуў.

ЖВАЦІ'СТЫ прым. З вялікім жывотом. Мікіта нічога ні робіць, ляжыць сабе, вот і стаў жвацісты.

ЖВОТ м. Жывот. Цэлы дзень у мяне гурчыць у жваце.

ЗАБРО'ДЖВАЦЬ незак. Пратоптаць мяжу ў траве. Заброджвай граніцу, а то перакашу суседа.

ЗАГІ'БАНЫ дзеепрым. Загнуты. Што ты мне загібаны цьвік прынесла?

ЗАКУПО'ЎВАЦЬ незак. Закупляць. Ён егдзіў і закупоўваў ганучы.

ЗАСТРА'ГНУЦЬ зак. Завязнуць. З сенам застрагнуў калная дарога.

ЗАЧЫ'Р м. Паз у ніжняй частцы бочкі, цэбра. У зачыр устаўляюць дно ў цэбру, у кадушкі.

ЗМЫЛІ'ЦЦА зак. Памыліцца. Калі снуеш, нада ні змыліцца.

ЗЯЛЕ'ПУХА ж. метаф. Малакроўны чалавек. Зялепуха ты, белая, як палатно, есці больш трэбо.

КАМЕ'ЧА н. зб. Каменне. Падрубы на камеча клаліся.

КАМЛЯКАВА'ТЫ прым. Каржакаваты. Добры ваш хлопец: прыгожы, камлякаваты.

КАРУ'ШЧЫК м. Корак. Затні пляшку карушчыкам.

КВА'САЧКА ж. Драўляная пасудзіна з клёпак з двама бакавымі вушамі. Квасачка знізу вўжайша, зверху

шырайша, трóхо меншая [цэбра]. У квасачку чáшча клалі сало.

КЛЮ'ЧКА ж. Прылада для віцця вяровак.

ЛАМА'НЦЫ мн. Печыва, прыгатаванае з мукі на вадзе. Ламанцы рабілі з мукі, туды соды, вады, раскачая на лішачкі і пячэ на скварадзе. Як спяклі, ламалі, елі з макам, намочаным і падсаложаным.

ЛІ'ШАЧКА ж. Раскатаны на тонкі блін кавалачак песта. Цéсто качая на тонкія доўгія галушкі, парэжа, раскачая на лішачкі і пячэ. Гэ́то ламанцы.

ЛЯТА'РНЯ ж. Ліхтар. У лятарню ўстаўлялі свечку, нібальшы агонь, ночу хадзілі з ім.

МАТА'ШКА ж. Прыстасаванне, на якое намотвалі ніткі з верацён. Ніткі палакалі, пралі на караўлотах, іх сушылі, а патам маталі на маташкі.

МІТРЭ'НГА ж. Трывога, хваляванне. Мітрэнгі нарабіў, чаго крычыш?

НА'ГЛЫ прым. Раптоўны. Наглымі смярцямі цяпер людзі мруць.

НАЗА'ДЗІ прысл. Ззаду. Пашукай, госьці [восці] ляжаць назадзі ў чоўні.

НА ПО'ДСВЯТ прысл. На світанні. Вясною на под'свят едзям на рэчку ставіць вяцярэ.

НАПРАНУ'ЦЬ зак. Накрыць. Напрані яе радном.

НА СУТА'НКУ прысл. На змярканні. На сутанку ўжо шарэя, цямнавацянька робіцца, слонцо зашло, а не сцямнэло.

НАЦЯ'ВІЧ м. Прылада, пры дапамозе якой нацягвалі абручы на драўляны посуд.

НЯВЕ'СТА ж. Нявестка. Я сказала сыну: «Давай падзелімса. Мая нявеста на той свет адвядзе мяне».

ПАГІ'БЛЯНЫ дзеепрым. Пагнуты. Зусім пагібляно вядро.

ПАДА'ЦЦА зак. метаф. Падохнуць. Адзін гот у нас усе парасятка падаліся.

ПАДЖА'ГЛІСТЫ прым. Стройны, высокі (пра каня).

ПАДУ'ЗРАПКІ мн. Ільняное валакно пасля другога часання. Лён другі рас чэшуць шоткаю са свіной шэрсці, палучаюцца падузрапкі, штаны насілі мушчыны с падузрапкай.

ПАДУСТА'ЦЬ зак. Прыўстаць. Падустаць, я слон падсуну.

ПАРУ'БІНА *ж.* Высечаная дзірка, куды ўстаўляецца лата (на страсе). *Ат парубіны да парубіны накладаяцца дахоўка.*

ПАСТАНАВІ'ЦЬ *зак.* Паставіць. *Я ваду пастанавіла ў печ.*

ПАТ ПРО'СТУ *прысл.* Пад поўдзень. *Слόνцо пат просту — скоро будзя поўня.*

ПІСКАЦЕ'ЦЬ *незак.* Пішчаць. *Як свіня піскаюць!*

ПЛОЦЬ *ж.* Плотка. *Плоць — белая, укусная рыба.*

ПЛЯ'ТА *ж.* Мокры снег. *Снех мокры падае, кажуць — на дварэ пляга.*

ПО'ЛКА *ж.* Пялёнка або кавалак тканіны, звычайна квадратны. *Ні куплялі адзіяла, як цяпер, а закручвалі дзіцё ў полкі. Цэбар полкай накрываць можна.*

ПО'ПЛЯСКА *ж.* Дошка, якую кладуць на ніз воза; аб худым чалавеку: *худы, як попляска.*

ПО'ЎЗЯ *н. зб.* Тонкія жардзінкі. *Крыюць хату саломую, яе расьцелюць, а на яе кладуць поўзья, к ім прывязваюць салому.*

ПРАЗ *прыназ.* Пра. *Пісай праз яе.*

ПРО'СТО *прысл.* У зеніце. *Калі слонцо над галавою, кажуць, што яно проста.*

ПРЫКЛІ'КАЦЬ *зак.* Дазвацца. *Яго век ні прыклічыш: пабех і пабех.*

ПРЫЛЕ'ПАЦЬ *зак.* Прыляпіць. *Прылепала нейку мась — баліць нага, сядзець ня магу.*

ПРЫСЬПЕ'ЦЬ *зак.* Даспець. *Даждаўшы, можна яблыкі есці, хай прысьпеюць.*

ПЯРЭ'СЬВЯТАМ *прысл.* Перад світаннем. *Ён прыехаў перэсьвятам.*

РАЗМА'ТКА *ж.* Прыстасаванне для размотвання нітак з маткоў. *Разматка, як маташка, толькі большая.*

РЭ'ПНІК *м.* Страва, прыгатаваная з бульбы, морквы, бруккі, забеленая малаком.

САПА'ЦЬ *незак.* Пачынаць разгарацца (пра дровы). *Уставай, дровы пачынаюць сапаць.*

САПРЫТНУ' *прысл.* Спрытна. *Ні варочай, бяры сапрытну.*

СІПЕ'ЦЬ *незак.* Ціха шапаець (пра дробны дождж). *Дзісь цэлы дзень дошч сіпіць.*

СНО'ЎНІЦА *ж.* Снавадка. *Ніткі на снойніцу навівалі.*

СО'МЦІК *м.* Рыбалоўная прылада. Сомцік, як бучка, вязаны, сомцікам чэрпаям малую рыбу.

СТАЎНІ'ЦА ж. Пасудзіна, у якую ссыпалі збожжа. *У стаўніцу сыпалі жыто, ячмень, авёс — усё зярно. Стаўніца — вёлька бочка.*

СУ'ДЗЯ н. зб. Судны. *Раньшы рабілі дзяравяная судзя, усё рабілі: балей, вёдра, цабрэ.*

СХУ'ДЦІ зак. Схуднець. *За адзін месяц ён так схут.*

СЫЦЕ'РЦІ зак. Сцерці. *Алех, стры сталá.*

ТАНУ'ЦЬ, ты танняш незак. Тануць. *Сітнік у гозяры пры бярагох, ён ня тання.*

ТУ'ПКІ прым. Цвёрды (пра балота). *Каля Котры тупко балото, можна прайсці.*

ТУ'ПКО прысл. Цвёрда (пра балота). *Ідзі там, каб тупко было пад нагамі.*

УДЫ'РЫЦЬ зак. Ударыць. *Ты глянь, як Алех удырыў Жанку.*

УКРА'ПАЦЦА зак. Згубіцца ўдалечыні. *Дзе ты так украпайся ў такую даль?*

ХВАРАВЕ'КА ж. Хваравіты чалавек. *Ён ні бальны і ні здаровы, хваравека, усё хварэя.*

ЦЕ'РМЯЦЬ ж. Адходы пры апрацоўцы льновалакна. *Кудзелю чэшуць трэці рас — пачасы, пачці цермяці німа.*

ЦЫМБРУ'К м. Сцябло сланечніка.

ЧЭ'РЖНІК м. Пастух. *Раней наніамалі пастуха, адзін ён пасьвёй, чэржнік называлі.*

ШКАРУ'ПКА ж. Лупіна.

ШО'ПЛІК м. Драўляная пасуда з клёпак з двума бакавымі вушкамі. *Як цэбар, толькі шоплік — дно ўжайша, цэбар — большы, дно шырайша. У шоплік складалі сало.*

З ЛЕКСІКІ ВЁСКІ БЕРШТЫ ШЧУЧЫНСКАГА РАЁНА

Вёска Бершты — адно са старажытных пасяленняў на Гродзеншчыне. Тут у XV ст. знаходзіўся велікакняжаскі двор і былі напісаны шматлікія акты Вялікага княства Літоўскага. Упершыню Бершты ўпамінаюцца ў адным з гэтых актаў 27 лютага 1460 г.¹

Для гаворкі вёскі характэрны такія асаблівасці:

1. Ужыванне назоўнікаў мужчынскага роду першага скланення з канчаткам *-аві* ў давальным і месным склонах адзіночнага ліку: *скажу твайму бацькаві, дзяцькаві, татаві, Пецькаві*.

2. Наяўнасць канчатка *-а* ў назоўным склоне множнага ліку назоўнікаў ніякага роду: *вокна, вёдра, гнёзда, цялята, парасята*.

3. Ужыванне сінтэтычнай формы будучага часу, утворанай у выніку зліцця дапаможнага дзеяслова *иметь* з інфінітывам спрагальнага дзеяслова: *як меціму час, та прыду*.

4. Прыстаўны г фрыкатыўны: *ганучы, гараць, гарэшнік, гура, гуж* — вуж, *нігодны* — ніводны *гостры* — востры, *па-гулічнаму* — па-вулічнаму.

5. Моцнае яканне: *восянь, паедзям, ішлі полям, сохня*, але *ні маю, німа, міне, цібе, сібе, нідзеля, сьміяцца*.

6. Саканне: *углядаласа, баяліса, сустракаюса*; у зваротных дзеясловах прошлага часу ніякага роду вымаўляецца *со*: *калі гэта зрабіласо?*

7. Захаванне канцавога ненаціскавага *о*: *вухо, сало, слонейко, бліско, много, часто, жыто жжато*.

¹ Документы Московского архива Министерства юстиции, т. 1, М., 1897, стар. 26; гл. таксама: Акты Литовской метрики, т. 1—2. Варшава, 1896—1897, № 241—252; БелСЭ, т. 2. Мн., 1970, стар. 310.

8. Адсугнасць падаўжэння зычных: *свіня, зеля, смеця, судзя, вяселя, гразю, збожа*. Падаўжэння няма і ў слоўце *сёння*, гэта прыслоўе вымаўляецца дваяка: *сёня, сёдня*.

9. Замест націскага *а* (*я*) у дзеясловах прошлага часу мужчынскага роду вымаўляецца *о(ё)*: *даглядоў, пагноў, узёў, зьнёў*. Гэта ж пашыраецца і на іншыя словы, дзе перад *ў* ёсць націскае *а*: *зоўтра, проўда*.

10. Жаночыя імёны па бацьку скланяюцца не як назоўнікі, а як прыметнікі, г. зн. ва ўсіх склонах, апрача назоўнага і вінавальнага, маюць аднолькавы канчатак *-ай*: *у Ніны Міхайлаўнай, аддоў Галіне Мітрафанаўнай*, гаварылі *аб Дар'і Мікалаёўнай*; у назоўным склоне — *Ніна Міхайлаўна*, у вінавальным — *Ніну Міхайлаўну* (параўн. прыметнікі жаночага роду адзіночнага ліку, якія ў назоўным і вінавальным склонах маюць сцягнутыя формы: *трава зялёна, траву зялёну*).

11. Нярэдкае выкарыстанне паланізмаў: *апона* — пакрышка, *асабоўка* — асабістая легкавая машына, *бамбовяц* — бамбардыроўшчык, *гавэнда* — гутарка, *дзісь* — сёння, *камаш* — чаравік, *кіроўнік* — кіраўнік, *ксёнішка* — кніга, *лятарня* — ліхтарык, *мейсцо* — месца, *ровар* — веласіпед, *цёнгля* — заўсёды і інш.

12. Вымаўленне некаторых уласных назваў і ўтварэнняў ад іх адрозніваецца ад літаратурнага, напрыклад: не Шчучын, а *Шчуцін* (*у нас усе кругом кажучь Шчуцін. І дзяды нашы так гаварылі*); не бёрштаўскі, а *бярыштáнскі* (*Ці пайдзе сёдня бярыштáнскі аўтобус?*); не Уладзімір, а *Уладзімі́р* (*Маго бацька завуць Уладзімі́р Уладзімі́равіч*).

З дыялектных слоў, запісаных у вёсцы Бершты, у гэтай падборцы пададзены толькі такія, якіх няма ў «Дыялектным слоўніку (3 гаворак Зэльвеншчыны)» П. Сцяцко (Мн., 1970) і «Матэрыялах да слоўніка Гродзенскай вобласці» Т. Ф. Сцяшковіч (Мн., 1972). Выключэнне складаюць адзінкавыя словы, значэнне якіх у гаворцы вёскі Бершты разыходзіцца са значэннем, зафіксаваным у памянёных слоўніках, напрыклад: *сыновец, швайка* і інш.

АБГАЛАШЫЎЦЬ зак. асудж. Абабраць. *Што калі ат суседавых дзяцей адбою німа, усёнькі наш сат абгалашылі.*

АБЕ'ЧКА ж. Загіб, закладзены край хусткі. А чаму ты такую вельку абечку залажыла?

АБЕ'ЧКО н. Абечак. Гэта ш ад рэшата абечко, хай ляжыць, дзе ляжало.

АБУВА'НЯ н. Абутак. Трэба ехаць у гора: тут на маё ногі німа ніякага абування.

АВЁРКА ж. Вавёрка. Тутака недзі жыве авёрка, учора мы яе бачылі на ёлцы.

АГЛАБЛЁВА прым. Апошняя чарка перад разыходжаннем. Куды ш вы, людзі добрыя? Трэба зрабіць аглаблёву.

АДНАСТА'ЙНЯ прысл. Аднастайна. А што я там ні бачыў?! Там, я ведаю, усё ідзе аднастайня.

АДЫМКА'ЦЬ незак. Адмыкаць. Недзі згубіў ключ, та ціпер ніхай сам як хоча адымкая хату.

АЗЯРЭ'ДО н. 1. Азярод. Гэта ад азярэда жэртка. Дайнэй у нас на азярэдзі сушылі снапы. 2. перан. абразл. Недарэка, нязграбны чалавек. Куды ты прэш, азярэдо дурноё? Хіба ні бачыш?

АКРА'С прысл. Якраз. Думала, што запозьніса, а ты акрас у пору прышоў. Шарак гэты табе акрас.

А'ЛЯ 1. злуч. Але. Хоць доўго хадзілі, аля затоя набралі досі [грыбоў]. 2. часц. Але. Аля й красіва піша твая Ніна!

АНДА'ЦЬ зак. Аддаць. Ты ўжо нагулёўса, а ціпер андай мячык яму.

АНТРО'БЫ толькі мн. Вантробы. Параскрадваў, парасцьцягваў усё, кап яго антробы сабакі цягалі!

АПРАНІ'СЯ ж. Адзенне. Сёдня на гуліцы зімно, адзень апрапісю якую.

АСЕЛКА ж. Асялок. Вазьмі, як хочаш, маю асёлку, яна за тваю шмат лепша.

АСЕНКА ж. Асенняе (дэмісезоннае) паліто. У Ніны яшчэ і тая асёнка добра, а ўжэ ёй нову купілі.

АСО'ВІК м. Падасінавік. Як надышла на адно мейсцо, набрала аш кошык асовікаў.

АТПАЛЯНТАВА'ЦЬ зак. Адлупцаваць. Бацько скажой, што атпалянтўя цібе за гэта.

АХО'ДЖВАЦЦА незак. Даглядаць жывёлу, даваць ёй есці. Загулялася я ў вас, а мне ўжэ трэба аходжвацца.

АШПО'НДАЦЬ зак. непаш. Выкапаць (знайсці, адшукаць). Прыехаў ж жоўкаю, Аля ш ашпондаў ён сабе дзейку недзі!

БАМБЭ'ЛАК м. Цурбан. *Во гэто бамбэлак — мэтры на чатэры, ты адзін зь йім ні ўправіса.*

БАРАНАВА'ЦЬ незак. асудж. Гаварыць абы-што, балбатаць. *Досі ўжэ вам тут баранаваць, ідзёця дахат.*

БЛЯ'ШКА ж. Блешня. Акуня аднаго выцягнуў на бляшку, а больш ніякі дурань ні хоча брацца.

БО'НЫЦЬ-ЯК прысл. Абы-як. Памыла падлогу сёдня боньць-як і ўжэ йзноў недзі паляцела.

БРАВЭ'РЫЦЬ незак. асудж. Балбатаць, гаварыць абы-што. *Наброўса, як жаба калу, і ўсёньку ноч бравэ-рыў быля-што.*

БРАДЗІ'ЦЬ незак. Лавіць рыбу брадніком. *Хадзілі с Колям на Котру брадзіць, аля мало злавілі.*

БРО'ДЗЯНЬ м. Браднік. Сёня рыбакі бродням злавілі грумада рыбы, і ўся файна.

БРУШКАВЕ'НЯ н. зборн. Лісце бручкі. *Вазьмі трохі брушкавеня і андай карові.*

БРЫЗГУ'ЛЬ ¹ м. Лядзяк. *Ні бяры ў рот брызгуль, ба будзя горло балець.*

БРЫЗГУ'ЛЬ ² м. Самаробны драўляны гузік. *Дайнэй, як ні было гўзікаў, зашпіляліса на брызгуль. С сухога веніка рабілі.*

БУ'ЛБАТКА ж. Бурбалка. *Ізноў будзя дошч: вун бачыш, колько булбаткаў каля берагу.*

БУЛЬБАВЕ'НЯ н. зборн. Бульбоўнік. *Скасі ты мне бульбавеня, ба сярпом натто ш доўго.*

БУЛЬБЯНІ'СКО н. Бульбянішча. *Во тут лён па бульбяніску засеяны, бачыш, які добры.*

БЫ'ЛЯ часц. Абы. А што было рабіць? *Згадзіўса, быля атчапіцца ад яго, ба прыстоў, як тая смала. Цалы дзень, як пашоў пасьнедаўшы, воўчо лыко дзярэ, ходзіць быля-дзё. Быля-калі прыхоцьця, я гэтыя дне кожны рас у хаці. Ідзі ты з майіх вачэй быля-куды, покуль за чуп ні ўзяла. Захоць быля-скўль, мне сярэйно. Ніхай рабіць быля-хто, я ўжэ і так як цапамі зьбіта. Хватаяш былячыё адзеня. Гаворыш быля-што. Яна табе быля-якўю хусту ні возьме!*

БЭ'ЙСЬЦІЦЬ незак. Бэсціць, лаяць. *Швагяр бэйсьціў, бэйсьціў, як сабаку, а яму тоё само.*

БЭ'МБАЛЬ м. Сцябло караняплодных раслін. *Мама, я сама гэтыя буракі ачышчу і лісты андам сьвіням, а бэмблі — карові.*

БЭ'ТКО м. Усякі іншы ўжывальны грыб, апрача ба-
равіка. *Пайдзі набяры хоць бэткаў якіх, кап паджарыць
было на вячэру.*

БЯРАГУ'ЛЬКА ж. Берагавая ластаўка. *Тут во недзі
бярэгулька гняздо мая.*

ВА'ЖГАЦЦА незак. Прагінацца. *Ты стой покуль на
беразі, ба клатка важгаяцца — аш страшно ісьці.*

ВАЛАВО'Т м. Вяроўка для навязвання жывёлы.
*У нас, як катора ніроўна прадзе, та кажуць, што ў яе дзе
пень, дзе калода, дзе кусок валавода.*

ВАЛАЧО'НО н. Велікодныя яйкі. *На вялігдзянь
хадзілі ба́ло на валачоно да свайіх хросных.*

ВАЛЬТАНУ'ТЫ прым. Ненармальны. *Нека вальтану-
та: у хаці чужыя людзі сядзяць, а яна пра свайіх кавале-
раў расказвае.*

ВАСАРВА'ТА ж. Ватэрпас. *Ідзі да Віці і скажы, кап
аддоў нашу васарвагу.*

ВАУЧА'К м. 1. Ікол. *Вырас у свіне доўгі ваўчак, ні
можа яна ніяк есьці, трэба выпілоўваць яго. Аб'еў міне
гэты госьць, кап яму ваўчакі павылазілі!* 2. Воўчы грыб.
Тут ні бывае добрых грыбоў, адныя ваўчакі.

ВЕ'ЛЬКІ прым. Вялікі. *Ну, у вас і паршук велькі,
ледва ходзіць, ужэ будзя пудоў дзесяць.*

ВЕ'ЧНЯ прысл. Заўсёды. *Трапáчка гэта, вечня быля-
што ляння, як ла́пцям на балоці.*

ВО'БАЛАҚО н. Воблака. *Сёня ўжо німа вобалакаў,
небо чысьцютко-чысьцютко.*

ВО'ТАКА часц. Вось. *Вотака твая хуста, а ты шу-
каеш, усеньку хату перавярнула.*

ВО'ЧАРАЦЬ ж. Чарга. *Займі там вочараць і на міне,
а я зара буду ісьці.*

ВУДЗІ'ДЛО н. Вудзільна. *Такое было добро вудзід-
ло, а ты мне яго зламоў.*

ВУ'НАКА часц. Вунь. *Вунака нехто нізнакомы ідзе
да нас, першы рас бачу яго ў вёсцы.*

ВУ'РЗНУЦЬ зак. Стукнуць нагой. *Ні лесь да каня,
ба вурзьня зара, як Колі Гілісінаму.*

ВЫ'БАЙСЫЦІЦЬ зак. Вылаяць, адбэсціць. *Цярплю,
цярплю, а тады як абую сэрца ў лапці, та выбайшчу, як
сабаку.*

ВЫ'РАЧКА ж. 1. Пахучка, калючая расліна з квет-
камі-вочкамі. *Павырва́й ідзі з бульбы вырачку.* 2. перан.
м. і ж. абразл. Чалавек, які пільна ўгледзеўся ў што-не-

будзь, у каго-небудзь. А ты, вырачка, чаго вылучіў вочы?
ВЭ'ДЛУК прыназ. З-за, дзеля. Я іду, а ты вэдлук
міне можаш ні йсьці.

ВЯРАБЯ'К м. Верабей. Наша котка ўсіх малых вя-
рабякоў павыцягвала з гнязда, а цяпер пілнуя, каб і ста-
рога злапаць.

ГАЕЎКА ж. Дом лесніка. Дайдзём да гаёўкі і атпачы-
ням, там і вады напёмса. А вада там добра!

ГАЛ м. Гала, прастора між лясоў. Ідзі туды ўжэ, ка-
ровы твае вышлі на гал.

ГАЛАШЫ'ЦЬ незак. іран. Біць. Ізноў Віця зрабіў
нешто кепска, бо бацько яго галашыў зара.

ГАНДЭ'ЛАЎКА ж. пагардл. Закусачная. Трэба,
мусі, забехчы ў гандэлаўку: можа, мой там сядзіць.

ГАНЧА'РКА ж. Ануча для гаршка. Гэта я насмура-
дзіла: ганчарку спаліла, гаршчок даставаючы.

ГАРАТА'Й м. Араты. Ну ў гаратай с цябе! Вун бараз-
ну якую крывую выварнуў.

ГАРАХАВЕ'НЯ н. 1. Сцяблы гароху. Абмалаці пай-
дзі гарахавеня. 2. Pole, дзе рос гарох. На гарахавені
можа што ў вырасьця.

ГАРДЭ'ДА м. і ж. абразл. Вельмі высокі чалавек.
Адна малая, а другая — гардэда, пад небо пайшла.

ГАСА'ЦЬ незак. Падскокваць, гойсаць. Досі ўжэ га-
саць, марш на гуліцу! Адурылі зусім голаву.

ГАСЬЦІ'НА ж. Частаванне. Яны ш міне клікалі на
гасьціну, а цяпер я іх паклічу. Казалі-казалі, а ніякай
гасьціны ні зрабілі.

ГІЛАЗАВА'ЦЬ незак. Гізаваць. Нешто сёня каровы
натто рано пачалі гілазаваць.

ГІЛО'С м. асудж. Дур. От гілос тут на цябе напоў!
Сяць, аспакойса, а то зара я цябе ўсьміру.

ГНАЯ'РКА ж. Адна з дзвюх шырокіх дошак, якія
закладваюцца па баках калёс, калі возяць гной. Ты хіба
ў лесі гадованы? Зьнімі леву гняярку: ляхчэй будзя
скідаць.

ГРА'БІЦЬ незак. Грэбці. Як дажджу ні будзя, та
сено скоро патсохня, ужоўтра можна ўжэ грабіць.

ГРУМА'ДА прысл. Шмат. Баравікоў гэтых тутакі ні
грумада, трэба ісьці ў канец возяра.

ГУ'ЗЯЛ м. Вузел. Разьвяжы ты мне гузьял, ба я ні
дам рады.

ГУМА'ЖНИК м. Кашалёк. Згубіла гумажнік з грашыма, як сядала ў аўтобус.

ГУ'ШАЦЦА незак. Гушкацца. Вот добра галіна! Можна зрабіць гушалку, і будзем гушацца.

ГЭТАРО'ЧНІ прым. Сёлетні. Гэтарочнія буракі шмат лепшыя за такрочнія.

ДАЧА'НКА ж. Пляменніца, дачка брата або сястры. Дачанка мая прыехала зь Вільні, прасілі, кап і я да іх прышла.

ДЖВЭ'НГАЦЬ незак. асудж. Балбатаць, паўтараючы адно і тое. Ні джвэнгай над вухам, надаело слухаць цібе.

ДЗЕ прysł. Куды. А дзе гэта ты зьбіраеся пайсьці? Мо на смалярню, каб ізноў укачацца?

ДЗЬВІК м. Цвік. Некі дзвёк іржавы папоўса, ніяк яго ні забеш.

ДО'СІ прysł. Досыць. Досі ўжо вам байкі яго слухаць.

ДРАБЯ'ЗЬНИК м. Насціл з жэрдак у хляве. Палесь на драбязьнік і паглядзі, ці есць яйка ў гнязьдзе.

ДРО'ЗГА ж. Сасновая лучына для асвятленьня. Запалі дрозгу і схадзі ў погран, прынясі бульбы.

ДЭ'НҚО н. Кухонная дошка. На дэнку трэба было крышыць, а то, бачыш, як кляёнку парэзаў.

ЖАЛЕ'ЗЬНИК м. Гаршчок. Покуль я прыду, налі вады ў жалезьнік і пастаў на пліту, ніхай грэяцца.

ЖАЛЕ'ТКА ж. Лязо. Ні забудзь мне купіць жалетак брыцца, у міне ўжэ вышаў запас.

ЖЭ'БЫ часц. Каб. Гаспадар на каня: «Ні наеўса ты да гэтага часу, жэбы на цібе ліхо!»

ЖЭ'ГЛІЦЬ незак. Паліць. Паспробуй цалы дзень на полі парабіць, калі такая сьпёка жэгліць!..

ЗА прыназ. З (са). Лажыса ўжэ спаць: узоўтра наранку пайдзэш за мной па грыбы.

ЗАДРАТАВА'ЦЦА зак. Замучыцца. Задрату́яцца ба́ло Ладусь за дзень, ледва шоры цягая, а заробатак быў малы.

ЗАКАНДРЭ'ЧЫЦЬ зак. Зацалаваць, заціскаць шкадуючы. Ну ўжэ досі, а то вы малόго мне закандрэчылі зусім.

ЗА'ЛЯХ м. Аблога. За Кóтрай такі залях пуставай колько гадоў, а цяпер і яго ў дзело пусьцілі.

ЗАПО'ЛЯНІК м. Жыхар іншай, нелясной вёскі. Сёня да крамы панаехало шмат заполянікаў. Пэўня, с Савічай.

ЗАПРЫДУ'Х м. Надта ўпарты чалавек. Бяда мне зь ім! І па кім ён пашоў, запырдух такі?!

ЗАРАНЁЎ прысл. Зараней. Ён яшчэ заранёў агледзяў гэту хвойку, вунака смалякоў колько нарэзай.

ЗАСТРА'КНУЦЬ зак. Завязнуць, засесці. Паршук як застрак паміш лясак, та ледво рады дала.

ЗАШЫ'ХЛІЦА зак. Схавацца. От толькі на свае вочы бачыла, а ўжэ недзі зашыхліўса.

ЗВО'НЧАК м. Частка вобада. Добры звончак, яшчэ каб гаспадару, та спатрэбіўся п да кола.

ЗГРЭ'БЛО н. Грабянец. Дай мне сваго згрэбла, я недзі сваё пасеяла нідаўно.

ЗДУ'ХА ж. Пустая, неўрадлівая глеба. Пасадзіў бульбу на той здусі, а там нічога ні будзя.

ЗМАГЧЫ'СА зак. Падарвацца. Нават ні думай падымаць адзін: змóжаса! Пайду паклічу суседа.

ЗМЭ'НЧЫЦА зак. Замарыцца, змучыцца. Так я змэнчыўса, што ні магу стаяць, а ногі, як сабакі рвуць.

ЗЬЛІ'ВАК м. Паліваны збанок. Ні бядуй ты па йіх, яны ні галодныя: цалы зьлівак сьмятаны ізелі.

ЗЯМНЯ' ж. Зямля. У йіх што хочаш будзя расьці, ба там зямня добра, ні такая, як у нас.

ІЗЕ'СЬЦІ зак. З'есці. Паршучку забяліла, а ён [сабака] ледво ні ўсё выхлябай, каб яго ваўкі ізелі!

І'ЛЯ займ. Колькі. Ты ці ні равесьнік нашай Мані? Іля табе, хлопца, гот?

ІЧ выкл. Бач. Іч, які ты мондры! Ты п сам зрабіў, а тады вучыў.

КАБЛУ'К м. Аснова, круг для кошыка. Ну от покуль тоё-сёё, каблук і зрабіў, а рэшту другім разам.— Добра рэшта!

КАВАРО'ДАК м. Калаўротак. Каваротку гэтаму, мусі, ўжэ гадоў сорок, як ні больш.

КА'НЬКІ мн. Канькі. Пайду на каньках пакатаюся, на возяры лёт такі чысты!

КАРАЛЮ'ШЧО н. Лупіна яйца. Мая маці бало патсушыць каралюшчо, натрэ і кідая курам, кап, казала, яйка былі моцныя.

КАРО'ВЯЧЫ прым. Каровін. Ідзі ты с сваёй казой... Мне каровячо малако лепшо.

КАСТРЫЦА ж. Апалыя іголки ад хвоі. Награбіў кастрыцы, будзя карові падаслаць на зіму.

КАТАНКА ж. Паўпаліто суконнае. Гэта катанка яшчэ с польскаго часу, толькі мейсцо займае.

КАЧАРЫШКА ж. Ніжняя частка капуснага сцябла. На загоні адныя качарышкі асталіся.

КАЧУБЕШКА ж. Качарга. Купіла сабе нову качубешку, ба старая ўжэ хоць выкідай.

КАЧУР м. Качар. А нашто нам два качурэ? Аднаго, вот гэтаго, трэба на мяса зарэзаць.

КАШЭЛКА ж. Кошык. Віктар вун поўну кашэлку грыбоў назьбіроў за якую гадзіну, а ты праспоў.

КВІТ м. Білет. Шофяр грошы ўзёў, а квіта ні доў, та я і ні змоўчыла. — А дзе, кажў, мой квіт?..

КЛЕШНЯ ж. Ляжка. Асколак трапіў у праву клешню, аля ні вышаў, та рэзаць прыйшлося.

КЛІН м. Прарэх у штанах. Хоць бы клін свой зашпіліў, а то куры зь цібе сьміяцца будуць.

КОЛЬКО займ. Колькі. Яшчэ, можа, і ні спазьнілася. А колько ціпер часу?

КРАМПАВАЦЦА незак. Намагацца. Ні крампуўся ты так, сярэйно на той сьвет ні панясеш.

КРУЦЕЛЬ м. Вір. Ні лесь у гэты вір, там есьць круцель, зацягня, як таго Міхала.

КУБАРКА ж. Каробка ад запалак, цукерак, банка. А дзе кубарка ат кансервы? Хацела коццы малака с-пат каровы наліць.

КУДЭ' прысл. Куды. Ужэ ўзноў зьбіраюся недзі брындаць. Кажы, кудэ пайдзеш.

КУЛЬБАЧКА ж. Падсядзёлак. Прынясі кульбачку с канюшні ды глядзі, кап пасак ні згубіў.

КУРДУПЯЛЬ м. Недаростак. Ну й курдупяль ты, хлопяц! Брат і бацько вун якія высокія, а ты ні расьцееш.

КУСІЦЬ зак. Укусиць. Пецю кусіў некі чужы сабако, можа, які шалёны, та павязьлі даваць уколы.

КУТНІЦА ж. Кіла. Ні падымай адзін такі велькі цёнжар, а то кутніца вылязя.

ЛАПАНУЦЬ зак. Успыхнуць. Трэба смаляка пашукаць, ба папёр лапануў і згарэў.

ЛАТВЕЙ прысл. Лепш, выгадней. Тут раптам дошч лінуў як з вядра. Та я ні ведала, дзе падзецца, кідаюся та пад адно дзераво, та пад другоё, каб дзе латвей схаватца.

ЛЕ'МЗАЦЬ *незак.* Балбатаць. Ні лемзай, чаго ні трэба, прывык ляскаць, што сьліна да гуп прынясе.

ЛІСІ'ЧЫК *м.* Грыб лісічка. Пайдзем зоўтра наранку на лісічыкі, іх ціпер хоць касі. Знашоў аднаго лісічыка.

ЛО'НСКІ *прым.* Мінулагодні, леташні. Патрэбныя табе гэтыя вўсы, як мне лонскі сьнех.

ЛУБЯ'НКА *ж.* Калыска, сплеченая з лыка, з карэнняў хвоі. Пакалышы лубянку, покуль дзіця засьне.

ЛЫ'НДА *ж.* Вузкая палоска зямлі, загон. Лынду жыта пасеяў, а рэшта пад бульбу пайдзе.

ЛЮХТА'Р *м.* Лямпа. Запалі люхтар, бо, казалі, нешто на патстанцыі зрабіласо, ні будзя сьвету.

МА'ЙТКІ толькі *мн.* Штаны. Лянь, як ты ззаду первой майткі, дасьць табе за гэта маці!

МАҚА'ТКА *ж.* Сурвэтка. Адну макатку на шапу павешу, а другую на сьцяну над ложкай.

МАНА'РКА *ж.* Пінжак. Насунь яшчэ якую манарку на сібе, ба на полі гэта табе ні ў хаці сядзець.

МАРЦЫПА'НЫ толькі *мн.* Нешта невераежна смачнае; страва, якой не існуе; нешта нахштальт птушынага малака. Еш тоё, што есьць. Што я табе марцыпанай навару?!

МЕ'НЬЦЯ *ж.* Мянташка. Вазьміменьцю — вун яна ў кутку — і памяшай брагу.

МО'РГВА *ж.* Морква. Кап ты бачыла, якая ў міне добра моргва ўрадзілася! Мама, звары йзноў моргвы.

МУ'РАЧАК *м.* Прымурак, выступ печы. Скінуласо веко з цэбара, і котка ўсё мяса паела. Прыходжу, а яна ляжыць сабе на мурачку.

МУ'СІ *пабочн. сл.* Напэўна, мусіць. Сёдня, мусі, будзя дошч: с самаго ранку парыць, як у гаршuku.

МЫЦЕ'НЯ *н.* Мыццё. Абрыдло мне гэта мыцця, кажды дзень мый і мый.

НАГРА'БІЦЬ *зак.* Нагрэбці. Пайдзём за мной у лес, паможаш кастрыцы награбіць.

НАКРУГА' *прысл.* Вакол. Абабех накруга, цяляці іскоў і ні нашоў. Дзе яго толькі халера носіць?

НАЛЕ' *часц.* Ага, так, але. Пайдзеш сёня за мной у кіно? — Та ш нале, пайду.

НАМЫ'РЗЬНІК *м.* Наморднік. Некі дзяцько ехаў у аўтобусі, а зь ім сабако з намырзьнікам.

НАЎДА' *ж.* Карысьць. Ціхі, ціхі, а што за наўда, што ён ціхі? Сам за сібе ні заступіцца.

НАЧВЭ'НДЗІЦЬ зак. асудж. Надыміць, накурыць. Адзін, а начвэндзіў за сямёх, хоць сакеру вешай. Аччы-ні акно, дыхнуць німа чым.

НАЧЭ'НЯ н. зборн. Сталярны інструмент. Во толькі зайду ў хату ўзяць начэня і зара буду ісьці.

НІГО'ДНЫ займ. Ніводны. Сам яшчэ нігоднай задачы ні зрабіў, а толькі ўсё сьпісвая.

НІДАЛЭ'НГА м. і ж. Няўклюд. Алёшку, як вучыў-са ў школе, нідалэнгам празывалі.

НІНАЕ'ЖА м. і ж. асудж. Абжора. Вунака ўсе твае таварышы ўжэ пашлі гуляць, а цібе, нінаежа, ніяк ні ўкорміш.

НІНАЖО'РА м. і ж. груб. Абжора. Разьвяла гэтых кацёк, а ціпер сама ні рада: такія нінажоры — сьвет ні бачыў.

ПААДЫРВА'ЦЬ зак. Паадрываць. Паадырвой усе гукі, ціпер хадзі расхрэстаны.

ПАВІТА'НЯ н. Прывітанне. Ганарова такая стала, прайдзе бяс павітаня, ні хрукня!

ПАВЭ'ДЛЯ прыназ. Акрамя. Ён павэдня таго і разумны.

ПАВЭ'ДЛУК прыназ. У параўнанні. Павэдлук лонскага году грыбой — нох ні пацягнуць.

ПА'ВЯСЯЛЯ н. Абрад адведзін маладой ці маладога праз тыдзень пасля вяселля. Мне німа калі: я ш у нідзелью паеду на павясяля.

ПАДАСО'ВІК м. Падасінавік. Вун яшчэ адзін падасовік, бяры яго сабе: у міне ўжэ німа куды. У нас гэтыя грыбы завуць і асовікамі, і падасовікамі.

ПАД'ЗЕ'МКА ж. Суніца. Учора мая Ніна два кошыкі пад'земкаў прынясла.

ПАДДЗЫ'ГНУЦЬ зак. Падскокнуць. Вун як паддзыгвая, сярэйно як маладая!

ПАЛЯМБІ'ЦА ж. Паляндвіца. Адрэш ты мне яшчэ кавалачак палямбіцы, натто ш яна ў цібе смашна!

ПАЛЯНТАВА'ЦЬ незак. Біць. Я яму гэтаго ні выбачу. Буду сёня палянтаваць!

ПАМАЎЗА' м. і ж. асудж. Няспрытны, непаваротлівы чалавек. Куды ты пасылаеш гэту памаўзу?! Лежы сама схадзі, ба сярэйно нічога ні зробіць.

ПАМЯЛЬНІ'К м. Месца каля печы, дзе ставяць вёнік, качаргу. А качубешка чаму тут стаіць? Пастаў яе ў памяльнік.

ПАРАШЫ'НАЧКА ж. Крупіца. Мусі, ці ні трэба патсалиць? Дай парашыначку солі.

ПАРЦІ'НА ж. Адзежына. Палажы парціну ў шафу, а то вечня кіня-рыня быля-дзе.

ПА'САЧКА ж. Невялікая бочка. Насаліла агуркоў пасачку, будзя да вясны. У нас іх толькі бацько любіць.

ПАТКАПУ'РЧЫЦЬ зак. Закласці, падварнуць. Доўга табе гэта сукенка, трэба паткапурчыць.

ПАТШУ'БАҚ м. Кажушок. Яшчэ дзедаўскі патшубак хавая, андала п каму, кап знасіў.

ПАЎГЛО'ВАҚ м. непах. Неразумны. Мало што табе скажа гэты паўгловак! Толькі слухай яго!

ПАЎДУ'РАҚ м. непах. Прыдуркаваты. Учора гэты паўдурак ледва ні наехаў на малых сваёй матароўкай.

ПАЦ м. Пацук. Аля ш і грумада пацаў разьвялося ў склепі! Трэба на йіх неку атраву найсьці.

ПАЦІЛІФО'НІЦЬ зак. Пагаварыць па тэлефоне. Вам жа можна было паціліфониць да школы ці да Валодзі. У нас ціпер аш тры ціліфоны.

ПЕРШАЦЁЛКА ж. Карова першым целем. Яна яшчэ першацёлка, аля малака дае досі. Абяшчая быць добрай каровай.

ПІСА'К м. Шрам ад рога ці пугі на скуры ў жывёлы. Прыгноў карову с пісаком. Хто ёй такі пісак выгноў?

ПЛЮСНА' ж. Страва з жытняй мукі буйнога памолу, забеленая малаком. Можаш ні варыць свае плюсны, сяраўно есьці ні буду яе.

ПЛЯЙТУ'Х м. 1. Қаўтун. Валасы зьбіты ў пляйтухі. 2. Пыж у патроне. Заяц быў так бліско, што можна было пляйтухамі забіць.

ПО'ШУР м. Пацяруха. Мышы пярэгрызьлі сено, адзін пошур астойса.

ПРАГЦІ' незак. Адчуваць бязмерную ахвоту, жаданне. Ubачыў, што ў Міхалавых дзяцей цукеркі, та й яму так ўжэ пражэ!

ПРАЛО'МКА ж. Палонка. Там рыбакі ў нідзелю праламак нарабілі шмат, та глядзі ні ўваліса.

ПРЫТЫ'РАҚ м. зневаж. Дурань. Трэба было ні казаць гэтаму прытырку, та ціпер бы бяды ні ведала.

ПРЫТЫ'РАНЫ прым. зневаж. Дурнаваты. Ён трохі ці ні прытыраны, ба пакажы палая, та ўжэ яму і сьмех.

ПРЭ'ШЛЫ прым. Мінулы. Не, мая ты саколачка, гэ-то ш у прэшлым року было.

ПУЖА'ЛЬНЁ н. Пугаўё. *Лезя і лезя ў школу, та я пужальням разы са два як зьвёс па хрыбцяціні.*

ПУНТО'ВІК м. Дурनावаты. *Ні зрабіў да канца, пунтовік гэты, і кінуў, а ціпер другога наймай.*

ПУТКІ' прым. Палахлівы, пужлівы. *Ой, якая курка путкая; маладая яшчэ, таму ўсяго і баіцца.*

ПУ'ЦА ж. груб. Твар з поўнымі шчокамі. *Бачыла Янусавага зяця, а пуца ў яго — дай божа, во-во, здэцца, пэнкня.*

ПУЦА'ТЫ прым. груб. Мардаты. *Хіба вы яго ні ведаеце? Такі нівелькі, тойсты, пуцаты.*

ПЭ'НКНУЦЬ зак. Лопнуць. *Схадзі да Марылі, скажы, што ў нас шкло пэнкнуло ў лямпі, ніхай дасьць, як есьць.*

ПЭ'НСНУЦЬ зак. Стукнуць, трахнуць. *Ні лесь куды ні трэба, а то зара як пэнсну!*

ПЭ'ЎНЯ прысл. Напэўна. *Пэўня, тут нехта быў: бачыш, колько свежых сьлядоў?*

РАЗВЭ'ДЗГАЦЬ зак. Развезці гразь, разварзекаць. *Аля ш і памыла падлогу: толькі развэдзгала гразь.*

РАЗЫДА' ж. Няўмелы, бесталковы. *Ізноў ні нагастрыў, а толькі спорціў пілу, разыда!*

РА'КАЧА прысл. Ракам. Тут [у склепе] такая цясна-та, што толькі ракача і можна стаяць.

РАСКО'ЛІНА м. і ж. Нахабнік, хуліган. *Бэткаў старшы такі расколіна, што сьвет ні бачыў: да кожнаго прыстае, сварыцца.*

РА'ТА ж. Чарга пасці жывёлу. *Узоўтра нам рата ў поля, а мне німа як, то табе, сыноч, прыдзяцца папасьвіць.*

РАЧЫ'ХА ж. Грачыха. *Хадзіў глядзець на поля рачыху, аля ні зышла яшчэ.*

РУІ'НА ж. Стада ваўкоў у час пецкі. *Ні цягайса ўначэ, ба ціпер руіны воўчыя ходзяць.*

РЭ'ДЗГІНІ толькі мн. Рэзгіны. *Бач ты яго, поўныя рэдзгіні сена карові занёс, а сечку рэзаць ні захацеў.*

РЭ'ЙДАЦЬ незак. Гаварыць лухту, бязглуздзіцу. *Кап што талкова, та можна было п паслухаць, а то рэйдая і рэйдая.*

САБА'ЦЬ незак. Калоць. *Завязі ты маю Галю да доктара: ёй нешто сабáя і сабáя ў бок.*

СЕ'ЛІШЧО н. Невялікі лужок каля сотак. *Трэба і нам ужэ скасіць селішчо.*

СЁДНЯ присл. Сёння. Сёдня ў Шчўціне цалы дзень ішоў дошч, а ў нас толькі крапідлам пакрапіла наранку.

СКАСАВА'ЦЦА зак. Звесціся. Чую: раскрычаліся куры. Я — на падворак, а каршун — каб ён скасавоўса! — уханіў адну і паляцеў. Ціпер увесь Ладачкаў рот скасавоўса, нікого ні асталоса.

СКРЭ'НДА м. і ж. Ныцік. Зіна гэта ўсё жыцця скрэнда: таго ў яе німа, гэтаго бракуя, і адно ні наравіцца, і другоё.

СЛАБО'ДНО присл. Свабодна. У аўтобусі сёня слабодна, а ў суботу ехай, та шылам ні парнеш.

СЛО'НЯШНЫ прым. Сонечны. Лянь, якоё чырвоно слонцо зыходзіць. — Ну, та й добра. Значыць, слоняшны дзень будзя.

СМЫЧ м. Ніжняя частка жураўля ў калодзежы. Ідзі ты ново вядро прычані да смыча, а то тоё цячэ як рэшато.

СПРЫ'ВЯЛЬ м. Абрыў. Выкупайса сёдня: стой піць во́ду, а спрывяль абваліўса.

СПРЫ'НДЗІЦЦА зак. абразл. Згінуць, прапасці. Кап ты спрындзіўса дзе-кольвяк, такі расколіна!

СТАКАНА' ж. Клопат, старанне. На што мне такая стакана, калі свае бяды хватая? Перат вяселя столькі стаканы ў міне было. І стаканы мне з гэтымі свіньмі, аб'елі ўсе вушы!

СТА'РШЫ прым. У словазлучэнні старшы палец — вялікі палец. У яго з вайны на правуй руцэ німа старшаго пальца.

СТРАМЯНУ'ЦЬ зак. Рынуцца. Так і страмянуў у зямлю носам.

СТРЫМБУ'ЛЬ м. Стрэлка, кветканоснае сцябло цыбулі. Мая цыбуля задымляна, усю зіму нат прыпяч-кам вісела, таму, бачыш, і стрымбулёў німа.

СЫНО'ВЯЦ м. Пляменнік. Гэта ш мой сыновяц: яго бацька і я — браты.

СЬВІНЕ'НЬЧЫК м. Свіны драўляны хлёўчык. За-жэнь паршука ў сьвіненьчык, а то парыя ўсенькі падворак.

СЮДЭ' присл. Сюды. Хоць сюдэ!

СЯВО'К м. Фартух для сяўбы. У нас сеялі ні сь сявенькі, а насыпалі ў сявок.

СЯГО'ДНЯЙШЫ прым. Сённяшні. Ідзі запытай у прадаўшчыцы, ці піво сягодняйшо.

СЯРАДНЯ' присл. У поўдзень. Сярадня трэба сено паварочаць.

СЯРАЎНО' присл. Усё роўна. Сяраўно вы нікуды ні пайдзёця.

ТАДЫ'ЧА присл. Тады. Тадыча начай было, і німа што ўспамінаць і раўняць.

ТАКРО'К присл. У тым годзе, летась. Такрок тутака ні зышла рачыха, та мы атсявалі.

ТАРФЯ'НІСКО н. Тарфянішча. Бачылі, які гавёс на тарфяніску вырас каля Новаго Двара?

ТАЎЖЭ'Ш часц. Вядома, канечне. Ты будзэш міне чакаць? — Таўжэш! Ідзі быстрэй зьбірайся.

ТРАПА'ЧКА ж. Трапло. Слухай ты гэту трапачку!

ТРАПЁНЫ прым. Утрапёны. Ні пасядзіць спакойно ні мінуткі, носіцца, як трапёны.

ТРАСУ'Н м. Дрыгва. Тут у нас трасун; чалавек лшчэ пройдзя, выбіраючы мейсцо, а карова зразу бабэхня.

ТРЫСЬЦЕ'НАК м. Трысцень, прыбудова з трох сцен. Зажэнь карову ў трысценак і скажы бацькаві, што я зара вярнуса.

ТРЫ'БА ж. Прасека. Выйдзям зара на трыбу, і ат-туль Бانیкаву хату добра відаць.

ТРЭ'БАЦІМЯ присл. Трэба будзе. Трэбацімя сёня лшчэ да брыгадзіра ісьці, кап каня на суботу доў.

ТРЭ'СЬЦІСЯ незак. толькі ў неазнач. форме і ў III асобе адз. ліку. Зменьвацца, быць зменлівай (пра па-году). Нешто пагода трасецца, німа як ісьці касіць, бо йзноў змокня.

ТЭ'РАС присл. Цяпер. Тэрас я, як адзяліўся, та сам сабе пан, ні тоё, што тады было.

УДРЭ'БЯЗГІ присл. Ушчэнт. Пабіў гаршкі ўдрэбязгі, адныя чарапкі асталіся!

УЗО'ЎТРА присл. Заўтра. Хіба ўзоўтра закалю сьві-ню, сёня сяраўно ні ўправімса.

УЛЭ'МПІЦЬ зак. непах. Стукнуць. Як улэмніў па-між вушэй, аш іскры насыпаліся.

УНАЧЭ' присл. Уночы. Уначэ дзись марос быў, хоць нівелькі, аля бачыш, як кваткі завялі.

УПАЛЯНТАВА'ЦЬ зак. непах. З'есці, упісаць. Па-сьля чаркі ўпалянтаваў міску мяса і нават дзякуй ні сказоў.

УТАЛО'ПІЦЦА зак. Пільна ўгледзецца. Уталопіўса на дзяўчука, а ёй, беднуй, павярнуцца німа куды.

УШЧЫРЭ'ПІЦЦА зак. Ушчаперыцца. Малы ўшчырэ-
піўса за валасы, ні атпуская, хоць ты плач.

ФАЕ'РКА ж. Канфорка. Дзе малая фаерка ат пліты?

ФАМІ'ЛЯ ж. Родзічы. У нас кажуць: як швагяр ні
фаміля, так антробы ні мяса.

ФРАЯРЫ'ЦЦА незак. Франціць. Людзі робяць, а ён,
як пан велькі, начапіў гальштук і фраярыцца.

ФЯЎРА'ЛЬ м. абразл. Прыдуркаваты, ненармальны.
Ён і так ні натто разўмны, а як падапе, тады зусім фяў-
раль.— Як гэта фяўраль? — Ніўжэш ты першы рас чу-
яш гэта?! Ну, калі ні хватая клёпкі. Усе месяцы як меся-
цы: па трыццаць дзён маюць і больш, а ў фяўраля ні
хватая...

ХАВА'ЦЬ незак. Трымаць жывёлу. Дзьве каровы
хавая, а яшчэ цяля пакінула на зіму.

ХАРАШЭ' прысл. Хораша. Лядзі, як харашэ лубін
пасходзіў! А роўнянько, аш вока радуя.

ХВА'НДА ж. Фалда. Ой, колько хвандаў на сукенцы!

ХВЭ'ЦКІ прым. Спрятны. Хвэцкі хлопец у Федарыхі.

ХВЭ'ЦКО прысл. Спрятна. Хвэцко на ім сядзіць
шапка!

ХІ'ЖЫ прым. Шустры, паваротлівы. Во паглядзі, які
Іван хіжы: у яго ўжэ сена на зіму хваціць.

ХЛЯПЯСТА'ЦЦА незак. непаш. Рагатаць. Сядзяць
тут, хляпешчуцца, а работа ні робляна.

ХРАСЬЦІ'ЦЬ незак. Прарошчваць насенне агародні-
ны перад пасадкай. Ты агуркі свае ўжэ храсьціла?

ЦАГА'Н м. Гаршчок. Бульбу чысто паелі, а кап ца-
ган памыць, та нігодзін ні дагадаўса.

ЦА'ЛЫ прым. Цэлы. Бало яму цалы дзень жнеш,
жнеш, а ён і ні пакорміць па-люцку.

ЦЕ'ПЯРСЯ прысл. Зусім нядаўна. А ён цепярся
толькі пашоў ад нас.

ЦЫГА'Н м. Удзельнік народнага вясельнага звычайу:
госці жаніха прыбіраюцца «пад цыганоў» і ідуць у хату
да маладой, падкідаюць на ўра гасцей і бацькоў, а тыя
адкупліваюцца падарункамі. Адзін цыган, што на кане
ехаў, так адзеты быў сьмешино! Кэжаця, што там, скуль
вы родам, такога абраду ні бывая; дзіўно: якоё ш гэта
вяселя бяс цыганоў?!

ЦЭН м. Цень. Лянь, які доўгі цэн!

ЧА'РАС прыназ. Цераз. Толькі ён чарас плот пера-
лес, так мы з-за куста падняліса.

ЧАТЭ'РЫ ліч. Чатыры. Пайдзем у канец возяра, гэ-
то атсюль якіх з чатэры кіламетры.

ЧЭ'РАНЬ м. Чарэнь, ток у печы. Як печ няраклада-
яш, та толькі ні забуць шкла ў чэрань накласьці.

ЧЭ'УРАЦЬ незак. Чаўрэць. Чэўрая ўжэ каторы гот
наш дзет, аш с таго, як на санажаці гэто зрабіласо.

ШАРА'К м. Пінжак любога колеру. Сёня людзі ўсе
вун напрыбіраліса, та й ты надзень новы шарак.

ШАЎПСЬЦІ' незак. Жэрці. Цалы вечар шайнё і шай-
нё, і куды яму толькі лезя?

ШВА'ЙКА ж. Спіца для пляцення лапцей. Лапцей
ні пляцём, а швайку хаваям на памяць.

ШКУЙНА' ж. Апалыя іголкі ад хвоі. Ідзі, покуль ка-
рову падаю, кінь пат парася шкуйны.

ШО'РБА ж. Юшка, суп з рыбы. Ой, браток, няраса-
ліў ты сваю шорбу, посьля яе будзяш брахаць на вёду.

ШПУРГАНУ'ЦЬ зак. Кінуць, шпурнуць. Шпургану
зара гэтай гразнай ганучай, калі ні пайдзэш атсюль!

ШТО-КО'ЛЬВЯК займ. Што-небудзь. Сёня нешто
натто прагаладойса, дай што-кольвяк паесьці.

ШТО-КО'ЛЬНЯК займ. Што-небудзь. Прыду раней
дахат та яшчэ што-кольняк зрабіць усьпею.

ШТЫНКЕ'ЦІНА ж. Штыкеціна. Нехто ўначэ адыр-
вой вун колько штынкецін і ледво ні ўсю яблыню аба-
брой.

АСАБЛІВАЯ ЛЕКСІКА ГАВОРКІ АКОЛІЦ ЛЮБЧЫ

Змешчаныя ў артыкуле словы запісаны ў в. Купіск Навагрудскага раёна. Гэта вёска знаходзіцца за 5 км ад мястэчка Любча, якое было ў мінулым і з'яўляецца зараз сельскім адміністрацыйным і культурным цэнтрам паўночнай часткі Навагрудчыны. Гаворка вёскі тыповая для паўночна-заходняй падгрупы гаворак паўднёва-заходняга дыялекту¹. Аснову яе слоўніка складае агульнабеларуская лексіка. Мясцовую ж своеасаблівасць утвараюць пераважна словы, якія адрозніваюцца месцам націску, значэннем, словаўтваральнымі афіксамі і формамі.

Для гаворкі в. Купіск, як і для гаворак іншых вёсак гэтага кутка Навагрудчыны, характэрны наступныя найбольш важныя фанетычныя і марфалагічныя асаблівасці: адсутнасць падаўжэння зычных у інтэрвакальным становішчы (*насэ́нё, галё, збо́жо, Таця́на, сві́ня*); наяўнасць прыстаўнога *г* перад пачатковым гукам *а* (*гану́ча, гара́ць*); наяўнасць ненацісканога канцавога *о* ў прыслоўях, назоўніках ніякага роду, а таксама некаторых асабовых назоўніках мужчынскага і жаночага роду (*мно́го, м'і́ло, жы́то, са́ло, ма́сло, па́но, ма́мо, ба́бо*); моцнае яканне (*яго́ дома ня было́*); канчатак *а* ў назоўным склоне множнага ліку назоўнікаў ніякага роду (*вокна, вёдра, цялята, парасята*); прыметнікі ў форме вышэйшай ступені з суфіксам *-ш-* (*вышышы, нішышы, блішышы, сінышы, чырвоншы, доўшы*); панаванне канчатка *-аў* (*-яў*) у родным склоне множнага ліку назоўнікаў усіх трох родаў (*брытваў, сёлаў, салдатаў, песняў, разоў, гадоў*); пашыранасць прыназоўніка *да* з родным склонам назоўнікаў у словазлучэннях тыпу *пайшоў да бацькі, пайшоў да ка-*

¹ Лінгвістычная геаграфія і групоўка беларускіх гаворак. Мінск, 1969.

валя і прыназоўніка па з вінавальным склонам назоўнікаў у словазлучэннях тыпу *ісці па воду, ісці па хлеб*.

АБЛАТАШЫ'ЦЬ зак. Абтрэсці без дазволу, самавольна (пра садовае дрэва). *Нехта яблыну аблаташыў уночы.*

АБЛЯМО'УКА ж. Абшыўка краю адзення. *Гэтая лентка для аблямёўкі сукенкі добра будзя.*

АБМЫЛІ'ЦЦА зак. Памыліцца, няправільна разлічыцца з кім-небудзь. *Абмылілась, як плаціла за сахар, трэба было даць два рублі, а я паклала лавачніцы пяць і адразу пайшла.*

АБЭ'РЖА ж. 1. экспр. Вялікая, не зусім даведзеная да ладу пабудова. *Хіба гэта хата, у гэтай абэржы, як у стадоле якой, вецяр гуляя.* 2. метаф. Вялікая, няспрытная жывёліна (пра карову). *Такую абэржу прадзяржаць, трэба мець вязоў сем сена.*

АВО' часц. 1. Вось. *Аво яна за хатай схавалась.* 2. Вось толькі. *Пачакайце, аво дашыю ды пойдзям разам.*

АМЕ'ЦІ толькі мн. Адходы пры веянні (каласы, мякіна і частка дробнай саломы). *Зьбяры амёці ў мяшок.*

АПІВО'ШЫНА м. экспр. Той, хто шмат п'е гарэлкі, п'яніца. *Апівошына гэты заліў вочы і нічога ня бачыць.*

АРША'УКА ж. Сорт бульбы, варшаўка. *Аршаўка ў гэтым годзя добра ўрадзіла.*

АСЕЛАК м. Брусок для вастрэння брытвы. *Добра брыя, бо на асёлку навастрыў.*

АСМЫ'ЧЫ толькі мн. Адходы валакна пры трапанні лёну. *Асмычы валакністыя, як кужаль.*

АСТАЛЯВА'ЦЦА зак. Спыніцца дзе-н. для жыцця. *Ды мы на хутары асталявалісь на зіму.*

АСТАРО'НАК м. Бок гумна. *Поўны астаронак пшаніцы наклалі.*

АТЛЕ'ЦІЦЦА зак. Крыху, ледзь-ледзь нагрэцца (пра вадкасць). *Вада ўжо адлёцілась.*

АТО'ЖЫЛКА ж. Адростак. *Атожылка фікуса.*

АТХЛЯ'ШЧЫЦЬ зак. Адчыніць дзверы, вокны насцеж. *Я мяту хату, а ён атхляшчыў дзверы ды пабех.*

АТШЧЫКНУ'ЦЬ зак. Адшчыпнуць, адарваць. *Атшчыкнуць атожылку.*

АТЫ'МАЧ м. 1. Ануча, якой бяруць чыгуны. *Атымачам вазьмі цаган, бо рукі папачэш.* 2. метаф. Неахайная жанчына. *Хоць бы гэты атымач сьвятам памылась.*

АШЧЭ' прысл. Яшчэ. *Ашчэ ня ўспела апалоць грады.*

БАГА'ТАЯ КУЦЯ'. Куця перад Новым годам. *Куцю ставілі на кут, а варылі яе зь мясам.*

БАЛАЦІНА' ж. Гразкае месца. *Цяжка касіць было з-за балаціны вялікай.*

БАЛЁНІК м. Шарык. *Балёнік толькі надзьмуў, а ён лопнуў скоро.*

БА'ЛО часц. Бывала. *Ба́ло пайду ў лес і вельмі скоро назьбіраю грыбоў, а цяпер вочы нічога ня бачаць.*

БАЦЯ'Н м. Бусел. *Бацян жабы зьбіра́я.*

БАЦЯНІ'ХА ж. Бусліха.

БА'ЯЦЬ незак. 1. Расказваць. *Дзет байку ба́я.* 2. Хлусіць, выдумляць. *Няўжо табе ня надабрэ́дла баяць та-кое?*

БЕРАГАРУ'ЛЬКА ж. Берагавая ластаўка.

БІ'ЛА н. Спінка ў ложку. *На бі́ля хустка вісіць.*

БЛАГАСЛАЎЛЯ'ЦЬ незак. метаф. Лаяць, крычаць на каго-н. *Так благаславі́ла ў дарогу, што лепш бы дома быць.*

БЛАШЧЫ'ЦА ж. Клоп. *Цяпер ня ў ко́га няма блаш-чыца́й, вывялі.*

БЛІ'СКАЦЬ незак. У выразе бліскаць вачыма — міргаць вачыма ад сораму. *Трэба падга́то́віцца і сустрэ́ць людзей так, каб ня бліскаць вачыма.*

БО'РДАВЫ прым. Бардовы. *Бо́рдавая сукенка табе да твару.*

БРУСО'К м. Брусок у граблях. *Брусок у граблях злама́ўсь.*

БРЫ'ДКО прысл. Сорамна. *Бры́тко так рабі́ць табе.*

БРЫ'КАЦЬ незак. Насіцца, бегаць. *Цяля́та напі́лісь пойла і бры́каюць на двары.*

БУРАКІ' толькі мн. Боршч з буракоў. *Буракі сёння смашныя, бо з мясам звараныя.*

БЯЗЬДЗЕ'ТУХА ж. Бяздзетная жанчына. *А гэ́та бязь-дзэ́туха дык на дзяцей нават і ня глядзі́ць.*

БЯЗЬЛЮ'ДНІК м. Чалавек, які не падтрымлівае сувязі с роднымі, сваякамі. *У гэ́тага базьлю́дніка хто ка́лі хату атчыні́ў?*

ВА'ГАЛКА ж. Гушкалка. *Як вагалку навесі́лі, дык дзе́ці дома дурэ́юць.*

ВАЛІ'ЗА м. і ж. асудж. Гультай, лодыр. *Гэ́ты валі́за нават дро́ў у хату ня ўня́се.*

ВАЛЬГО'ТА ж. экспр. Прыволле, раздолле. *У ся́ле для дзяцей лета́м ва́льгота.*

ВА'ЛЬНУЦЬ *зак. експр.* З усёй моцы стукнуць. *Як вальнуў яму на сьпіне, дык аш сагнуўся да зямлі.*

ВА'ЛЯНКА *ж.* Суконная вялікая хустка, якой накрываюцца ў холад або дождж. *Такі дошч, што аш вальянка навбляят прамокла.*

ВАРАЖЭ'ЙКА *ж.* Варажбітка. *Варажэйка на картах добра варожыць.*

ВА'ТА *ж.* Невад.

ВЕ'ЦЁ *н.* Галлё з лісцем. *Веця шмат наносілі на сцяжаро.*

ВЕТАХ *м.* Ветах. *Палоць грады трэба вётахам, бо менш зеля будзя.*

ВО'МЕГ *м.* У выразе *вомегам вылязе* — не пойдзе на карысьць.

ВОНЬ *часц.* Вунь. *Вонь твая шапка.*

ВУ'НЬДЗЯКА *часц.* Вунь. *Чаму няма, вуньдзяка на лавя шапка.*

ВУ'ПАР *м.* Той, хто не раіцца, а робіць так, як сам надумаецца або захоча. *Вупар ты, кап ты папытайся, няўжо п табе казалі п так зрабіць, а цяпер няма чаго шкадаваць.*

ВЫБІРА'НЦЫ *звыч. мн.* Каноплі з пыльнікамі, якія выбіраюць раней. *Ужо закурэлі выбіра́нцы, пара рзаць.*

ВЫ'БУКСАВАЦЦА *зак.* Выкруціцца (пра дошкі). *Ня зрабіў распорак, дык доскі выбуксавалісь.*

ВЫ'КАТ *м.* Вялікі выраз (у сукенцы). *Табе сорамна с такім вы́катам сукенку класьці.*

ВЫ'КАЦІЦЬ *зак.* Вельмі многа выказаць, зрабіць вялікі выраз. *На што гэта ты выкаціла так сукенку?*

ВЫ'КУЛІЦЦА *зак.* Выкінуцца, вывернуцца. *Як ты глядзёў, што дзіця выкулілась с калыскі.*

ВЫ'КУЛІЦЬ *зак.* Вывернуць. *Выкуліць дзіця з санак.*

ВЫ'СЕУКІ *звыч. мн.* Адходы, што застаюцца пры прасейванні мукі. *Шмат высявак збіра́ўца ў рэшаця.*

ВЫ'СКРАБАК *м.* 1. Булачка хлеба, спечаная з цеста, якое выскрабаецца з дзежкі. 2. *метаф.* Апошняя дзіця ў сям'і. *Выскрабак, таму і малы.*

ВЫ'ТАРАЧЫЦЬ *зак.* Широка раскрыць вочы ад здзіўлення. *Чаго вытарачыла вочы, стала ня пазнаваць?*

ГАЛАУКІ' *толькі мн.* Валакно з верхняй часткі сцябла лёну.

ГА'ЛЬКА *ж.* Сарочка з карункамі ці гафтам.

ГАНАВІ'ЦЫ *толькі мн.* Споднія штаны.

ГАРГА'РА *м. і ж. експр.* Вялікі, няскладны чалавек. *На гэтай гаргáры нівóдная сукенка добра ня ляжыць.*

ГІМО'РЫ толькі *мн.* Капрызы. *Спрацівялі мне твае гіморы.*

ГНАЦЬ, жану́, жанéш, жанé; жанём, жаняцё, жану́ць *незак.* Гнаць (пра живёлу). *Жані карóвы скарэй.*

ГРУ'БАЯ *прым. ж.* Цяжарная. Ёй няможна падымаць мяшок, грубая *ш* яна.

ГУКА'ЦЬ *незак.* 1. Клікаць, прасіць прыйсці. *Гукала, гукала, а ты як глухая.* 2. Плакаць. *Як я гукáла, як даз-на́лась, што сыно́к у больніцы.*

ДАРЫ'УЧО *прысл.* Прыхваткамі, урыўкамі. *Гэта я рабіў дарыўчо вячарамі.*

ДАУЖЭ'РНЫ *прым.* Вельмі доўгі. *Дайжэрны шост.*

ДАУМЕ'ЦЦА *зак.* Дадумацца, здагадацца. *Толькі цяпер даймелась, што ён гэта мох зрабіць.*

ДАХО'ЖЫ *прым.* Вельмі цікаўны. *Дахóжаму так і трэба.*

ДА'ЧКА *ж.* Неадбеленая крамная тканіна. *Да́чкі на прасьціну купіла.*

ДЗІЧ *ж.* Нарасць, бародаўка. *На барадзе дзіч вы-расла.*

ДЗЯВУ'ЛЯ *ж. асудж.* Дарослая дзяўчына, учынкi, паводзіны якой не адпавядаюць узросту. *Такая дзявў́ля, а лялькамі забайўля́шся.*

ДНУ'ШКА *ж.* Дошчачка, на якой крышаць сала, капуста, моркву і інш.

ДОЛ *м.* Магіла. *Капаць дол.*

ДРАБЯ'СЬЦЁ *н. зборн.* Латы. *Часаць драб́ясьцё.*

ДРАБЯ'СЬЦІЦЬ *незак.* Лаціць, прыбіваць латы. *Бацька хату драб́ясьціць.*

ДРЭ'НЧЫЦЬ *незак.* Сварбець. *Зажывая рука і дрэн-чыць натта.*

ДУ'ЛЬКА *ж.* Пылок у выглядзе пушка пры трапанні і трэнні лёну. *За цэлы дзень дулькі ў нося і роця шмат.*

ДЭ'РБА *ж. експр.* Вельмі высокая і тонкая дзяўчына. *Такая дэ́рба выра́сла, а ў класы і цяпер скача.*

ЖАГНУ'ЦЦА *зак.* Сцепануцца, скалануцца (ад вельмі гарачай ці халоднай вады). *Аш жагну́лась, як улезла ў Нёман.*

ЖУКО'ВІНА *ж.* Пярсцёнак.

ЗАВА'ЛА *м. і ж.* Гультай. *Па гэтай зава́ля і картоплі засталісь бы зімава́ць у зямлі.*

ЗАВІ́ДА м. і ж. Зайздросны чалавек. *А гэтай завідзя ўсё мала, што ня ўбачыць у каго, хоча і сабе.*

ЗАВІ́НУ'ЦЦА зак. Хутка ўзяцца за справу. *Завіну-лась каля печы і на работу пасьпела, як і ўсе.*

ЗАЙСЬЦІ'СЬ зак. Перастаць дыхаць, страціць пры-томнасць, памерці. *Пакуль прыбёгла с двара, дык банка і зайшлась.*

ЗАСУКА'ЦЬ зак. Закасаць. *Засучы рукавы, а то па-мочыш.*

ЗАТО'УКА ж. Затаўка. *Крупнік смашны з затоўкай мясной.*

ЗА'ЧАСЬЦЬ прысл. Рады (у складзе выказніка). *У вайну крошцы хлеба зачасьць былі.*

ЗАЯ'ДА м. і ж. Заядлы, зацяты чалавек, якога не пераканаш. *Гэтай заядзя хоць ты воду лій у вочы, а яна сваё правіць.*

ЗБАЕДАЦЬ зак. Згубіць, марна патраціць. *Такія рукавіцы збаёдала. Ня магу дараваць, што за такое паліто і такія грошы збаёдаць, выкінула на вецяр.*

ЗВАДЫЯ'Ш м. і ж. Чалавек, які падбухторвае да сваркі.

ЗВО'ДЫ толькі мн. Выдумкі, плёткі. *Яна ня працўя, а цэлы дзень толькі зводы носіць на языку.*

ЗВУЧЫ'ЦЬ зак. Прывучыць рабіць што-н. у адзін і той жа час. *Зайсьеды перат сном мўяцца, баба звучыла так.*

ЗЖАБУРЭ'ЛЫ прым. Перакіслы (пра малако, смятану). *Малако зжабурэло, як воцат ста́ло, што ў рот ня ўзяць.*

ЗІЧА'НЁ н. Бацвінне. *Наламі зіча́ня і кінь сьвіням.*

ЗМА'ЗАК м. Кавалак сала, здору, якім змазваюць скавараду, подмазка. *Кот зноў змазак такі вялікі сьцягнуў.*

ЗМУСЬЦІ'ЦЬ зак. Спакусіць. *Я сам ня хацеў купатца ў такой халоднай вадзе, але хлопцы змусьцілі.*

ЗРУ'ШЫЦЬ зак. Падарваць цяжкай працай. *Зрушыў сэрца будоўляй.*

ЗЫ'ПКА ж. Вісячая калыска.

І'РХА ж. У выразе *вырабіцца на ірху* — стаць вельмі худым. *Як засталась да іх у хату, дык і вырабілась на ірху.*

КАБЛУ'К м. Ручка ў кошыку. *Каблук у кошыку зламаўсь.*

КАБЫ'ЛКІ *звич. мн.* Палачки ў кроснах для падцягвання нітаў. Кабылкі паткруці, ніты ніска.

КА'ДАЎБ *м. груб.* Жывот, страўнік. Есьць ня ў сябе, таму такі і кадаўн.

КАЛАМА'ШКА *ж.* Летні вазок. На фэст у каламашцы паёдзям.

КАЛАЦІ'ЦЬ *незак.* 1. Паласкаць (бялізну). На Нёмні добра калаціць плацё, вада чыстая. 2. Біць (пранікам). Калаціла дзяругі пранікам, цяпер мяккія сталі.

КАНАПЛЯ'НКА *ж.* Цёплая баваўняная хустка. Каняплянку яшчэ закруці, а то вецяр велькі.

КАНТ *м.* У выразе ставіць на кант — крычаць, сварыцца на каго-н., патрабаваць рашуча. Спанатрыў хадзіць на Нёман адзін, а сёння ставіла на кант, то дзясятаму закажа.

КА'ПКА *ж.* Кропля, кропелька. Капка варэння села на сукенку.

КІ'ТКА *ж.* Сноп бобу, гароху. Пяць кітак бобу злушчыла.

КЛЁВАЦЬ *незак.* Быць вельмі слабым. Стары чуць клёвая, перастаў сваіх пазнаваць.

КРУГЛАВІ'ДНЫ *прым.* Круглатвары.

КРУЦЯЛІ' *толькі мн.* Буякі. Варэння зварыла с круцялёў.

КУРА'УКА *ж.* 1. Порхаўка. Курайку як зачэпіш, дык адразу курыць. 2. метаф. Гразная, заношаная белая хустка. Хоць бы ты памыла сваю курайку, сорам адзін за цябе.

ЛА'НТУХ *м. і ж. груб.* Гультай. Гэты лантух цэлы дзень на печы пралежыць, а вядра вады ня ўнясе.

ЛА'ХАЦЬ *незак.* Пляткарыць, балбатаць. Цэлы дзень лахая, а работа стаіць на месцы.

ЛЕ'ЖАНЫ *прым.* Вылежаны. Гэты лён лежаны, таму добра трэцца.

ЛЁНІШЧА *н.* Поле, на якім рос лён. Лёнішча загаралі сёння.

ЛЮБІ'ВЫ *прым.* Посны, без сала (пра мяса).

МА'ЙТКІ *толькі мн.* Споднікі. Брытко ў майтках хадзіць, трэба адзёцца.

МАШЫ'НКА *ж.* Кнопка. У блуску ўшыў новыя машынкi, бо гэтыя ня трымаюць.

МЫ'ЛІЦЬ *незак.* Вельмі марудна рабіць што-н. Цэлы дзень мыліў нош, новыя тронкі прыстаўляў.

НАГДО'ВЯ прысл. Пазаўчора. Віця прыслаў пісьмо нагдб'ва.

НАДАБРА'ЦЬ зак. Адняць (лішняе). Надб'яры мукі з вядра, а то сыпляцца.

НАДЗЯВА'ЦЬ незак. Начыняць, запаўняць сярэдзіну чаго-н. Курыцу надзяваю заўсёды макаронамі.

НАПЯХО'ТУ прысл. Пеша, пешшу. Напяхоту з Любча ішла ўсю дарогу.

НАРАВІ'ЦЬ незак. Уступаць каму-н. ва ўсім. Наравіць зяцю так, што аш брытко пазіраць.

НАРЭ'ШЦЯ прысл. Апошнім, пазней за іншых. Сусет заўсёды нарэшця прыходзіць, бо далёка ісьці.

НЕДАЛЯГА'ЦЬ незак. Адчуваць немач, слабасць пры хваробе.

НЕЎМАВЕ'РНЫ прым. Які не верыць, не спагадае.

НІВА'ДЗІЦЬ. Так табе і трэба. Нівадзіць, нятрэба было лезьці, а цяпер ня плач.

НІ'ГДЫ прысл. Ніколі. Жыцё пражыла, а нігды ў горадзя ня была.

НІ'ЧАЛЬНІЦА ж. Прыстасаванне з нітак, цераз якія працягваюць ніткі асновы пасля прысуквання.

НІЯ'КАВА прысл. Няёмка, нязручна, сорамна. Неяк ніякава, што ня дала бёрда сусетцы.

НЯХО'РАША прысл. Брыдка. Няхораша сукенка пашыта.

ПАДЦУКРАВА'ЦЬ зак. Падвучыць каго-н. зрабіць што-н. дрэннае. Пашла, падцукравала сусетку, кап сварылісь з залоб'каю.

ПАД'ЯЛДЫ'КНУЦЬ зак. Падкусіць, кпіну пусціць. Ня хочу бачыць такую добрую, заўсёды пад'ялдыкня мужыком, што піць любіць.

ПАЛО'ЙКА ж. Дзесяць жмень лёну. Пяць палояк лёну натрапала.

ПАНЦА'К м. Ячныя крупы і каша з іх. Панцаку паймяшка зрабіла у мл'бяна.

ПАРЭ'Б'Ё н. зборн. Рэбры ў кошыку. Вечарам кошык аснавай, парэб'е заплёў, а раніцай каля кароў кончыў.

ПА-САБЕ' прысл. Па адным, паасобку. Яны [мужык з жонкаю] ніколі разам ня ходзяць у госьці, заўсёды па-сабе — то яна, то ён, бо дзіця малая. На фэст едуць па-сабе, суседзяў ня клічуць.

ПА'СЫНҚА ж. Адростак; пасынак. Пасынка алівасу прынялась.

ПАТРЭ'П'Е *н.* Тое, што застаецца пасля трапання лёну (кудзеля, кастрыца, дулька). *Патрэп'ё сабрала і аднесла ў хлеб.*

ПАЎБУТЫ'ЛАК *м.* Бутэлька ёмістасцю 0,25 літра. *Паўбутылак вады.*

ПАЎПА'Л'ТАК *м.* Паўпаліто. *Паўпальтак купіла новы дзяўчыня.*

ПАЦЯГНУ'ЦЬ *зак.* Абшыць зверху. *Кажух пацягнула сукном.*

ПАЧТА'Р *м.* Паштальён. *Пачтар пенсію прынёс.*

ПАЧЫ'НАК *м.* Вялікая ручайка. *Во які пачынак напала.*

ПЛА'ЦЁ *н.* Бялізна. *Плацё мыла паўдня.*

ПО'ЛКА *ж.* Невялікая прасціна, у якую ўкручваюць грудных дзяцей.

ПРА'ТАЦЬ *незак.* Прыбіраць, мыць. *Цэлы дзень сёння пратала ў хатцы пасля гоўцы.*

ПРЫВІ'ЦЦА *зак.* Сесці часова пасля вылету з вулля (пра пчол). *Пчолы прывілісь на дрэва.*

ПУ'РХАЦЬ *незак.* Пырсаць вадой з рота. *Пурхаць цвяты трэба хоць рас у тыдзень, пылу шмат насела.*

РАДЗІ'НЫ *толькі мн.* Гасцінцы, якія дораць з прычыны нараджэння дзіцяці як сваім, так і чужым, каб нараджанае хутка пачало хадзіць і гаварыць. *Прынясла радзін сусетка.*

РАЗВАЛІ'НЫ *толькі мн.* Развалкі. *Разваліны вазьмі, а то вос ня прывязеш.*

РАЗРАБІ'ЦЦА *зак.* Растаўсець. *Во разрабілась, як выйшла замуш.*

РАСПО'РКА *ж.* Месца, дзе распаролася адзенне; прарэх.

РАСТАРО'П *м.* Бездарожжа, разводдзе. *Куды ты сабраўся ў такі растароп, вада ш на дарозы стаіць?*

СЕНАВА'ЦЬ *незак.* Касіць сена. *Бацька пашоў сенаваць, а мы дома засталісь адны.*

СКАВА'ЦЬ *незак.* Цкаваць, падбухторваць. *Што ты яго скуеш, ён і так кідаецца на ўсіх.*

СКАЛАЦІ'ЦЬ *зак.* 1. Звесці ў сварку. *Прыдзя ў хату і скалоціць нявестку з бацькамі.* 2. Зрабіць беспарадак, шукаючы што-н. *Век ты хату скалоціш раніцаю, шукаючы адзежу.*

СЬЛІ'ШЧА *н.* Месца, дзе быў паслан лён. *Каровы цяпер ходзяць на сьлішчы, пад лёнам добрая трава адрэсла.*

СО'ЛЯНКІ *звич. мн.* Вараная ачышчаная бульба. *На сьняданё солянкаў зварыла.*

СТАЦІ'ВА *ж.* Бок кроснаў, станіна.

СТЫКА'ЦЦА *незак.* Быць, знаходзіцца. *Кап ён хоць калі стыкаўсь дома, вечно ў паходах.*

СТЫКНУ'ЦЬ *зак.* Не мець часу. *Няма калі рукі стыкнуць, работы сьвет.*

СЫРАВЕ'ШКА *ж.* Сыраежка. *Дзеці за сыравешкамі пашлі.*

СЯДНІ'К і СЯЛЬНІ'К *м.* Сяннік. *Салом перацёр-лась у сядніку, трэба новай напхаць.*

ТА'ХКАЦЬ *незак.* Моцна біцца (пра сэрца). *Так ляцела на аўтобус, што аш сэрца такая на ўсе грудзі.*

ТО'УСТАЯ *ж.* Цяжарная.

ТРУПЕ'ШЛЫ *прым.* Струхлелы, спаракнелы. *Хлеў трупешлы саўсем.*

ТРЭ'ПЫ *звич. мн.* Басаножкі на драўлянай падэшве. *Трэпы грукату даюць на ўсё сяло.*

ТЭНЧ *ж.* Танката (пра ніткі). *Што ты напрала такой тэнчы? Як цяпер ткаць такую тэнч?*

ТЭ'УШЧ *ж.* Таўшчыня (пра ніткі). *На што такая мне тэўшч, можна і райней прасьці?*

УЗДЗЯБУ'РЫЦЦА *зак. экспр.* Залезці. *Куды ты з нагамі на канану ўздзябўрылась?*

УЗРЭ'Х *м.* Агрэх. *Толькі ўзрэхай нарабіла на полі.*

ХЛЮ'НДРА *ж.* Неакуратная жанчына. *У хлюндры зайсёды сярэда с-нат пятніцы відаць.*

ЦЕ'ПЯРСЯ *присл.* Даўно. *Цёпярся пашоў і няма.*

ЦЫ'ЦКА *ж.* Лядзяш. *За ноч падмарозіла, бачыш якія цыцкі вісяць на страсе.*

ЦЭ'РА *ж.* Грыб на бярозе, губа.

ЧАПУРЫ'ЦЦА *незак.* Строіцца, модзіцца, збіраючыся куды-н. *Хопіць чапурыцца табе, нара ісьці.*

ЧАЎРЭ'ЦЬ *незак.* Быць доўга галодным. *Пастух цэлы дзень чаўрэя.*

ЧЫПЧЫЛІ'НДРА *ж. экспр.* Жанчына, якая не хоча і не любіць працаваць. *Гэта чыпчыліндра толькі на танцы здатная.*

ШАРА'ЧАК *м.* Тканіна, у якой аснова парцяная, а ўток суконны і выткана, як радавое палатно. *Пяць губак шарачку выткала.*

ШАРУДЗІ'ЦЦА *незак.* Лушчыцца (пра скуру). *Рукі шарудзяцца, бо пасівяралі на ветры і марозя.*

ШАЎЛЮ'ТА *м. і ж. зневаж.* Няскладны чалавек, які не ўмее добра рабіць. *Шаўлюга за дзень новыя туфлі выкруціць.*

ШКАПЛЕ'РЫ *звыч. мн.* Змацаванне абручоў кошыка, куды ўстаўляюцца рэбры.

ШЛЫ'ТАЦЬ *незак.* Хадзіць, не падымаючы ног. *Туфлі хутка ляцяць, бо ён цэлы дзень шлыгая ў іх.*

ШЧО'ПСЬЦІ *ж.* Мізэрная колькасць; колькасць, узятая трыма пальцамі. *Хоць шчопсьці дай сахару. Шчопсьці солі усып у цаган.*

ШЧЫПЕ'Р *м.* Пяро цыбулі. *Вышчипні пяць шчыпяроў цыбулі.*

Ю'ХА *ж. экспр.* Прайдоха. *Пры ім нічога ня гавары, гэта юха бітая.*

Я'МКІ *звыч. мн.* Вочкі на бульбіне. *Выкалупай ямкі на картоплі.*

ЯСЁНКА *ж.* Асенняе паліто. *Ясёнку новую купіла.*

З ДЫЯЛЕКТНАЙ ЛЕКСІКІ НАВАГРУДЧЫНЫ

Навагрудчына¹ знаходзіцца ў межах дыялектнай зоны, якая была вядучай і вызначальнай у працэсе фарміравання беларускай літаратурнай мовы. Таму дыялектная мова мясцовага насельніцтва гэтага кутка Беларусі вельмі блізкая да літаратурнай па сваіх асноўных асаблівасцях. Але назіраюцца і адрозненні.

У галіне фанетыкі і марфалогіі гэта такія найбольш характэрныя, як няпоўнае аканне: *сónцо, пўто, дзяр-жа́льно, мно́го, до́бро, дрэнно, сенава́нэ, сём'ё*; о на месцы а ў афіксе -ся зваротных дзеясловаў прошлага часу ў мужчынскім і ніякім родзе: *ён разбі́ўсэ, пляча́к распаро́ўсэ, сónцо схавáласэ, крэ́сло зламáласэ*; лабіялізацыя галоснага а ў націскным становішчы перад ў: *зоўтра, проўды, доў, сказоў, назвоў, клоў, давоўся*; прыстаўныя гукі г і в: *гачкава́нэ, гарэ́шнік, гала́дкі, гараб'ё, гэрабі́на, гікаўка, ві́няй, вяча́й, павясок*; канчатак -е пад націскам у назоўным (і вінавальным) склоне назоўнікаў мужчынскага роду: *кулé, сынé, зяцé, бура-кé, стагé, пастухé, канцé, сахарé, братé, снапé, часé*; сцягнутыя формы прыметнікаў, займеннікаў, лічэбнікаў: *прыгожа кашуля, нова хустка, добру карову, гэту вёску, восьму гадзіну*; назвы маладых істот тыпу *гусé-нятко, ё́гнятко, казéнятко, кацё́нятко, качё́нятко, курé-нятко, парэ́сятко, трусе́нятко*.

Ёсць адрозненні і ў слоўніку гаворак. Мясцовыя словы вызначаюцца нярэдка асаблівай семантыкай, афіксацыяй, націскам або фанематычнай структурай. Трапляюцца таксама і поўныя лексічныя рэгіяналізмы.

¹ Пад Навагрудчынай мы разумеем тэрыторыю сучаснага Навагрудскага раёна і суседніх з ім Дзятлаўскага і Карэліцкага раёнаў Гродзенскай вобласці.

У артыкуле падаецца каля 150 слоў². Яны пачуты аўтарам пераважна ў Навагрудскім раёне (у тэксе скасавана Навагр.), частка іх зарэгістравана ў вёсках Дзятлаўскага (Дзятл.) і Карэліцкага (Карэл.) раёнаў.

АКІ'ЗЯ-КУ'ЗЯ ДЗЕ! *выкл.* Выгукі, якімі адганяюць жарабят. Васілевічы Навагр.

АТПАЧЫ'ВАК *м.* Адпачынак. *Мой просіцца ў атпачывак, ён у Сібіры робіць, але начальнік ягоны не дае.* Васілевічы Навагр.

АУЦЮ'Ш КУДЫ'! *выкл.* Выгукі, якімі адганяюць качак. Васілевічы Навагр.

АЦЫ'ПІШ! *выкл.* Выгукі, якімі адганяюць куранят. Васілевічы Навагр.

БА'БАЧКА *ж.* Кусочак дрэва з дзірачкай, куды пам'яшчаецца верхні канец млёна. *Жарнава я бабачка зламалася, пазыч мне яе.* Дзяляцічы Навагр.

БАЛБАТУ'ХА *ж.* Калатуша са шкваркамі, верашчака. *Вельмі балбатуху люблю, з'ясі яе, ляхчэй робіцца.* Дзяляцічы Навагр.

БАРАДА'СТЫ *прым.* Барадаты. Дзяляцічы Навагр.

БАРУКА'ЦЦА *незак.* Калоцца. *Мая каровіца барукаюцца, адыйдзі ў бок.* Крываногова Навагр.

БЭС *м.* Бэз. *Выйдзеш у гароччык, бёзам, пахня, сусеткі сходзяцца да мяне.* Басіна Навагр.

БЛІЗЬНЯКЕ' *мн.* Два рады бульбы ў адной градцы пры мяжы. *У Тэклі на гародзі некалькі блізнякоў, і хто гэто рабіў граткі?* Заполле Навагр.

БО'ЛБАТКІ *мн.* Бурбалкі на лужынах ад дажджавых кропель. *Калі многа на вадзе болбаткай, дошч будзе ісьці доўго.* Дзяляцічы Навагр.

БРАДЗІ'ЦЬ *незак.* То схавацца, то паказацца (толькі пра сонца). *Не чакай добрай пагоды, калі сонца бродзіць.* Навіны Навагр.

БУ'РСА *ж. экспр.* Статак кароў ці коней. *На гэтакую бурсу ні адзін пастух патрэбен.* Рыбалова Дзятл.

² Гэта словы, якія ў адзначаным структурным выглядзе адсутнічаюць у «Беларуска-рускім слоўніку» (1962), а таксама ў такіх вядомых зборах лексікі, як: *И. И. Носович. Словарь белорусского наречия.* СПб, 1870; *Ф. М. Янкоўскі. Дыялектны слоўнік.* I, Мінск, 1959; II, Мінск, 1960; III, Мінск, 1970; *П. У. Сцяцко. Народная лексіка.* Мінск, 1970; *Дыялектны слоўнік.* Мінск, 1970; *Матэрыялы для слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак.* Пад рэд. *М. А. Жыдовіч.* Мінск, 1970 і 1974; *Т. Ф. Сцяшковіч. Матэрыялы да слоўніка Гродзенскай вобласці.* Мінск, 1972.

ВАГІЛЬНІК *м.* Месца, плошча, дзе важаць. Раней мая хата стаяла каля вагільніку. Басіна Навагр.

ВЕЎКА *ж.* Надвор'е, калі дзе вецер і ідзе снег. Пайшла ўчора да маці ў суседню вёску, дык узьнялася такая вейка, два часэ цягнулася, пакуль зайшла. Дзяляцічы Навагр.

ВЕЧАРНІКІ *мн.* Вячоркі. Са сваім Міколам я пазнаёмілася на вечарніках, с таго ўсё і пайшло. Васілевічы Навагр.

ВІНЯЙ *м.* Шэрань. Гу́сто віняй дрэвы пакрыў. Дзяляцічы Навагр.

ВОЎНІСКА *н.* Вогнішча. Сённяш гэтыя патишыванцы разлажылі вогніска ля хлява і пякуць сабе картоплю. Рыбалава Дзятл.

ВУШАТКА *ж.* Шапка з вушамі. Мой стары ўжо ў верасні вушатку носіць. У магазіне вушаткі давалі — што рабілася! Дзяляцічы Навагр.

ВЫПІТКА *ж.* Выпіўка. Ён зусім разамлеў ад выпіткі. Васілевічы Навагр.

ВЫПЛЫВАЊНІК *м.* Ранні баравік. Выплываннікі — гэта грыбб сáмыя першыя, яны растуць, калі выплывае жы́то, і яны выплываюць. Іх называюць яшчэ расавальнікі. Васілевічы Навагр.

ВЯРХОЎІЦА *ж.* Верх галавы. Нешта вярховіца баліць. Чаго з голай вярховіцай ходзіш? Дзяляцічы Навагр.

ВЯСЁНКА *ж.* Жаночае вясенняе паліто. Зіма канцаецца, трэба даць вясёнку пашыць. Рыбалава Дзятл.

ВЯЧАЎІ *м.* Дзірка ў верхнім камені жорнаў. Дужа шырокі вячай у жорнах. Дзяляцічы Навагр.

ГАВЭЊДЗІЦЬ *незак.* Размаўляць пра пустое. Як пачне Ганна гавэндзіць, уся работа стаіць. І здаецца нічога больш ні трэба ёй — усё гавэндзі ды гавэндзі. Навіны Навагр.

ГАЗУКА *ж.* Маленькая газоўка. Некалі, як газука гарыць, то ўжо дóбро, а то і папоцёмку ўпраўляліся. Рыбалава Дзятл.

ГАКАЦЬ *незак.* Акучваць агародныя расліны. Гакаць трэба дóбро ўсё, што на гародзі, цыбулю, гуркэ, буракэ. Налібакі Навагр.

ГАЛАЊНА *прым. ж.* Белая з чорнымі плямамі (пра масць каровы). Учора ў Нава́грукку купілі карову галану, уся бела ш чорным. Васілевічы Навагр.

ГАЛЯ'К м. Стары сцёрты венік. *Такі скупы ён, нават галёк выкінуць шкадуя.* Дзяляцічы Навагр.

ГАНКЕ' мн. Папярэчныя барозны ў канцы загона. *Ганке — гэто папярочка, ідзе загон там, дзе паварочваюць коні.* Ятра Навагр.

ГАНЯ'К м. Маленькі загон. *Калісьці шнурэ дзяліліся на ганякэ ці вэратні.* Басіна Навагр.

ГАРА'ННІКІ мн. Лясныя пажарышчы, гарэлікі. *Не любяць птушкі гараннікаў.* Навіны Навагр.

ГАЧКАВА'НЁ н. Працэс акучвання агародных раслін. *На тым тыдні пайду рабіць гачкаванё.* Васілевічы Навагр.

ГІ'КАЎКА ж. Ікаўка. *Калі мой гаспадар раззлуецца, адразу на яго гікаўка нападае.* Панямонь Навагр.

ГЛІК м. Гліняны гаршчок з вузкім горлам. *Глік з вузенькім горлышкам, але яшчэ менш, як у збанка.* Дзяляцічы Навагр.

ГРЫМО'ЦЬ м. Кіпцюр у жывёлы. *Нахцэ ў чалавека, а грымцэ ў сабакі, курыцы, у качкі.* Ідзе і грыміць, таму і грымцэ. Каменка Навагр.

ДАРАШАВА'ТЫ прым. Сівавата-рыжай масці. *У яго конь дарашаваты: і сівы і рыжы.* Васілевічы Навагр.

ДРА'БЫ толькі мн. Сцяблы агуркоў без лісцяў. *Алеш і драбы на тваіх гуркох!* Васілевічы Навагр.

ДРА'ПСЫ толькі мн. Матыка. *Трэба картоплю акучыць у гародзі, і ні ведаю, дзе падзеліся драпсы.* Рыбалава Дзятл.

ДРАПЧАКЕ' мн. Прылада для працы ў агародзе. *У драпчакіх ручка і тры зубчкі, яны с пайметра дайжыняй.* Васілевічы Навагр.

ЖВІРЧА'К м. Глеба з каменьчыкамі. *У нас толькі жвірчакэ.* Ятра Навагр.

ЗАБО'Р м. Манжэта. *Шыла дачка бацьку кашулю, але ніяк прыладзіць забор не магла.* Панямонь Навагр.

ЗАГА'РА ж. Загар. *Загара якая прыгожая.* Дзяляцічы Навагр.

ЗМА'ЗАК м. Подмазка. Дзяляцічы Навагр.

ЗРЭ'ЛЫ прым. Нясонны (пра вочы). *Добро дачушка паспала — ужо вочкі зрэлыя, ясныя.* Навасады Навагр.

ІВА'НАК м. Матэрыял хатняга вырабу з воўны. *Іванак ідзе на верхню адзёжу.* Дзяляцічы Навагр.

ІЛЬНІ'СКО *н.* Поле, дзе рос лён. *Гэтакі добры лён быў, слалі і на ільніску, і яшчэ на балоці за рэчкаю.* Рыбалава Дзятл.

КАДО'ЎП *м.* Бочка, выдаўбаная з дрэва. *У кадоўп сыплюць альбо ліюць што-небудзь — гэта вялікая бочка.* Дзяляцічы Навагр.

КАЛО'ТКІ *толькі мн.* Абутак на драўлянай падэшве. *Калоткі новыя купіла, але нешта ногі ў іх баляць.* Дзяляцічы Навагр.

КАНЧА'РЫК *м.* Канец градкі. *На канчарыку пасадзіла некалькі кветак.* Васілевічы Навагр.

КАНЮГА' *м. экспр.* Конь. *Канюга добры ў яго, хоць малёнькі, але спрытны.* Васілевічы Навагр.

КАРАБАНЕ' *мн.* Маршчыны. *Стары чалавек, твар сцягнуў у карабане. Увесь твар у карабанях.* Навіны Навагр.

КАХА'НІК *м.* Любімы. *Мой каханік на два гадэ на цаліну паехаў, сьмучна без яго.* Васілевічы Навагр.

КАЦУБА' *ж.* Драўляны кіёк. *Старэнькі мой ужо свёкар, ледзьве с кацубой ходзіць.* Рыбалава Дзятл.

КАЦУБЕ'ШКА. *ж.* Качарга. *Ганна, вазьмі кацубешку ды выгарні попел с печы! Чаму кацубешка ні на месцы, а ну прыценька пастаў у качаргешнік.* Рыбалава Дзятл.

КЛАПУ'ХА *ж.* Дошчачка з дзірачкай, куды памяшчаецца верхні канец млёна. Дзяляцічы Навагр.

КОМ *м.* Тоўчаная бульба, камякі. *На вячэру елі ком з гуркамі. Ком — гэта картафлёва каша.* Дзяляцічы Навагр.

КРЭ'ХТАНІНА *ж.* Калатуша са скваркамі, верашчака. *На скаварадзе кіпіць, крэхча, таму і завуць крэхтаніна.* Дзяляцічы Навагр.

КУРМЯ'УКАЦЬ *незак.* Мяўкаць. *Котачка наша курмяўкая, у хату просіцца, адчыні дзверы.* Васілевічы Навагр.

КУРЧАНЁ *н.* Кураня. *Захварэло маё курчанё.* Крываногова Навагр.

КУСЦЯ' *мн.* зборн. Кусты. *У гароччыку кусця разрасліся вельмі.* Басіна Навагр.

КУЦ-КУЦ-КУЦ і КУ'ЦА-КУ'ЦА-КУ'ЦА! *выкл.* Выгукі, якімі падзваваюць авечак. Васілевічы Навагр.

ЛАБА'НЬКА *ж.* Карова без рагоў. *У нашай вёсцы карову без рог завуць лабанькай.* Навіны Навагр.

ЛАМБУ'К м. Сцяблы гарбуза без лісцяў. *Па ўсяму гароду расцягнуліся ламбукі.* Васілевічы Навагр.

ЛА'ПА ж. Зуб у вілах. *У мяне сахарэ на тры лапе.* Дзяляцічы Навагр.

ЛАПАТО'ЧКА ж. Струк гароху, фасолі, бобу, калі ў ім толькі завязваюцца зярняты. *Гарох ні рвёця, бо яшчэ ў лапаточках.* Занямонь Навагр.

ЛУПІЧО'К м. Грыб масляк. *Лупічок таму завецца так, што лўпіцца лёгка.* Васілевічы Навагр.

ЛЯДЗІ'НА ж. Крыга. Дзяляцічы Навагр.

ЛЯДЗЯ'НКА ж. Кавалачак лёду. Дзяляцічы Навагр.

МАҚАВЕ'НЬ м. Вялікая міска з гліны. *Пабіўся макавень, а ў ім наташ добра картоплю сьцерці.* Рыбалава Дзятл.

МАҚАВІ'ННЕ н. Сцяблы маку з лісцем. *У гэтым годзе макавінне выцягнуласё, як ніколі.* Шчорсы Навагр.

МАҚАВІ'ННІК м. Тое, што і макавінне. Нягневічы Навагр.

МА'КАЎНІК м. Тое, што і макавінне. *У Васілёвічах макаўнікам называюць сцяблы мака.* Васілевічы Навагр.

МАЛО'ЧНІЦА, ж. Жанчына, якая любіць усё малочнае. *А ўжо я малочніца, вельмі малако люблю, мяса хай і ні будзя.* Васілевічы Навагр.

МАРКАЎНІ'К м. Лісце морквы. *Кароўка мая ніяк ні бярэ маркаўнік.* Васілевічы Навагр.

МАХНАВЕ'ШКА ж. Недагарэлае палена дроў, галавешка. *Дровы дрэнно гарэлі, мно́го махнавешак засталосё.* Дзяляцічы Навагр.

МАХНУ'ША ж. Тое, што і махнавешка. Дзяляцічы Навагр.

МУЗА' ж. Мякаць у гарбузах, дзе знаходзіцца насенне. *Гарбу́з вялікі, але шмат музы.* Васілевічы Навагр.

МЫ'ШКА ж. Гатунак морквы. *Мышка — морква с круглянькім носікам.* Васілевічы Навагр.

НАВУЛЕ'ЧКА ж. Навалачка. *Узоўтра трэба змяніць навулечкі на падушках. У цябе ўсе навулечкі з прошвамі.* Рыбалава Дзятл.

НАПІ'ЛЫ прым. Выпіўшы. *Дужа Пятра свайго не люблю, калі ён напілы.* Басіна Навагр.

НАСЫПАВА'ТЫ прым. Пахмурны, сумны. *Жылі мы з ім сўмно, вельмі насыпаваты ён быў чалавек. Навіны Навагр.*

НАЧЛЕ'ЗЬНІК м. Той, хто водзіць коней на начлег. *Як быў Мікола малы, заўсёды прасіўсё ў начлезьнікі. Васілевічы Навагр.*

ПАВЯСО'К м. Матузок. *Прыгожанькі павясок я дачушцы купіла. Басіна Навагр.*

ПАДБІ'ЦЕНЬ м. Унутраная частка мужчынскай шапкі, падкладка. *Вушátка бýла яшчэ добрая, але падбiцень падраны. Дзяляцічы Навагр.*

ПАДЖЫ'ТЫ прым. Стары. *Паджыты ён чалавек, колькі гадоў жыве. Дзяляцічы Навагр.*

ПАЛАВЫ' прым. Чорны, са светлымі знізу плямамі (пра хмару). *Палавáя хмарá iдзе — чорна, стра́шна, зьнізу з рыжымі плямамі. Навіны Навагр.*

ПАСТО'ЯЛКА ж. Верх у салодкім малацэ, калі яно пастаіць. *У кладовацы малако стаіць, дык кот некалькі разоў пастоялку зьлізваў, такі шкадлівы. Дзяляцічы Навагр.*

ПАСЯДУ'ШКІ толькі мн. Вячоркі. *Калі пачнуцца маразэ, часьцей будзям зьбірацца на пасядушкі. Васілевічы Навагр.*

ПАТКАЛО'ТКА ж. Страва, у якую дадаюць мукі. Рыбалава Дзятл.

ПАЦЯРО'ПКІ толькі мн. экспр. Пахмелле. Лукі Карэл.

ПАШЫБА'К м. Палка, якой можна кінуць. *Мы б'ем-ся каменнямы, а яны, у Г'зьве, пашыбакáмы. Каценка Навагр.*

ПЕ'РО н. Лісце часнаку. *Пера вельмі смáшно ва-рыць з бульмаю. Занямонь Навагр.*

ПЕХАТА' ж. Фасоля, якая не ўеца. *Пехаты сёлета расадзіла мно́го. Васілевічы Навагр.*

ПЕ'ШКА ж. Тое, што і пехата. *Пешкай завуць па-солю, якая ляжыць на зямлі. Нягневічы Навагр.*

ПЛІ'САУКА ж. Плюшавы жакет. *Акрый плісайку наверх, на дварэ вецяр халодны. Рыбалава Дзятл.*

ПЛЯЦЕНКА ж. Плечены пояс. *Дзеш гэтаку пляцён-ку дастала? Дзяляцічы, Навагр.*

ПЛЯЧА'К м. Плячо. *Плячак баліць, будзя вейка. Дзяляцічы Навагр. Распарóўсё левы плячак, зашыў яго. Дзяляцічы Навагр.*

ПРАЙМО' *м.* Пройма, вираз для рукава. *Праймо дрэнно зрабіў, усё паліто сапсаваў.* Дзяляцічы Навагр.

ПРУ' ДЗЕ! *выкл.* Выгукі, якімі адганяюць і спыняюць коней. Васілевічы Навагр.

ПРУ'ШЧЫНА *ж.* Белы паркаль. *Купіла я некалькі метраў прущыны, усё ў гаспадарцы патрэбна.* Баракомшчына Дзятл.

ПУ'ЗІН *м.* Зарасць арэшніку. Баракомшчына Дзятл.

ПУ'КАЦЬ *незак.* Стукаць. *Чаго ты пукаеш у вакно?* Васілевічы Навагр.

ПЯЛЮ'ВЕНЬКА *ж.* Прыбудова да хлява, дзе ляжаць дровы, сена. *Узоўтра зяця папрашу пялювеньку памагчы перакрыць, а то дровы зусім замкнуць.* Рыбалава Дзятл.

ПЯТА' *ж.* Тупы канец у яйку. Васілевічы Навагр.

РАДУ'ТЫ *толькі мн.* Гутарка з частаваннем у суботу ці нядзелю. *У нядзельку рабілі радуцы.* Панямонь Навагр. *Нашы ўжо пайшлі на радуцы.* Лукі Карэл.

РАЖНІ'К *м.* Нарог у сасе. *У сасе два ражнікэ.* Басіна Навагр.

РАСАВА'ЛЬНІК *м.* Ранні баравік. *Калі жыто расуя (і красуя), пачынаюць расьці расавальнікі, гавораць лшчэ выплываннікі.* Васілевічы Навагр.

РАСАВА'ННІК *м.* Тое, што і расавальнік. Васілевічы Навагр.

РА'ХЛІСКО *н.* Палка ў вілках. *Трэба рахліско зрабіць нёво, бо гэто дужа цяшкаё.* Дзяляцічы Навагр.

РО'СЬЛІ *мн.* Парасткі бульбы. *Росьлі ў картоплі, а ў мясе храсткэ.* Басіна Навагр.

РЫ'СЬЛІЦЬ *незак.* Рыхліць. *Буракэ пайшлі рысьліць.* Заполле Навагр.

РЭ'ЧАННЕ *н.* Рэчышча. *Мы гаворым, за рэчкай, а яны, у Гзьве, за рэчаннем.* Каменка Навагр.

САК *м.* Кароткі жаночы кажух. *Астаўсё ад маткі сак, але трошкі цесны.* Панямонь Навагр.

СА'ЛО *н.* Мясістая абалонка ў гарбузе. *Накрышыла гарбузова сала, не пашкадавала цукру — смачна каша атрымалася.* Нягневічы Навагр.

САЛЯВІ'ЧКІ *мн.* Мяхі для перавозкі солі. *Раней да нас соль прывозілі ў салявічках, а зараз на кілаграмы купляем.* Басіна Навагр.

СКРО'МНЫ *прым.* Скнуарлівы. *Вельмі ш сусет мой*

скромны, усё хавая ў скрыню, нават родным нічога не дасьць. Кайшоўкі Навагр.

СЛЯПАВО'КІ прым. Сляпы. Наш дзядуля яшчэ з Айчыннай сляпавокі. Панямонь Навагр.

СПАСО'УКА ж. Гатунак груш. Спасоўка — сама ранняя груша, к Спасу сьнея. Цырын Карэл.

СТРО'ІК м. Галаўны ўбор, які даўней пажылыя кабеты насілі пад хусткай. Яшчэ наша матуля строік насіла — недзе ў шапе валяецца. Дзяляцічы Навагр.

СУДНІ'К м. Бочка з крышкай, у якой засольваюць сала. Добрага кабана забілі — поўны суднік сала наклаў. Дзяляцічы Навагр.

СЬЦІМБУРЫ' мн. Тое, што і ламбукі. Вунь карова зайшла ў гарот, сьцімбуры патаптала. Нягневічы Навагр.

СЯМІЦВЕ'ТКА ж. Вясёлка. Пасля дажжу часта сяміцветка разгараяцца, вельмі ш прыгожа. Васілевічы Навагр.

ТА'РАНЫ прым. Цёрты на тарцы. С таранай бульбы мы робім банку с салам. Дзяляцічы Навагр.

ТАРЫНУ'КА ж. Невялікая хустка з воўны. Калісьці яшчэ стары з Вільні прывёс тарынуку гэту. Трэба прыфанабэрыцца ў нядзёлю, вось і завязала тарынуку ў квяткі. Рыбалава Дзятл.

ТА'РЫЦЬ незак. Церці на тарцы. Вельмі тарыць картоплю не люблю, усе пальцы параздзіраю. Дзяляцічы Навагр.

ТАУЧАЊІ'ЦА ж. Тое, што і ком. Мамо, давай на вячэру зробім таўчаніцу і настайніцу пачастуям. Дзяляцічы Навагр.

ТОУЧО'НКА ж. Тое, што і ком. Дзяляцічы Навагр.

УНУ'КА ж. Унучка. Унука мая ўжо дарослая, зьбіраецца ў Навагрудак у тэхнікум. Дзяляцічы Навагр.

УШЧАПЛЯ'НЁ н. Прышчэпліванне. Мой гаспадар вам пакажа, як рабіць ушчапляннё. Цырын Карэл.

УШЧЭ'ПА ж. Дрэва, якому робіцца прышчэпліванне. Цырын Карэл.

ЦЯПЛУ'ШКА ж. Кажушок. Янак папалудні пагоныць у поле, скажы, кап цяплюшку акрыў — халадно. Рыбалава Дзятл.

ЧАСНО'ЧЫНА ж. Адна галоўка часнаку. Пазыч, сусетка, часночыну, трэба ў квашаніну пакласьці. Шчорсы Навагр.

ЧА'ТА ж. Буран. *У нашых краёх чата рэтка бывая, але калі ўжо пачнецца — вельмі страшно.* Навіны Навагр.

ЧКІ-ЧКІ-ЧКІ! *выкл.* Выгукі, якімі падзваюць свіней. Васілевічы Навагр.

ШАРСЦЯ'НКА ж. Хустка з воўны фабрычнага вырабу, у кветкі. *Мой Грышка ў нядзёлю мне шарсцянку купіў, прыгожа, с кветкамі.* Дзяляцічы Навагр.

ЯРБА' ж. Вярба. *Разраслася над Нёмнам ярба.* Панямонь Навагр.

ЛЕКСІКА СВЕРЖАНЬСКОЙ ГАВОРКІ

Свержаньская гаворка — гаворка в. Стары Свержань Стаўбоўскага раёна — досыць тыповая для раёна, асабліва для яго заходняй часткі. Тут гаворкі населеных пунктаў, нават аддаленых адзін ад аднаго, не маюць прыкметнай розніцы. Аднолькавы ў іх і традыцыйны мясцовы слоўнік.

У падборы слоў, зарэгістраваных у в. Стары Свержань, падаюцца пераважна тыя, якія адсутнічаюць у «Беларуска-рускім слоўніку» (1962). Лексічна блізкія да літаратурнай мовы прыводзяцца ў тых выпадках, калі адрозніваюцца па семантыцы. У такіх словах адзначаецца толькі іх спецыфічнае, мясцовае.

АБЛО'ЖНЫ *прым.* У выразх: *абложны дождж* — дождж, які ідзе працягла час і без перапынку; *абложныя хмары* — хмары, які поўнасю закрылі неба.

АБРЫСКЛЫ' *прым.* Пракіслы (пра малако). *Абрысклым малаком забяліла суп, дык ніхто й ні ей.*

АБЦЭ'НГІ толькі *мн.* Абцугі.

АМЕ'ЦІ толькі *мн.* Дробная салом, каласкі, якія застаюцца ад змалочанага збожжа. *Амецей карові да каляд хваціць, а потым сечку будзям рэзаць.*

АПІВО'Ш *м. экспр.* П'яніца. *Гэты апівош спакою ні дае, кожны дзень цягаяцца п'яны.*

А'РХА *м.* Веялка, арфа. *Рукамі веяць трудно, дык, бывало, пазычалі арху.*

АРХАВА'ЦЬ *незак.* Веяць арфай. *Учора цэлы дзень малацілі, а сёні архавачь трэба.*

АСЕ'ЛІЦА *ж.* Поле каля вёскі.

АТАТУ'РЫЦА *зак.* Разленавацца, абабіцца. *Хоць ты крычы на яго, хоць ты што хочаш, ататурыўсё і нічога ні робіць, толькі паспаць дай яму.*

АФІРА'НКА *ж.* Фіранка, якая закрывае толькі верхнюю частку акна. *Даўней афіранкі рабілі самі с суролага палатна з мярэшкаю, а цяпер у ва ўсіх цюлявля.*

АЦЕ'СЛІВЫ *прым.* Дурнаваты, недапечаны (пра чалавека). *Усе дзеці як дзеці, а адзін некі ацесьлівы быў.*

БАКЛА'ЖКА *ж.* Металічная (салдацкая) пляшка. *Набяры вады ў баклажку, толькі ўперад памый, а то яна з малаком была.*

БАРАДА' *ж.* Кавалак, рэшткі недажатага збожжа. *Думалі дажынкi сёні зробім, але не ўспелі. Нівялікая барада на заўтро асталася.*

БО'КСА *ж.* Бокс, кулак. *Як дам з'ярас боксы.*

БО'РДЗІНЬКО *присл.* Хуценька, борзда. *Зьбегай, унучка, бордзінку курэй у градах паганяй.*

БО'ЎДЗЯЛО *н. экспр.* Прыдуркаваты, недаразвіты чалавек. *Пяць сыноў было і ўсе як людзі, а гэты, дык неко боўдзяло.*

БРО'СНЯ *ж.* Плесня на паверхні засоленых агуркоў. *Каб гурке ні порціліся, дак трэба ж бросню часцей збіраць.*

БУ'ЙДА *ж.* Няпраўда, абман.

БУ'ЛБАТКА *ж.* Бурбалка. *От плавай хлопец, як рыба. Як дасць нурца, дык толькі булбаткі ляцяць.*

БУЛЕН *м.* Суп з бульбы, засквараны салам або забелены малаком. *Трэ было булёну зварыць на вечар.*

БУРА'Ў *м.* Вялікі свярдзёлак. *Тут трэба буравам дзіркі пракруціць.*

БУСА'К *м.* Багор. *Вядро ўтапіла малая, дык німа кошкі дастаць, а бусаком нічога ні палучылася.*

БУ'ХТА *ж.* Глыбокая яма на рэчцы. *У Аксеньчынуў бухці вады па шыю, а посьлі дажджу ўтапіцца можна.*

БУША'ЦЦА *незак.* Бадацца (пра кароў). *Наша карова ні бушаецца.*

БУШЛІ'ВЫ *прым.* Бадлівы (пра кароў). *Бушлівай карові бог рог ні дае. (Прыказка.)*

БЯЗО'ДНІЦА *ж.* Глыбокае, бяздоннае балота.

ВАЙЦЯ'ЦЬ *незак.* Гаварыць абы што, не да ладу, непатрэбнае. *За дзень высьпіцца, а ў вечар прыдзя ды вайця да поўначы.*

ВАРА'КСА *м. і ж. экспр.* Няўмека, пэцкаль, няўдаліца.

ВАЧАВІ'ДЗЕЦ м. Той, хто асабіста прысутнічаў пры чым-н., бачыў сваімі вачамі што-н. *Я быў вачаві-дзец, як ён забіў воўка і забраў вайчаныя.*

ВАШАВА'ЦЬ незак. Насіць што-н. вельмі цяжкае. *Цэлы дзень вашавай камяне, а ўвечар ўсіроўно пабег у клуб.*

ВЕ'ЯЛКА ж. Вейка. У яе былі сінія, сінія вочы з доўгімі чорнымі веялкамі.

ВО'БРУЦЬ ж. Аброць раменная. Бяры за вобруць каня і вядзі па разорцы.

ВЫ'САДКІ толькі мн. Буракі, морква, рэдзька і пад., пасаджаныя на насенне. *Вясною садзяць на высадкі клубнямі, а не насёньням бурак ці моркаў, каб яны зацвілі, і тагды збіраюць насёньё.*

ВЫЦІНА'НКА ж. Папяровая фіранка. *Вот дайней хорошыя выцінанкі выразалі з тонкай бумагі.*

ВЯНО'К м. Нізка. *Вянок сушаных грыбоў. Вянок дубоваго ліста.*

ВЯРСТА'ЦЬ ж. Ткацкі станок. *Дайней адна, дзве вярстаці было на ўсё сяло, і ўсе ткалі па очарадзі.*

ВЯРХО'ВІЦА ж. Сярэдзіна верхняй часткі галавы. *Яшчэ ні стары, але на вярховіцы лысіна.*

ГАЙДА'НКА ж. Гушкалка. Трэба зрабіць дзецям гайданку.

ГАЙДА'ЦЦА незак. Гушкацца.

ГАЛАШЧО'КА ж. Зямля без снегу, пакрытая лёдам, галалёдзіца. *У піліпайку часамі сьнегу ні бывае, але гэдыкая галашчока, што коні нікованыя і шагу ні ступяць.*

ГАЛДУ'Н м. Хвароба, пры якой валасы збіваюцца ў войлак, каўтун. *Дайней, дык к знахару езьдзілі, галдун завівалі, а дактароў ніхто і ні знаў. І баяліся, і грошай ні было на іх.*

ГАЛЯЛЁТ м. Галалёдзіца. *Гэдыкі галялёт, што па воду ні выдзяш.*

ГАНДЛЯ' ж. Гайня, стая сабак. *Ты ж позна ні хадзі, а то ціпер гандля бегая.*

ГРАДНЯ'К м. Высокія, стромкія сосны. *За балотам такія сосны расьлі, градняк адзін.*

ГРАСАВА'ЦЬ і **ДРАСАВА'ЦЬ** незак. Апрацоўваць пасевы грасоўкаю. *Пара ўжо бураке грасаваць.*

ГРАСО'УКА і **ДРАСО'УКА** ж. Матыка з зубцамі. *Ты зельё з большаго павырывавай, а посьлі грасоўкаю пацягні і чысто будзя.*

ГРАЦКО'УЁ н. Поле, дзе расла грэчка. *Пасадзілі на грацкойі картофлі бяс гною, дык нічога й ні накапалі, зямля пустая посьлі грэчкі.*

ГРЭ'БЕНЬ м. Верх страхі, які высцілаецца кастры-цай. *У самым грэбні страху пацякла.*

ГУЗЫ'Р м. Ніжняя частка снапа. *Мэндлік — гэта ставяць дзевяць снапоў у кучку, а дзісятым, гузыром уверх, накрываюць.*

ГУТАТА'НКА ж. Гушкалка. *Зрабі ты дзецям у хаці гутатанку, а то на дварэ холадно гуляць.*

ГУТАТА'ЦЦА незак. Гушкаца. *Завяжаш, бывало, за бэльку вярочку, і гутатаюцца дзеці цэлы дзень.*

ГЭ'МКА ж. Гатунак жоўтай бульбы. *Вот гэмка была смашная даўней, ціпер яна, мусіць, звялася.*

ДЗЫ'НДРА ж. Дрэнная, неўрадлівая зямля.

ДЗЮ'ЖЫЦЬ незак. экспр. Біць.

ДЗЯНЯ'ШНІ прым. Які бывае днём, удзень. *Дзяняш-няё малако. Дзяняшняя пара.*

ДРАПІЦАВА'ЦЬ незак. Скакаць, таптаць што-н. *Чаго вы драпіцуеце па пасьцелі?*

ДРУЗ м. Дробна пабітая цэгла, каменьчыкі і рознае смецце.

ЖЭ'РДЗЁ зборн. Жэрдкі для агароджы. *Узяў па-чыстку, дык тры возы толькі жэрдзя прывёз, а колькі дроў і галья.*

ЗА'ЗІМАК м. Пачатак зімы, калі выпадзе першы снег.

ЗАЙЧА'ЦІНА ж. Мяса зайца. *Зайчаціна смашная, калі яе добра вымачыць.*

ЗАХЛЯ'БІСТЫ прым. З апалымі бакамі (пра жывё-лу). *Карова была старая, захлябістая й зубой ужо ні было, але малако вёдрамі давала.*

ЗБРУ'Я ж. Вупраж для каня. *Брадзячыя цыганэ той год і каня і збрую ўкралі.*

ЗМЫДЛІ'НЫ толькі мн. Мыльная вада, у якой мылі бялізну. *Калі змыдліны ні вельмі гразныя, то можна й пол памыць імі, яны ж мыльныя.*

ЗУБАВА'ТЫ прым. Сыры, недавараны, цвёрды на зу-бах (пра крупы). *Зубаваты панцак, трэба больш пава-рыць.*

ЗУБАВА'ЦЬ незак. У выразе *зубаваць яйцо* — пра-баваць, ці моцнае яйцо, стукаючы вострым канцом аб зубы.

КАМЯКЕ' *мн.* Тоўчаная бульба з салам або з маслам. *Намяла камякоў, наварыла заціркі, есьця, хоць парэзьяразвайцяся.*

КАНЧА'Р *м.* 1. Раменная ці вяровачная частка пугі. 2. Канец. *Адрэзала канчар палатна, зрабіла скарач, добра будзя рукі выціраць.*

КАПАЊІ'ЦА *ж.* Яма на месцы выкапанага торфу, часта запоўненая вадой.

КАРКО'ВІНА *ж.* Сала або мяса каля шыі. *З карковінаю вельмі ж смашно бурачке варыць.*

КАРТАФЛЯ'НІШЧО *н.* Поле, дзе расла бульба. *На картафлянішчы пасеялі жыто.*

КАРТАФЛЯ'НІКІ *мн.* Бліны з дранай бульбы. *Напекла картафлянак, наварыла супу, на цэлы дзень хваціць яды. А я дык люблю картафлянікі толькі сьвежынькія с сьмятанаю.*

КАРЭ'МУСЛО *н.* Каромысел. *С карэмуслам лягчэй воду насіць, але ж ні калды ўмея, другая і самая абальеца і воду ўсю разалье.*

КАСЬЦЯЖЫ'ЦЬ *незак. экспр.* Моцна біць, нішчыць каго-н., што-н.

КАЦА' *ж.* Тупы канец яйца. *Трэба зубавец з носіка яйца, а ні кацу. Каца ні крэпка.*

КІ'ШКІ *мн.* Мякаць гарбуза з насеннем. *Гарбузэ гэты год пустыя, адны кішкі.*

КУ'ДЗЕРКА *ж.* Кавалачак недажатага збожжа, барада. *Цікава, чыя ж гэта нівялічкая кудзерка асталася нідажатая.*

КУЦЬЯ' *ж.* Крупы ячменныя, патоўчаныя ў ступе, а таксама каша з гэтых круп. *Дайней у піліпайку усе куцью таўкуць, у кождуй хаці стукаюць. Наварыла куцы з салам.*

ЛУГО'ВІЦА *ж.* Пара касьбы. *Ціпер таё луговіцы й ні бачыш. Камбайнам скорынько скосяць дыі высушаць за нёскулькі дзён.*

ЛЮТАЕ'ГА *м. і ж.* Той, хто дрэнна есць. *Большынькі нічога хлопчык, а малы такі ж лютаега.*

ЛЯДА'ЧЫ *прым.* Злы, нягодны. *Такі ўжо лядачы хлопец быў малы, ні дня ні ночы ні было зь ім.*

МАЙНА'ЧЫЦЬ *незак.* Гаварыць абы-што, без толку. *Што ты майначыш?*

МАЛАТЧА'Ї *м.* Малачай. *Малатчай парасятам добра, а ў каровы малако горкаё ад яго.*

МАЛМЫ'ГІ *мн.* Скулы на твары. *Худы, худы, адно малмыгі тырчаць.*

МАРҚАВЕ'НБЁ *н.* Лісце морквы. *Бацьвіньё дык хоць парасятam укiнiяш, а маркавенья ж нiхто нi есць.*

МАХРЭ' *мн.* Канцы асновы, якія застаюцца на канцы недатканага палатна. *Са зрэбнаго палатна, калі аставайсё кусочак, рабілі скарач з махрамі.*

МО'РКАЎ *ж.* Морква. *Моркаў вельмі ж добра садзіць паміж гурочкаў.*

МУШТЫ'К *м.* Муштук. *З муштыком курыць, дык хоць пальцы нi жаўцеюць.*

НА'ВАЛАЧ *ж.* зборн. *экспр.* Чужыя людзі, перасяленцы.

НАПУ'ГАЦЦА *зак.* Напіцца многа. *Ні пугай ты столькі вады, а то напугаешся, будзя жывот балець.*

НАСТРАПАЛІ'ЦЬ *зак.* Падвучыць. *Ён сам бы тако-го нi сказаў. Гэта яна яго настрапаліла.*

НЯДО'ШЛЫ *прым.* Хваравіты, слабы. *Старая ўжо была, нядошлая.*

НЯМО'ГЛЫ *прым.* Слабы, бяссільны, хваравіты. *Ён увесь век нямоглы, але пражыве да ста год.*

ПАДБО'Ў *м.* Сухі мазоль на падэшве. *Летась як быў падбой на назе, нi магла нi абутая нi разутая ступіць.*

ПАДЗІМА'НЫ *прым.* У выразе як падзіманы — тоўсты, адкормлены (пра чалавека). *А хлопец як падзіманы.*

ПА'КАЛАК *м.* Невялікая палка, кій. *Зараз як дам пакалка.*

ПАЛЎЙКА *ж.* Жменя атрапанага або ачасанага льну. *Сколькі я там трапала, дзесяць палояк атрапала і абедаць пара.*

ПАМЯТУ'ШЧЫ *прым.* Той, хто добра помніць. *Ото ш памятушчая гэта старая.*

ПА'СІТАК *м.* Рэштa для падсявання збожжа. *Пасітак парвайсё, трэ было б новы купіць.*

ПАСО'ЛЬНІК *м.* Лісце і сцяблы фасолі. *Пасоля збу-яла летась, уся ў пасольнік пашла, струкоў пашці што нi было.*

ПАТАЛЯ'ЦЬ *незак.* Патураць. *Ты толькі паталай ім, дык нi адвяжашся.*

ПАТО'ЛЯ *ж.* Патаканне. *Дзецям нiма чаго даваць патолі.*

ПАТРУ'ХА *ж.* Пацяруха ад сена, саломы.

ПАУКА'РКІ *толькі мн.* Невялікія сані, якія привязваюцца ззаду да асноўных саней, калі перавозяць доўгія дровы або лес, жэрдкі.

ПАЦЯ'ЖЫНА *ж.* Лагчына. *Там за ляском у пацяжыне кожную вясну вада стаіць.*

ПЕРАХО'Д *м.* Эпідэмія якой-н. хваробы (не цяжкай). *Пераход як пачнецца ўжо, дык усіх перабярэ.*

ПЛІШЧ *м.* У выразе *плішчом лезьці* — сілай лезьці, з нахабствам плішчыцца.

ПЛЮШЧА'Й *м.* Расліна, падобная на аер.

ПЛЯ'УКА *ж.* П'яўка. *Помніш, як мне пляўка ў нагу ўлезла?*

ПО'ДПІСКА *ж.* Шрам на скуры каровы, зроблены рогам другой каровы. *Наша Красуля зрабіла подпіску вашай Галцы.*

ПРАЖО'РЛІВЫ *прым.* Пражэрлівы. *Пасадзіла б качак, дык ні набрацца корму, яны ж гэдыкія пражорлівыя.*

ПРЫ'МАРАЗКІ *мн.* Замаразкі. *Гэты год прымаразкі ішчэ да пакроў пачаліся.*

ПРЫ'ШЧЫЦА *незак. экспр.* Пячыся, грэцца на вельмі гарачым. *Чаго ты прышчышся на слонцы? Галава будзя балець.*

ПРЫ'ШЧЫЦЬ *незак.* Пячы, грэць на гарачым. *Атсунься ад агню, рукі не прышч.*

ПУ'ГАЦЬ *незак.* Многа і часта піць. *Пугаць воду.*

РА'ДЗІ *прыназ.* Дзеля. *Я прышла толькі радзі цібе.*

РА'ЖАЧКА *ж.* Драўляная пасудзіна, у якой рашчыняюць бліны. *Ражачка на алаткі лепш дубовая. Тады і кісьля прыятная.*

РАЗА'К *м.* Піла папярочная. *Як разак востры, дык адно апілкі ляцяць, а йшчэ як сасна сухая альбо ёлка.*

РАЗБАЗЭ'РАЦЬ *зак.* Распусціцца. *Разбазэралі вы тут, біць некаму вас.*

РАСПУСЦІ'ЦЬ *зак. безас.* Растаяць. *Пакуль не распусціло дарогі, трэ было б дроў прывязьці.*

РЫ'МАСЦЬ *ж.* Нервознасць, злосць. *Вот нека рымасць напала на яе, плакаць хочацца, сварыцца с кім-небуць.*

РЫМЕ'ЦЬ *незак.* Капрызіць, нервавацца, злавацца. *Чаго ты рыміш? Чаго табе ні хватая?*

РЫ'НКА *ж.* Чыгунная пасудзіна з доўгай ручкай і на ножках, у якой вараць верашчаку. *Вот у рынцы вера-*

ицака, ні тоё, што ў гаршку ці каструлі, саўсім другі смак.

СВАЦЕ'Я ж. Сваця. Мікола дачку аддае. Цібе ж, мусіць, за свацею прасілі? Калі мой сын жанаты на Ганнінай дачцэ, дык Ганна мне свацею прыходзіцца.

СВЕЖАНИ'НА ж. Свежае мяса. Міне сёні на свежанину суседка прыгласала.

СВОЙ м. Скрутак выбеленага палатна. Нявестка наша толькі аднаго палатна дванаццаць сваёў прынясла, а колькі ўсялякай адзежы.

СКАВА'ЦЬ незак. Цкаваць. Хай толькі прйдзя к нам, дык я яго сабакамі скаваць ні буду, а памямі абалью.

СКАВЫ'Ш м. Скразняк; вельмі халодны, пранізлівы вецер. Ні стой на скавышы, схавайся ў зацішак.

СКА'ЦІСТЫ прым. Пакаты, спадзісты. У нас на рэчцы адзін берах скацісты, а другі абрывісты.

СКÔ'ГЛІЦЬ незак. экспр. Скуголіць. Ці вы гэтага сабакі ні корміцца ці што? Чаго ён скôгліць дзень і ноч?

СКУПЯНДЖА' м. і ж. Скупы чалавек. У гэтага скупянджы зімою лёду ні дастаняш.

СЛО'НЦО н. Сонца. І зімою слонцо сьвеціць, ды ні грэя.

СМУГА' ж. рэдк. Вузкая палоска зямлі.

СМЫРО'ДНІК м. Чорныя парэчкі. У іх увесь агарод абсаджаны смыроднікам. Летась сабралі пяць вёдзяр смыродніку, а гэты год толькі тры. Дажджу ні было, усё высушыло.

СНО'ЎНІЦА ж. Прыстасаванне, на якім снуюць кросны. Сноўніцы бываюць круглыя і сцянные.

СПАНА'ТРЫЦЬ зак. Знайсці, выведаць, знюхаць. Яна ўжо як спанатрыць, дзе ляжаць цукеркі, дык ніводнай ні пакіня, усе вывудзіць.

СПРАКУ'ДЗІЦЦА зак. Страціць давер'е чыё-н. Нешто ён мне спракудзіўся, ні веру я яму.

СПРЭС прысл. Зусім. А дачушка — спрэс маці.

СПУ'ШЫЦЬ зак. Уздуць (пра карову, якая аб'елася зялёнай канюшынай, сырой бульбай і пад.). Карову спушыло.

СТАГА'Н м. Сараканожка. Стаганэ вельмі ж любяць вадзіцца ў сырых месцах.

СТАЛЯНІ'ЦА ж. Адна дошка ў столі. Сталяніца правалілася, трэба правіць, а то зараз кастрыца ў хату будзя сыпацца.

СТАЎПЕ'Ц м. Брусок у граблях, куды ўстаўляюцца зубы. *Стаўпец ішчэ крэпкі, толькі зубы памяняць трэба, і будуць добрыя граблі.*

СТРЫ'БАЛКІ мн. экспр. Тонкія ногі. *Як будзеш бегаць па градах, дык стрыбалкі паперабіваю.*

СУ'ДАЧКІ толькі мн. Вузкае месца паміж дзвюма пабудовамі. *У судачках нават і крапіва ні расьце.*

СУДЗІ'НА ж. Вельмі вялікая бочка, у якую даўней ссыпалі збожжа. *Каб гэту поўну судзіну жыта насыпаў, то хваціло б на ўсю зіму.*

СУКА'ЦЬ незак. Навіваць ніткі пры дапамозе сукала. *Сукаць цэлкі.*

СУ'РАМЯТКА ж. Раменная ці вяровачная частка пугі.

СЯГО'НЯЧЫ прысл. Сягоння.

СЯЛЯДО'РШЫ прым. Сярэдні (пра дзяцей, братоў, сясцёр). *Меншы вярнуўсё з вайны, а пра сялядоршаго й па сённяшні дзень нічога ні чуваць.*

ТА'РКІ мн. Прыстасаванне ў млыне для вырабу круп.

ТЛУ'СТАСЦЬ ж. Жыр, тлушч ператоплены.

ТО'ПКІ прым. Такі, з якога многа тлушчу пры смажанні. *Топкаё сало.*

ТРАПА'ШКА ж. Падстаўка, якой карыстаюцца пры трапанні льну. *Трапашку часам называюць стаўпец.*

ТРЭЙЦІ ліч. У выразе *трэйцяя нядзеля* — трэцяя квадра месяца, сход. *Пагода спорцілася. Гэта ш, мусіць, трэйцяя нядзеля настала.*

ТУ'ПКІ прым. Цвёрды, утаптаны (грунт). *Ні йдзі па гразі, тут жа есць тупкая сыцежка.*

ТУ'ПҚО прысл. Калі пад нагамі цвёрды грунт. *Тут жа тупко, ступай смело.*

УДУ'РБАЦЬ зак. Убіць у галаву, зацвярдзіць што-н. *Як удурбая што-небудзь, дык будзя гаварыць цэлы дзень.*

УЗДУ'ХА ж. Невялічкі ўзгорак, пераважна неўрадлівы. *Тая ўздуха ўсягда пуставала, на ёй ніколі нічога ні расло.*

УТРАПАВА'ЦЬ зак. Даведацца, скеміць, узяць троп. *Здаецца й ні слухала, а ўтрапавала, што пра яе гаварылі. Калі ўжо, бывало, карова ўтрапуе ў шкоду хадзіць, дык яе ніяк ні адвучыш.*

УТРАПЕ'НЬЕ н. Непаседлівы, утрапёны чалавек. *Куды ўжо гэта ўтрапеньё дзеласё?*

ФУТРЫ'НА ж. Бакавая частка асадкі акна. *Футрыны другія зрабілі ды падрубыв змянілі — хата, як новая стала.*

ХВО'СТ м. Доўгі кавалак палатна, прыгатаваны для бялення. *Пяць хвастоў палатна выбяліла на сьнезе, ішчэ лепш як увясною на рэчцы.*

ХІБАВЫ' прым. Які знаходзіцца на хібу. *Хібаваё сало самаё тоўстаё.*

ЦІХО'М прysl. Ціха. *Сядзі ціхом.*

ЦУ'НТАР м. Маленькі кавалачак, асколачак. *Толькі ўключыў сьвет, дык лампачка — трэсь і на цунтары разьляцелася.*

ЦЫБУ'Р м. Кветканоснае сцябло цыбулі. *Дзеці вельмі любяць цыбурэ.*

ЦЭ'ЛКА ж. Драўляная трубачка, на якую навіваюць ніткі для тканьня. *Сукаць цэлкі.*

ЧАСНЫ'К м. Часнок. *Часнык трэба садзіць на зіму, тагды ён лепшы, галоўкі большыя растуць.*

ЧВЭ'РЫЦЬ незак. Вытвараць. *Што ты там чвэрыш? Успакойся.*

ША'РАЯ ГАДЗІ'НА. Час пасля заходу сонца да цемнаты.

ША'РЫ прым. Шэры. *Недзя наш шары кот прапай. Ці яго хто забіў.*

ШКА'ФЧЫ'К м. Кухонны столік з двума створкамі і шуфлядай.

ШЛАБА'Н м. Драўляны тапчан, на якім сядзяць ці спяць і ў які можна складваць адзежу. *Пасьцялі яму на слабане. Хай сьпіць.*

ШЧАВЕ'Й м. Конскае шчаўе.

ШЧАТКЕ' толькі мн. Прылада для часаньня льну. *На шытныя ніткі посьлі шчаткоў лён часалі ішчэ грэбням альбо шчоткаю.*

ШЫТНЫ' прым. У выразе *шытныя ніткі* — тонкія, роўныя ніткі спецыяльна апрацаваныя для шыцця.

ЯЁРКА ж. Вавёрка.

МЯСЦОВЫЯ СЛОВЫ АДНОЙ ПРЫНЁМАНСКОЙ ГАВОРКІ (іменная лексіка)

Словы, якія падаюцца ў гэтым артыкуле, сабраны пераважна ў вёсцы Бэражна (мясц. Бэражан і Бэражно) Карэліцкага раёна, якая знаходзіцца за семнаццаць кіламетраў ад Стоўбцаў уніз па цячэнні Нёмана. Гэта самы ўсходні пункт сучаснай Гродзенскай вобласці.

Па мясцовай гаворцы Бэражна можна аднесці да цэнтральнай дыялектнай зоны Беларусі. Таму вялікіх адрозненняў у слоўнікавым складзе гаворкі гэтай вёскі ад слоўніка літаратурнай мовы не назіраецца. Гэту гаворку ў беларускай літаратуры на пачатку новай пісьменнасці прадстаўлялі П. Багрым, В. Каратынскі і Я. Чачот, затым класік нашай літаратуры Якуб Колас, а зараз яе прадстаўляе Янка Брыль і інш. Тым не менш у гэтай гаворцы ёсць пэўная колькасць слоў, якія не ўвайшлі ў літаратурную мову. Пераважная большасць з іх не належыць да ядра слоўніка. Часткова гэта назвы такіх рэалій, якія сёння малавядомы або зусім выйшлі з ужытку, часткова словы, звязаныя са спецыфікай працы і побыту жыхароў гэтай мясцовасці, а таксама словы з эмацыянальнай афарбоўкай. У артыкул уключана апелятыўная іменная лексіка (назоўнікі і прыметнікі), якая не зафіксавана «Беларуска-рускім слоўнікам» (1962). Не ўключаны толькі словы, якія адрозніваюцца ад літаратурных не семантыкай, а фанетыка-марфалагічнымі асаблівасцямі, напрыклад: *габдзёр* — кіпцюр, *галдун* — каўтун, *жывасіл* — дзівасіл, *ймяло* — амяла, *пляўка* — п'яўка, *цяляпэй* — цяльпук, *цырўбалка* — цурбалак, *шэрсцянь* — шэршань, *яёрка* — вавёрка, *ярабей* — верабей, *ярабіна* — рабіна, *ярбалозіна* — вербалоз і пад. Апушчаны таксама словы, якія ў іншых гаворках могуць ужывацца з агульным значэннем, а ў в. Бэражна адзначаюцца толькі як уласныя назвы накштальт *Воступ*, *Гні-*

ліца, *Пропашы, Церабеж*. Не ўключана і вялікая колькасць рэгіяналізмаў, якія ўвайшлі ў мову жыхароў Бэражна ў час знаходжання Заходняй Беларусі ў складзе Польскай дзяржавы (да 1939 г.). Гэта такія словы, як *высьцігі* — спаборніцтвы па бегу, *выцінанка* — папяровая фіранка з выразанымі ўзорамі, *вятробкі* — басаножкі, *люфцік* — фортачка, *макятка* — вышываны дыванчык на сцяну, *на́рты* — лыжы, *патбічкі* — лічыльныя палачкі, *пóхва* — ножны для кінжала і шаблі, *рахункóвы* — у клетачку, *рóвар* — веласіпед, *спўлка* — таварыства, *фáйны* — прыгожы, добры і многія іншыя, якія шырока ўжываліся раней бадай-што ва ўсіх кутках былых «Крэсаў усходніх» і працягваюць ужывацца яшчэ цяпер.

Паколькі рээстравыя словы і прыклады падаюцца ў фанетычным напісанні, то для правільнага разумення структуры некаторых слоў варта помніць і пра шырока вядомыя ў беларускай мове фанетычныя з'явы (аканне, асіміляцыя і інш.), а таксама мець на ўвазе і некаторыя мясцовыя гукавыя асаблівасці гэтай гаворкі, перш за ўсё тое, што ёй характэрна няпоўнае аканне (*пóсілно, грацкóўё, тамава́ньнё, шэ́пшало*), моцнае поўнае яканне (*абно́лятак, апишарпа́няц, бярагúлька, пяхахóтка*), пераход к ў з выбухное (*грэсьво, пашчэ́н га, разгіра́ка*).

АБДЗЯРГІ'ТУС м. Абдзірала. *Да́рмо ё́н нічо́га ні бу́дзя табе рабіць, абдзяргі́тус* такі — за ўсё злупіць плату.

АБНО'ЛЯТАК м. Парастак гэтага года. *Яблы́на до́бро пры́нялася* — вунь якія абноляткі, верхнія па паймэтра вырасьлі.

АБО'ЛДУС м. абразл. Асталоп. *Аболдус гэдакі* — па два годы ў ко́ждum клáсі сядзіць!

АБЭ'РЖА ж. абразл. Вялікая абжорыстая кабыла ці конь. *Абэ́ржу гэту ў́карміць ця́шко, а ця́гня* — ні вельмі.

АНО'ДЫМ м. Эфір. *О! Раман як быў малады, здóраво піў. Бы́вало, як прыгоні́м плы́тэ ў Гро́дзян, палучы́м рашчо́т, дак Раман купі́ць і вы́п'я за́ра́с пайкру́чка́ а́нодыму.*

АПАЧЫ'НА ж. Вялікае вясло, устаноўленае на першай лаўцы плыта для кіравання ім.

АПСМЫ'КАНЫ прым. Паабскубаны. *У гэта́го каня хвост не́кі апсмы́каны, што і ава́днё ке́пско ганя́ць.*

АРЭ'Й м. Аер. Плюсняк каровы до́бро яду́ць і так і ў се́ццы, а арэ́ю — не. Ён то́лькі на патсьце́л гадзі́цца.

АТВО'І м. Месца ў рэчцы, дзе пасля якога-н. выступу ў беразе (куст, вялікі корч і інш.) вада цячэ супраць асноўнага цячэння, утвараючы ціхую завадзь. *На быстрыні рыба на вуду ні вельмі ловіцца, а ў атвоі — лепш, і прынаджваць можна.*

АЧА'І м. Дзірка ў верхнім камені жорнаў і млына, куды засыпаецца зерне. *З ачаі ніколі ўсё пад камянь ні выходзіць, са жменя астаецца.*

БАБАРУ'К м. жарт. Падростак, падшыванец.

БАБЗДЫ'Р м. абразл. Мужчына, які ўхіляецца ад мужчынскай кампаніі і больш знаходзіцца ў жаночай.

БАМБЭ'ЛКА ж. Шарык. *Усялякіх бамбэлак на ёлку паначаплялі.*

БАРБА'РА ж. Тоўсты канат з вітак з завостранай палкай на канцы для тармажэння плыта. *На шрыгу плыт ставяць ужо як ён спыніцца, а спачатку заднік выскікая на берах і прыпыня яго барбараю.*

БІКА'Н м. Вялікая выбоіна ў каляіне. *На санях многа было наклэдзана, палас заваліўсё ў бікан, а кабыла як тузянула, дак завярацянё і парваўсё.*

БІ'МБАС м. зневаж. Вялікі гультаяваты падростак. *Гэдакі велькі бімбас вырас, а бацьку ні памагаўш!*

БРЫ'ЦА ж. Пустазелле. Расце невысокім кусцікам прадаўгаватых лісточкаў, плод — цыліндрычны касматы каласок на доўгай ножцы. *Брыца любіць пяшчаную зямлю: нават там, дзе пырнік ні хоча расьці, брыца расьце. Яе вельмі любяць авечкі, бо салоткая.*

БРЭ'НЗЬЛІ мн. Махры. Раней да настольнікаў самі рабілі брэньзі.

БУГАЕ' мн. Буякі. *Бугае толькі ў вомшары растуць, а на сухом — не.*

БУ'ИДА ж. Фальшывая вестка. *Не, гэто ні праўды, што яго патпалілі, нэхто буйду пусьціў: гнаў самагонку і загарэлася хата.*

БУ'ЧА ж. Закрыты кошык у выглядзе прадаўгаватага шара з невялікім вечкам. *У бучы ні толькі рыбу ў Нёмні навязваюць, але дёбро і каўбасы на гары трымаць: і правётрываюцца, і катэ ні дастануць.*

БЯРАГУ'ЛЬКА ж. Ластаўка, якая робіць гнёзды ў берагах ракі.

ВАЗЮ'Р м. Хлопчык, які любіць многа катацца на санках ці каньках. *Вазюр такі, дай санькам аддыхнуць! І самому пара палоднаваць.*

ВАЛАНЦА'І *м. зневаж.* Валацуга. Ён такі валанцай, што цэлы дзень дадому ні заганяюца, усё каля конюхай аціраюца.

ВАЛЯНТО'ВЫ *прим.* Хворы на белую гарачку. Ні чапай яго, бо ён як валянтовы, часта ні помніць, што робіць!

ВА'ХТА *ж.* Хваля. Як разгайдаяш чайку, дак ад яе вахта ідзе.

ВІРО'К *м.* Палачка са скразной дзіркай, якая служыць для навівання нітак на клубок. Зь вірком і скарэй навіваць і пальцы ні парэжаш.

ВО'БУЙ *м.* Абутах. Пачтальён многа вобуі за гот саб'е.

ВО'БЯДЗІ *мн.* Невымалачаныя каласы, якія аддзяляюцца пры веянні збожжа. Сечку добра з абядзямі мяшаць: намнога лепш конь есць.

ВО'ЛІК *м. зневаж.* Гультай. Волік ты! За гэты час ужо можна было ўсё парабіць, а ты пацягаўся!

ВО'МШАР *м.* Лясное балота. У вомшары трава ні смашная: каровы ні хочуць хадзіць і сёно ні вельмі ядуць.

ВО'САКАРАНЬ *м.* Ясакар. Восакарань велькі расьце: на старой дарозі быў такі, што і ўтраіх ні абнялі п.

ВО'ШУСТ *м.* Ашуканец. Вошуст гэдакі любого прывядзе, а свайго даможацца.

ВЯРСТА'ЦЬ *ж.* Варштат. Бязь вярстаці сталяркаю займацца німа як.

ГАЙДА'НКА *ж.* Гушкалка. Раней зімою дзеці мала на дварэ гулялі, а зробім гайданку ў хаці — і гайдаюцца цэлы дзень.

ГАК *м.* Пакаты пясчаны бераг ракі. Цяпер дзеці мала каля дома памагаюць, а цэлымі днямі, як пагода, на гаку гуляюць, купваюцца.

ГАЛАПУ'ПЯЦ *м.* Галапузы, дрэнна адзеты.

ГАЛАУНІ'К *м.* Плытнік, які стаіць у пачатку плыта, за апачынаю і кіруе плытам. Галаўніку трэба добра рэчку знаць, дзе града, дзе сала, кап плыт ні пасадзіць ці ў берах каб ні занясло.

ГАЛЫШАНЯ' *н.* Птушаня, якое яшчэ само не харчуецца. У том гнязьдзе галышанята ўжо велькія, у пер'і, скоро будуць лётаць.

ГАЛЭПКА *ж.* Камячок, галушка. Дзеці на гаку добра гуляюць: і купваюцца, і галэпкі, домікі лепяць.

ГА'ЛЯП м. Галас. *Чаго ты тут галяпу нарабіў? Ні бойся!*

ГАРДЗЕ'ЛЬ м. Канат з лазовых вітак, які выкарыстоўваўся для звязвання лавак плыта. *Раней ні дроту, ні лінак ні ведалі, толькі гардзялямі звязвалі плыт.*

ГАРТО'ЛЬ м. Завостраны кол, які прывязваецца да канца гардзяля і ўжываецца для тармажэння плыта з барага.

ГАРШЧЭСЬНІК м. Вілы для гаршкоў. *Раней гаршчэсьнікі самі рабілі с тоўстага дроту, а цяпер — толькі куплёныя.*

ГІРО'С м. У выразе кіслы, як гірос. Вельмі кіслы. *Гэтаё яблыко кіслаё, як гірос — есці німа як.*

ГРА'БЯЛЬКІ мн. Расліна бусельнік.

ГРАДА' ж. Пясчаная водмель у рэчцы. *Ты асьцярожна брыдзі, бо града канчаяцца раптам, а там глыбока.*

ГРАДУ'С м. Баразна пасаджанай бульбы, буракоў. *Раней картонлю садзілі толькі пад паграбашку, а цяпер — у градўсы, ляхчэй і абганяць і капаць.*

ГРА'ТКА ж. Падвесная полка для талерак і лыжак. *У гратку мы ставім толькі тыя міскі і лошкі, якія кожны дзень у хаду.*

ГРАЦКО'УЁ н. 1. Грэчневая саломе. *С чыстага грацкоўя сечка ні добрая, трэба з айсянаю саломою мяшаць.*
2. Месца, дзе расла грэчка. *На грацкоўі трэба будзя пасяць лубін, а ні жыто.*

ГРУ'ДЗЬЁ н. Замёрзлыя камякі гразі ці гліны. *Па грудзі кёпско ехаць: і калёса трасе, і каню цяжэй.*

ГРУЗВА'ЛАК м. Гузак пад скурай. *Я ўжо быў і забыйсё, што выцяў бок, а цяпер некі грузвалак палучыўсё і ні праходзіць.*

ГУ'РАСЫЦЬ ж. Пад'ём у назе і абутку. *Яму цяшко боты дабраць, бо гурасыць велькая.*

ГУРКАВЕ'НЬНЁ н. Агурочнік. *Гуркавеньнё добрае парасло і цвет быў, а гуркоў ні было.*

ДЗЁДЗЯ м і ж. жарт. і ў мове дзяцей. Свіння. *Трэба акуратно есці, ато зацялёскайсё, як дзёдзя.*

ДРАМКУ'ЛЬКА ж. Вялікая шраціна. *На дзіка і воўка просты шрот кёпско, трэба драмкулька.*

ДРАПЧА'К м. Лёгкая карэта на рысорах. *У драпчак толькі панё ездзілі, а ў нашуй гаспадарцы яны ні патрэбны.*

ДУБА'С *м. жарт.* Вялікі няўклюдны падлетак. *Вунь які дубас вырас, а да работы — ні вельмі, усё глядзіць, каб бацько зрабіў.*

ДУ'ЛЬКІ *мн.* Адходы пры часанні льну. *У прэшлум годзі лён прыляжэй, дак мно́го ду́ляк палуча́яцца.*

ЖУ'ЖАЛЬ *м.* Шлак, перагар. *Што каля смалярні дарога чорная, дак гэ́то жу́жаль высыпа́лі.*

ЖЫВАРО'ТКА *ж.* Маленькая жабка, якая з'яўляецца ў другой палавіне лета; лічаць, што яна выводзіцца не з ікры, а нараджаецца.

ЖЫ'ЦІЦА *ж.* Пустазелле, падобнае да пырніку, але мае двухгранны колас. Расце пераважна ў пшаніцы.

ЖЭ'МЯРАЦЬ *ж. Р.* жэ́мяраці. Драбязя (аб дзецях). *Дзе ты жэ́мяраць гэту ў́підну́яш, ка́ждаё нарові́ць кап куды ў́лесьці.*

ЗАВУ'САК *м.* Вялікі атвой, заточына.

ЗАДНІ'К *м.* Плытнік, які дапамагае кіраваць плытам, стоячы ў канцы яго. *На плёсі задні́ку ні́ма ча́го рабі́ць, а ў на́ртóх я́му ні ля́хчэй, як га́лаўні́ку.*

ЗАЗІ'МІСТЫ *прым.* Так гавораць пра свойскую жыўёлу, якая, нягледзячы на добры догляд, з зімы выходзіць вельмі худая.

ЗАМЭ'РЛЫ *прым.* Заморкавы. *Нашто ты бярэ́ш гэ́таё замэ́рлаё каця́ня — зара́зы набя́рэсься!*

ЗАЦУ'ХЛЯНЫ *прым.* Замусолены, запэцканы. *Трактары́сту ні кё́пско, але за́ўсю́ды хо́дзі́ць за́цухляны.*

ЗМЫ'ДЗГАНЫ *прым.* У выразе як змы́дзганы. Як памыямі абліты. *Ё́н ду́маў, што я ні́чо́га ні ве́даю, а я выла́жыла ў́сё ў вочы, дак па́шоў, як змы́дзганы, на́ват ні а́казаў́сё.*

ЗЬВЯНЧА'К *м.* Вобад са звенняў. *Гнуты́я аба́дэ ма́цнейшы́я, як зьвя́нчаке́, бо ні рассы́хаю́цца і ні ра́шша́тваю́цца.*

КА'ДАУП *м.* Комін. *Раней ка́даўба́ з до́сак ра́білі, а па́зьней ста́лі ўста́ўляць до́ўгаё цё́рло, каб з мэ́тар было на́т стра́хою.*

КАЗА' і КО'ЗАЧКА *ж.* Падсанкі. *На са́ні кла́дуць ка́мель дзе́равякі, а на ко́зачку — ва́рышну.*

КАҚО'ШКА *ж.* Своеасаблівы кранштэйн для пашырэння лавы, каб на ёй можна было паслаць пасцель.

КАЛМЫ'К *м.* Қасмыль. *Па́ра ў́жо стрыхчы́ авечкі́, бо во́йна ў́ калмы́ке па́зьбі́ва́яцца.*

КАЛЬБЕ'ЛЬ ж. Падвесная калыска. *Ён, як пачаў на ногі станавіцца, ні адзін рас с кальбелі вывільваўсё.*

КАМПО'Р м. У выразе як кампор у воду—бяследна. *Прапай, як кампор у воду — і сьледу ніякаго німа.*

КАРАБА'Н м. Складка на скуры, матэрыі, зморшчына. *Ат старасьці ў яго ўжо шкура ў карабанэ набралася.*

КАРБ м. Гадавое кольца на розе каровы. *Каня па зубо́х пазнаюць, ці стары, а карову — па раго́х, колькі карбоў — столькі год.*

КАРБО'ВАНЫ прым. Ціснёны. Для кветак трэба карбованая бумага, бо з глёткаі кепскія палучаюцца.

КАТЭ' мн. Невысокія, пашытыя на ваце валёнкі з апухай, якія насілі звычайна ў хаце.

КАШАПЛЕ'Т м. 1. Той, хто пляце кошыкі. 2. перан. Выдумшчык. *Толькі слухай гэтаго кашаплетэ — ён табе нагаворыць сорак бочак арыштантаў.*

КАШТАЛО'М м. Ліха. *Кашталом некі ўбіўсё — за адзін гот сьвіня здохла і жарабя прэрэзімак.*

КІ'ТКА ж. Гронка. *Ярабіны і каліны велькімі кіткамі растуць.*

КЛЕ'МБЫ мн. Абудак з закрытым верхам на драўлянай падэшве. У вайну многія клёмбы насілі. З брызенту або са старых бацінак пярэдэ прыбівалі да вьіразанай зь дзерава падэшвы і насілі.

КЛЫ'ПША м. і ж. Кульгавы чалавек. *Пакуль гэтая клыпша дачыкіля да Жыко́барка, дак і со́нцо зойдзя.*

КНЭ'ПЯЛЬ м. Драўляная шпілька, якой прымацоўваюць да папярэчкі бярвенні ў плыце. *Кнэпяляў с крыво́го дзерава ні на́коляш.*

ҚО'ХЛІҚ м. Коклюш. *Раней дзеці бо́ляй кохлікам хварэлі, як цяпер, бо лякарстваў ні было.*

КРУЧҚАВА'НҚА ж. Вярочная пуга, звітая асобым спосабам. *Кручкаванка мацней б'е, як сьурамятная, асбья́ны мокрая — яна становіцца як драця́ня.*

КРУЧО'К м. Старая мера вадкасці (і пасудзіна), роўная 1/8 літра.

КРЫВУ'ЛЯ ж. Зробленая з кривога камля дэталё, да якой прымацоўваюцца дно і бакавыя дошкі лодкі. *Я зрабіў чайку на чатэры крывулі.*

КРЫЖАВА'НҚА ж. Парода дзікіх качак. *Крыжаванкі большыя за цыранак.*

КРЫШЭ'НЬ м. Скрыль. *Пакрышы картоплю, але малымі крышаня́мі, кап скарэ́й зварылася.*

КУ'ДЗЯРКА ж. Узлесак, лясок. Ідзі прóсто на тую вунь кúдзярку лесу, а там павёрняш напра́во.

КУРА'Ч м. Гермафрадыт. На Лúжы была адна, што білася с хлопцамі за дзе́ўчыну; казалі, што яна курач.

КУ'РДА ж. У выразе кúрдóу гнуць — нагнуць уніз галавой і набіць. Атчапіся! Бо сагну курду!

КУРДУ'ПЯЛЬ м. зневаж. Чалавек нізкага росту. Тыш сам на каня ні залэзьяш, курдупьяль такі!

КУЦУ'К м. Касмыль. Рашчашыся, ато валасэ некíмі куцукáмі пабраліся! У людзі гэдак бры́тко ісьці.

ЛАБАЗА' ж. Сцяблы ад буйной травы. Што гэ́то за сéно? Адна лабаза, яго ні конь, ні карова ні хоча есьці.

ЛАГО'ШЫ мн. Прыстасаванне для пашырэння сенай, каб на іх можна было пакласці больш сена, са́ломы.

ЛА'УКА ж. Звяно плыта. Як вада велькая, дак і плыт да́йжэ́йшы вяжуць — на лавак дванаццаць.

ЛЕ'ЙКА ж. Яйка без шкарлупіны, вылівак. Мусіць не́хто выця́й курыцу, бо пачала лейкі ліць.

ЛІ'НІЯ ж. Прасека. Як бў́дзяш трымацца лі́ніі, дак і ў вельку́м лёсі ні заблудзі́ся.

ЛЭ'ПСКІ прым. Ладны. Ён ні зяваў, лэпскі кусок ухваціў.

МАГУ'ЛІНКА ж. У выразе ні на магу́лінку — ні на ё́ту. Ого, ён табе ні на магу́лінку свайго ні папусьці́ць!

МАЗЕ'ПА м. і ж. зневаж. Разява. Мазена ты, куды ты пазіра́еш? Вунь карова ў шкóдзі!

МАХНУ'ШКА ж. Галавешка. Ні патушы́лі хаты і хлява — адны махнушкі асталіся.

МЭХ м. жарт. Чалавек, які імкнецца паласавацца чужым з дапамогай хітрыкаў. Які ты мэ́х! За гэту іру́ндú захи́цеў до́бры ба́рыш!

НАРЫ'ЦА ж. Гнойны свішч на плячах у коней. Гэ́то лё́то я як бяс каня, бо ў майго нары́ца ні за́гойва́цца.

НІНАЕ'ДА м. і ж. зневаж. Абжора. Гэ́дакаго нінае́ду лепш адзява́ць, чым карма́ць — есьць, як ні ўсябе.

НОРТ м. Паўвостраў, які ўтварае рака, мяняючы напрамак свайго цячэння. Норт заўсё́ды канча́цца га́ко́м, а найпро́ці — пры́тны берах.

ПАГРАБА'ШКА ж. Матыка. Паграбашкаю ма́ру́дно асы́паць картоплю, ця́пер усё́ плуш́ком абганя́юць, а паграбашкаю хі́ба дзе на па́пярэ́цы.

ПАДБО'Ў м. Нарыў на ступні. Як на ка́мянь ці на шышку ў лёсі наступіш, дак можа быць падбой.

ПАДРЭ'ЗНЫ прым. Касы. Падрэзны дошч быва́я тагды, як ве́цяр есьць.

ПАДРЭ'С м. Яма ці канаўка, вымытая вадой у крутым беразе ракі. У падрэзах плоткі любяць сядзець, там іх рукамі мо́жно лавіць.

ПА'КАЛАК м. Невялікая палка. Ёмкі пакалак — ім далёко кіняш.

ПАЛЯ'РУШ м. Хвароба, ліха. А кап цябе паляруш забраў!

ПА'НАХТ м. Пах. Выбірайся адгэтуль, каб і па́нах-ту твайго тут ні было, бясць цябе ўсё зробім!

ПАПО'НЯ ж. Доўгае неахайнае адзенне. Ну ў су-кенка, папоня нека!

ПАС м. Плыт з доўгіх дзеравін. Пасэ ў нас ні каж-ды гот пойдуць. Трэба каб ве́лькая вада была, бо ў нар-тох ні вы́варнясяся.

ПАЎПРЫ'ЦА ж. Металічная планка, на якой тры-маецца верхні камень жорнаў. У мяне ты ні зьме́ляш, бо паўпрыца зламалася.

ПАХВАТНЫ' прым. Зручны для карыстання. У нас тры сакэ́ры, але гэтая самая пахватна́я.

ПАЦАПО'К м. Верхняя жэрдка драбіны ў возе. На пацапок ні садзіся, бо як конь тузана, дак пале́ціш пат калясо!

ПАШЧЭ'НГА ж. Сківіца. Конь як знарові́цца, дак умёя сы́ціснуць пашчэ́нгі, што і кэ́лзамі яго ні спыніш.

ПІ'НДА ж. зневаж. Плакса. Чаго ты хны́каеш, пі́н-да ты?

ПО'ВЯСКА ж. Тонкая жардзі́нка, якой прывязва-юць у страсе салому да латы. Повяскі трэба ага́рыць, бо ў страсе могуць збу́тняць.

ПО'СІЛКА ж., ПО'СІЛНО н. Дужка вядра. С то́н-каго дроту посі́лка (посі́лно) ке́пская — у руку рэжа.

ПРО'СЯ м. і ж. зневаж. Папрашайка. Ён такая про-ся, што ад яго ця́шко атхры́сьціцца: як наможа́цца — усё вы́янчыць.

ПРЫМО'РАК м. Вялікі карні́з ці полка, па якой за-лазяць на печ. Прымо́рак лепш з до́скі рабіць, бо ён ні так выці́ра́цца.

ПРЫ'ПАРАМАК м. Прычал парома. Вада гэдак пад-нялася ў Нёмні, што прыпарамак аказа́ўсё пад вадой.

ПРЫ'ТНЫ *прим.* Круты, абрывісты. Там цяпер ні глыбоко, але з возам выяхаць німа як, бо вельмі прытны берах.

ПЫЧ *м.* Верхняя частка парастка. На гэтым кусці кветак ні будзя, бо нэхто пычэ пазрываў, хіба яшчэ пасынкі пойдучь.

ПЯРАТО'Ч'Е *н.* Месца каля парога хлява. Пастаў каня ў пярато́ч'і, бо за́гарадзі ўсе занятыя!

ПЯРАХО'ТКА *ж.* Эпідэмія. Мусіць некая пяхахотка была, бо ўсе мы пяхахварэлі.

ПЯЧУ'РА *м. і ж. жарт.* Дамасед. Пячура ты, пайшоў бы павазіўсё трохі на канькох, ато цэлы дзень ні вылазіш с хаты!

РАЗГІРА'КА *м. і ж. зневаж.* Той, хто ходзіць шырока расстаўляючы ногі. Ці ты ў салдатах ні быў, што ходзіш як разгірака?

РАСКЕ'ПА *м. і ж. зневаж.* Расцяпа. Раскепа ты, трэба ш лепш глядзець, бо нос сколяш!

РЭ'ЦЬМАН *м.* Брыгадзір плытніцкай брыгады. За рэ́цьмана купец заўсюды гадзіў таго, хто дóбро ве́дая сплаў.

САЛА' *ж.* Камяністая водмель на рэчцы (у адрозненне ад пясчанай — грады). На сале часта плы́тэ са́дзяцца.

СЕ'КАЎКА *ж.* Рыба сечка. Секаўкі ўмеюць у пясок зарывацца.

СКАС *м.* Трэшчына (у лёдзе, шкле). Пяражджáць цяразь Нёман ужо апáсно, бо каля са́маі дарогі скас прайшоў.

СКНЫ'ДА *м. і ж. образл.* Скнара. Ён нічо́го ні пазычыць, гэ́то такая скныда, што і зімо́ю сьнегу па́шкаду́я.

СНО'ЎНІЦА *ж.* Станок для снавання кроснаў. Даўней прóсто ў сы́цену ўбі́валі кіёчкі і на іх снавалі, а ў пасьледні час сталі рабіць толькі снойні́цы-круцёлкі.

СО'ПУХА *ж.* Сажы. Відаць, што сам гаршчок сь печы даставаў, бо вы́мазаўсё ў сопуху.

СТРЫНГА'ЛЬ *м.* Той, хто першы раз выйшаў на калектыўную работу (плыты, касьба), навічок. Якая зь яго помач? Ён яшчэ стрынгаль, касы памянціць ні ўме́я.

СТРЫНГА'ЛЬШЧЫНА *ж.* Барыш, які ставіць стрынгаль для кампаніі, што яго прыняла разам працаваць.

СТРЫХА'РКА *ж.* Прыла́да для падраўнівання са-
ломы, калі крыюць будынак. *Бяс пахо́лка і стрыхаркі*
хаты ні накрывіш.

СЬЛЯВЯ'ДА *м. і ж. абразл.* Назола. *Атчапіся, сьля-*
вяда ты! Спачатку зрабі ўрокі, тагды пушчу вазіцца.

СЬЛЯПЯНДА' *м. і ж. зневаж.* Сьляпянда ты, тут
жо ш велькімі буквамі напісано, а ты ні замéціў!

СЯЛЕ'ДЗЯЎКА *ж.* Невялікая бочка (каля 50—70
літраў). *У гэтым го́дзі гуркоў мно́го ні ставіла — во*
толькі гэта сяледзяўка.

СЯЛЯДО'РШЫ *прым.* Сярэдні па ўзросту. *Іх сяля-*
доршы сын самы ўдалы: яшчэ малы, а ўжо як стары ва
ўсём разьбіра́ўца.

ТАЛА'Н *м.* Участак, няпэўная мера плошчы. *Тут ні*
ўсё жы́то, там за горкаю есьць яшчэ добры талан.

ТАМАВА'НЬНЁ *н.* Гаць пры беразе ракі для сціс-
кання рэчышча. *Тут Нёман быў шырокі, але мелкі —*
куры бродзілі. А як зрабілі тамаваньнё, дак і с плыта-
мі мо́жно прайсьці.

ТА'ПЛЯ *ж.* Пліта. *Сьцякло лепш рэзаць у магазіні,*
а ні таплямі браць, бо сам скарэй паломіш.

ТАРПАЧЭ' *мн.* Здані. Нічо́го там ні было: прóсто
яму ў вачах тарпачэ пасталі.

ТАЎЧА'НКА *ж.* Маленькая драўляная ступка.
У таўчанцы мы затаўку таўклі, а часам і перац для
каўбас.

ТРАПЁ'НЫ *прым.* Няўрымслівы. *Які ты трапёны —*
ні можаш пачакаць!

ТУ'ПКІ *прым.* Цвёрды. *Ідзі, ні ўгра́зьняш — там дно*
ту́пкаё!

ХАДЗЕ'НЬКА *ж.* Прыстасаванне, з дапамогай яко-
га дзіця вучыцца хадзіць. *Я сваю Маню ў сем месяцаў*
пачала ў хадзеньку ставіць.

ХО'ТКА *ж.* Порцыя брагі на адну запраўку сама-
гоннага апарата, гонка. *С пуда палуча́ўца ні больш,*
як тры хоткі.

ЦВА'НЫ *прым. экспр.* Ласы. *Ого, які ты цваны на*
дарэ́мнаё!

ЦЫРА'НКА *ж.* Парода дзікіх качак. *У нас ведаюць*
крыжаванак і цыранак; цыранкі малыя.

ЦЫ'ТРА *ж.* Рыба рыбец (рус. сырть). *Цытра вель-*
кая рыба, падобна на марско́га гялба́, але ў яе верхняя
губа даўжэйшая за ніжнюю.

ЧА'ПАЛАС м. *експр.* Наганяй. Я яму тако́го чапаласу даў, што доўго будзя помніць.

ЧАРО'ПКА ж. Гаршчок для вазонаў. Чаропкі тожа трэба добра выпальваць, каб моцныя былі.

ЧУ'ЧКА ж. Сярэдні сустаў пальца на руцэ. Ты асьцяро́жна жні, бо ніўме́ку серп за чучкі хватáя!

ШАРА'ГІ мн. 1. Прычэп да калёс для перавозкі доўгіх дзеравін. Шарагі гэдак летам служаць, як козачка зімою. 2. перан. Крывыя ногі.

ШКІЛЕ'НДРА ж. Крывяная каўбаса. Шкілёндра смашная як сьвежая.

ШНАР м. Шрам. Нечая карова на́шуй шнар на сьцягняку́ пасадзіла.

ШПАР м. Шчыліна, трэшчына. У падло́дзы ўжо велькія шпарэ́ парабіліся — трэба сьці́скаць.

ШРЫ'ГА ж. Доўгае бярвяно, якім тармозяць і замацоўваюць на месцы плыт. Закідай шрыгу, будзям ўжо стана́віцца на начлех!

ШЭ'ПШАЛО н. жарт. Слабы непрацаздольны стары чалавек. Шэпшало ты старо́ё, табе трэба на печы сядзець, а ні ў клуп ісьці!

3 ЛЕКСІКІ ЧЫРВОНАСЛАБОДЧЫНЫ

Прадстаўленая ў гэтай падборцы лексіка запісана ў 1949—1952 гг. на тэрыторыі былога Чырвонаслабодскага раёна¹. Фіксаваліся словы, якія ў лексічным, словаўтваральным ці семантычным плане, на думку аўтара, з'яўляюцца прыналежнасцю народна-дыялектнай мовы.

Фанетычная і марфалагічная сістэма гаворак былога Чырвонаслабодскага раёна прадстаўлена ў працах «Вопыт апісання фанетычнай сістэмы адной гаворкі»², «Гаворкі Чырвонаслабодскага раёна»³.

Пры пашпартызацыі назвы вёсак падаюцца ў скарачэнні: Буч. — Бучаціна, Бял. — Бялевічы, В. — Веска, Выг. — Выгода, Жывагл. — Жываглюдавічы, Жылех. — Жылехава, М. Рож. — Малы Рожан, Макр. — Макраны, Сем. — Семежава, Смал. — Смалічы, Стар. — Старына, Тан. — Танежыцы, Чапл. — Чаплічы.

АБЕ'ЧАҚ м. Абадок рэшата, сіта. *Абечак паламайся, рэшато прапало.* Сем.

АБЗО'Й м. Неабрэзаны край дошкі. *Абзой на дзёвух дошках астайся.* Сем. *Абзой на досца велікі.* В.

АБРО'К м. Сыпкі корм (авёс, сечка з аўсом), які бяруць у дарогу для каня. *Аброк — это рэска с аўсом.* Сем. *Чаму ш аброку ні далі на дарогу?* Бял.

АБШЭ'УКІ толькі мн. Манжэты ў рукавоў. *Паабрываліся ашэўкі, трэбо падладзіць.* Макр.

¹ Цяпер тэрыторыя былога Чырвонаслабодскага раёна ўваходзіць у склад Капыльскага, Салігорскага, Клецкага і Слуцкага раёнаў.

² Працы Інстытута мовазнаўства АН БССР, вып. I. Мінск, 1954.

³ Там жа, вып. 4. Мінск, 1957.

АВА'Д м. Авадзень. *Гэта ў нас ават называюць.* М. Рож.

АВАДЗЬЕ' зборн. Авадні, заедзь. *У нас авадые летам жыць ні даюць.* Стар.

АГЛАБЕ'Ц м. Аглабільна, верхняя перакладзіна ў драбінах. *Па аглапцы палажыў снапоў і прыўёс.* Сем.

АГЛАБІНО' н. 1. Верхняя і ніжняя часткі ў драбінах. *Верхнее аглабіно заламалася, а ніжнее яшчэ добрае.* Тан. 2. Ніжняя частка ў драбінах. *Урадліва арабіна — осенью гразі па аглабіна.* Сем.

АГЛЕДА'ЦЦА незак. Выконваць штодзённую неадкладную работу па гаспадарцы ў канцы дня, уходжвацца. *Пара агледацца.* В. *Ідзі ды ў агледайся.* Сем.

АГУРЫ'ЦЦА зак., незак. няма. Абвыкнуць, звывкнуць, апусціцца. *Агурыўся і живе неек.* Сем.

АДЗЁР м. 1. Дзіцячая хвароба адзёр. *У іх дзеці на адзёр пахварэлі.* Тан. 2. Калодка для пчол. *Завуць гэты дуп Дземянай дуп, а на дубе адзёр — калода для пчол.* М. Рож.

АДНО' прысл. Толькі. *Усе жоны абет несучь, адно маёй німа.* Сем. *Пойдам у брусніцы, адно хлел вымем.* Смал.

АЖАГІ' мн. 1. Агульная назва ўсіх неабходных пры печы прылад (вілкі, качарга, чапяла і інш.). *Вынесі ты гэтыя ажагі с хаты.* Тан. 2. Кут у хаце каля печы, дзе стаяць вілкі, качарга, чапяла і інш. *Ажагі — гето куток каля печы, дзе стаяць вілкі, качарга, метла.* Сем.

АЗУ'ЦЦА зак. Абуцца. *Азуйся, холадно ў хаце.* Як азуйся раніцаю, так і прахадзіў увесь дзень. Тан.

АЗЫ'ЗЬНІВЕЦЬ зак. Азызнуць. *Азызьнівеў — уродзе апухне.* Сем.

АПА'ЛУШКІ мн. Апалушкі, невялікія начоўкі для апалання збожжа. *Ссып мак у апалушкі пакуль што.* Тан.

АПУ'ХА ж. Дрэнной якасці скура — слабая, з рэдкай шэрсцю. *Апуха это, скажам, у шкуры каля нох, як чэраво, дзе шэрсці мало і шкура слаба. С апухі паднарады робяць.* Сем.

АСА'ДА ж. Рама. *У барану харошыя асады робіш, я чуў.* Сем.

АСЦА' ж. Непрыемны, хваравіты стан пры ўзмацненым выдзяленні сліны. *Асца падвернула, сьліну гоніць.* Сем.

АСЫКА'ЦЦА *незак.* Рэзка адказваць каму-н., агрызацца. *Хай ні асыкаецца, калі бацька гаворыць.* Сем.

АСЬНІ'К *м.* зборн. Асіннік. *Асьніку давай нарэжам.* Сем.

АТАЛАПАНЕ'ЦЬ *толькі зак.* Адрантвець ад здзіўлення ці перапалоху. *Аталапаней ды й стаіць як дурань.* Сем.

АХАЛО'ДАЦЬ *зак.* Астыць, зрабіцца халодным. *Картопля ўжэ ахалодала.* Смал.

АХАЛО'ДВАЦЬ *незак.* Астываць, станавіцца халодным. *Пастай на дварэ, хай ахалодвае.* Тан.

АЧО'ПА *ж.* Верхняе бервяно ў сцяне будынка па ўсёй яе даўжыні. *Добру ачону нашой.* Чапл.

АШУ'ШКАЦЦА *зак.* Адзець многа адзення, цяжка адзецца. *Ашушкаўся, што ні павернецца.* Сем.

АШЧЭ', ШЧЭ *часц.* Яшчэ. *Дай ашчэ аднаго бліна.* Тан. *Ашчэ ўчора сказаў.* Жывагл. *Гусям дала, а парасяці шчэ.* Сем.

БА'ЎБУС *м.* Гультай; дарослы хлопец, які нічога не робіць. *Ходзіць без дзела геты байбус.* Тан.

БАРУХА'ЦЦА *незак.* Няўстойліва стаяць на нагах, хістацца. *Барухаецца, на нагах ні дзержыцца, мо ён п'яны.* Сем.

БАСО'НАЖ *прысл.* На босую нагу. *Ён басонаж уссунуў боты.* Тан. *На басонаш ні абувайся, ногі памерзнуць.* Чапл.

БЕРАЗА'К *м.* 1. Бярэзнік, бярозавы лясок. *У беразакі толькі чырвонагалавікі бываюць.* Смал. 2. Бярозавае дрэва, бяроза. *Вос беразакі нехта забраў.* Макр.

БЛЕВА'ЦЬ *незак.* Ванітаваць. *Нудзіло так, што аш блеваў.* В.

БЛЕХ *м.* Хлёрка. *Дзе ж гето блеху дастаць?* Жывагл.

БЛЕХАВА'ЦЬ *незак.* Бяліць ніткі блехам. *Німа чым ніткі блехаваць.* Жывагл.

БЛЫХА' *ж.* Клоп. *У іх блохі па сьценах поўзаюць.* *Скочка толькі скачэ, ды мо ўкусіць калі, а блыха добра аб'есць.* Тан.

БОЎТ *м.* Жардзінка з перакладзінкай на адным канцы, якою заганяюць рыбу пры лоўлі сеткай. *Боўт вазьмі ды рыбу пагані.* Сем.

ВА'ЛЕН *м.* Вясельны вянок маладой. [З галавы ў маладой] *скідаюць вален і завіваюць у шапку завіваль-*

ніцы. Сем. *Пашла і ена* [маладая] *толькі скінула вален.* Выг.

ВАРО'НКА ж. *Ход у склеп; аконца, праз якое спускаюцца ў склеп. Накрый добра варонку, кап марос ні залес у погран.* Выг.

ВЕ'ТАЦЬ м. *Вехаць. Вазьмі вегцем памый.* Сем.

ВЕ'ШНІЦЫ мн. *Вароты з вертыкальна ці гарызантальна рэдка размешчаных бланачак. Ад улiцы больш варота робяць, вешніцы — на дварэ.* Сем.

ВІДЗЕ'ЛКІ мн. *Відэльцы. Беры відзелкамі, ні лесь рукою.* Тан.

ВІРО'К м. *Прылада, пры дапамозе якой уюць ніткі на клубок. А дзе ш наш вірок? Цяпер віркі ні робяць, у каго толькі стары есь.* Сем.

ВІХЛА' ж. *У выразе як віхла. Як агонь — пра энергічнага чалавека, у якога хутка і спорна ідзе работа. Такі быстры, удалы, як віхла. Ена як віхла, ні усьпееш снапа нажаць, а ў яе два.* Сем.

ВІША' ж. *Няскошаная, высахлая на корані трава. Мало сьнегу, нават вішы ні закрый.* Тан.

ВО'ШКІ мн. *Лейцы. Вошкі вазьмі і заважай каня. Прызapasiў двое вошкі.* Сем.

ВУСТА'УКА ж. *Вышыўка на верхняй частцы рукава сарочкі. Я ў сарочку ўшыла нову вустайку.* Сем.

ВУША'ТАК м. *Невялікі цабэрак з двума вушкамі. У Слуцку харошы вушатак купіла.* Тан.

ВЫ'БЕРКІ мн. *Маніцы. Выберкі прывесьці трэбо.* Сем.

ВЫГО'РЫЧ м. *Рыба вугор. Выгорыч патхадзя на ўюна.* Сем.

ВЫКЛАДА'НЬЕ н. і УКЛАДА'НЬЕ н. *Спосаб тканьня посцілак, калі кожны ўзор выкладаецца. Выкладаньнем цяшко ткаць, гето толькі хто ўмее.* В.

ВЫ'СЕКАЦЬ і ВЫ'СЬНЕКАЦЬ зак. *Высмаркаць. Высекай нос трохо. Тан. Такая дзеўчына, а высьнекаць носа не ўмее.* Смал.

ВЫ'СТУПКІ мн. *Апоркі, старыя боты ці валёнкі з адрэзанымі халявамі. Выступкі зрабі са старых ботай.* Сем.

ГАНІ'ЦЬ незак. *Ганяць. Людзей ганілі ў падводы.* Смал.

ГАНЯ'ЦЬ незак. *У выразе ганяць картоплю. Акучваць, абсыпаць радкі бульбы пры дапамозе спецыяльнага*

плужка, рабіць градкі. *Сошкаю картоплю ганяюць, градусікі робяць.* Смал.

ГАРШЧЫ'СКО *м. павеліч.* Гаршчок. *Гаршчыско* добры. Макр.

ГО'НЫ і ГАНКІ' *мн., адз.* гончык *м.* Гоні, няпэўная мера даўжыні прыкладна ў 150—200 *м.* *Картоплі пасеяла адны гоны. Ганкі прабех і стаў. Я прайшла гончык ні больш.* Сем.

ГО'ПА *ж.* Бабка, дранка, каша з дранай бульбы. *А гону есьцімеш?* В. *Гопа* — гэта таркована каша. Жылах. *Таркованка ў нас, а ў Семежаве — гопа.* Буч.

ГО'РЫН *м.* Ніткі для вышивання. *Горын* — гэта чырвоныя фабрычныя ніткі. Сем.

ГРАДУ'СА *ж.* Бульбяная градка. *У градусе картоплі растуць. Паміж градусамі разоры.* Сем.

ГУ'ПКА *ж.* Няпэўная мера даўжыні асновы, роўная даўжыні ўнутранай часткі сцяны хаты. *Кужалю, зрэб'я ткалі на губак шэсь. Сяма больша норма шаснаццаць губак, бо больш нітак ні ўлезе на навой.* В.

ГУЖБА' *ж.* Хамуты з дубцоў, якімі звязваюць бярвенне ў платы. *Гужба ў два дупцы робіцца—звязваюць дзераво ў клэйны.* Смал.

ГЭ'ТТА *прысл.* Тут. *Гэтта атагрэю старыя косткі. Жывагл. Гэтта лес быў.* В. *Палажы гэтта.* Смал.

ДА'ЛЕ *прысл.* Пасля, пасля гэтага. *Плетом, а далё ўносім навой і навіваем.* В. *Седзела так, а далё давай цехці ватоўку на плечы.* Стар.

ДАЎНЕ'Й *прысл.* Слова абагуленага абазначэння прашлага часу — не толькі ў значэнні 'калісьці', 'даўно', 'у мінулым', 'у старыя часы' і інш., але і ў значэнні 'нядаўна', 'дзень ці колькі дзён назад'. *Я ж даўней на цукар ёй грошай дала.* Стар. (Тут 'два дні назад'). *Даўней прыходзіць — дай ёй на штаны грошы.* Стар. (Тут 'сёння, незадоўга перад размовай').

ДЗЮ'БЕЛЬ *м.* Дзюба. *Дзюблем варона выцэгае салому ўрас, зробіць стрэху, што страх гледзець.* Сем.

ДЗЯЎЗНО' *н.* Рослая, здаровая дзяўчына. *Гэтака дзейзно, а на работу ні ходзіць.* Буч.

ДРУ'ШКА *ж.* Удзельніца вяселля з боку маладой, шаферка маладой. *У суботу перад весельем сабіраюцца друшкі маладое — гэта яе радня і падругі. Малады с сваёю раднею займаюць месца за сталом пайс сьцёну, а маладая з друшкамі напроціў.* Сем.

ДРУШКО' м. Галоўны сват з боку маладога. *Друшко — хто-нібуць із радні, гето ён камандуе весельем. А потым ужэ выкупляе друшко у дружак маладую.* Сем.

ДРЫГВА' ж. Квашаніна, халоднае. *У нас усякся кажуць і квашаніна, і студзяніна, і дрыгва, часцей дрыгва.* Каля Карэва земля дрыжыць, як дрыгва. Тан.

ДУ'ТКА ж. Касцяністая аснова птушынага пярэ. *Абдзеруць перо — астаецца дутка. Што ты пад ногі дуткі высыпала.* Сем.

ЖАЛЯ'СКО н. Капкан. *Кот у нейчае жальско папай.* Сем.

ЖУ'ПІЦЬ незак. Гаварыць. *Што ён жупіў с табою?* Тан. *Што каму рупіць, той тое жупіць.* Сем. *С пратсядацелем жупіла.* Жывагл.

ЖУПЛІ'ВЫ прым. Разгаворлівы. *Жупліва жонка ў яго.* Сем.

ЖЫВЕ'Ц м. Нітка на верхняй і ніжняй частках ніта, на якой замацоўваюць кабылкі. В.

ЗАВАЖА'ЦЬ зак. Заліццаць. *Вошкі вазьмі і заважай каня.* Сем.

ЗАВЕ'РЫЧ м. Палка даўжынёй каля двух метраў, адзін канец якой усаджан у вуха (адтуліну) навоя, а другі ляжыць на падлозе, не даючы навою круціцца. *Усе вынеслі, адзін заверыч астаяса.* В.

ЗАВІВА'ЛЬНІЦА ж. Удзельніца вясельнага абраду завіваць у шапку. Маладыя жанкі — сваячкі і сусеткі маладога называюцца завівальніцы. Сем.

ЗАВІВА'ЦЬ незак. У выразе завіваць у шапку. Вясельны абрад, калі ў маладой з галавы знімаюць вянок і адзяваюць шапку, якую яна з гэтага часу павінна насіць. [З галавы ў маладой] скідаюць вален і завіваюць у шапку завівальніцы. Сем.

ЗАВІШАВА'ЦЬ і **ЗАВІШЭ'ЦЬ** зак. Завімаваць на корані на балоце (аб траве, якая засталася на зіму няскошанай). *Уся трава завішэла. Завішавало ў том годзе много травы.* В.

ЗАП'ЯТАК м. Пята нагі. *Зап'ятак больш гавораць, пета — рэтка.* Сем.

ЗАЦЕ'КАЦЦА незак. Захлёбвацца ад смеху ці плачу. *Ні злакічы, бачыш дзіця аш зацекаецца ат смеху.* Тан.

ЗВО'ДЫ толькі мн. Плёткі. *Звóдаў нарабіла.* Сем.

ЗЕЛЯНЦО'ВЕНЬКІ прым. Зеленаваты. *Зелянцовенькі чай.* Макр.

ЗІМНІК *м.* Рукаў ракі. У зімніку рыбы многа бывае.
М. Рож.

ЗЛАКІТА'ЦЬ *незак.* Қазытаць. Ні злакічы, бачыш
дзіця аш зацекаецца ат сьмеху. **Тан.**

ЗНАКАМЕ'ТНЫ *прым.* Прыкметны, які вылучаецца,
адрозніваецца ад іншых. Мой знакаметны мешок. **Жы-**
вагл.

ІГРУ'ШКА *ж.* Вазон, хатняя кветка аганёк. *Ігрушка*
ўвесь гот цьвіце. **В.**

КАБЫ'ЛКА *ж.* Звяно ніта. Лічы па п'яць кабылак.
Жывагл.

КАГАДЗЕ' і КАДЗЕ'. Нядаўна, толькі што. *Қадзе*
прышоў і зноў пойдзе. **Сем.** *Дай пакурыць. — Сам ото*
қадзе ўзяў. **Макр.**

КАЛЫБЕ'ЛЬ і ҚАЛУБЕ'ЛЬ *ж.* Қалыска. *Пакачай*
калубель трохо. **Макр.** *Зьнялі ўжэ калыбель.* **Тан.**

КАПЛАВУ'ХІ *прым.* Віславухі, лапавухі. *Қаплавухі*
епрук. **Сем.**

КЕ'ПКАВАЦЬ *незак.* Падсмейвацца з каго-небудзь,
строіць кепікі. *Ён кепкуе сь себе, а ты сьмеесса.* **Сем.**

КЛЕ'ЙНА *ж.* Плыт на даўжыню бервяна, адно звяно
пасы. *Клейна — гэта адзін плыт. Клейны звязваюцца ў*
пасы. **Смал.**

КО'ВАРАТ *м.* Бервяно-рычаг у жураўлі студні. *Доўгі*
коварат трэбо: вада глыбока. **Сем.** *Атыдзі, ато ашчэ ко-*
варат вытне. **Смал.**

КО'ПУСТКА *ж.* Лапататчка для размешвання цеста.
Копустка мешаць хлел, калі рашчыняюць, бо замес ужо
не памешаеш. **Сем.**

КО'СЫ толькі *мн.* Валасы. *Косы асмаліў, як лазіў у*
печ па вугаль, кап прыкурыць. **Сем.**

КРА'МА *ж.* Тканіна фабрычнага вырабу. *Набрала*
крамы дзецям. **Тан.**

КРАСНАГАЛО'ВІК *м.* Грыб падасінавік. *Кош крас-*
нагаловікаў прынёс на базар. **Жывагл.**

КРУК *м.* Вочап, жэрдка ў калодзежным жураўлі.
Сьліскі крук, абмёрс, з рук вырываецца, трудно вады
дастаць. **Чапл.**

КРУЦІ'ЦЦА *незак.* Шалець. *Ціпер сабакі часта кру-*
цецца. **Выг.**

КРУ'ЧАНЫ *прым.* 1. Шалёны. *Кручаны сабака паку-*
сай карову. **Буч.** *Кручаны сабака бегает.* **Жывагл.** 2. **Ча-**

лавек з непастаянным характарам. *От кручаны нейкі — сёння адно, а заўтра другое.* Буч.

КРЫШАНІ' толькі мн. Бульбяны суп. *А крышані ні варыла?* Сем.

КУБЕЛАК м. Кубелец. *Поўны куб'ёлак сала накла-лі.* В. *Паледзі за куб'ёлкам.* Тан. *На куб'ёлку абруч лоп-нуў.* Буч.

КУДЗЕ'ЛЬНИЦА і **КУДЗЕЛЯ'НКА** ж. Коўдра з по-сцілак, падбітая кудзеляю. *Залесь пат кудзелянку ды сьпі.* Сем. *Требо кудзельніцу ладзіць.* В. *Прынесі падуш-ку і кудзелянку.* Смал.

КУЛІ'ТКА ж. Булка (хлеба). *Пазычылі веліку ку-літку хлеба.* В.

КУ'ЛЬКА ж. Ручка на касі ў выглядзе абагнутага лучка. *Кулька круціцца як косіш.* Макр. *Кульку робяць з вішняку ці з дубу.* Макр.

КУ'РАВЫ прым. Цёмна-чырвоны. *Куравая спадніца с плісам.* Сем.

ЛА'ЗЬНЯ ж. Асець, сушня. *Лазьня — дзе лён труць.* Макр.

ЛАПА'ТКА ж. Брыль у шапцы. *Трэ ік шапце пры-шыць лапатку, бо паламаласа старая.* Сем.

ЛА'ПІКЛО н. Лапik, латка. *Лапiкло як рэшато па-ставiла.* Тан.

ЛЕХТА'РНЯ ж. Вітушка, на якую навіваюць ніткі. *Лехтарня ўжо поўна, ві на другую.* Сем.

ЛУЧО'К м. Ручка на касі ў выглядзе абагнутага лучка. *Требо лучок перавязаць.* Буч. *Новы лучок зрабіў.* Смал.

ЛЯ'ДО н. 1. Набіліцы ў кроснах. *Прынесла лядо вам, вы ш ткацьмеце скоро.* Тан. 2. Пустазелле ў збожжы. *Добры ячмень, буйны, але лядо есь.* Тан.

МАТРУ'ХА ж. Вітушка, на якую навіваюць ніткі. *Вы-несі матруху, хай ні замінае.* Жывагл.

МАТРУ'ШКІ мн. Маточкі нітак, якія выкарыстоўва-юцца пры тканні выкладаннем. *А дзе матрушкі белыя?* В.

МЕШЛА' ж. Мешалка. *Мешла, што сьвіням мешаць ды каровам, як лапатачка.* Сем.

МУРТАЎНЯ' ж. Мурашнік. *Муртайня — гето дзе му-рашкі живуць.* Тан. *Дзеці раскапалі муртайню.* Стар.

МЫ'ЦЕЛЬНІК м. Кут у хаце насупраць печы каля парога. *Чаго ты таўчэсся ў мыцельніку, ідзі далей.* Сем. *Вытры троху падлогу, мыцельнік згніе.* Тан.

НАГНО'М *присл.* Нагбом. *Напіўся нагном.* Смал.

НАПА'РСТАК *м.* Кальцо, якім прымацоўваецца каса да акосся. *Падай напарстак, трэбо косу асадзіць.* Макр.

НАРА'Д *м.* Увесь набор ткацкіх прылад. *Ты палі ў печы, а я палезу на нарат, пачном заўтра посьцілкі ткаць.* В.

НАСІ'ЛО *н.* 1. Частка калодзежнага жураўля, вочап. *Насіло скоро атарвецца, прывежы мацней.* Сем. 2. Жэрдачка пад столлю каля печы, над печчу ці нават у сенцах, на якую вешаюць адзенне. *На насіло навесь і хай вісіць.* В.

НЕНАРО'КАМ *присл.* 1. Праўда, на самай справе (з пытальянай інтанацыяй). *Пустапехо тожэ разводзіцца.* — *Ненарокам?* — *Не.* Сем. 2. Незнарок. *Я ж табе ненарокам зрабіў.* Буч.

НІ'ШКАМ і НІ'ШАЧКАМ *присл.* Без шуму, ціха. *Адзін рас нішачкам прышлі строіць мост. І ціпер, кап на яго ліхо, кап і хацеў нішкам прайці — ні дась, брэша і брэша.* Сем.

О'ЖАГ *м.* Кут у хаце каля печы, дзе стаяць вілкі, чапля і інш. *Можа ў ожах закаціласо.* Тан.

ОТО' і ОТО'-О' *часц.* 1. Зараз, неадкладна. *Ото есьціму.* Сем. *Ты скора іцімеш?* — *Ото-о, пойдам разам.* В. 2. Толькі што. *Ото Стафан паехаў, а потым мы паедам.* Макр.

О'ЧАП *м.* Бервяно-рычаг у калодзежным жураўлі. *Очап і коварат — гето адно.* Сем.

О'ЙДЗЕ-О' *часц.* Тут, вось тут. *А дзе бумага?* — *Ойдзе-о.* Жылах.

ПАВЕ'САМ *присл.* Вагою. *Колькі ш навесам льну было?* Сем. *Ілну дасталі навесам дваццаць кіло.* Смал.

ПА'ДАЛКІ *мн.* Апад, ападкі. *Ідзі падалкі пазьбірай.* Чапл.

ПАДЫЦЬЦЕ' *н.* Падкладка ў адзенні. *Падбіцьце было свае.* Жывагл.

ПАДДЫ'МНІК *м.* Вузкі даўжынёй у 2—3 м кавалак палатна, рушнік з узорами чырвонага колеру для падарунка рожаніцы і яе цёткам. Сем.

ПАДЗІ'Ў і ПО'ДЗІЎ *м.* Урок, недамаганне «ад дрэнных вачэй». *Мо падзіў на яго напай?* Тан. *Падзіў ашчэ накінецца на мене.* Жывагл.

ПАЖУ'ПІЦЬ *зак.* Пагаварыць, паразмаўляць.

ПАЛАВЫ' *прим.* У виразе *палавы кут*. Кут хаты, дзе стаяць ложка ці зроблен пол. *С палавого кута вымеці хоць рас добра*. Тан.

ПАЛАКА'ЦЬ *незак.* Паласкаць. *Трэбо белье папалакаць*. В.

ПАЛО'Й *м.* Верховодка, вада на лёдзе ў час адлігі. *Па рацэ пашоў палой*. Сем.

ПАМО'СТ *м.* Падлога. *Ены мыюць памост*. Сем.

ПА'СА *ж.* Плыт з некалькіх звенняў, клейн. *Клейны звязваюцца ў пасы*. Смал.

ПА'СКАЛАК *м.* Палена, кол, кавалак дрэва. *Паскалак вазьмі ды пагані сабаку*. Сем.

ПАСО'БІЦЬ *зак.* Дапамагчы. *Пасоп мне трохо*. Бял. *Ты ш ёму пасабляеш*. Смал.

ПАТПЕСО'ЧНІК *м.* Верхняе бярвяно ў хаце, якое кладзецца па бальках. *Ужэ патпесочнікі палажылі*. В.

ПАТХАДЗЯ'. Падобны да чаго-н., пахожы на што-н. *Выгорыч патхадзя на ўюна*. Сем.

ПАЎПРЫ'ЦА *ж.* Металічная пласцінка на верхнім камені жорнаў, якая адзяваецца на шпянёк, замацаваны ў цэнтры ніжняга каменя жорнаў. Тан., В.

ПАЧЫ'НАК *м.* Верацяно з ніткамі. *Пачынак на печ палажы, а мне падай верацяно*. *Пачынак — гето поўно напрудзенае верацено*. Стар.

ПАШНЯ' *ж.* Збожжа. *Засекі поўныя пашні*. Чапл. *Пашнёю заняў усе посьцілкі*. Бял.

ПАШЧО'ПКА *ж.* Дрывотня. *Я на пашчоцы сакеру кінуў*. Жывагл.

ПІЛІ'ЦЬ *незак.* Пілаваць. *Піліцьму дрова вечарам*. Сем. *Напіліў дроў трохо*. Сем.

ПІ'ШЧЫКІ *мн.* Кончыкі пальцаў рук. *У пішчыкі коле, так рукі накалелі*. В.

ПЛАЎ *м.* Бераг, падмыты вадой. *Плаў паўз рэчку, вада пад ім, а ён вісіць*. Сем.

ПЛІС *м.* Шырокая стужка, лента. *Кўравая спадніца с плісам*. Сем.

ПЛО'СКУНІ *мн.* Маніцы. *Плоскуні выбіраюць раней*. В.

ПЛЯ'ГА *ж.* У выразе *пляга яго ведае*. Ліха яго ведае. Сем.

ПО'ЖАР *м.* Пажар. *Велікі пожар быў*. В. *Ат пожару ні ўцечэш, як ад вайкоў*. Жывагл.

ПОЛ *м.* Палок. *Выкінам пол і ложкак паставім*. Тан.

ПО'ЛНЫ прым. У выразе *полны кут* — кут хаты, дзе стаяць ложкаі ці зроблен пол. У *полны кут пастаў цепер*. Сем.; *полнае акно* — акно, самае блізкае да поўнага кута. Сем.

ПО'РГАП м. Пограб. У *порган схадзі, картопель прынесі. Пакінь каля поргаба*. Сем.

ПО'СЬПЕХ і ПАСЬПЯШО'К м. Прасліца, гліняны ці алавяны дыяметрам у 5—7 см дыск з адтулінай у цэнтры, які адзяваецца на верацяно, калі прадуюць, каб яно даўжэй круцілася. У нас *посьпех с олава робяць*. Выг. С *пасьпешком лехэй прасьці*. Бял. *Пасьпешок адзеваем на верацяно*. Стар.

ПРА'ДЗЕДА м. Прадзед. А *некалі наш прадзеда ні хацеў там селіцца*. Сем.

ПРА'ДНІК, ПРА'ЛЬНІК і ПРА'НЬНІК м. Пранік. *Прынеслі мне прадніка*. Жывагл. *Пральнікам палотна пераць*. Буч. *Вазьмі праньніка с сабою*. Сем.

ПРУГЛО' н. Бярвяно-рычаг калодзежнага жураўля. *Пругло скоро пераломіцца*. Чапл.

ПРУГМЕ'НЬ м. Прыгуменне. *Пругмень перад гумном, на ём расьце трава*. Сем.

ПРЫГРЭ'БІЦА ж. Прыгрэбнік, сенечкі, тамбурчык пры ўваходзе ў пограб. *Прынесі с прыгрэбіцы малако*. В.

ПРЫГУ'МНІК м. Прыгуменне. *На прыгумніку пагуляй*. В.

ПРЫДА'НКІ мн. Замужнія жанчыны — удзельніцы вяселля. *Паселі прыданкі ў сенцах на лаўцэ*. [З песні.] Сем.

ПРЫЖДА'ЦЬ зак. Дачакацца. *Прыждалі сенакосу—назначае ў Слуцк на работу. Прыждом зімы — не будзе чым паліць*. Сем.

ПУПО'К м. Прамая ручка на касі. Сем.

РАСКІ'ПВАЦЬ незак. Разварвацца (пра бульбу). *Раскіпвае наша картошка, нісмашина — земля гнойна*. Стар.

РАСТАРО'П м. Разводдзе, бездарожжа. *Цепер самы растароп, сьнех зганяе*. Сем.

РАШКІ' мн. Вілы для гною. *Нехто нашы рашкі ўзяў*. В. *Беры рашкі с сабою, гной вазіцьмеш*. Тан. *Рашкі і сахор — гето адно*. Буч.

РОМ м. Месца, з якога сплаўлялі бярвенне. *На ром дубу ні вазілі*. Сем.

РУБИ'ЦЬ *незак.* У виразе *рубиць хату* (хлеў) — часова без моху складаць сцени будынка з новых бярвенняў. *Рубицьмам хату Івану.* Сем.

РУЧА'ЙКА *ж.* Верацяно з ніткамі. *За вечар напрала цэлу ручайку.* Выг.

РУШНІ'К *м.* Ручнік для ўпрыгожвання хаты. *Уціральнік — што выціраюцца, а рушнік — на іконах.* Буч.

РЭ'СКА *ж.* Сечка; дробна парэзаная саломы на корм жывёле. *Дай карове рэскі сёння.* Сем.

САРО'ЧКА *ж.* Ніжня кашуля. *Купіла сарочку хлопцу.* Тан. *Зьнімі сарочку.* В.

САХА' *ж.* Апора калодзежнага жураўля. *Прыўёс сосьну зь віламі — хороша саха будзе.* Сем. *Саху падапры, а то нахілілася, тын абрушыць і цібе заб'е.* Чапл.

СА'ЧАК *м.* Жаночая куртка на ваце ці кудзелі. *Ні ідзі так, адзень сачак.* Выг. *Купіла корту — думаю сачак пашыць.* Выг.

СВА'ХА *ж.* Свацця. *Уся радня маладога — гето сваты, свахі [кожны ў адносінах да іншых].* Сем.

СЁНЕЧЫ *присл.* Сёння. *Сёнечы ўжэ ні прыедзе.* Тан. *Мабыць, дошч сёнечы будзе.* Буч. *Душно сёнечы, хай ёно шчахне.* Смал.

СІНЮ'ШКА *ж.* Лучына для абіўкі сцен пад тынкоўку. *Надрай сінюшкі.* Сем.

СКВАРЭ'Ц *м.* Шпак. *Скварцы скоро прылецяць.* Сем.

СПАЛАКА'ЦЬ *зак.* Спаласкаць. *Немец да таго спа-лакаў [спаліў, знішчыў], што нічога ні асталася.* Стар.

СПЛЕХАВА'ЦЬ *зак.* Збіць, утрамбаваць, зрабіць шчыльным. *Землю сплехавало як ток.* Буч.

СТАЛЬНІ'ЦА *ж.* Дошчачка, на якой рэжуць сала, мяса, крышаць капусту, цыбулю і інш. *Зрабі мне стальніцу нову, гэта раскалолася.* Выг.

СТАЎПЦЫ' *мн.* Стойкі варот. *Раскалоўся стаўпец.* Выг.

СТАЦІ'ВА *мн.* Асноўная частка ткацкага станка, на якой мацуюцца ніты, бёрда, навой, панажы і інш. *За маю пameць было начай, стацівоў ні было і ў зёмлю ўбівалі сошкі, на іх клалі навойчык, а навой — на лаву.* В.

СТАЯ'Н *м.* Грубка, стаяк. *Стаян набелілі.* Сем.

СТО'ЎБІКІ *мн.* Стойкі варот. *Пакалоліся стоўбікі ў варотах.* Макр.

СТУДЗЕНІ'НА *ж.* Квашаніна, халоднае. *Несі студзеніну на стол.* Буч.

СУГНЕ'Й *м.* Суровы, неразговорлівы чалавек. *Седзіць як сугней у сваей хаце, ніколі к людзям ні выйдзе.* Буч.

СУМАРО'КІ і СУМАРО'КАВАТЫ *прым.* Суровы з выгляду, строгі, неразговорлівы, замкнуты чалавек. *Тут горы высокіе, калодзезі глыбокіе, суседачкі сумарокіе.* [З песні.] Сем. *Ён нейкі сумарокаваты — усе адзін і адзін.* Буч.

СУ'РАМ *м.* Сырамятная скура. *Сурам выкручваецца з дзёхцем.* Сем.

СУ'ТКІ *толькі мн.* Завулачак паміж двума будынкамі, накрыты стрэшкаю і прыстасаваны для захавання дроў ці розных прылад. В.

СЬВЕРДЗЯ'ДЛО *н.* Люстэрка. *Вазьмі сьвердзядло ды пагледзіса.* Сем.

СЬПЕХ *м.* Прасліца, гліняны ці алавыны дыск, які аддзявалі на верацяно, калі пралі. *Адзень мой сьпех, я ні прасьціму.* Сем.

СЬПЕ'ШКА *ж.* Бульба-скараспелка. *Мы сваю сьпешку ужэ капаем.* Тан.

СЬПІ'ЧАК *м.* Запалка. *Дай адзін сьпічак, агню німа чым запаліць.* Выг. *Сьпічак недзе ўнай.* Сем.

СЬЦЕ'БАЛКА *ж.* Мянташка. *Сьцебалку забыў.* Буч.

СЬЦЕЖА'Р *м.* і СЬЦЕЖА'Р'Е *н.* Стажар'е, подсціл з галля і саломы, на які кладзецца стог. *Сьцежар наслаць трэбо, будзем сено вазіць.* Макр. *Сьцежар'е ні заберы разам сь сенам.* Бял.

СЬЦЕ'НКА *ж.* Нешырокая дарожка. *Іцімеце прамо, а потым направо сьценачка такая будзе.* Сем.

СЬЦЕПКА *ж.* Стопка, варыўня. *Сцёпка працэкае, трэбо страху ладзіць.* Буч. *Схадзі ў сьцёпку прынесі капусты.* Тан.

СЯ'БЕР *м.* Пакупнік і прадавец адзін для другога. *Адзін нарвайся — думай сябер будзе, але ні купіў.* Жывагл.

ТАВА'Р *м.* Жывёла, скаціна. *Тавар галодны немо раве.* В. *Гайда і тавар — усяка гавораць.* Буч. *Авадні заедаюць тавар, як сонца паднелоса, так і гані дадому.* Стар.

ТАРКО'ВАНКА *ж.* Бабка, drank, каша з дранай бульбы. *Таркованка ў нас, а ў Семежаве — гона.* Буч.

ТАЎСМА'ТЫ *прым.* Пушысты. *Екі кот таўсматы.* Тан.

ТРАПА'ШКА *ж.* Стойка, на якой трэплюць лён. Сем.

ТРО'ПАНКА ж. Дзве жмені цёртага льну. *Жменя льну як сатруць, а калі дзьве жмені зложыш — тропанка, як дзьве жмені зложачь — трэплюць.* Выг.

УКЛАДА'НЬЕ гл. выкладанье.

УКРО'П м. 1. Расліна кроп. *С укропам агуркі смашнейшыя.* Тан. 2. Вар, кіпяток. *Укроп на кіпень гавораць толькі старыя.* В.

УРУ'НА ж. Рунь. *Хароша ўруна — добрае жыто будзе.* Тан.

ЦЕПЕ'РАЧЫ прысл. Цяпер, зараз. *Цеперачы ты схадзі прынесі вады.* Буч. *Цеперачы дроў ні прывезуць.* Макр.

ЦЁМНАЧЫ прысл. Папацёмку, у цемнаце. *Прыехаў цёмначы.* В.

ЦІВО'СЯ прысл. Нядаўна. *Цівося тут быў.* Тан.

ШАСТУ'Н м. Сяннік, матрац, напхнуты саломай ці сенам. *Шастуна пайдзі напхай, кап было на чом спаць.* Сем.

ШПА'РЫ мн. У выразе ў шпары пазаходзілі рукі. *У шпары пазаходзілі рукі — гето не проста пам'ёрзлі, а аш коле, баляць, як сагрэюцца трохо.* В.

ШЧЭ гл. ашчэ.

ШЫРХО'УКА ж. Пярэвітка з вещь, якою звязваюць асобныя звенні плыта. *Шырхоўка робіцца сь семі дупцоў зь беразаку, ёю звязваюць клейны ў пасы.* Смал.

З ЛЕКСІКІ ВЁСАК ДУДЗІЧЫ І АЗЯРЫЧЫНА ПУХАВІЦКАГА РАЁНА

Пры абследаванні гаворкі в. Дудзічы ў 1971 г. для «Агульнаславянскага лінгвістычнага атласа» аўтарам артыкула было запісана ў гэтай вёсцы і ў суседняй в. Азярычына¹ больш 200 мясцовых слоў.

Пры падрыхтоўцы артыкула з ліку зафіксаваных мясцовых слоў былі адабраны толькі тыя, якіх няма ў «Беларуска-рускім слоўніку» (1962) ці якія маюць у ім паметы «абласное», «простанароднае», «размоўнае». Сюды не ўключаны таксама словы, якія ўвайшлі ў «Матэрыялы для слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак» (1970), а таксама ў «Краёвы слоўнік Чэрвеншчыны» (1929) М. В. Шатэрніка, складзены на матэрыяле гаворак Чэрвенскага, Пухавіцкага і суседніх з імі раёнаў. Гэта такія, як *абгаро́жа*, *абзыва́цца*, *абіра́ць*, *аблё́гчы*, *акра́с*, *балаця́ны*, *ва́та*, *вельма́*, *вой*, *вучальні́к*, *гук*, *дак*, *дро́п*, *дрэ́паць*, *дрэ́ўкі*, *жано́цкі*, *знáтны*, *зы́чыць*, *іска́ць*, *куку́ля*, *ліха́дзэй*, *льга́*, *на́вет*, *наўко́с*, *памáньваць*, *плёскі*, *пранцава́ты*, *пратану́ць*, *прóдаць*, *раўні́цца*, *се́рка*, *стая́к*, *стрэ́нчыць*, *тайшчэ́разны*, *тро́шка*, *трыгу́біца*, *убі́цца*, *увеча́ра*, *цяплó*, *чапі́цца*.

З фанетычнага і граматычнага боку гаворкі гэтых вёсак маюць асаблівасці, характэрныя пераважна для гаворак паўднёва-заходняга дыялекту. Але адчуваецца ўплыў і паўночна-ўсходняга дыялектнага масіву. Гэта зразумела, таму што гаворкі Пухавіцкага раёна знаходзяцца ў паласе сярэднебеларускай пераходнай дыялект-

¹ Вёскі знаходзяцца па суседству на адлегласці 3 км, Дудзічы на правым беразе р. Пцічы, а Азярычына — на левым. Словы азярычынскай гаворкі запісаны ад жыхаркі в. Дудзічы Скварнюк Наталлі Данілаўны, якая нарадзілася ў 1913 г. у в. Азярычына і пражывала ў ёй да замужжа.

най зони. З найбільш цікавих фанетичних асаблівасцей адзначым лабіялізацыю гука *a* перад *ŷ* пад націскам, а іншы раз і не пад націскам (*заслоў, прбўда, уноў, узавбў, шчбўя, сунёў, стаёў, любовбўся, памойзьлівы, Поўліна, пубўё*), азванчэнне глухіх зычных у інтэрвакальным становішчы *ŷ* паасобных словах (*мёдзіць* — *меціць, у калгдзі, хвасянуць* — *хвасянуць, падбіўзя* — *падбіўся*), адпадзенне *-ць* у спалучэнні *-сьць* (*чэсь, дась*), асіміляцыю *бн* у *мн, дн* у *нн* (*дромны, трўнна*), вымаўленне замест прыстаўкі *вы-* не пад націскам гука *у* (*упівáць, унёсьці, паўпóрваць, наўбíраць, ума́ць*). Можна адзначыць таксама некаторыя лексікалізаваныя фанетичныя з'явы: *куртáс* — кутас, *пóвяс* — пояс, *дрéпаць* — драпаць, *Аўдóця* — Аўдоця, *Натáля* — Наталля (звычайна *насёньне, гольле* і г. д.).

У галіне граматыкі для гаворак вёсак Дудзічы і Азярычына характэрны для назоўнікаў мужчынскага роду дыялектныя формы назоўнага склону множнага ліку на *-е* пад націскам (*агуркé, бацькé, будайнікé, буракé, гукé, каранікé, наскé, пругé, урагé, пудэ, печкурэ*); формы некаторых назоўнікаў у творным склоне множнага ліку на *-мі* або *-ымі* (з *дрыўмі, з калясьмі, сьлізьмі, очымі, плячымі*, але звычайна *нагáмі, рука́мі*); формы *мінé, цібé, сібé* ў родным склоне адзіночнага ліку асабовых займеннікаў (а таксама і *ціпéр*), наяўнасць форм *ё, ёсьць* і *ест* у 3-й асобе ад дзеяслова *быць*.

Гаворкі вёсак Дудзічы і Азярычына ў галіне лексікі мала чым адрозніваюцца. Тым не менш некаторыя адрозненні паміж імі ўсё ж назіраюцца. Так, у Азярычыне дробная мякіна — *мякіна*, а ў Дудзічах — *амéцьце*, у Азярычыне макацёр — *макацёр*, у Дудзічах — *цёрла*, у Азярычыне — *цыгўн, сарóчка, цяплó, істóпка, вісóкі*, у Дудзічах адпаведна *цагáн, кашўля, агóнь, варыўня, высóкі*.

У слоўніку гаворак вёсак Дудзічы і Азярычына іншы раз паралельна ўжываюцца словы рознай дыялектнай прыналежнасці: *буя́чнік* — *дурні́чнік* (але *дурні́цы*), *ра́духа* — *вясёлка* (але асобная каляровая палоска ў *вясёлцы* — *тэ́нча*)². Адзначым таксама цікавае кантамінацыйнае ўтварэнне: *маг'нэ́т* з *магнэ́с* пад уплывам *магні́т*.

² ДАБМ, карта № 312. Назвы вясёлкі.

АБ прыназ. На (пры ўказанні на колькасьць). Аб гэ-
тым жа не зварыш, трэба яшчэ дрэўкі!

АБЛАЖЫ'ЦЬ зак. Укласці дзіця, прыспаць, каб за-
снула. Аблажылі такі тую (унучку).

АБЯЧА'ЙКА ж, АБЯЧА'ЯК м. і АБЕ'ЧАК м. Брыво.
Абячайкі расьсек. Абечкі чорныя.

АДБЫВА'ЦЬ незак. Убываць (аб колькасьці, вазе).
Прышлі сваты ка дной дзейцы. Пытаюць у сватоў: «Што
вам болей даць — што прыбывая ці што адбывая?» Ся-
дзяць яны і думаюць, што прасіць. «Ну, — кажуць, —
прынясіця таго і другога». Прынёсла яна збан малака і
талерку сала.

АПУ'ДЗІЦЦА зак. Спалохацца. Стаіць апудзіўшыся
сабака на сьнягу.

АПЯРО'ЧКА ж. Папярочка, распорка паміж ножка-
мі (стала, стула).

АСТА'ЦЦА зак. Выйсці замуж у гэту вёску. Сюды я
асталася за яго, дак і живу тут.

АТЛО'ГІСТЫ прым. Адложысты, спадзісты. Атлогі-
сты берах.

АТРАЎЁ н. зборн. метаф. Гора, клопат, дакука, жур-
боты. Атраўё нейкая, а ня дзеці!

АТРЫ'ВІСТЫ прым. Абрывісты, круты. Атрывісты
берах.

АШАЛАМУЦЕ'ЦЬ зак. Ашаламіцца, здзівіцца; аду-
рэць ад тлуму, ад дзіцячага крыку.

БАНЬСЮ'К м. Байструк.

БЕ'ЛКА ж. Жывёла ці птушка белага колеру.

БЕ'УКАЦЬ незак. Мяўкаць.

БІ'ЛА ж. Тоўстая жэрдка ў колішняй хаце ад печы
да сцяны для захавання адзежы.

БЛУЗА'ЦЬ незак. Блазнаваць. *Блузаеш, баба!*

БЭ'НІСЬ м. Байструк.

ВАУЧА'К м. Ваўчаныя. Хто не байіцца ваўчака ў рукі
браць?

ВЯРХНІ'ЦА ж. Драбіны ў калёсах. Ляскі ў вярхніцы
ў калёсах паламаліся.

ГАМЗА'Ч м. Гамзаты. *Еш, гамзач ты!*

ГАНАРАВА'ЦЦА незак. Ганарыцца. Чалавек гана-
рўецца.

ГО'ЛАС м. У выразе у сьвінныя галасы — вельмі поз-
на, не ў час, не ў пару (прыйсці, пасеяць і г. д.).

ГО'ЛЫ прым. Чысты. Голая пасуда.

ГО'РНЫ прым. 1. Ганарысты, ганарлівы; такі, які выхваляецца. *Горны чалавек*, г.зн. які ганаруецца.

2. Прыгожы. *Горны чалавек*.

ГРУ'БАЯ прым. ж. Цяжарная (пра жанчыну).

ГРЫЖА'Н м. Недавараная сярэдзіна ў бульбіне.

ДАБРАДУ'ЧНЫ прым. Дабрадушны. *Папоўся дабрадучны чалавек у гэтай маладзіцы*.

ДАДЫХА'ЦЬ незак. метаф. Дажываць, гінуць. *Ужо дадыхаеш, а веры няма?! [ад мужыка жонцы]*.

ДАМО'ЎКА ж. Хата, хвор. *На роннай дамоўцы парадку няма*.

ДАСТА'ВА ж. Дастаўка, забеспячэнне. *Дастава у нас добрая і хлеба і ўсяго*.

ДАСТА'ЦЬ зак. Знайсці, сустрэць, застаць каго-небудзь на месцы. *Пайшла рана, то дастала старшыню яшчэ*.

ДАШЧА'НКА ж. Пасудзіна з клёпак на зерне; цяпер няпэўная мера сыпкіх цел.

ДЗЕ'ЦКАЕ прым. н. Радзімец, хвароба маленькіх дзяцей. *Дзецкае, радзімае ў яго было*.

ДЛЯ прыназ. 1. Ад (указвае на прастору). *Недалёка для нашага поля прайшоўшы*. 2. Каля. *Для лесу гарадок. Блізка для нас*.

ДНАВА'ЦЬ незак. Дняваць. *Дзе днуе, дак не начуе [прыгаворка перад успамінам нябожчыка ноччу]*.

ДО'ЛЬНЫ прым. 3 добрай доляй, шчаслівы.

ДРУЖЫ'НА ж. 1. Дзяўчына, з якой хлопец сябруе, кахаецца. *У маладога [хлопца] дружына на пагляд хороша, а як жонка будзе — не баліць галаве*. 2. Муж, жонка (у адносінах адзін да аднаго).

ЖЫРАЛО' н. Горла, рыла ў пасудзіне.

ЖЫЦЬ незак. 1. Расці. *Буячнік, дзе жывуць дурніцы*. 2. Зажываць, гаіцца. *Жыве паляц*.

ЗАВЫ'ВА ж. Выццё, гудзенне (пра вецер). *У коміне завыва гудзе*.

ЗВА'НЬНЕ ж. Назва, найменне. *Скажу дальшыя званьні палёў*.

ЗДО'ЛЯ ж. Выхаванка (выхаванец), прыёмнае дзіця; дольніца (долінік). *Узялі ўза здолю. Здоля пасе гўсі*.

ЗЖУ'РЫЦЬ зак. Пажоўкнуць, зрыжэць ад гарачыні на печы, каля агню (пра бялізну, адзенне). *Зжўрыла на печы адзежа*.

ЗІПА'ЦЬ незак. Бліскаць, мігаць. *Маланка зіпае*.

ЗЬВЯРЫ'НАК м. Звярынец.

ІСКА'ЦЬ *незак.* Шукаць у галаве. Хто кажа йішча ў галаве, а хто — глядзіць, шукае ў галаве.

КАЛЮ'ШЧЫ *прым.* Калючы, з мноствам калючак. *Калюшчая ажэвіна.*

КАПЕЙКА *ж.* У выразе *капéйку згубіць* — сапсаваць паветра. *Данілка капейку згубіў.*

КАРАНІ'К *м.* Калодачны стаячы вулей.

КА'РЫ *мн.* Воз на двух коней.

КВЯЛІ'ЦЬ *незак.* Цвяліць, дражніць, крыўдзіць. *Не квялі яе!*

КЕ'ПЯЦЬ *м.* Кіпцюр. *Кўрыца дрэпае кепцямі.*

КІРМА'Ш *м.* У выразе *гуляць кірма́ш* — святкаваць, быць на фэсце. *Аўдоця і Наталя кірмаш гуляюць.*

КІ'СЛЫ *прым.* Слабы. *Кіслы хлопец.*

КЛЕНЬНІК *м. зб.* Кляновыя галіны з лісцем; наогул зялёныя галінкі для ўпрыгожвання (май).

КЛЯ'ДВА *ж.* Клятва. *Клядву дала мацеры.*

КМЕН *м.* Кроп. *Кмёну, часныкў пасеяла.*

КО'КІДАМ *прысл.* Подкідам. *Заха́ра кокідам кінуў наскé Зіне.*

КО'ЦІКІ *мн.* Альховыя шышачкі. *Караба́ценькія коцікі пхалі ў ржу, а потым чарнілі палатно.*

КО'ШЧЫН *прым.* Кашэчы.

КРА'СНЫ *прым.* Чырвоны. *Красная хустка.* У выразх: *красная цана́* — найбольш падыходзячая цана; *красная субо́та (сыбо́та)* — апошняя субота вялікага посту (раней); *красны базáр* — вялікі, прадстаўнічы, багаты таварамі базар.

КУ'КЛА *ж.* Від жаночай прычоскі, калі сплеченая каса скручана ў валік.

ЛАХМА'ТКІ *мн.* Лахманы. *На свае лахматкі любо-вóўся.*

ЛЕ'ЕЦЦА *незак.* Ліцца. *Вада будзе леецца.*

ЛЯЖА'ЙКА *ж.* 1. Ляжанка каля печы з ачагом. 2. Ляжачы комін. *Ляжайку раськідала ды зрабіла стаяк на гары наша магазініша.*

ЛЯСЁНКА *ж.* Посцілка ці абрус, у які ўвязвалі грузы для пераносу за плячамі. *Лясёнку за плечы і пад Ша́цак хадзілі.*

МАГНЭ'Т *м.* Прыхільнасць, жаданне, сімпатыя; магніт. *Магнэ́т стаў цягнуць да А́нці.*

МА'КАЎКА *ж.* Рэпіца. *Калі жоўценькая макаўка ў хвасьце каровы, то добрая будзе карова.*

МА'ЛІЩА *незак.* Рабіць сябе ці каго-н. малым, змяншаць гады. Няма чаго маліцца, калі з запазухі в'ліцца. (Прыказка.)

МА'ЦЕР *ж.* Маці. Мацер носіць дзіцям і носячы парве кішэні, а дзеці парвуць кішэні ад мацеры носячы. (Прыказка.)

МЕ'ДЗІЦЬ *незак.* Меціць, цэліць. Медзіў пап'асьці палкай.

МЕ'СТА *н.* Базар, рынак. Паехалі на места у Шацак. На месці купіў карову.

МІЗ *прыназ.* Між, паміж. Міз поля балота.

МУРЭ'Ц *м.* Нырэц (у вадугу). За крыгай [рыбалоўная снасць] мурца доў.

НАШЧО'ГАЦА *зак.* Насёрбацца. Бяс хлеба нашчагаецца бульбы [булёну].

НЕ'ВІДАСЬ *ж.* Навіна; незвычайная, апетытная, смачная яда з новага ўраджаю; незвычайнае дзіва, цуда. Сьвіньні будуць есці зь невідасьці [слівы], а тады і не возьмуць.

НЕДАБРЫ'ЦА *незак.* Нездаровіцца, нядужыцца. Захварэя, — недабрыцца нешта.

НО'СЬМА *прысл.* У выразе насіць носьма — насіць бесперастанку. Носьма носіць дзіця. Носьма носіць салому.

НЫ'ДЗЬГАЦЬ *незак.* Нудзець. Ныдзьгае бацька ў Ціцьвэ [вёска].

ПА *прыназ.* Пасля. Па нядзелі можа як палучыцца [схадзіць] на Цітву [вёска]. Схаджу па бедзе ўбіраць бульбу з бацьком.

ПАВЕ'СЬЦІСЯ *незак.* Гадавацца. Пасага [карова] не павядзецца.

ПАГАВО'Р *м.* Чуткі. Людзі гаворкі пусьцілі, — людзкі пагавор ёсьць.

ПАКІ'ДАЦА *зак.* Сп'асці. Пакідаюцца ўсе грушы.

ПАЛАДАВА'ЦЬ *зак.* Давесці да ладу, пагадаваць і ўладкаваць. Дзяцей паладавалі, то на халерыю ўсё?!

ПАЛІША'ЦА *зак.* Застацца без чаго-небудзь. Палішаюцца кароў.

ПАМОЎЗЬЛІ'ВЫ *прым.* Шкадлівы. Памойзьлівае кацянё.

ПАПАВО'ДЗІЦЬ *зак.* Папавадзіць. Папаводзіла сваю карову [на ферму].

ПАПЯЛЬНІ'К м. Кавалак палатна для адцэджвання попельнага лугу.

ПАРУЧЫ'ЦЦА зак. Пайсці рукою, стаць гадавацца. *На пасагу далі карову, а яна і не паручылася* [здохла] *у мае мацеры.*

ПАЎЛЕ'ТРА н. Паўлітра. *Паўлетра не брой і канец!*

ПАХАДЗЮ'ШЧЫ прым. Падношаны, ношаны (пра адзенне, вопратку). *Скрыня чатырохгобльная для пахадзюшчай адзежы.*

ПА'ЦЕРКА ж. Мочка пад дзюбай (у падбароддзі) у пеўня, курыцы. *У пеўня пацеркі расьперла, падмязалі на сёдалі ў куратніку.*

ПА'ЧУСАВАЦЬ незак. Вычэсваць пачассе з кужэльнага льну. *Пачусавалі кужаль шчоткай сьвіннай на абрусы.*

ПЕРАЙСЬЦІ' зак. Перадацца на адлегласць (пра звесткі). *Пакуль па дроці, дык хучэй па плоці прыойдзе.* (Прыказка.)

ПЕ'РСЬЦЬНІ толькі мн. Персі, грудзі ў каня.

ПРЫСТУПІ'ЦЬ зак. Найсці, здарыцца. *Нешта прыступіла ей — увечары сёньні ляжа раней* [спаць].

ПРЫСЬЛЯПІ'ЦЬ зак. Прываражыць, прычараваць. *К хлопцу прысьляпіла дзеўку.*

ПУ'ШКА ж. Мяккі кончык пальца, падушачка. *Выйнеш пўшкі.*

ПЫ'РКАЦЬ незак. Пырхаць, прыгаць. *Пыркаюць блохі.*

ПЯВУ'ХА ж. Песенніца.

РАЙДУ'НКА ж. Жанчына з іншай вёскі і з іншай гаворкай.

РАСЬКІ'ДАЦЦА зак. Сапсаватца (пра дарогу вясной). *Дарога як раськідаецца, то не паедзеш.*

РЫЖО'УКА ж. Гатунак бульбы з ружовым колерам скуркі.

САЛА'Ш м. Шалаш.

САМАШЭ'ТНЫ прым. Вар'яцкі, шалёны. *Самашэтныя чэрці!* [пры лаянцы]. *Самашэтны чалавек, вот паскуства?!*

САМІ'ЦА ж. Каўтун на ўсёй галаве.

САМО'К м. Вялікі камяк каўтуна на галаве.

САСПА'ЦЬ зак. Перахварэць у сне. *Сасьпіць, дак легчай яму будзе. Саспаў сваю хваробу.*

СКЛУ'БІЦЬ зак. Выбіць клуб. *Склубілі карову.*

СО'УКАЦЦА *незак.* Соўгацца. *Соўкайся з вамі дзень і ноч, мае дзеткі?!'*

СПРА'ВЫ *мн.* Новыя набыткі (пашытае ці куплёнае адзенне; змайстраваны ці куплены воз, вупраж; даведзеныя да ладу пабудовы). *Спраўляць справы.*

СПУ'СКЛІВЫ *прым.* Пакаты, спадзісты. *Спусклівы берах найкос так ідзе.*

СТРУ'ЧНЫ *прым.* Кусцісты, шматклубневы. *Цубуля стручная.*

СТРЭ'НЬНІ *прым.* Дваюрадны. *Стрэньні брат і стрэньняя сястра былі ў гасьцёх.*

СУМРО'К *м.* Змрок. *Сутонюеца сумрок.*

СУ'НАСТКА *ж.* Ручка ў набіліцах. *У набільніцах дзьве сунасткі.*

СУТО'НЕЦЦА *незак.* Цямнець. *Пара ісьці, ужо сутонюеца на дварэ.*

СВ'ЯТОК *м.* Свята, святы дзень. *Кірмаш на св'яток Пакровы,— у госці ішлі.*

ТАЦЬ *незак.* Раставаць. *Танé сьнех.*

ТАЎСЬЦЕ'РАЗНЫ *прым.* Таўшчэзны. *Таўсьцеразная кілбаса.*

ТРАНБУ'ЛЬКА *ж.* Цыбулька-сеянка з насення.

ТРА'НЦЫ *мн.* Транты, рыззё, лахманы. *У транцах хадзіла.*

ТУРЛІ'ЦЬ *незак.* Трубіць, тарахцець, шумець (пра машыны). *Паехалі дзеці і ўжо не турляць у галаве з машынамі па хаце.*

ТЫ'КАЦЬ *незак.* Соваць. *Языка, языка, куды цябе тыча?! (Прымаўка.)*

УВАГРЭ'ЦЦА *зак.* Сагрэцца, разагрэцца. *Бяры гэту кашу еш, увагрэешся.*

УДО'ХЦІ *зак.* Здохнуць. *Кот удох ад мухамора.*

УКВЯЛІ'ЦЬ *зак.* Уцвяліць, раззлаваць, укрыўдзіць. *Уквяліць Вову да сьлёс Марынка.*

УЛЕ'ЦЬ *зак.* Уліць, наліць. *Улець булёну?*

УНІКА'ЦЬ *незак.* Знікаць, убірацца. *Унікла вада ў калодзежы.*

УСКАРЭ'БКАЦЦА *зак.* Ускарабкацца. *На пасцельку ускарэбкалася.*

УСКРЫ'КАЦЬ *незак.* Ускрыкваць. *Аж ускрыкуе — ногі вельма баляць.*

УТРАВІ'ЦЦА *зак.* Зарасці зеллем, травой. *Соткі утравіліся хрэнам.*

ХАЛЕ'РЫЯ *ж. экспр.* Нешта дрэннае, шкоднае; дрэнь, брыдота. *Халерыя, ня дурэй! Ці прасі ты, ці не, халерыя, а ня дзеці?! Нейкаю халерыю гаворыць.*

ХАЛЯР'Ё *н. зборн. экспр.* Погань, нечысьць, дрэнь, брыдота. *Халяр'ё, німа чаго палучаць з-за птушак!*

ХАЦІ' *часц.* Хоць, хаця. *Хаяя памідораў, — паеш хаці. Хаці хто ў сваты да гэтай дзявулі.*

ХВАЗЯНУ'ЦЬ *зак.* Хвасянуць, сцёбнуць. *Трапкачом хвазянеш па руках.*

ХЛЕ'БНЯ *ж.* Дзежка, у якой расчыняюць хлеб.

ЦАГА'Н *м.* Чыгун (для варэння стравы).

ЦЬВЁРДЫ *прым.* У выразе *цвёрдая вада* — вада, у якой шмат вапнавай солі. *Мяккая вада балацёная, а цьвёрдая вада з калодзежа.*

ЧА *часц.* Чаго (у пыталых сказах). *Ча ты пазіраеш?*

ЧВО'РТКА *ж.* Створка. *Шкап са днаёю чворткаю.*

ЧЭ'ЛЯЦЬ *ж.* Дзеці. *Чэлядзі поўна хата.*

ЧЭСЬ *ж.* Бяседа, госці, чэсьць. *Былі на часьці.*

ШАЙМО'РА *ж. зборн.* Крухмальныя камякі ад мёрзлай бульбы, якія выворваюцца вясной на бульбянішчы. *Назьбіраем гнілых шаймораў.*

ШАЛУПА'Я *ж.* Шалупайка. *Цубулю ад шалупайкі падразаць, а тады трэба плесьці ў вянок.*

ШАНПО'ЛІЦЦА *незак.* Шастаць, шамацець. *Шанполіцца кот на печы.*

ШАРАСЬЦЕ'ЦЬ *незак.* Шапацець, шамацець. *Бумага шарасьціць. Валасы шарасьцяць аб пальцы.*

ШАСНА'СТКА *ж.* Старая мера сыпкіх цел, роўная 2 асмінам, у выглядзе драўлянага вядра, у якім адна выступаючая ўверх клёпка была ручкай.

Я'ТРЫСТА *ж.* Агрэст. *На сотках ё маліны, ягрыста.*

У СЛОЎНІК МСЦІСЛАЎШЧЫНЫ

Мяккаэрыя гаворкі ўсходніх раёнаў Магілёўшчыны ў лексічных адносінах вывучаны значна лепш за гаворкі іншых перыферыйных дыялектных зон беларускай мовы. Лексіка гэтай зоны знайшла шырокае адлюстраванне ў вядомых зборах лексічных і фальклорна-этнаграфічных матэрыялаў І. І. Насовіча, Е. Р. Раманава, І. І. Дабравольскага і, нарэшце, у спецыяльным занальным (краёвым) слоўніку ўсходняй Магілёўшчыны І. К. Бялькевіча.

Асабліва пашчасціла гаворкам Мсціслаўшчыны. Яны былі, бясспрэчна, у цэнтры ўвагі І. І. Насовіча, які ўкладаў свой славуці слоўнік, жывучы ў Мсціславе. У былым Мсціслаўскім педтэхнікуме стваралася і карта-тка выдатнага слоўніка І. К. Бялькевіча, у якой, калі меркаваць па ілюстрацыйных матэрыялах у слоўніку, несумненна, пераважалі запісы лексікі з Мсціслаўшчыны¹. Нарэшце, у апошнія гады выдадзена некалькі досыць значных збораў лексікі і фразеалагічных сродкаў адной тыповай гаворкі гэтай тэрыторыі, падрыхтаваных Г. Ф. Юрчанкам. Таму не выяўленых яшчэ даследчыкамі мясцовых слоў у гаворках Мсціслаўшчыны засталося, відаць, нямнога. А асабліва ў тых яе кутках, дзе працавалі ранейшыя збіральнікі.

Такім кутком з'яўляецца паўночна-заходняя ўскраіна Мсціслаўскага раёна. Як можна меркаваць па слоўніку І. К. Бялькевіча, лексічны склад пашыранай тут гаворкі ў свой час быў досыць старанна абследаван яго карэспандэнтамі. У прыватнасці, назвы паасобных вёсак Кур-

¹ Мсціслаўскі раён у параўнанні з іншымі раёнамі б. Калінінскай акругі знаходзіцца, так сказаць, на першым месцы не толькі па аб'ёму выкарыстаных у слоўніку І. К. Бялькевіча матэрыялаў, але і па колькасці населеных пунктаў (83), з якіх пададзены ў ім ілюстрацыі.

манаўскага (Б. Багацькаўка, Пацкава, Раздзел, Курманава і інш.), а таксама суседняга Пацолтаўскага сельсаветаў (Асмолавічы, Белы Мох, Пацолтава, Івоны і інш.) на старонках гэтага слоўніка трапляюцца часта (у падпісах пад ілюстрацыямі). А родная мне вёска Слаўнае выступае літаральна на кожнай старонцы слоўніка. Яе гаворка з лексічнага боку была вывучана нейкім карэспандэнтам (або карэспандэнтамі) І. К. Бялькевіча найбольш грунтоўна і глыбока.

Змешчаная тут невялікая калекцыя лексікі (каля 200 слоў) з'яўляецца часткай той нязначнай рэшты слоў, характэрных для гаворкі адзначанага кутка, што засталіся ўсё ж незарэгістраванымі ў слоўніку І. К. Бялькевіча. Праўда, пры падрыхтоўцы да публікацыі з яе выключаны былі словы, якія пададзены ў «Дыялектным слоўніку» Мсціслаўшчыны Г. Ф. Юрчанкі. Такім чынам, гэта невялікая падборка слоў з'яўляецца як бы дапаўненнем да абодвух адзначаных збораў лексікі.

У падборцы лексікі больш за ўсё слоў, якія характарызуюцца рознымі мясцовымі структурнымі асаблівасцямі — словаўтваральнымі, фанематычнымі і інш. Пададзены словы, якія маюць найбольш значныя і найбольш важныя мясцовыя адрозненні. Самымі цікавымі сярод іх з'яўляюцца, безумоўна, поўныя лексічныя рэгіяналізмы. Але такіх зусім «экзатычных» слоў выяўлена няшмат. І адносяцца яны ў большасці да «экспрэсіўнай перыферыі» мясцовага слоўніка, якая не так даступна для збіральнікаў, як лексіка звычайных зносін.

Пададзены словы і ілюстрацыі да іх, а таксама апрацаваны, як у слоўніках І. К. Бялькевіча і Г. Ф. Юрчанкі. Размешчаны ў алфавітным парадку ў адпаведнасці з літарным складам іх запісу ў прынятай фанетычнай транскрыпцыі.

Вытворныя словы, заўвагі і адсылкі да слоўнікаў І. К. Бялькевіча і Г. Ф. Юрчанкі (скарочана Бяльк., Юрч.) падаюцца ў канцы слоўнікавых артыкулаў. Пры гэтым адсылка *гл.* пры словах, якія прыводзяцца для параўнання з адзначаных слоўнікаў, указвае на адсутнасць іх у гаворцы паўночна-заходняга кутка Мсціслаўшчыны. Калі ж падобныя словы падаюцца без адсылкі, то гэта азначае, што яны тут бытуюць таксама.

АБМЕЇЦЦА *ж.* Мучны пыл, які асядаў па закутках у млыне і які збіраў («абмятаў») млынар на корм сваёй

жывёле. *Мельнікуў Тобус* [сабака] абмеціцы налопыіца ў мельніцы і тады толька вадзіцу хлібтаіць.

АБУ'УКА ж. зніж. Абутак. *Нашоў нейкыю абуўку* ны раз у лес схадзіць [звыч. вóб уй Бяльк. або вóб уў Юрч.].

АГРЕ'ВУС м. зневаж. Гультаяваты здаравяка. *Гап-кін агрэвус нічогычка ня хочыць дзелыць* [пра сына Агаты].

АГУ'ЗЬЗЯ н. Крэсла ў штанах. *Так сігануў, што аж у агузьзі штаны треснулі.*

АЗЬДЗЯВУ'ЛІЦЬ зак. Важка ўдарыць. *Азьдзявуліў палкый па гылаве, ажно сіняк* [і азьдзівяліць — т. с. Бяльк.].

АПО'ЙЛІК м. Выпаенае з рук цяля; перан. чалавек, які можа многа выпіць (асабліва гарэлкі). *Цёлка ў мяне апойлік, к карові ні пудпускаў. Еты апойлік, што лісьніком, літру гарэлкі можыць выпіць, дырма што нізкій.*

АПСА' ж. Толькі ў выразе *лёзьць* (кідацца) *апсой у вóчы* — прыставаць нахабна і неадчэпна (гл. апсóм Юрч.).

АСТЭ'КЫЛ м. абразл. Зусім някемны і тупы чалавек. *Твой дурный, ды хітрый, а мой жа саўсім астэкыл* [пра дзяцей].

АСЫЛАВЕ'ЦЬ зак. Асавець, аслабець, зрабіцца сонным (ад залішне выпітай гарэлкі, ад стомы). *Як цяпнулі сьпірціку па сто грам з дарогі, дык і асылавелі.*

АХЛАМО'Н м. зніж. Нязграбны чалавек, неахайны з выгляду. *Нешта ты як ахламон у йетый шапцы.*

БА'ГРІЦЬ ¹ *незак.* Напальваць да чырвані. *Дос багріць грубку, ато рызвэліца.*

БА'ГРІЦЬ ² *незак.* Накладаць вельмі высока. *Навошта ты такі воз багріш, верх зваліца! Узбáгріць* зак. Ускласці на значную вышыню звыш меры. *Ныбáгріць* зак. Накласці з вялікім верхам, наліць вялікую меру.

БІНЬДЗЮ'Г м. Параконны воз, які можна расцягваць пры патрэбе (гл. біндзюга́йла — гультай, лодыр; вісус Юрч.).

БІРЮ'К м. Змрочная нелюдзімая істота. *Сяні мой надуўся, глядзіць бірюком спадлобья.*

БРА'ХНІНЬКА м. Брацейка. *А брахнінька, а роднінькі, а што ж ты дзелііш?!*

БРЫ'ЦІК м. пагардл. Мужчына з холеным тварам.

БУ'ЙЛА м. і ж. експр. Рослая няскладная асоба. *Та-
кій буйла, а розуму ні на шэлiг яшчэ німа.*

БУКА'ТЫЙ прым. Шырокі, поўны ў баках. *Букатыя
карова, скоро целiцца. Букацiнскi гырлiчык.*

БУ'КЛЯ ж. Бутон. *На розi такiя красныя буклi вiсiць.*

БУ'КУУКА ж. Травяністая расліна купальнiца.

БУРДЗЕ'ЦЬ незак. Пачынаць закісаць.

БУРДЗЯЛІ' толькi мн. пагардл. Пракiслая пустая
страва. *Дыла нейкiх бурдзялiў учырашнiх пыхлiбiць.*

БУТУВА'ЦЬ незак. Парушаць усталяваны парадак,
становiшча. *Нi бутiў кароў, нiхай iдуць [або нiхай лi-
жаць]. Бутуiш ты мне толькi нiткi [падаеш памылкова
адну замест другой]. Бутуюць етых людзей.* З б у т у -
в а ц ь з а к., у з б у т у в а ц ь з а к. Прывесцi да беспарад-
кавага руху, хвалявання. Б у т у в а ц ь з а к. Рабiць
розныя цяжкiя i беспарадкавыя намаганнi. *Два часы
мушчыны ушысьцярых бутувалiся i ня выцiгнулi, во за-
лезла [машына] у балота!* У з б у т у в а ц ь з а к. Пра-
чнуцца не ў пару (б у т а в а ц ь з а к. — цяжка, да знясiлен-
ня працаваць, Юрч.; б у т а в а ц ь з а к. — мардавацца, выбi-
вацца з сiл, Бяльк.).

БУТУРІ'ЦЬ незак. Паспешлiва паднiмаць, узбуджаць,
растрывожваць. *Нашто было лудзей бутурiць у такую
рань! У з б у т у р i ц ь з а к.* Паспешлiва падняць, устры-
вожыць моцна, расхваляваць. У з б у т у р i ц ь з а к.
Паспешлiва падняцца, устрывожыцца, расхвалявацца.

БУХЦЕ'ЦЬ незак. Выказваць незадавальненне. *Нi бух-
цi, Васiль, нялюба слухыць.* Р ы з б у х ц е ц ь з а к.
Працягла выказваць свае незадавальненнi.

БУ'ШНЫЙ прым. Лапушысты. *Цыбуля бушныя, вун-
якая перья!*

БЫ'КУС м. зневаж. Хлапчук-падлётак. *Ча ты рывеш,
быкус, вялiк ужу плакыць!*

ВАШЧЭ'ВІНЬ м. Агарод цi сад перад хатай.

ВО'МІГЫМ прысл. Нясцерпна, да горычы ў роце. *Во-
мiгым вады хочыцца. А мя г н у ц ь з а к.* Адчуць вялiкую
прагу пiць.

ВУ'ГРІЎ м. Сонечная ахаваная ад ветру мясцiна, дзе
добра «ўгравае» сонца. *На вугрiвых снегу нiма даўно.*

ВУЖЭ'ЛЫК м. експр. Малы, вельмi рухавы пралаза.
А етыга вужэлка ны руках ня удзержыць.

ВУ'ЙМА ж. Процьма, маса, вялiкая колькасць. *Вуй-
ма дзяцей. Вуйму грiбоў прiнёс.*

ВУРГА'Н м. Цвёрды грузачок, пухір на скуры. *Пчыла ўкусіла, і вурган ускачыў.*

ВУРГУ'ЛЬ м. Цвёрды нараст пад скурай. *Вургуль у яго пат кожый на шыі.*

ВЫЛАПО'КІЙ прым. З вытарашчанымі вачамі.

ВЫ'МІРЬХЫЦЦА зак. Выгаладацца ў дзеянні, у рухах. *Як ладна вымір'хыцца кыбан, дык зьвесьць цэлы чугун бульбы.*

ВЫ'РВА ж. экспр. Вельмі бойкая і гарэзлівая дзяўчына. *А эта вырва ўжо с хлопцым набілысь* (в ы р в ы с — т. с. пра хлапчука, Бяльк.).

ВЫРО'ДЫВЫЦЬ незак. Вырабляць непрыстойныя глупствы, дапякаць капрызамі. *Напіўсь і выродыць там п'яный, аж нервы ні выдэргжывыюць.*

ВЫ'ХІБІЦЦА незак. Выгнуцца.

ВЫ'ЧЫК м і **Е'ЧЫК** м. Невялікая лугавая птушка чакан (назва часткова перадае ўражанне ад гукаў яе прастай песенкі: *ві-чык, ві-чык-чык*; або *е-чык, е-чык-чык*!).

ВЭ'РХЫЛ м. Крык, беспарадак. *Дзеці такі вэрхыл пыднялі ў хаці, што хуць уцікай.*

ГАЛЫ'ТЫРЬ м. Галыш; перан. зусім бедны чалавек, абадранец. *Ану-тка, пыкажы мне свайго галытыря етыга мάλыга!*

ГАМО'Н м. Канец, скон. *Бульбі гамон будзіць, памерзьніць сяньні за ныч.*

ГАРШЧЫ'НЯ мн зборн. Старая мясцовая назва насельніцтва суседняга з Мсціслаўскім Горацкага раёна (відаць, ад *г а р с к і я*, г. зн. з-пад Горак).

ГАРШЫ' прысл. Горш. *А бабі яшчэ гаршы стала, сайсім реч атняло.*

ГЛА'БЫЦЬ незак. пагардл. Хапаць прагна, як мага больш. *Ні тваё, ні глабый, рўкі атаб'юць.* **З ы г л а б ы ц ь** зак. пагардл. Захапіць з прагнасцю як мага больш.

ГО'ЙДА ж. Непаседа. *Гойда эта хоць ба мінутку пысядзець спакойна дыла.*

ГРЁКЫЦЬ незак. Важка стукаць. *Грэкыць у дзьвері кулаком, аж хата калоціцца.* **Грэкнуць** зак. Важка ўдарыць. **Грэкнуцца** зак. Важка ўдарыцца аб зямлю.

ГРІМЯ'К м. Удар кулаком па спіне. *Ныдывала мальцу грімякой, аж, бедный, зареў* (гл. *г р ы м я ч ы к* — т. с. Бяльк.).

ГРО'МЫСТ *м.* Непатрэбныя грувастка і рэчы. *Громысту ўсякыга павін чула́н* (гл. *г р о м ы з д*—т. с. Юрч.).

ГУЖО'ВЫЙ *прым.* Жылаваты, цвёрды. *Гужовыя мяса ат ста́рыя каровы; гужовыя сала нейкыя.*

ГУЛЫ' *мн.* Рэха, пошчак. *Гулы пы лясу́ пашлі.*

ГЫРГА'РА *ж.* Вялізная грувастка і нязручная прылада, рэч. *Ні калёсы, а гыргара нейкыя* (гл. *г а р г а р а*—сварлівы чалавек, Юрч.).

ДАЛДО'НІЦЬ *незак. экспр.* Балбатаць аднастайна. *Далдоніць і далдоніць нешта, ажно ныдакучыла.*

ДЗЕ'БРЯ *ж.* Непраходныя зараснікі. *У такую дзебрю завёў, што ня вы́брыца.*

ДЗЮ'НЬДЗЯ *м. і ж. экспр.* Плакса, кривуля.

ДЗЯЖНІ'ЦА *ж.* Накрыўка на дзяжу.

ДРЯ'ГНУЦЬ *незак.* Моцна закрычаць, запець; энергічна кінуцца. *Як дрыгнулі песню! Дрыгнулі ўцікаць.*

ДУ'КА *м. і ж.* Разумнік, хітруга, вельмі дасведчаны чалавек. *Ну, ён у етым дзелі дука* (*д у к а в а́ ц ь* — настаўляць на розум, павучаць і інш., Юрч.).

ДЫРТВЯНЕ'ЦЬ *незак.* Дранцвець. *Ногі дыртвянеюць. А дыртвяне́ць зак.* Здранцвець.

ЕРЗА *ж. экспр.* Непаседа, гарэза (*ё р з ы ц ь* — неспакойна сядзець, Бяльк.).

ЖЫДЗЯЛІ' *мн.* Негустая страва. *Ета ж ні каша, а жыдзялі нейкія.*

ЗА'РІЦЦА *незак.* Квапіцца. *Заріцца ны яго быгацьця дзейка. Пызáріцца зак.* Паквапіцца.

ЗА'ЧЫСЬЦЬ *ж.* Адчуванне асалоды ад пачухвання (і наогул ад уздзеяння на цела ў тым месцы, дзе свярбіць). *Ай, як ладна венічкым пы спіне пыхадзіў, аж зачысьць было.*

ЗНАЧЫ'ЦЬ *незак.* Мець прыкметы блізкага ацёлу. *Карова ужу значыць.*

ЗУБІ'ШЧЫ *мн.* Дзіцячая хвароба. *Зубішчы ранишы бабкі ны дубовум сукіў зыгуварівылі.*

ЗЫКА'ЛІЦ *м.* Густы асадак на ніжняй скарынцы ў няўдалым хлебе. *Як спячэць хлеб, дык зыкаліц у булцы ны паліц.*

ЗЫМАМУ'ЛІЦЬ *зак.* Пакрыўджана стуліць (губы). *Зымамуліла губы, ні пытступіцца.*

ЗЫЦЯ'ЦЦА *зак.* У злосці намерана перастаць размаўляць, есці або рабіць. *Мой зыцяўся і другі́й дзень ні гаворіць.*

ЗЯ'ЎРІЦЬ *незак.* Адкрываць і закрываць рот пры кананні. *Птушанёнык яшчэ зяўріць троху.*

І'МЫСЬЦЬ *м. і ж.* Зварот з іранічнай павагай (з выразу іх міласць). *А вы куды ета, імысьць, нырядзіліся, а вячэріць?*

ІСК *м.* Пчаліныя разведчыкі. *У навіўжніку іск, можа рой пріляціць.*

КАМСІ'ЦЬ *незак.* Біць таўхялямі. *Я яго камшу ў спіну, а ён сабе хуць ба што.* Ны камсіць *зак.* Надаваць таўхялёў. *А ткамсіць за.* Даць таўхялёў.

КАНДЗЕХЫЦЬ *незак.* Кандыбаць стомлена. *Кандзёхуў, кандзёхуў, чуць прікандзёхуў двору з горыда.*

КА'СЫЦІЦЬ *незак.* Псаваць без патрэбы, бяздумна і ганьбіць на нішто. *Касціла свайго мужукá самымі па-следнімі слывамі.* Скáсціць *зак.* Сапсаваць, зганьбіць.

КАТЫ' *мн.* Валеныя апоркі, якія адзяваліся замест галёш на валёнкі (у мінулым).

КО'РГА *ж* *груб.* Старая жанчына. *І етым коргым ста-рым яшчэ юр на ўме!*

КУЛДУЯ'ЧЫЦЬ *незак.* Лепятаць, незразумела гаварыць. *Кулдуячуць нешта пы радзіву ні пы нашыму.* Ны кулдуячыць *зак.* Налепятаць. *Зы кулдуячыць за.* Залепятаць.

КУРЧ *м.* Карчага (курчы́га — т. с. Бяльк.).

КУРЧУМЯ'ЧЫНА *ж.* Карчак, карчаватае тоўстае палена. *Ету курчумячыну ты нічым не рызабьеш.*

КУ'РЧЫЦЦА *незак.* Корчыцца. *Курчыўся ат хольда пыт прысьціной.* Скúрчыцца *зак.* Скорчыцца.

КУ'ЦКА *ж.* Кукса (куцóбка — т. с. Юрч.; кúцы — нізкарослы, Бяльк.).

КЫСМАНО'ГІЙ *прым.* З аброслымі пер'ем нагамі. *Наш пятах кысманогій і дзьве куріцы тожа.*

ЛАБО'ДЬДЗЯ *н.* зборн. Буйныя сцяблы раслін. *З бульбойніка лісця апсыпылісь, адно лабодьдзя.*

ЛАЗБЫ'РЬ *м.* Самы верх узгорка, павышэння. *Ідзе ніжы, дык расцець, а ны лызбырью згарела.*

ЛАНЫ' *толькі мн.* Выгода, прыволле. *Нійдзе яму та-кія ланы ня будуць, як у маткі.*

ЛА'ХА *ж.* Рухавая і вельмі балбатлівая жанчына (лахаць — бегаць, насіцца, шукаць спажывы і балбатаць, пустасловіць, Юрч.).

ЛІ'БІЛА *н.* Вуда для лоўлі ракаў.

ЛІ'БІЦЬ *незак.* Лавіць ракаў лібілам.

ЛУ'НУЦЬ *зак.* Раптоўна прапасці, згінуць, памерці.
ЛУПЕ'КА *м.* Пастаянны вясковы здымшчык скуру са здохлай жывёлы.

ЛЫБАЗІ'НА *ж.* Дубец. *Во рыздурэлісь, німа ў мяне ны вас, ба́лыўнікуў, ладныя лыбазіны* (х л а б а з і н а — т. с. Юрч.).

ЛЫЗБА'Н *м* і ЛЫЗБА'НКА *ж.* зневаж. Галава. *Лызбанка у цябе ладныя, моя шапка ня лезіць.*

ЛЯПЕ'НЬ *м.* Удар далонню па мяккім месцы. *Уймись, ато ліпня палучыш.*

МАГЕ'РА *ж.* Кікімара.

МАЗІ'ЛА *н.* пагардл. Мазь, змазка. *Ты ў мазіла нейкыя рукаў запэцкуў.*

МАСТЫ'РІЦЬ *незак.* Мастачыць, рабіць нешта арыгінальнае. *А ты ўсё мастыріш нешта.*

МА'ХЛЯ *ж.* Прайдоха, махлярка. *С такой махлій луччы ня мець дзялоў, ета ж спікулянтка ат веку.*

МЫ'МРЯ *ж.* абразл. Злюка, надзьмутая ад крыўды. *Во мырля, ныдулася і ні глядзіць.*

МЯРЛО' *н.* груб. Ненасытнае стварэнне. *Етыкыя мярло, ні ўкарміць.*

НАБРЭХЫЦЦА *зак.* груб. Напіцца. *Ні набрэхыісься ты ніяк етыя вады.*

НА'ВУЖ *прысл.* Наўскапыты, галопам. *Ня едзь навуж, кабыла скініць.*

НА'ШЧЫНІЦ *м.* Мясцовы чалавек, тубылец. *Нашчыніц так ня здзелыць дренна.*

НА'ШЧЫЦЦА *незак.* Апахмяляцца. *К брату нашчыцца пайду, можа ў яго ікая капля гарелкі ёсць.*

НЕ'А *часц.* Не. Неа, ні пайду.

НІБЫ'ТТА *часц.* Нібыта, нібы. *Нібытта ты і ні знаіш!*

НІДАЛУ'ГА *м.* і *ж.* Ненармальная, недаразвітая з нараджэння істота.

НІНА'СЫЦЬ *ж.* Ненажэрная істота. *Свінні нейкыя нінасыць, пішчаць і пішчаць.*

НІПУЦЫЦЁ *н.* Шалапутны, распусны, бяспутны чалавек. *Сын у яе дужа ніпуцыцё, а дычка харошыя* (г л н е п у ц ь ц ё — недарэчнасць, Бяльк.).

НІЎКАВЫ'РНЫЙ *прым.* Упірлівы, цяжкі для выхавання або для кіравання. *Ніўкавырны, ніяк ні прівучу шапку насіць па-люцку.* (н е ў к а в ы р н ы й — капрызны, Юрч.).

НО'ДЫ присл. Випадкам, раптам. *А ноды прідзіць, што тады будзім дзельцы?* [гл. н ó г ды, н ó й ды, н о ў ды — т. с. Бяльк.].

НЫЛЮДНЯ'ЦЬ зак. Стаць больш развітым і культурным. *Ты глядзі-тка, нылюдняў троху ў горыдзі, ны чылавека пахож стаў.*

НЯЛЮ'ДЬДЗЯ н. экспр. Не падобны на людзей, вылюдак. *Етый хлопіц нялюдьдзя нейкыя, ні такій, як другія.*

ПАТШЧО'ГЛЫЙ. Падцягнуты ў баках. *Сыбака худый, такій патшчоглыі, лёхкій.*

ПЕ'ЛЬСЫЦЬ ж. Поўсць. *Пельсыць ны сыбаку, ны кані, а ны айцэ — воўна.*

ПЛЮШЧЭ'ЦЬ незак. Моцна хлюпаць. *Грязі ў сенцых ажно плюшчыць пьд ныгамі.*

ПО'КЫЦЬ незак. Лопаць, хлопаць гучна, а таксама есці прагна. *Яблыкі покыюць. Наніўся, як ня покніць. А ты ўсё капусту покыіш, мярло?* [гл. по ка ла — пражора, Бяльк.].

ПО'ЛЫ мн. Языкі полымя. *Дровы гыряць жарка, полы аж у комін.*

ПРАЗУ'КУВЫТЫЙ прым. Прабіўны, пранырлівы, настойлівы і кемлівы ў дасягненні мэты. *Празукувытый хлопіц твой, ажно вун куды дабіўся.*

ПРАМГНУ'ЦЬ зак. Крышку падкіснуць. *Мылако ранія ўжу прамгнула, ня руш яго, ніхай кісьніць.*

ПРІЧЫНДА'ЛЫ мн. зневаж. Прылады. *Прыбярэ свае рыбацкія прычындалы.*

ПСЯ'РНЯ ж. Псарня. *Шчынят псярню тут пьд гáнкымі разьвёў.*

ПУШЫ'ЦЬ незак. Раздуваць. *Ат айсяныга хлеба пушыць, а ат пышанішныга сушыць.*

ПЫАТВЕ'РНИЦКУ присл. Не так, як належыць, як прынята. *Ясі ты пыатверніцку, глядзець прікра.*

РАЛЬЛЁ н. Нязгрэба. *Во, ральлё ты ў етым доўгым пальце!*

РА'НЫЙ прым. Ранні. *Ішчэ раный абед быў, як прыгналі кароў.*

РАХЛЕ'Й м. Вельмі неахайны і нязграбны чалавек. *Ці ты такім рахлеім і ў школу пойдзіш?*

РО'ХЛЯ ж. Неахайная, нязграбная і дзікаватая жанчына. *Узяў нейкую рохлю, ны яе глядзець страшна.*

РУТАЇЕ *н.* Доўгі чаранок у прыладах (лапаце, вілах і інш.). *Рутаїё злымалысь у зілізьняку.*

РЫСКЯРЕ'КА і РЫСКІРЭ'КА *м і ж.* Раскірака.

РЯСІ'СТЫЙ *прым.* Мяцёлчаты. *Авёс такій рясісты ны нізінцы!*

СА'ПНУЦЬ і СЫПАНУ'ЦЬ *зак.* Садануць вострым. *Глядзі, а то карова як сапніць рогым, дык і кішкі вон.*

СМАЛЬЧУ'Г *м.* Пацук (самец). *Смыльчуга кот ня возьміць.*

СТАЎБЕ'НЬ *м.* Нейкі слуп (або ідал?). *Ча ты стаў, як стаўбень? (звыч. стоўб, стоўп — слуп, Бяльк.).*

СТРЕПЫНЫЙ *прым.* Спутаны, звязаны. *Стаў, як стрёпыныый. Ліжаў, як стрёпыкый.*

СТРІПЯНУ'ЦЦА *зак.* Рэзка схямянуцца. *Стріпянуўся мынах, ды пуста ў гылывах.*

СУБУЛДЫ'ЖКА *ж.* Вялікая костка (сулдыга — т. с., Юрч.).

СУКРІ'СТЫЙ *прым.* Кучаравы, з закручанымі ў завіткі пасмамі поўсці ці валасоў (сўкурытка, сўкырык — завіток валос, Бяльк.).

СУЛІ'ЦЬ *незак.* Прапаноўваць. *Суліў дзісятку, алі я ні прыдыла.* Пусуліць *зак.* Прапанаваць.

СУ'ПІЦЬ *незак.* Паколваць і свярбець. *Скулка ужу ні балиць, а толькі супіць.*

СЫЗМА *м. і ж. экспр.* Скрытная, хітрая, каварная і сквапная асоба. *Я, брат, етыга сызму ніцыга за гоні абхаджу.*

СЫ'ТКА *ж.* Кропелька тлушчу ў страве. *Мяса жырныя, аж сыткі ўсе ў гаршку зліліся.*

ТУПІ'ЧЫЦЬ *незак.* Ісці, дзеўбаючы нагамі (па-старэчаму). *Іншы ідзець, а іншы тупічыць — дзеўб-дзеўб-дзеўб.*

ТУК *м.* Вытаплены вадкі тлушч. *Сала адзін тук, як жа́ріш ны скывырадзё.*

ТУ'МКЫЦЬ *незак.* Кеміць, даходзіць да сэнсу. *Ну што, ужу троху сам тумкыйш, што нада дзельць? Датумкыцца, датумкыць зак.* Дайсці да сэнсу, дабрацца да адгадкі.

ТУ'РКЫЦЬ *незак.* Прымушаць крыкам. *Туркыйш, туркыйш што здзельць, чуць прітуркыйш [туркаць — будзіць, Бяльк.].*

ТУ'РЛІК *м.* Кармакухня на ферме. *Будзіш ваду вазіць на ферму ў турлік.*

ТУРЛЮ'ДЗИЦЬ *незак.* Балбатаць надакучліва. *Тур-людзіць, што дзіцёнык, слухыць німа чаго.*

ТУ'РМЫН *м. экспр.* Дурыла, тупіца. *І пыкажы і рас-кажы етыму турмыну, а сам ён ня можыць.*

ТЫБАЊО'Х *м.* Ужывальнік табакі. *І ён ужу шэкі-рыдзь курыць, тыбанюхым стаў!*

ТЫРАДЭ'ЙКА *ж.* пагардл. Балбатуха. *Пышла ужу ета тырадэйка новысці на дзярэўні рызнасіць.*

УВЕ'ЛЬКІ *прысл.* Такого ж росту, велічыні. *Сынок ужу увелькі з бацьку.*

УВЕ'Т *м.* Толькі ў выразях: *імець на ўвёці* — мець на прыкмеце; *узяць на ўвет* — узяць на прыкмету.

УГРУ'ДКІ *прысл.* За грудзі. *Слова за слова — і тут жа ўгрудкі.*

УЕ'ЖНА *прысл.* Сытна, добра з ядой. *Хуць ня ўежна, дык улежна.*

УНУРІ'ЦЦА *зак.* Уперціся, улегчы ў справу. *Унурыў-ся, як бык, і цягніць.*

УСІ'ХНЫЙ *займ.* Прыналежаць ўсім. *Усіхныя дзеці як дзеці чыстыя, а мой вун як выдзілыўся.*

УСТРЕПЫ'ЦЦА. Усхадзіцца, пачаць тэрмінова збірацца. *А мой дык як устрэпыўся быў скрозь ноч ехыць.*

УСЬПЯЦЕ'НЬНЯ *н.* Месца, куды цяжка далезці. *Куды ты ны ўсьпяценьня лезіш, звалісься, дык заб'еся.*

УСЬПЯ'ЦЦА *зак.* Узлезці з цяжкасцю. *Усьпяцца ўсь-пяўся, а цяперя во ня зьлезу, кылі хочыш.*

ХАМЛО', ХАМУ'ЛА, ХАМУ'ЙЛА *н. груб.* Просты, нявыхаваны, а таксама грубы чалавек. *Як ляпніць што ета хамло, дык вушы вянуць.*

ХВЫТА'ЦЦА *незак.* Хапацца і спяшацца. *Еж, ні хвы-тайся так, ато пыдавісся.*

ХІБА'РА *ж.* Хаціна. *А вун і мыя хібара.*

ХО'ХА *ж. экспр.* Рагатуха. *Ча ты, хоха, зыйшлася, якія табе тут сьмешкі!*

ХЫЛУДЗІ'НА *ж.* Жардзінка, добры дубец, ламачына. *Хылудзіныя яе якой піріцягі.*

ХЫНЯНЕМ *прысл.* Рэзва, рухава, бойка. *Пышла Марья насіцца, як чорт, хынянём пы дзярэўні.*

ЦЕХЦЯ *ж. экспр.* Цяжкая ў хадзе поўная жанчына. *С такой цёхцій далёка ні зайдзіш.*

ЦЕХЫ'ЦЬ *незак.* Стомлена, цяжка шагаць. *Цёхуй, цёхуй пляшом, чуць к вечару двору пріцёхуй.*

ЦЬВІГНУЦЬ незак. Марнець, слабець, глухнуць.
Цвігниць бульба ў траве.

ЦЮ'ЗІК м. Меншая палачка ў дзіцячай гульні ў чыжыка. *Паілі ў цюзіка гуляць ны курган.*

ЧАТ м. і **ЧЫТА'** ж. Рад, група звязаных, з'яднаных асоб. *І бацька у етым чату быў. А Іван ня з йестыя чаты.*

ЧУКА'ВЫЙ прым. Цікаўны, рухавы, кемлівы. *Тая мыя дзейка была чукавей, а ета ціхоня.*

ЧУ'КЫЦЬ незак. Падкідваць рэзка дзіця на каленях або на руках, гаворачы «чук-чук!..» («чукі-чукі!..»).

ШВАРДЭ'ЛЫК м. Добры кавалак. *Узяў ладны швардэлык сала ў лес і ўвесь зьей.*

ШЛУПА'К м. Рыхлы і мяккі ад старасці грыб. *На што было етыя старыя шлупакі пьдасінывікі браць?*

ШЛЫК м. У выразе шлыкі валіць — гаварыць ману. *Ен шлыкі валіць, а етыя пулудуркі і вушы разьвесілі.*

ШЛЯПО'ТА ж. Мокры снег у грязь або ў адлігу. *Ны дваре тыкая шляпота, што ў тухліх ня выйдзіш.*

ШМЯ'КНУЦЦА і **МЯ'КНУЦЦА** зак. Шлёпнуцца. *Шмякнуйся ў самую грязь.*

ШНЫ'ХЫРІЦЬ незак. Шныпарыць. *Пу кустах цэлы дзень дзеці шныхырюць.*

ШО'Я м. і ж. экспр. Асоба бязглуздых паводзін.

ШУБУНЫ'Й прым. Вельмі бойкі, задзірлівы, гарэзлівы. *Ох і хлопці у цябе шубуный, проста чорт у ім сядзіць.*

ШУБУНЯ'ЦЬ незак. Моцна гарэзаваць, шумець (гл. шубуняць — невыразна гаварыць, Бяльк.).

ШУГАВЕ'Й м. і ж. Лёгкадумная асоба. *Старшы быў рызвэжны, а младшы дужа шугавей нейкі.*

ШЧАВО'К м. Пстрычка.

ШЫ'ПУХЫМ прысл. Рыхла, незляжала. *Лісьця шыпухым ляжыць у кучы, дык вун сколькі многа здаецца.*

ШЭ'КЫРЫДЗЬ ж. пагардл. Дробная дзетвара. *Ат етый шэкрыдзі адбою німа, лезуць і лезуць у сад.*

ШЭ'ЛІГ м. Нейкая дробная (няпэўнай вартасці) грашовая адзінка. *Я табе зы яе большы ні шэліга ні дам.*

ЮРО'ЧЫК м. Птушка берасцянка. *Юрочык цыркыць ны нінасця.*

Я'ПА ж. Зяпа. *Япу раскрыла і рывець, як цёлка.*

Я'ХНА ж. экспр. Баявая, рухавая, вясёлая і жартаўлівая істота. *Ну і яхна дзейка, на ёй усё гаріць.*

ЯЧУ'К м. Страўнік. *Што зьей дык зьей, абы ячук лўкым стыяў.*

У дадатак звернем увагу на асаблівасці лексічнага складу, значэння і структурна-семантычных сувязей некаторых вытворных груп слоў, характэрных для гаворкі, а таксама на паасобныя фанетычныя з'явы нерэгулярнага характару і іх канкрэтную рэалізацыю ў лексічных сродках гаворкі.

Даволі шматлікія ў мясцовым слоўніку вытворныя назоўнікі з суфіксам *-ін-а* са значэннем адзінкавасці, а дакладней, з падкрэсленым значэннем асобнай адзінкі таго, што ўсведамляецца (і абазначаецца лексічна) як збор, сукупнасць, аб'яднанне, адзінства, мноства (парнасць) пэўных прадметаў: *аблачы́на* — асобная хмарка з суцэльнага *абло́чка*; *або́ры́на* — адзін з канцоў *або́ры* (або адна з дзвюх *або́р*); *адзе́жы́на* — асобная рэч з *адзе́жы*; *але́шы́на* — адно дрэўца ў *але́шніку* (дарэчы, вялікае дрэва ў адзіноце — звычайна *во́льха*); *арэ́шы́на* — адзін парастак у кусце *арэ́шніку*; *бабі́на* — адно зерне *бо́бу*; *бу́кві́на* — асобны пісьмовы знак у *бу́квах* (г. зн. алфавіце); *бу́льбі́на* — адзін асобны клубень *бу́льбы*; *бума́жы́на* — шматок *бума́гі*; *во́спі́на* — адна з мноства *во́спай* (у адрозненне ад *во́спа* — аса); *выла́сі́на* — асобны волас; *газе́ці́на* — кавалак паперы ад газеты (чытаюць *газе́ту*, а з *газе́ці́ны* круцяць самакруткі); *гра́дзі́на* — асобны драбок *гра́ду*; *дажджы́на* — асобная кропля *дажджэ́*; *жы́ці́на* — асобная расліна або адно зерне *жы́та*; *ігру́шы́на* — адзін з пладоў на *ігру́шы*; *калі́ні́на* — адна ягада *калі́ны*; *капу́сьці́на* — асобная расліна *капу́сты*; *ку́пі́на* — асобная адзінка *ку́п'я*; *лісьці́на* — т. с. з *лісьця*; *малі́ні́на* — адна ягада *малі́ны*; *мо́ркві́на* — адзін каранеплод *мо́рквы*; *му́шы́на* — адна з мноства *мух* (*му́ха* — пэўнае насякомае); *мы́шы́на* — адна з *мышэ́й*; *мякі́ні́на* — асобная частачка ў складзе *мякі́ны*; *мя́льлі́на* — т. с. у *мя́льлі*; *пчалі́на* — асобнае насякомае ў вуллі пчол; *ры́бі́на* — асобны экзэмпляр рыбы; *салі́на* — адна асобная частачка ў *солі*; *саломі́на* — адна сцяблінка саломы; *са́хыры́на* — адна асобная частачка ў *са́хары*; *сьлі́ві́на* — асобны плод слівы (і асобнае дрэўца ў сліўніку): *смуро́дзі́на* — адна ягадка *смуро́ды*; *сьмяцьці́на* — асобная частачка ў *сьмяцьці*; *суры́на* — т. с. у *су́ру*; *цыбу́лі́на* — асобны клубень *цыбулі*; *чарні́чы́на* — адна ягадка *чарні́ц*; *штані́на* — адна калоша ў *штанах*; *ягы́дзі́на* — адзін плод ягад і г. д.

Для слоўніка гаворкі характэрны таксама зборныя назоўнікі ніякага роду з суфіксам *-je* (*j* звычайна асімілюецца папярэднім зычным асновы і поўнасю прыпадабняецца да яго). Гэтыя назоўнікі абазначаюць групу (сукупнасць, мноства, масу, нейкую колькасць і г. д.) аднародных прадметаў (ці асоб), аднастайных або уніфікаваных па пэўных адзнаках. Часта адначасова падкрэсліваецца асаблівая значнасць таго, у чым такая група прадметаў аднастайная або уніфікаваная. Утвараюцца падобныя назоўнікі ад назваў асобных прадметаў, адзнакамі якіх вылучаецца тая ці іншая група прадметаў пры найменні: *алёшша* — буйны алешнік (зарасці або калоды); *апóчча* — тоўстыя і цяжкія калоды; *бярвёння* — будаўнічы матэрыял у выглядзе *бярвенняў*; *валóсься* — валасяное покрыва; *выраньнё* — падобныя да варон птушкі (звыч. вароны, гракі, галкі разам у масе); *вырвасьсё* — група вельмі балаўных дзяцей (хляпчукоў); *вязьзя* — нарыхтоўкі для вязкоў у сані; *грім'ячча* — добрая «порцыя» кухталёў; *дураччó* — падлеткі (або дарослыя асобы) з недастатковым яшчэ разуменнем (ці абмежаваным кругаглядам, але ні ў якім разе не «сукупнасць дуракоў»); *жалёзьзя* — розныя дэталі і прадметы з жалеза (металу), металалом; *жэ́рдзя* — лесаматэрыял у выглядзе жэрдзя; *зубья* — дэталі ў выглядзе зубоў у мностве (*зубья* ў граблях, але *зубы* ў чалавека); *звяр'ё* — група па-звярынаму вельмі жорсткіх асоб; *іскырья* — маса іскраў; *кало́дьдзя* — вельмі вялізныя і тоўстыя калодкі; *каме́ння* — матэрыял, парода ў выглядзе камянёў (воз, *груд камення*; адно *каме́ння круго́м* і г. д.). Такія ж асаблівасці семантыкі іншых назоўнікаў гэтага словаўтваральнага тыпу: *ка́мушша*, *кап'ільля*, *карчэ́йя*, *каришуньнё*, *кірні́чча*, *ко́льля*, *крю́чча*, *кулáчча*, *ку́пья*, *кымар'ё*, *лў́цьця*, *лымáчча*, *лыхманьнё*, *лядзё́ння*, *маку́шша*, *мульчу́гання*, *мышы́шчча* (мышышак — дрэнны грыб), *м'я́льля*, *палóзьзя*, *паплéцця*, *пéрья*, *пувучы́ння*, *пяне́ўя*, *рыгазьзё*, *сін'я́чча*, *ска́бья*, *скў́льля*, *сно́пья*, *стў́льля*, *судбы́жжа*, *трябу́шша*, *хахо́льля*, *хво́рысьця*, *шкў́цця*, *шлў́ння*, *шма́цьця*, *шб́льля* і інш.

Цікавыя па сваёй семантыцы словы захаваліся ў слоўніку гаворкі ў складзе некаторых словаўтваральных тыпаў, пашыраных у беларускай дыялектнай мове:

-іц-а: *важні́ца* — вагавая, *ку́зьні́ца* — кузня; *лажні́ца* — спальня; *мёльні́ца* — млын; *падо́йні́ца* — даёнка,

памыйніца — пасудзіна для памыек; *піўніца* — піўная; *сальніца* — кубелец для засолкі сала; *сальніца* — саянка; *стўпіца* — трубка ў коле; *сяніца* — будынак для складвання сена;

-н-я: *аўчярня* — авечнік; *вазоўня* — навес для вазоў; *дзігцярня* — смалакурны завод; *кажэўня* — скураны завод; *пчэльна* — пчальнік; *пыгрібня* — прыгрэбнік; *рыўня* — раёўнік; *шорня* — рымарная майстэрня;

-уган (-юган): *брысюган* — гладкі здаравяка; *бычуган* — магутны здаравяка; *вуркуган* — нахабны злодзей; *вызюган* — вялізны воз; *злыдзюган* — вялікі злодзей; *кусюган* — вялізны кусок; *кыцюган* — сыты вялізны кот; *мыльчуган* — малец-падростак, хлапчук; *мыразюган* — вельмі моцны мароз і інш.;

-уч-ый: акрамя звычайных і ў літаратурнай мове *балючы, гаручы, грывучы, кіпучы, лятучы, скрыпучы*; таксама: *відзючый, вісучый, звінючый, ляжучый, свярбючый, сьвярбучый, смярдзючый, стаючый, сядзючый і сяджучый, цярпучый*.

З лексічна абмежаваных фанетычных асаблівасцей спынімся на дзвюх з'явах. Першая — гэта адпадзенне (адсутнасць?, рэдукцыя?) ненаціскага гукa *а* ў абсалютным пачатку слова. Прыклады падобнага адпаўнення досыць шматлікія: *ба́бка* — грыб і кучка снапоў (ад *аба́бка*), *бало́нка* (ад *абало́нка*), *бічэ́йка* (ад *абічэ́йка*), *бо́лыка* (ад **або́лака* — воблака), *буко́нка* (ад *абуко́нка*), *вадзэ́нь* (ад *авадзэ́нь*), *вашчэ́вінь* (ад **авашчэ́вень*), *гаро́д* (ад *агаро́д*); тое ж: *гуро́к* (*агуро́к*), *жаві́ны* (*ажаві́ны*), *кра́іц* (*акра́ец*), *кы́ла* (*ака́ла*), *кра́йка* (*акра́йка*), *ла́дка* (*ала́дка*), *пало́ньнік* (*апало́ннік*), *ралéйны́й* (*аралéйны́й*), *рыльля́* (*аралля́*), *рэ́хва* (*арэ́хва*, Бяльк.), *рында́тырь* (*аренда́тарь*), *рышта́нт* (*арышта́нт*), *сы́ка* (*аса́ка*), *сярэ́дык* (*асярэ́дак*), *тра́м* (*атра́м*) і інш. З гэтай з'явай звязана, напэўна, аманімія (амафанія) варыянтаў закончанага і незакончанага трыванняў дзеясловаў у такіх выпадках, як *цялі́ца* незак. (*бу́дзіць каро́ва цялі́ца*) і *цялі́ца* зак. (*цялі́ся бычо́к*, г. зн. карова прывяла, ацяліла бычка), *жы́рба́іца* незак. і зак., *пы́расі́ца* незак. і зак., *шча́ні́ца* незак. і зак., *кы́цяні́ца* незак. і зак., а таксама *жа́ні́ца*, *пы́хмялі́ца* і пад. Варыянты без пачатковага ненаціскага *а* адзначаюцца і сярод прастамоўных форм уласных імён: *Да́рка* (Адарка), *Га́пка* (Агаф'я), *Куле́й* (Акул), *Ле́кса* (Аляксандра),

Лёнька (Алена), *Ліксандра* (Аляксандр), *Ляксéй* (Аляксей), *Нікéй* (Анікей), *Рахвéй* (Арэфа) і інш.

Другая лексічна абмежаваная фанетычная з'ява менш значная, але таксама досыць цікавая па характару. Гэта абсалютная рэдукцыя ў некаторых словах («выпадзенне») ненацісканага гука тыпу *ы* або *э* перад зычнымі *р*, *л*: *красін*, *кράлі*, *крась*, *пляўка* (палёўка, дзікі яблык), *хляба* (але *кыра*, *быран*, *пыра*, *гыра*, *пылаць* і г. д.). Магчыма, што тут нейкае значэнне мае і якасць папярэдняга зычнага гука (яго глухі выбухны характар), што «ўзмацняе» рэдукаванасць галоснага. Але і гэта не тлумачыць адзначанай абмежаванай лексічнай выбарнасці праяўлення гэтай фанетычнай асаблівасці, таму што ў абсалютна такіх жа ўмовах у многіх іншых словах гэтай з'явы не назіраецца ніколі.

З ЛЕКСІКІ ЦЭНТРАЛЬНАГА ЗАГАРОДДЗЯ

Артыкул з'яўляецца працягам працы па лексіцы Заходняга Полесься, апублікаванай у 1968 г.¹ Ён уключае частку слоўніка гаворкі в. Сіманавічы Драгічынскага раёна Брэсцкай вобласці, матэрыялы для якога сабраны ў 1959—1973 гг.

Вёска Сіманавічы знаходзіцца ў цэнтральнай частцы брэсцка-пінскай этна-дыялектнай зоны. Мясцовая назва гэтай тэрыторыі Загароддзе (Загорóдде). У межах Брэсцкай вобласці Загароддзе на поўначы абмежавана лініяй Камянец — Бяроза — Лунінец — Столін. У гаворках Загароддзя выдзяляюцца чатыры асноўныя тыпы: паўночна-ўсходні загародскі, сярэднезагародскі, паўднёва-загародскі і тараканскі. Гаворка в. Сіманавічы адносіцца да сярэднезагародскага дыялектнага тыпу². Адзначым некаторыя найбольш характэрныя яе асаблівасці.

1. Оканне.

2. Зліццё галосных *ы*, *і* ў гуку *и* (перадаём яго ўмоўна праз *ы*: *сын*, *ходы́ты*). Галосны *и* ў адрозненне ад *ы* — гук некалькі больш пярэдняга і больш нізкага ўтварэння.

3. Вымаўленне галоснага *и* (абазначаем яго таксама праз *ы*) на месцы этымалагічных *е*, *ь*, *ѣ* у пераднаціскных, часткова паслянаціскных складах (*мыдо́к*, *дыне́к*, *быда́*, *высна́*, *выдро́*, *тыпэ́р*).

4. Вымаўленне галоснага *и* (абазначаем зноў жа праз *ы*) на месцы *о* ў новых націскных закрытых складах (*выз*, *кынь*, *стыл*, *ныс*, *зы́рно*).

¹ Ф. Д. Клімчук. Специфическая лексика Дрогичинского Полесья. У кн.: Лексика Полесья. М., 1968, стар. 20—78.

² Ф. Д. Клімчук. К лингвогеографии Западного Полесья (фонетика четырех полесских говоров). Автореф. канд. дисс. Минск, 1973, стар. 3—6.

5. Вымаўленне *i* на месцы этымалагічнага *ѣ* пад націскам (*ліс, сніг, на нозі, бідный*).

6. Ацвярдзенне зычных перад рэфлексамі *e, i* (*сэрп, нэбо, сыла, нызэнько, возыты*).

7. Пераважнае захаванне мяккага *ц'* (*конэць, моладыця, ціп, жынці, хлопці*).

8. Прыстаўны *з* перад галосным, якім пачынаецца каранёвая частка слова (*гэчы, говэчка, гокно, Гандрій, нагука, позагушыу*).

АЛЭ' 1. злучн. Але. 2. часц. Так. 3. часц. Ну. 4. часц. Няўжо. Дэсь дошкы ныма. — Алэ? А тож я вчора прыніс. Васыль за місяць дзве сотні заробыв. — Алэ, вын і сотні ны заробыць.

БА'ЛАС м. Слабы голас, чутны здалёк. *Шо то за балас някый там (з лісу чуты), ны розобраты, чы то чоловік, чы то звір.*

БАРЫ'ЛО н. зневаж. метаф. Вялікі і грубы. Гэтой Стыпан такое барыло, дызо шо на ёго той кожных будэ малый.

БІ'ЛЫЙ МОРО'З. Мароз (ранняй вясной ці позняй восенню), пры якім участкі зямной паверхні, расліннасці, розных прадметаў пакрываюцца інеем. *Дывы, тыпэр на дворі білы мороз.*

БІ'ТКА ж. Кій (кіёчак) з цвіком на канцы, якім карыстаюцца пры катанні на каньках, саначках.

БЛЯ'ШЫТЫ незак. Яркі блішчаць. *Подывысь, якая выдныня на дворі, як зоры бляшуть.*

БОБОНІ'ТЫ незак. Бубнець, гаварыць даволі хутка, не вельмі разборліва.

БОГОДУ'ШНЫЙ прым. Богабаязлівы, дабрадушны. *Можэ дэхто богодушний поможэ лён вырваты, пухватыць, а то сама ны здужаю.*

БОКОВЫ'ЦЯ ж. Бок, бакавая частка. *В мынэ боковыця больть. Шэ тая боковыця загона ны ополяна.*

БОЛО'ТЯНЫЙ прым. Балотны. *Болотяна вода. Болотянэ зілле.*

БРЫ'СКОТ м. Сырое, пранізваючае холадам надвор'е. *Морозу ныма і брыскот.*

БУДЬ-БУ'ДЬ часц. у знач. прысл. Што і пазавідаваць варта. *Збудую собі хату будь-будь.*

БУЗА' ж. 1. Пляткар (ка). 2. Пляткарства.

БУЗЫ'ТЫ незак. Плесці лухту.

БУРЫ'ТЫ *незак.* Цячы моцным струменем. *Прокопав ровчяка, то вода аж бурыть.*

БЫГВІ'ДЬ *присл.* Надта, немаведама. *Татяна була быгвідь якая дужа й хороша. Быгвідь кылько мныго дров.*

БЫСПОЯ'СЫЙ *прим.* Не падпязаны (поясам з тканіны). *Насмываясь голый з быспясаго.*

БЫ'ТЫ ЯК ГА'МАНА. Лупцаваць неміласэрдна.

БЭ'ГЛЯ ж. Тая, што доўга і шпарка бегла ці бегала. *Ныгдэ ны ділась гэта бэгля [пра карову, якая вырвала-ся з хлява і доўга бегала], прышла такы додому.*

ВА'ДА ж. Недахоп, загана. *В ій няка вада е, вона мўсыть накульгуе крохы.*

ВАЛКОВА'ТЫ *незак.* Есці на поўны рот.

ВВЫШКЫ' *присл.* У вышыню. *Два мэтры ввышкы.*

В ГОЧЯ'Х. Вельмі хутка, увачавідкі. *В гочях всэ схнэ.*

ВДО'БА ж. Фізічныя асаблівасці, фізічны тып. *Ганд-рый вжэ на гынчу вдобу, на старшых братыв ны похож: вын і оскўрбуватый, і ліцо в ёго храпатішэ. В казахув зусім гынча вдоба, чым в руськых.*

ВДОВШКЫ' *присл.* У даўжыню. *Сім мэтрув вдовшкы.*

ВІ'ПТІЧКО н. зборн. рэдк. Птушачкі. *Віптічко шчы-бэчэ, гэто тое сáмэ, шо птушычкы, так, бáло, скажуть.*

ВЛУ'СКНУТЫ *зак.* Увагнуцца, утварыцца ўмяціне. *В Пытрóвського була влускла рўпка [печка].*

ВМОСТЮ'ХАТЫСЬ *зак.* Зручна і надзейна прымасціцца. *О'ддэ кыт вмостюхався, тут ёмў мнякко й тыплó.*

ВНЫ'РЫТЫСЬ *зак.* Утаропіцца ў адно месца. *Ёго свары, а вын внырыцьця в окно чы в пудлогу і мовчыть. Парайн. серб.-харв. дыял. њýрит(и). Бязглузда глядзець, вылупліваць вочы, глядзець у адно месца³.*

ВО'ЛОКЫ *толькі мн.* 1. Рэшткі несабранага збожжа пры жніве, якое чапляецца за ногі жняі. *Як жыто жнэш, да ны пудбырэш, то волокы сунуцьця.* 2. Усё, што можа зачапіцца за ногі пры хадзьбе. *Шо ты за волокы суныш за ногою.*

ВО'НПЫТЫ *незак.* Баяцца, адчуваць, што не мінуць пакарання. *Трэба, коб воны тыбэ крохы вонпылы.*

³ Драголюб Петровић. Речник уз књигу песама матије Бећковића Рече ми један чоек. Београд, 1970, стар. 17.

ВХВА'ТКА ж. Манера рухаць целам, галоўным чынам рукамі. *В Пытрўся вся вхватка батьковська, як дэшо робыць, то рыхтык табы батько ёго.*

ВЫ'ЗЫРКА ж. Вышка, маяк.

ВЫНОВА'ЕЦЬ м. Р. адз. выновайця. Віноўнік. *Шукалы выновайця, выноватого, хто грошы вкрав.*

ВЫ'ПЛЮНУТЫ ДУ'ШУ. Памерці, сканаць ад перанпружання, ад цяжкай працы. *То я душу выплону, як так робытыму. Параўн. серб.-харв. дыял. плиднут(и) — сканаць, памерці, прапасці, аддаць душу⁴.*

ВЫЧОРНЫ'К м. Удзельнік вечарынкi.

ВЫЧОРНЫ'ЦЯ ж. Удзельніца вечарынкi.

ВЭ'ДЛУК прысл. У параўнанні. *Вэдлук літющаго року тыпэр намного тыплій.*

ВЭ'РА ж. узмацн. Разява.

ГАСА'ТЫ незак. Гойсаць, бегаць.

ГА'ЯТЫ незак. Марнаваць (час).

ГЛЕВА'ЗЫТЫ незак. Няўмела жаваць, слініць.

ГЛУ'МНЫЙ прым. У выразе ны глумный — абы-што. *Вася хлопэць ны глумный.*

ГО? ЧАСЦ. Што? Га? *Петя. — Го?*

ГО'ГЭР м. Жарабец.

ГО'КО н. 1. Вока. 2. Адтуліна ў жорнавым камені, куды сыплюць зярняты. *Ны сып много в гоко, то й лёкш молоты, й ліпш молотымыцьця.*

ГОМЗІ'ТЫ незак. Бурчаць, надакучваць заўвагамі; мармытаць сабе пад нос.

ГО'НДЭ і ГО'НДЫДЭ прысл. Вось тут.

ГОНЕ, ГОНЕДЭ, ГОНЕДЫДЭ і ГОНЕДЫКА прысл. Вось тут.

ГО'НОБУ НЫ ДАВА'ТЫ. Не даваць пакою, страшэнна надакучаць, бесперапынна прыставаць. *Воны мыні гонобу ны дають.*

ГОСТРІ'Й м. Р. адз. гострыя. Вастрыё. *Гострій е в сокіры, в ножёвы, в го́лцы.*

ГО'СЭНЬ ж. Восень. У выразях: *спыва́ты го́сэнь* — спяваць абрадавыя песні асенняга цыклу; *трубі́ты го́сэнь* — трубіць у трубы на дзень св. Іллі, абвяшчаючы пачатак восені.

ГОТЕ і ГО'ТЕ прысл. Вось тут.

⁴ Драголюб Петровић. Речник уз књигу песама матије Бећковића, стар. 19.

ГРУНТ присл. Галоўнае. *Мыні ґрунт коб зґрыпсты гэтэ сіно, а павозыты, то я ёго альбы колы павожу.*

ГРЫБА'К м. Грыбнік. *Идутъ грибакы, повны кошыкы грибыв нысутъ.*

ГРЯ'ДЫ толькі мн. Пристасаванне з жэрдак пад столлю ў курнай хаце, дзе клалі розныя рэчы, часам спалі.

ГУЛЬТАІ' ЗВАЛЫ'ЛЫСЬ. Апанавала лянота. *На вас, дывкы, всі гультай звалылысь: ныц ны хочытэ робыты.*

ГУЛЯ'ВЫЦЯ ж. Танцоўшчыца.

ГУЛЯ'ТЫ незак. Танцаваць.

ГУ'СЯЛКА ж. 1. Адна з вяровак, на якія падвешаецца калыска. *Колыска на гусялках вісыть.* 2. Вяроўка, якая прывязаецца абоімі канцамі да калыскі, служыць для калыхання нагою.

ГУ'ХАТЫ незак. 1. Глуха грукаць. *Рвуть пынькы, то все гухае да гухае.* 2. перан. Падаць (пра дрэвы ці іншыя вялікія прадметы).

ГЫДЫ'ТЫ незак. 1. Пэцкаць, забруджваць. 2. Лаяць, ганьбіць.

ГЫЗУ'НТЫ толькі мн. спрошч. Вантробы.

ГЭ'ГНУТЫ зак. спрошч. Сканаць.

ГЭ'НДЭ і ГЭ'НДЫДЭ присл. Вось там.

ГЭ'ТОРІЧНЫЙ прым. Гэтага года. *На вышках сіно літюшнэ, а в сторні гэторічнэ.*

ДВОІ'ТЫСЬ незак. 1. Дваіцца, раздвойвацца. 2. Сумнявацца, вагацца. *Вын двоіцьця, чы то собака, чы то вовк.*

ДЖЭ'ГАТЫ незак. Ісці кульгаючы. *Цілыі чяс джэ-гала с сыла, бо нбгу нарізала.*

ДОВГА'СТЫЙ прым. Прадаўгаваты.

ДОПІ'РО і ТОПІ'РО присл. Цяпер, зараз, у дадзены момант.

ДРА'ЧА ж. Блізарукасць. *З-за драчы окуляры носыть.*

ДРАЧОВА'ТЫЙ прым. Блізаруки.

ДРЫБОТІ'ТЫ незак. 1. Дрыжаць, уздрыгваць. 2. Дробна, часта выстукваць нагамі ў танцы.

ДРЫНГА'ЛЬ м. Р. адз. дрынгаля. Цыбаты (пра жывёл).

ДРЭ'НЫНА ж. 1. Узнятая цаліна ці аблога. 2. Адз-нака двойка ці адзінка ў школе (ад літ. дрэнна). *Тыпэр мыні будэ дрэнына по гіографіі, будэ дэ просо посіяты.*

ДУХ м. 1. Паветра. *З заднёго кóлыса в рóвыровы дух выйшов.* 2. Жыццёвыя сілы. *Вжэ гэты ягоды трэба прыбыраты з пэчы, вжэ з іх дух высох.* 3. Дыхавіца. *Вжэ вын ядушлывы, вжэ в ёго дух находыцца.* 4. Цеплыня. *Хліб пыкла, то в кухні много духу, прочыню хату, хай і туды дух найдэ.* У выразах: *дух в ёго е* — пра адсутнасць грошай, рэчаў і інш. *Дух в ёго е, а ны грошы; дух свынóв* — стала лягчэй, спакайней. *Аж дух свынóв, як покосылы, а то була зада́ва; дух го́ныть* — пра цяжкае дыханне; *в оды́н дух* — дыхаючы ў адзін рытм. *Давай погуляймо* (патанцуем) *в одын дух.*

ДЫ́МКА ж. Прадымленая цыбуля. *На насінне трэба коб була дымняна цыбуля, шэ́ іі, як в курных хата́х булы, звалы дымка.*

ЖОЛО́БЫТЫСЬ незак. Карабаніцца. *Стыну́ в клямры взяв, коб ны жолобылась.*

ЖЫВЫ́Й прым. 1. Жывы. 2. Такі, у якім захоўваецца жыццёвая сіла. *Грыблы тумаві́йку, то вона зусім жывая була, ныц ны высохла.* 3. Моцна ўсуканы (пра ніткі).

ЗАБОЙНЯ́ ж. Выраз у драўляным прыстасаванні для ўмацавання ў ім бярвяна, драўляных частак якой-н. рэчы, дошкі з мэтай іх апрацоўкі, склейвання і г. д.

ЗАБРАҚОВА́ТЫ зак. 1. Не хапіць. *Забрақовало грошэ́й.* 2. Захварэць. *Татяна забрақовала нішо.* *В мынэ свинка забрақовала, трэба по ві́цінара сходыты.* Яблынка навы́сні була забрақовала.

ЗАБЫ́ТЫ зак. 1. Забіць. *Насмэ́рть забылы.* 2. Балюча ўдарыць. *Забыла руку об двэры.*

ЗАБЫ́ТЫСЬ зак. 1. Забіцца. 2. Балюча ўдарыцца. *Упав, а чы ё́мко забывсь?* 3. Убіцца, ушчаміцца. *Як шуляк лы́тív, то куры́ця в дрóва забылась.*

ЗАВГЫ́ДЬ прысл. Папярэдне. *Трэба было завгы́дь прышыховатысь, а то зарэ ны всьпі́ш.*

ЗАВМІ́ТЫ зак. Даць рады, выйсьці з нялёгкага становішча. *Шо вона завміе з малэю дытыныю.*

ЗАГНІ́Т м. Р. адз. загнэту. Сухія трэсачкі, якімі распальваюць у печы каля чалеснікаў у час выпечкі хлеба. *Шэ крохы трысочок на загні́т прынысла.*

ЗАГОДІ́В прысл. Папярэдне. *Загодів ны прышыховалась, а зарэ ныма колы.*

ЗАГОРО́ДЦІ мн., загорóдэць м. Мясцовая назва жы-хароў Загароддзя. *Загородці́ — гэто кóлысь нас так звалы чы мы так звалысь, гэто ты́ людэ, шо коло Дорогі́-*

чыня, коло Хомська, Яно́ва, Анто́йлля, Пынська, Кобрыня, Ба́рысьця, Ка́мынця, Ло́гышыня, за Пыньськом шэ в Лобчы, в Выды́боры, на пывноч в Ле́вковыч, а можэ й далэй, в Пру́жяну́й не, в Лу́нінці не, на по́вднй в Радо́стовы, в По́вітуй, в Ва́тлах не⁵.

ЗАГЫБЭ'ЛНЫК м. Той, каго лічылі загінуўшым. *Идэ вжэ наш загыбэлнык, а мы про ёго нымаладу́ шо подумалы, дэ вын подівсь.*

ЗА'ИМЫСКО н. Заняты ўчастак, месца. *Мое займыско, дэ я косыв.*

ЗАКАЧЯ'ТЫ зак. Закасаць. *Закачай рукавы́. Закачыв гана́выці.*

ЗА МАЛЫ'М ЧЫМ. Амаль што, ледзь. *За малым чым там всі людэ такы́й. Ёго́ клуня за малым чым ны згоріла.*

ЗАМЫ'ГЛЫТЫ зак. Пачаць прасіць, патрабаваць, скардзіцца, празмерна захацець. *Вэльмы Андрій замы́г-лив, шоб обідаты, бо ны снідав.*

ЗАСМАЧЫ'ТЫ зак. Заправіць, затлусціць, засква-рыць. *Засмачыла кашу, цілых дві́ лошкы масла вкынула.*

ЗАХВО'СТУВАТЫЙ прым. Сточаны з якога-н. канца. *Копы́ця захвостувата выйшла, зусім табы клынок. Выпрук у нас захвостуватый, зад зусім тонкый.*

ЗАХОЛО'НУТЫ зак. Застыць, застынуць. *Ква́шылы-на [квашані́на] захо́лола. Захо́лолы руки́ й ногы.*

ЗАШКУ'РНЫЙ прым. Падскурны. *Ня́ка жывэ зашкурна хвороба в цибу́лі, як ны выдымы́лась, хай выды́мнюі́цьця цибу́ля.*

ЗБРОДЫ'ТЫ зак. 1. Вытаптаць, перамясіць. *Коро́вы крайні́х два загоны́ жы́та чы́сто збро́дылы. Свыны́ всёго́ двора́ збро́дылы, змы́сылы.* 2. Падтаптаць, стаптаць. *За дэнь чыры́выкы збро́дыв.*

З ГО'ПАЛУ прысл. Раптоўна і не зусім абдуманна. *Ня́кось з го́палу купы́лы гэту́ хату́, а зарэ́ каі́мось.*

ЗМУТЫ'ТЫ зак. Зманіць, схлусіць.

ЗУМЫСЛІ'В і **ЗУМЫ'СЛЫ** прысл. Наўмысна, знарок.

КА'ВГАТЫ незак. Глытаць вялікімі порцыямі. *Чо́го ты́ кавгаі́ш гэ́так, шо́ то́бі поі́сты ны́ма ко́лы.*

КАДУ'К м. У выразе *А ка́ду́к ё́го́ ві́дае* — невядомая істота.

⁵ Паведаміў мой дзед Клімчук Фёдар Іосіфавіч, мясцовы старажыл, які нарадзіўся ў 1974 г.

КАПСАНІ'ТЫ *незак.* Марнавацца, драхлець.

КАРБЫ' *мн.* 1. Знакі на рогах у каровы. 2. Зарубкі на бірках.

КВЫТА'СТЫЙ *прым.* Квяцісты. *Квытастэ платце, такыі дрібны квыточкыі.*

КІ'ХА *ж.* Камера (ад кола веласіпеда, машыны).

КЛЕКОТА'ТЫ *незак.* Клекатаць (пра бусла).

КЛЕКОТІ'ТЫ *незак. метаф. спрошч.* Рагатаць.

КЛІМБ *м.* Кіёчак для звязвання снапоў.

КЛУ'ТЧЫК *м.* 1. Адзін кіёчак (чатырохкантовы, з галоўкамі на канцах) у *клэшні* ніта. 2. Кіёчак у вале ткацкага станка, за які прымацоўваецца пражэ ці палатно.

КЛЫК *м.* Глыток.

КЛЫКА'ТЫ *незак.* Глытаць.

КЛЭ'ШНЯ *ж.* Адна доля нітоў. *В нытовы дьві, штыры, чясом шысьць клэшнь.*

КЛЮ'ЧКА *ж.* 1. Кій, загнуты на адным канцы, кульбака. 2. Крук для выцягвання сена, віцця вяровак. 3. Прыстасаванне ў ткацкім станку для рэгулявання павароту і ўмацавання вала, на які навіты ніткі.

КНЫ'ГА *ж.* Кнігаўка.

КОЛО'ХАТЫ *незак. спрошч.* Пужаць. *Буду куры колахаты, а то вжэ грядку грыбуть.*

КОЛО'ХНУТЫ *зак. спрошч.* Пужнуць. *Так іх колахнула, тый куры.*

КО'ЛЬПАТЫСЬ *незак. спрошч.* Вельмі марудна рабіць. *Коб эскаватором, то раз зачыпыв, дай выкопав бы гэту яму, а то кольпайсь.*

КОНЦЯ'-МІ'РЫ НЫМА'. Канца-краю няма. *Дошч парішчыть, шо конця-міры ныма.*

КОПНЯ'К *м. спрошч.* Капа сена.

КОРЧ *м.* Р. адз. корчя. Куст. *Корч чырымшыны пырыд гокном посадыв. Корч лозы. Сім корчів помыдорув.*

КОРЧІ' *мн.* Невялікі гай з перавагай вольхі.

КОРЧЯ'К *м.* Кусцік (аб дрэвавых раслінах).

КОРЧЯКЫ' *мн.* Хмызняк (на пні). *По гэтой бык дарогы корчі, такая стрыйна гольшына, а по той бык — корчякы: то гольховы, то по бырэзыны тычыть, то по хвоінцы, то дэ корушынына.*

КОТЕЛКЫ' *мн.* Прыстасаванне ў ткацкім станку, на якім трымаецца ніт: дзве дошчачкі з выразамі, у выразах колцы.

КОШАНЫЦЯ ж. Скошанае ржышча з розным палявым зеллем. *Накосыв дьві копыці кошаныці.*

КОШТРОБА ж. *зневаж.* Чалавек з раскудлачанымі ці неахайна прычасанымі валасамі.

КРАЙ *присл.* Вельмі, дазарэзу. *Воны мыні трэба край.*

КРАПЛЯ ж. Кропля, кружочак, кропка. *В іі кохта — сьіны краплі по білomu.*

КРАПЛЯСТЫЙ *прим.* У кружочкі, у кропачку. *Крапляста кохта.*

КРОХЫ, КРОХА *рэдка., КРОХУ рэдка. присл.* Крыху.

КРУЖОК м. 1. Кружок. 2. Частка ўзору ў вышыўцы ці ткацтве, якая мае форму квадрата.

КРУТІЛКА ж. Калаўрот на лёдзе.

КРУТІЛЬ м. Вяртун, непаседа.

КРУТЫЙ *прим.* 1. З кручанымі сляямі (аб дрэве, драўніне). *В крутуй дырызьіны літа табы вінтом.* 2. Пакарабачаны, выгнуты (аб дошцы). *Дошка, чы то вона криво вырызана, чы крутая. С крутэі хвойны дошку хоч вырызжыш праву, то вона сёромно, хай онó намокнэ, то покрутыцьця, станэ крутая.* 3. Моцна ссуканы (аб нітцы, вяроўцы). *Нытка крутая чы жывая — гэто добрэ всукана нытка.*

КУЛЬ м. 1. Вялікі сноп лепшага гатунку саломы, куль. 2. Пластападобны снопік, звязаны адным перавяслам (складаецца з некалькіх жменек); такімі снопікамі пакрывалі стрэхі. 3. Звязка пластападобных снопікаў.

КУЛЬ м. 1. Вялікі сноп, куль. 2. Звязка пластападобных снопікаў.

КЭ'ДЭ-КЭ'ДЭ *присл.* Часам, час ад часу, зрэдку.

ЛАСЫЦІ толькі мн. Узорная намаразь на ваконным шкле. *Мороз вылікій, то ласыці на всі гокна.*

ЛІ'НІЯ ж. Чыгунка.

ЛІ'ТЮСЬ, ЛІ'ТЮСЯ і ВЛІ'ТЮСЬ *присл.* Летась.

ЛІ'ТЮШНИЙ *прим.* Летаšní.

ЛЫП'ЯНКА ж. Глінабітнае збудаванне.

ЛЭ'НУТЫ *зак.* Зрабіць спробу вылецець. *Парайн.* серб.-харв. дыял. *лэнут(и)* — раптоўна ўдарыць⁶.

ЛЭНЬ *часц.* Хоць самы горшы. *Шоб якіы лэнь чырывыкы, а то зусім боса. Шоб якіы лэнь мужык, а то сама жывэ. Шоб якая лэнь работа, то вжэ можна буты.*

⁶ Драголюб Петровіч. Речник уз кнїгу песама матїе Бе҃кови҃на, стар. 14.

ЛЯКА'ТЫСЬ *незак.* Пужацца.

ЛЯ МЭ'НЭ. Дзеля маіх уласных інтарэсаў, па мне.
Ля мэнэ — дэлэй мэнэ. Ля мэнэ — хай хоч вовк траву ісьць. Ля мэнэ хай собі йдэ.

МАЗНЫ'ЦЯ *ж.* Дзягцярка.

МАЗУ'Н *м.* Пястун.

МА'ЙКА *м.* Маёмасць.

МА'ЙТКЫ *толькі мн.* Труссы.

МАЛЁВА'ТЫ *незак.* Мазаць алоўкам абы-што.

МАЛІМО'НЧЫК *м. іран.* Пястун.

МАЛЮСЮСЮ'ПЫНЬКЫЙ *прым.* Вельмі маленькі.

МАРУ'ДНО *присл.* 1. Марудна. 2. Слаба, няярка.
Марудно ваш огонь горыць.

МА'СНЫЦЯ *ж.* Масленіца.

МАСЬЦЬ *ж.* 1. Масць. 2. Карычневая вадкасць, якую выдзяляе з рота конік (насякомае); ёю карыстаюцца для загойвання ран.

МЛЯ'ВКО *присл.* Млосна. *На дворі гарачэ й млявко. Мыні так стало млявко, чуть ны впала.*

МОЛОДЫ'ТЫСЬ *незак.* Паляпшацца (аб надвор'і).
На дворі молодыцьця, гэто пасля дошчу на погоду выбыраіцьця.

МОСКОВНЯ' *ж.* зневаж. Мазгаўня, неразумная галава.

МОСТЫ'ТЫ *незак. узмацн.* Лаяць, знеслаўляць.
Клынэ, мостыць на ёго.

МОЦЮ'К *м.* Мацак, моцнае яйка.

МУ'ЛЯ *ж.* Твань, іл.

МУМРЫТА'ТЫ *незак.* Мармытаць.

МУ'РАХА *ж.* Мурашка. *Малая табы мураха.*

МУ'РКНУТЫ *зак.* 1. Мяўкнуць, амаль не адкрываючы рота (пра ката). 2. *метаф.* Прамармытаць, прабурчаць. *А вона й ны муркнула, й ны одозвалася.*

МУТНЯ' *ж.* Хлусня. *В іх усё было на обманы, усё на мутні.*

МУТЫ'ТЫ *незак.* Хлусіць, маніць.

МЫ'МЛЫТЫ *незак. узмацн.* Жалабна прасіць, скардзіцца.

МЫТ *м.* Панос у парасят.

МЫХТА'ЙКА *ж.* Гальштук. *До білыі рубашкы трэба чорна мыхтайка.*

НАБОСЯКЫ' *присл.* На босую нагу. *Зложыв чырывыкы набосякы.*

НА'БУ часц. Дзякаваць богу, на шчасце. *Набу крохы потыплішало.*

НА'ВПА ж. 1. Малпа. 2. *экспр.* Жэўжык.

НА ВСЮ СТЭ'ЖУ. Насцеж. *Двэры на всю стэжу очыняны.*

НАГЭ'ЛНО прысл. Неадкладна, дазарэзу. *Воно мыні вэльмы нагэлно трэба.*

НАГЭ'ЛНЫЙ прым. Неадкладны. *Нагэлна работа.*

НАДВЫЧІ'Р прысл. Надвячоркам. *Забавылысь, то прышлы зусім надвычір.*

НА'ДЖА ж. Надзея, спадзяванне. *Вся наджа була на тыбэ. Ны было вжэ ньякый наджы, шо вын вэр-ныцця.*

НАДІ'ЖНЫК м. Невялікі абрус з палатна, якім на-крываюць дзяжу.

НАЛА'ВДАТЫСЬ зак. Напрацавацца сківіцамі. *Корова вчора полавдала, тыпэр полавдала, налавдалась, да скывыці заболілы, дай лыжяла.*

НАОБЫ'СКЫ прысл. На босую нагу.

НАПОСЛЯ' прысл. Самым апошнім. *Хто з вас на-посля прышов, чому двырэй ны зачынылы.*

НАТО'МОСЬЦЬ прысл. Узамен. *Ты мыні цыбулі дай, а я тобі натомосьць дам часныку.*

НАТОТО'Е прысл. Наўмысна, назло. *Вын мыні ро-быть натотое. Зроблю вам усім натотое.*

НАХЛЮ'ПЫСТЫЙ прым. Занадта нахілены ўніз. *Ныс довгый да шэй нахлюпыстый. Стріха з гэтаго боку выйшла нахлюпыста.*

НАШАЛДІ'ТЫСЬ зак. Набалбатацца.

НЫЗДО' н. Гняздо.

НЫ СЛІ'Д, НЫ НОГА'. Ні нагой на парог. *Посля тэі сваркы вона до іі ны слід, ны нога.*

НЭ'ЛАД м. Нелады. *В іхуй сымні нэлад.*

НЭ'ТРА ж. узмацн. Напасць, неадчэпны чалавек. *Знов гэта нэтра прычыпылась до мынэ. А ну одыйды. Парайн.* серб.-харв. дыял. *нэтрчица* — задзірака, ху-ліган⁷.

ОБРЭ'СКНУТЫ зак. Напухнуць, ацячы (пра твар у час хваробы).

ОД ГОЛІ' ОДО'РВАНЫЙ. Гарэза, сарві-галава.

⁷ Драголюб Петровић. Речник уз књигу песама матије Бећковића, стар. 17.

ОДМОЛОДЫ'ТЫСЬ зак. Выжыць, пазбавіцца ад хваробы (аб раслінах). *Тая яблынка чырвона була зусім змэрзла, а зарэ од'ятрылась, одмолодылась крохы.*

ОД'ЯТРЫ'ТЫСЬ зак. Выжыць, пазбавіцца ад хваробы (аб раслінах). *Тая яблынка була зусім змэрзла, а зарэ од'ятрылась.*

ОЗІ'Я ж. Велікан, волат, гігант. *О, гэто то чоловік, гэто то озія, такого вылікого і здоров'які мало дэ пуба-чыш. Гэто то домыско, гэто то озія, тут і ны полычыш, кылько в ёму этажів.*

ОЗНАЙМЫ'ТЫ зак. Паведаміць.

ОКОЛЫ'ШНОСЬЦЬ ж. Наваколле.

ОНУ'К м. рэдк. Унук.

ОПСУ'НУТЫСЬ зак. 1. Абсунуцца. 2. Зашмальца-вацца, зацягацца, замарацца. *Твоя сынява рубашка вжэ опсунулась, вжэ мыты трэба.*

ОТШВО'РЫТЫ зак. Адхвастаць, адсцябаць.

ПАЗЮ'Р м. 1. Ногаць. 2. Кіпцюр. У выразе на чор-ный пазюр — мізерна мала, трошачкі. *В ёго й на чорный пазюр ныц ны достаныш.*

ПАРШУ'К м. рэдк. Вяпрук, парсюк.

ПАТРЫ'ТЫ незак. Вельмі ўважліва, з цікавасцю глядзець, пранікліва крапаць поглядам. *Мы говарымо, а вын патрыть на нас.*

ПЛА'ВОМ прысл. Уплаў. *Дырывыну гэту плавом тягнув.*

ПЛЫТІ'НКА ж. Плеценая стужка з сітніку.

ПЛЭ'ТЯНКА ж. Плеценая ёмістасць.

ПЛЮ'ТА ж. Стан надвор'я, калі падае вялікі снег.

ПЛЯ'МКАТЫ незак. Цмокаць, чмякаць (ротам).

ПОГРАБІ'ТЫ зак. Адубець (аб пальцах). *Пальці по-грабілы.*

ПОДРОБЭ'НЬКЫ толькі мн. Розныя дробязі. *Зако-лолы порося, то й собі няких подробэнькув прыніс, то тое, то сёе.*

ПОКЫ'НУТЫСЬ зак. Перастаць несціся (аб птуш-ках). *Вжэ тая чорна курыця покынулась.*

ПОЛО'СЯНЫЙ прим. З лыка. *В нас булы постолы полосяны, а в іх з гумы.*

ПОЛЫ'ССЕ н. Лыка. *В нас постолы с полысся плылы.*

ПО'МЫСЛЫ толькі мн. Паганяны вочы (згодна з мяс-цовымі павер'ямі, здзяйсненне шкоднага, ліхога пажа-

дання ў думках). Гэто булы помыслы чы вρόкы, а поро-
сята здыхалы.

ПОПОТУ'РКАТЫ зак. 1. Прыкласці нямала намаган-
няў. *Попотуркае вын, покыль зайдэ гэтаго снігу.* 2. Даво-
лі доўга турбаваць. *Попотуркав ёго, пोकыль збудыв.*

ПОПУДНЫ'ЖЖУ прысл. Пад нагамі. *В тыбэ валя-
іцьця попудныжжу няка шма́та.*

ПОРОСЯ' НЫСКРЭ'ПТАНЭ. Расцяпа, няўклюдя.
Ах, поросята ныскрэптаны, кровы́т ны заслалы.

ПОСМАГНІ'ТЫ зак. Зазнаць непрыемнасць ад гола-
ду ці пры адсутнасці патрэбнага. *Посмагні́ш быз вычэ-
ры. Тыпэр ты быз дров посмагні́ш.*

ПОСМАЧЫ'ТЫ зак. Заправіць, затлусціць, засква-
рыць. *Добрэ посмачыла кашу.*

ПОСНОТА' ж. Адсутнасць тлушчу. *Тоды в нас була
поснота: ны было ны сала, ны масла, ны мняса, ны было
чым горшка засмачы́ты.*

ПО'ТАҚ м. Станок для намотвання нітак на цэўкі,
сукала.

ПОХАПНЫ'Ї прым. Найбольш зручны для сістэма-
тычнага карыстання. *Гэтой ко́жушок в мынэ са́мый по-
хапный, я ёго колы схочу, тоды зложу́. В мынэ гэтой ныж
са́мый похапный.*

ПОЦЭ'РКАТЫСЬ зак. спрошч. Падаіцца, пацыркац-
ца. *Тры місяці корова поцэркалась.*

ПРАВЦЕВЫЙ прым. Той, які стаіць старчаком.
*Жыто пухва́чанэ, колос ны нагнёный, а правце́вэ ко-
лысці́чко.*

ПРАВЦЭ'М прысл. Прама, прутком. *Пальця правцэм
поставыло. А коб ты правцэм став.* [Праклён.]

ПРОГА'ПЫТЫ зак. Празываць.

ПРОЛЫ'Ї м. Лівень.

ПРОСТРУГА'ТЫ зак. Прамыць (роў, даліну, шчылі-
ну цякучай вадой). *Простругало зэмню, дай струга.*

ПРОЧВА'РА ж. Той, хто вырабляе ўсякія штукі, не-
спадзяванкі.

ПРЫДАВА'ТЫСЬ незак. Надаваць прыгажосць, лоў-
касць, пасаваць, падыходзіць, быць да твару. *Тобі пры-
даецьця в сынявуй рубасцы. А юй прыдаецьця ойру
гуляты.*

ПРЫПУ'ЧЫТЫ зак. Прыбіць, утрамбаваць разма-
шыстымі ўдарамі.

ПРЫСУКА'ТЫ зак. Катэгарычна загадаць. *Прысукалы мыні, шоб я взавтра до іх прышов. Я ёму прысукала, шоб вын мовчяв.*

ПРЫСУШЫ'ТЫ зак. 1. Падсушыць. 2. Зачараваць, прывабіць да сябе, дабіцца кахання (тугою, нудою). *Вын іі прысушыв до сыбэ.*

ПТАХ м. узмацн. Вялікая птушка (і аб птушцы-самцу).

ПУ'ГА ж. экспр. Той, хто непакоіць, перашкаджае (аб дзецях, малых свойскіх жывёлах). *А чого гэта малая пуга вжэ встала, йды шэ поспы крохы, а то онó товчымысься в мынэ пуд ногамы [аб двухгадовым хлапчуку]. Вжэ гэты малыі пугы квычэть [аб парасятых].*

ПУ'ЛЫТЫСЬ незак. Напружвацца з усіх сіл. *Парайн. серб.-харв. дыял. пула — сіла, магутнасць⁸.*

ПУ'ПРЫК м. спрошч. Празмерна малы ростам. *Був табы пупрык, а в арміі вырос.*

ПЫВНЯ'К м. Упэўнены ў бяспецы, бесклапотнасці. *Вын пывняк, бо нывыноватый. Заробыв хліба — тыпэр пывняк.*

ПЫГА'РКА ж. Трохі падсмажаная ці падпечаная корка густой стравы або плеўка ў вадкай страве.

ПЫРШЫНА' і ПЫРШЫНЯ' ж. Пачатак; справа, якая робіцца першы раз.

ПЫРЫЛЭ'ТЫТЫ і ПЫРЫЛЫТІ'ТЫ зак. 1. Пераліцець. 2. Прайсці (аб кароткачасовым дажджу). *Дошч пырылэтыв.*

ПЫРЫРОҚОВА'ТЫ зак. Прабыць год, знаходзіцца цэлы год. *Гэтэ вынó пырыроковало в лавцы.*

ПЫРЫСЛА'НЫЙ прым. 1. Перасланы. 2. З неаднароднымі сляямі. *Пырысланэ сало, як слой сала, слой мяса. Пырысланы картоплі, хай свинюм чы каровы.*

ПЫРЫТЁК м. Месца, дзе перацякае вада. *Пырытёк був чырыз гостынэць, там вода пырытікала.*

ПЫРЭ'ДОЙКА ж. Ялавая карова, якая доіцца другі год.

ПЫЧЭ'НЯ ж. Печань.

ПЫЯ'КУВАТЫЙ прым. Той, хто любіць выпіць. *Пыякуваты хлопці.*

РАПТО'ВО прысл. Раптоўна.

РАТА'Й м., Р. адз. ратая. Араты.

⁸ Драголюб Петровіч. Речник уз кнігу песама матіје Бећковића, стар. 21.

РОЗМА'ЗАНЫЙ *прим.* 1. Размазаны. 2. *экспр.* Распешчаны, збалаваны.

РОМАНЭ'ЦЬ *м.* Рамашка.

РОСКА'ЧАНЫ ГУ'БЫ. Вывернутыя губы. *З вылікымы роскачанымы губамы, здаецьця, іх можна закачаты й роскачаты.*

РОСКАЧЯ'ТЫ *зак.* Адкасаць.

РУ'БЫ *толькі мн. рэдк. экспр.* Добрае, параднае адзенне.

РУ'ЧНО *присл.* З рук у рукі, асабіста. *Нашо поштыю пырысылаты, оддасі ручно.*

САМУ'СЬ *м.* Нешта нябачнае, якое прыводзіць рэчы ў рух. *Самусь двэры очыныў.*

СА'ПКАТЫСЬ *незак.* З цяжкасцю ісці, соўгацца. *Ніхто сапкаіцьця дарогую.*

СВЫРШО'К *м.* Цвыркун.

СВЫРШЯ'ТЫ *незак.* Цвыркаць (аб цвыркуне).

СІМНА'ЦЬЦЯТА ВОДА' *перан.* Асобыя клопаты аб сваёй знешнасці і прыгажосці ва ўзросце 17 год. *Хай собі ны вмываіцьця зарэ, пёкы малая, сімнацьцята вода сёромно вмые.*

СКАПСАНИ'ТЫ *зак.* Стаць драхлым, лядачым, змарнавацца, састарыцца. *Жыто нашэ пропало, скапсанило зусім. Моя маты вжэ зусім скапсанила.*

СКЛІ'ТЫ *незак.* Пакутаваць ад недаядання.

СКОРО'ЗЯНЫЙ *прим. спрошч.* Някасна, неахайна зроблены (сплечены, вытканы, складзены і інш.).

СКОРО'ЗЯТЫ *зак.* Някасна, неахайна зрабіць (сплесці, выткаць і інш.).

СКРЫПЫ'ТЫСЬ *зак.* Ашукацца ў сваіх спадзяваннях. *Лукаш скрыпывся в Пынську: думав, шо ёго там будуць тыждэнь частоваты, а ёму оно [толькі] пополуднаты далы дай отпавылы.*

СКУ'ТОК *м.* Няцерпнае становішча. *Як ёму прышло до skutku, то вын утік.*

СКЫ'МЛЫТЫ *незак.* Енчыць ад непапраўнага гора. *Як обманэ тыбэ, то тоды будэш скымлыты.*

СЛОТІ'ТЫ *незак.* Надакучаць, часта турбаваць. *Слотітыму, пёкыль вын ны выпышэ мыні квыткі.*

СМАГНІ'ТЫ і СМАГОТНІ'ТЫ *незак.* Мучыцца ад смагі або ад адсутнасці жаданага.

СМАЧЫ'ТЫ *незак.* Прыпраўляць тлушчам.

СМОЛЯ'НКА ж. Яйцо, яке замєст змєсцїва напоў-
нена смалою (своеасаблївы фальшывы мацак, якїм ка-
рысталїся ў час велїкодных гульняў).

СМОРКА'Ч м. 1. Непакладаны баран. 2. зневаж.
Сапляк.

СМУ'ТНЫЙ прым. 1. Сумны, маркотны. *Петя някый
смутный, нывыдомо, шо з ім.* 2. Няяркі (аб агні). *В лям-
пы огонь смутный.*

СНОВЫ'ДА ж. Чалавек, які мала спїць па начах.
Гэта сновыда й шэ ны спыць.

СПІ'НА ж. Мєры стрымлївання. *Вона в іх шо хотїла,
тое робыла, ныма в іх ныякый спїны.*

СТА'РЫТЫ незак. Старэць. *Грушкы старыють, то й
ны сылно цвытуть. Врэмне йдэ й людэ старыють.*

СТРЫПЫНІ'ТЫ зак. Аслупянець. *Рыгыр стрыпынїв,
ны знав, шо робыты.*

СТЫДО'ЦЫЯ ж. Вялікі сорам. *Зарэ ёму стыдоцыя
людом в гычы глянуты.*

СТЫПЫРІ'ТЫ незак. Вызначацца яркасцю, белїз-
ною. *На юй платте стыпыріє.*

СУДОСЫ'ТЫ зак. Сустрэць, спаткаць.

СУДОШЯ'ТЫ незак. Сустракаць.

СУ'КРУТ м. Частка нїткі, якая самаадвольна здвої-
лася і ссукалася. *В'ю, а на нытцы сукруты роблецьця.*

СУТЫНІ'ТЫ незак. Пачынаць свїтаць. *Вжэ сутыніє.*

СУХО'ПАРКОМ прысл. Без рошчыны, без закваш-
вання. *Лымышыя сухопарком заколотыла, наскóро.*

СУХО'ТКА ж. Хвароба лёгкіх. *В ії була ны чыхотка,
а сухотка, лёхкы всыхалы.*

СЦІ'БРЫТЫ зак. узмацн. Украсці, узяць чужое без
запытання.

СШЫВЭ'РАНЫЙ прым. Няякасна сплєцєны ці вы-
тканы.

СЫБА', СЫХЫБА' і СЫХЫ'Б прысл. Хїба.

СЫРДО'К і СЫРЫДО'К м. Стрыжань, асяродак (у
расліне, алоўку).

ТАКЫ'ВСЬКЫЙ прым. Найбольш зручны ў дадзєны
момант. *Ныма в мынэ зарэ такывськыі одэжыны, шоб
тобі даты на дошч.*

ТА'ХАТЫ незак. Трэсці, варушыць, узбоўтваць (аб
пасудзіне з вадкасцю). *Крòхы потахай цэбра, бо наспó-
ды будэ муля.*

ТА'Я СЛА'ВА. Толькі знак. *Оно́ тая слава, шо воло-
чыв, а там табы й ны волочанэ.*

ТО'ПЛИВО *н.* Паленне (печи, грубки). *Шэ я с топ-
лывом ны кончыла, шэ топыцьця в мынэ.*

ТОРКА'ТЫ *незак.* 1. Торгаць за лейцы (пры панукан-
ні). *Торкай коня.* 2. Пасоўваць.

ТОРКНУ'ТЫ *зак.* 1. Таргануць за лейцы (пры пану-
канні). *Торкнув коня.* 2. Ссунуць, падсунуць. *Трэба кро-
хы стола до стыны торкнуты.*

ТРАПУ'НОК *м.* Нечаканы выпадак. *Можэ з ім якіы
трапунок, шо так доьго ёго ныма.*

ТРЫТЯ'К *м.* 1. Бычок ад двух да трох год. 2. Пучок
ільновалакна з трох жменек. 3. Радок бульбы, які вы-
ворваецца ў другую чаргу (такіх радкоў трэцяя частка).
На завтрэй оно́ трыты́кы остальысь копаты.

ТРЭ'ПАЧКА *ж.* Лапатачка, якой трэплюць лён.

ТУК *м.* Тлушч.

ТУ'ЛУБ *м.* Цела мерцвяка без вантробаў.

ТУ'РКАТЫ *незак.* Турбаваць, дамагацца. *Туркай ёго,
хай встае, годы ёму спаты. Я всэ туркала ёго, коб додо-
му йты.*

ТУРЫ'ТЫ *незак.* Шпарка гнаць. *Вжэ турыть коровы.*

ТХНУ'ТЫ *незак.* Трохі смярдзець. *Гэтэ мянсо вжэ
тхнэ.*

ТЫ'ЛЬКНУТЫ *зак.* Выканаць малую частку належ-
най работы. *Юй трэба було два дні жяты, а вона оно
повднй тилькнула.*

ТЫРПЛЯЧКЫ'И *прим.* Той, які можа выцерпець,
перанесці нямала непрыемнасцей, цяжкасцей. *Якая ты,
маты, тырплячкая.*

ТЫРТІ'ЛНЫЦЯ *ж.* Жанчына, якая трэ лён, каноплі.

ТЫ'ХО-ЛЫ'ХО *присл.* Шыта-крыта. *Хоч воны й сва-
рэцьця помыз собою, алэ іх ныхто ны відае, в іх завшы
тыхо-лыхо.*

УКЛІМБОВА'ТЫ *зак.* 1. Звязаць сноп, ужываючы
клімб. 2. перан. Моцна звязаць, сшыць.

УПОМЫ'ТОК *м.* Успамін. *Будэ дítюм упомыток.*

ХАТЫНЯ' *н. іран.* Маленькая хатка. *Зробылы собі
някэ хатыня дай булы.*

ХВОСТА'ЧИ *м.* Снапок для пакрыцця страхі, перавя-
заны перавяслам бліжэй да каласоў.

ХОДАКЫ' і КОДАКЫ' *мн.* Від чаравікаў: без халя-
вак і без шнуркоў.

ХОРОШЫЙ *прим.* Прыгожы (*хорішчий* — прыгажэйшы).

ХОРОШЭ' *присл.* Прыгожа (*хорішч* — прыгажэй).

ХРЫПА'ТЫ *незак.* Моцна кашляць з харканнем.

ХРЫПУ'ЛЯ *ж.* Тая, што моцна кашляе з харканнем.

ХРЯ'МАТЫ *незак.* Есці з хрумстаннем. *Тыля капусту хрямае. На хрямай морквыну.*

ЦІВКА *ж.* Цэўка. У выразе *тычы цівкыю* — цячы цурком. *З ёго кров цівкыю потыкла.*

ЦЯ'ПАТЫ *незак. спрошч.* 1. Даіцца. *Шэ моя корова крохы цяпае. Чы шэ ваша молочныця цяпае крохы?* 2. Даіць. *Я сáмо зарэ корову цяпаю.*

ЦЯ'ПНУТЫ *зак. спрошч.* Падаіць. *Пойду цяпну корову.*

ЧВЭ'РЫТЫ *незак.* Вырабляць усякія штукі, неспадзяванкі.

ЧО'БОТЫ *мн.* 1. Боты. 2. Старадаўні танец.

ЧОЛОВЫРНО' і ЧОЛОВЫРНЫ'СКО *н. навеліч.-жарт.* Чалавек.

ЧУБА'ЧЫТЫ *незак.* Вельмі завастраць верх. *Нашо копыцю чубачыты табы стошка.*

ЧЫРЭ'НЯ і ЧЫРІ'НЬ *ж. Р. адз.* чырэні. Чарэн і под у печы. У выразе *росты чырэнію* — расці шчыльна, адзін каля аднаго (аб грыбах).

ЧЫСНЫ'ЦЯ *ж.* 1. Тры ніткі ў снаванні. 2. Тры трысцінкі ў бёрдзе. *Чысныця — гэто тры ниткы в основануй пряжы, в взрхнюй половеины чынэй, лычыцьця, як пряжа шэ на снывныці, і тры тростынкы в бэрдовы; в пасмовы ныток чы тростынок дэсэть чысныць.*

ЧЭ'ЛЮСЬЦЬ *ж.* Адна з бакавых сценак у печы, дзе знаходзяцца чалеснікі. *За чэлюсьцю горшкы поставляла.*

ЧЭ'ЧЭНЬ *м.* У выразе *сухый табы чэчэнь* — вельмі худы.

ША! *выкл.* Цішэй! Діты, ша!

ШВО'РЫТЫ *незак.* 1. Хадзіць з пэўнай мэтай так, як патрабуе абавязак, рэгулярна, не зважаючы на цяжкасці. *Шворыла на работу дэнь у дэнь, дэнь пры дню.* 2. *спрошч. метаф.* Сцябаць. *Вона шворыть того злодыя паровыню.*

ШВЭД і ЧВЭД *м.* Караед. *Швэд хату сточыв.*

ШМА'ЛЫТЫНА *ж.* Бруд ад асмальвання. *Порізала гусака ошмального да нымытого, ны помажтэ мняса гэтыю шмалытыною.*

ШМА'РА *ж. спрошч.* Змазка, мазь.

ШМАРОВА'ТЫ *незак.* Змазваць маззю, тлушчам, дзе́гцем.

ШМАРОВЫ'ДЛО *н.* Қаламазь.

ШМЫ'ГА *ж.* Фіга, кукіш.

ШО'ЛОМ *м.* Шалом. *Хай бы кепку добру купыв, а то в тыбэ гэта табы шолом.*

ШПА'РЫ *толькі мн.* Боль у пальцах ад холаду. *Шпа-ры в руки зайшлы.*

ШТУ'РМА *ж.* Вялікая бура. *Такая штурма взяла́сь, копыці попырыворочье.*

ШУ'РА-БУ'РА *ж.* Бязладдзе. *Шуру-буру с косэй зробыла.*

ШЫМРІ'ТЫ *незак.* Сваволіць, дурэць. *Гэта дытына мусыть на плач так шымрыть, так шымріе.*

ШЫПТЮГА' *ж.* Прадукт, рэчыва, якія маюць некаторыя прыкметы браджэння. *Тое масло было твёрдэ, а гэтэ табы шыптюга. Шыптюга ны смытана, вона аж кы́слю ды́рыть.*

ШЫШЯКОВА'ТЫЙ *прым.* У выглядзе шышака (аб грэбені ў птушак).

ЯК ТЫ НЫ БА'Ч. Вельмі хутка, імгненна. *Як ты ны бач пасо́хла одэжа, зда́іцьця шэ́но [толькі што] гондэ повішала.*

ДА ПАЛЕСКАГА ДЫЯЛЕКТНАГА СЛОЎНІКА

Пададзеныя тут словы запісаны ў в. Бераснёўка Брагінскага раёна Гомельскай вобласці. Лексіка гаворак гэтага кутка ўсходняга (Мазырскага) Палесся яшчэ дэталёва не вывучана. Праводзіліся назіранні толькі над асобнымі тэматычнымі групамі лексікі Брагінскага раёна¹.

Гаворка Бераснёўкі акаючая. Але адначасова яна характарызуецца радам рыс, якія ўласцівы суседнім акаючым гаворкам. Адзначым некаторыя з іх: вымаўленне *y* замест *ы* (*мўла, кабўла, вўпіў, вўнес*); з'яўленне *j* пасля губных перад *a* (*п'яць, в'яне*); вымаўленне прыстаўкі *пара-* замест *пера-* (*параехаў, парaplыў, паранёс*) і *парад* замест *перад* (*парад намі, парад ім*); захаванне звонкіх зычных (*год, кáзка, боб*); дзеяслоўныя формы тыпу *пóйдам, паéдам, бўдам, нясóm, вязóм*; ужыванне займенніка *шчо* (*шчо б*).

Шмат агульнага паміж гаворкай в. Бераснёўка і іншымі гаворкамі Мазыршчыны і з боку слоўніка.

АБАПНУ'ЦЦА зак. Павязаць хустку. *Абапніся, тады йдзі на вуліцу.*

АБДЗІ'РКІ мн. Адходы пры абдзіранні льну на грэбені. *Нада абдзіркі спрасьці на мяшкі.*

АБШЧАПЕ'РЫЦЬ зак. Абхапіць. *Глядзі, як бацьку абшчаперыла рукамі.*

АДГАДЗІ'ЦЬ зак. Аддзякаваць. *Пазыч грошай, я табе тóжэ чым-нібўдзь адгаджу.*

АДНО'РУЧАК м. Адно верацяно з напрудзенымі на яго ніткамі.

АНІГА'ДКІ прысл. Хоць бы што. *Атвэзла мацы дзіця і анігадкі сабё.*

¹ В. А. Купрэнка. Дыялектныя назвы адзення ў брагінскіх гаворках. У зб.: Беларуская мова і мовазнаўства. Мн., 1973.

АСКРАКІ' *мн. метаф.* 1. Соплі. *Вутры дзіцяці аскракі.* 2. Аскрак *м.* Худы, малы чалавек. *Не мушчына, а аскра́к.*

АТЛО'Г *м.* Адліга. *Прыехалі ў Цюмень, а там атлог быў.*

АШАЛАПЕ'ЦЬ *зак.* Страціць здольнасць рэагаваць. *Як вўйшла з ахто́буса, то ашалапела і не зна́ю, у які бок на́да і́ці.*

БАРШЧЭ'Й *прысл.* Хутчэй. *Баршчэй хадзі сюды!*

БЛІЗІ'Р *м.* У выразе для блізіру — для прыліку, для людскога вока. *Схадзіла на поле для блізіру і дадому.*

ВА'ЛАШЫЦЬ *незак.* Кастрыраваць, пакладаць.

ВАРСА'ЦЬ *незак.* 1. Торкаць, поркаць у што-небудзь. *Не варсай палкаю ў агонь.* 2. перан. Шкодзіць каму-небудзь, прыдзірацца. *Варсае свайго сусе́да, не за то́е, дак за ё́тае.*

ВАХКАВА'ТЫ *прым.* Сыраваты. *Пла́цце шчэ не вўсахла, шчэ вахкаватае.*

ВО'ЛЯ *ж.* Валлё, валляк (у жывёл і чалавека).

ВУ'КІДАЦЬ *зак. перан.* Выгадаваць, выкачаць (кабана). *Вукідалі каба́нчыка на два цэ́нцеры.*

ВУ'ШЫШКАЦЬ *зак.* Патраціць да капейкі. *Усе грóшы вушышкаў пакўль дадо́му даё́хай.*

ВЯРНЯ'КАЦЬ *незак.* Гаварыць абы-што, неўпапад. *Чаго ты там вярнякаеш?*

ГА'ЛА *н.* Голае балотнае месца сярод лесу. *Паёхалі ў гала сена убіраць.*

ГАЛАМО'ЎЗА *м. і ж.* Напаўраздзеты чалавек. *Не хадзі галамоўзай, а то прастўдзісься.*

ГАЛАМО'ЎЗЫ *прым.* Напаўраздзеты. *Чаго ты галамоўзая ходзіш, холадна.*

ГАМА'РНЯ *ж. метаф.* Шумнае зборышча людзей. *Сабралася гамарня дай крычыць.*

ГАРА'ЗНА *прысл.* Добра, шчасліва. *Як бог дасць гаразна, то прые́дам на Нову́й год.*

ГЛЕ'УКІ *прым.* Ацеслівы, нявыпечаны (пра хлеб). *Хлеб які́ся глёўкі, прыкле́йваеца ў ро́ці.*

ГНІ'ЛКА *ж.* Дробная грушка-гнілушка.

ГУЖА'ВЕЦЬ *незак.* Рабіцца чэрствым, цвёрдым. *Вярэ́нікі параварыла, дак яны пагужавелі.*

ДАЛО'УКА *ж.* Падлога. *Не садзі на далойку дзіця, а то холадна.*

ДАЎЖЭ'Ж прысл. А як жа. *Дайжэж, прыду.*

ДЖА'НЫ прым. Далікатны; які патрабуе беражлівых адносін. *Не бяры кўхлік, а то ён джаны, шчэ разаб'еш. Такая джаная дзевачка, аж свёціцца ўся.*

ДЗЯ'ДНА ж. Жонка дзядзькі. *Схадзі к дзядні хлеба пазыч.*

ДО'ХЛІЦА м. і ж. пагардл. Чалавек, які дрэнна есць. *Паганы чалавек, худы — вот ідохліца.*

ЖА'ГАЎКА ж. экспр. Баявая, вострая на язык дзяўчына. *У Насьці не дзейка, а жагаўка, як агонь.*

ЖА'ЛЕЦЬ незак. Рыжэць, падпякацца (ад моцна нагрэтай сцяны грубка, печы). *Ад гарчай грубка посцілка будзе жалець, адсунь!*

ЖЫ'ЖКА ж. Агонь. Нічога ёй не кажы, як жыжка. *Загарэлася, як жыжка, сварыцца.*

ЗАВА'РАМ прысл. За адзін раз, разам. *Заварам вуніў дзве кварталы малака.*

ЗАВІ'ЦА ж. Сястра мужа. *Прыехала ў госьці завіца.*

ЗАГАЙДА' ж. экспр. Баявая дзяўчына. *Прыбегла ўжэ загайда тая.*

ЗАЗІ'МКАВАТЫ прым. Які баіцца холаду. *Зазімкаваты хлопец.*

ЗАКАПУ'ЛІЦЬ зак. Пакрыўдзіцца, надзьмуцца. *Ужэ закапуліла губы і есьці не йдзе.*

ЗА'КЛА н. Закутак у хляве для малых свінней, сучачкі.

ЗАКЛЯ'КНУЦЬ зак. Анямець, здранцвець, страціць адчувальнасць. *Эта ж спіна ўжэ заклала, а шчэ багата асталося лёну браць.*

ЗАПРАСО'РЫЦЬ зак. Запраторыць. *От запрасорыла нож і не знаю, дзе найці.*

ЗАЎПІРАВА'ЦЬ зак. Закапрызіць, заўпарціцца. *Унучак як не зайпірэ, то так харапэ пад'есьць.*

ЗБАЖАВО'ЛЕЦЬ зак. Зрабіць што-небудзь недазволенае; пасавольнічаць. *Шчо ты, збажаволей? Столькі піць!*

ЗГАЛАСІ'ЦЦА зак. Абяссілець, доўга плачучы, галосіць. *Згаласілася на сыночку.*

ЗЕ'РНЯТЫ мн. Гарбузовыя семкі. *Пашлю унучаняткам зернят.*

ЗЛЕ'ЦІЦЦА зак. Слаба нагрэцца, падагрэцца. *Вадзічка ўжэ злецілася, можна цяля пайць.*

КАПО'Т м. Сукенка. *Такій красівуй капот пашыла.*

КАРАЛЕК м. Галёнка. *Купі каралька на студзень.*

КАШЫ'ЦА ж. Малочны суп (звычайна пшонны).
Кожны дзень кашыца, ужэ надаела.

КВАСО'УКА ж. Крупяны суп, звараны на сыроватцы і забелены малаком. *Хадзі я квасоўкі ўваллю, такая смачная.*

КЕ'УЛЕЦЬ зак. Ледзь жыць, чуць дыхаць (пра слабага чалавека). *Ён ужэ чуць кеўлее.*

КІТА'ЙКА ж. Вузкая палоска матэрыі ў выглядзе стужкі для падвязвання або завязвання. *Зайжэ кітайкай косы.*

КЛЕ'МША м. і ж. Той, хто крывіць абутак. *Як ты ходзіш, клемша.*

КЛЫ'ПША ж. Жанчына з крывымі нагамі. *Клыпшата я нягóдная, растроіла мяне!*

КРАПІ'ЦЬ незак. Латаць, цыраваць. *Сядзь і крапі штаны.*

КРЫВО'ТЛІВУЙ прым. Зайздросны. *То ж такая ўжэ крывотлівая, не дай госпадзі.*

КРЫШАНІ' мн. Бульбяны суп. *Наварыла крышанёў і здорам затайка.*

КУЕ'УЦІЦА незак. Праводзіць дарма час, нічога не робячы. *Што ты там куёўцісся, пашлі скарэй.*

КУ'КЛА ж. Самадзельная соска для дзіцяці. *Калісь дзецям куклы жавалі.*

КУЛІ'ДКА ж. Баханка. *Прынёсла з лайкі тры кулідкі хлеба.*

КУ'ХЛІК м. Фарфоравы кубак. *Налі у кухлік малака.*

КУ'ШТАЦЬ незак. Стукаць яйцо аб зубы, правяраючы, ці моцнае яно.

ЛЯШЧА'ЦЬ незак. Ляскатаць. *Аж у вушах ляшчыць ад тваіх гаворак.*

МАНЯ'К м. Дурак. *Куды ты пашоў, маняк? Маняк якійся, нічога не панімае.*

МАСЬЦЬ ж. Вакса, мазь для абутку. *Ужэ масьці на чобаты няма.*

МНІ'ХІ гл. трыхі.

МЯРЭ'ШЧЫЦА незак. Здавацца, уяўляцца. *Ішла цёмначы і мне шчось мярэшчылась уваачу.*

НАБУ'БНЕЦЬ зак. Набухнуць. *Намачыла квасулю, то яна занадч набубнела.*

НАДАЛІЗО'НЫЙ прым. Надакучлівы, назойлівы. *Такі надалізонаў, што не дай бог. Болей падражняе.*

НАНЕ'Т присл. Зусім. Звяліся ягады нанет.

НАРЫВА'ЦЦА *незак.* Хацець абавязкова зрабіць што-небудзь. *Унучак ходзіць па хаці іграе, но всераўно нарываецца правёрыць, што в гармоні в серэдзіні.*

НАРЫ'ЦЦЦА *незак.* Наважвацца зрабіць што-небудзь. *Нарыцілася ужэ сварыцца.*

НАЎМАНКІ' *присл.* Наўгад, прыблізна. *Пагана ўжэ бачу, то вушываю наўманкі.*

НЕСТЫКА'ЦЦА *незак.* Не быць, рэдка паяўляцца. *От, дзіцятка цэлы дзень дома нестыкаецца.*

НО'СЦЫКАМ *присл.* Наском нагі. *Нельга біць носцыкам коціка.*

ПАД'ЯЛДЫ'КУВАЦЬ *незак.* Паддакваць, падштурхоўваць словамі зрабіць што-небудзь. *А ты там сядзі, не пад'ялдыкуй.*

ПАНЯВЯРА'ЦЦА *незак.* Перабівацца, не мець чаго-небудзь у дастатку. *Цэлую зімачку без малака панявараліся.*

ПАПО'РАЦЦА *зак.* Скончыць работу каля печы, дгледзець свойскую жывёлу. *Ты ўжэ напоралась, хадзем на работу.*

ПАРАЖЭ'ЛЬЛЯ *ж.* Парадзіха. *Трэба схадзіць да паражэллі у вадведкі.*

ПАРЭ'КУЛІ *мн.* Від камбінаванага ўзору пры тканні. *Уціранік вуткан у парэкулі.*

ПАСТО'ПАК *м.* Зношаны, стаптаны лапаць, атопак. *Вукінь таго пастопка на двор. Ужэ зваляўся.*

ПАТРЭ'ПКІ *мн.* Дробнае валакно, якое аддзяляецца пры трапанні льну. *Багата патрэпак вуйшла.*

ПАЧЫ'НАК *м.* Верацяно, на якое зматваюць некалькі адноручкаў.

ПЕРАШЧУ'КНУЦЬ *зак.* Перастаць ісці (пра дождж). *Ужэ дожджч перашчук, можнай йці.*

ПЕ'ЧЫВА *н.* Адна выпечка (хлеба). *Спёкла печыва хлеба, кулідачак на шэсць.*

ПЛА'ХА *ж.* Элемент узору на тканіне ў форме прамавугольніка. *Віленка тчэцца плахамі.*

ПЛЕ'СЦІ КАШАЛІ'. Гаварыць няпраўду, што папала.

ПЛУГА'НІЦЦА *незак.* Плесціся, ісці стаміўшыся.

Куды ты нанач плуганісься.

ПЛЮ'ШНІК *м.* Аер. Хадзем плюшніку нарвом.

ПО'ИГРАНАК *м.* Непаседлівае дзіця. *Алёнка такій пойгранак, што вудзяржаць няльзя.*

ПРАНЦАВА'ТЫ прим. Паганы, непаслухмяны. *От пранцаваты, не паслухай матку.*

ПРЫВЕ'СЫЦІ зак. Нарадзіць. *Яна ж у дзейках пры-
вяла дзіця.*

ПРЫМЯНІ'ЦЦА зак. Праведаць цану, па якой мож-
на потым перапрадаць што-небудзь. *Насілі па талкушцы
платкі, дак я не прымянілася, якая цана іх, а цяпер не
знаю, пасколько прадаваць.*

ПРЭ'НДАВАЦЬ незак. Шанаваць, паважаць. *Яна яго
ня прэндуе.*

ПРЫЯ'ЦЬ незак. Спрыяць, садзейнічаць. *Яна мне
скрозь прыяе.*

ПУХА' ж. Ніжняя частка ў яйцы. *Бі ў пуху.*

РАДНО' н. Саматканае пакрывала. *Калісь адны етыя
ра́дны булі. Імі укута́ліся.*

РАЗВЯРНЯ'КАЦЦА зак. пагардл. Пачаць вярнякаць,
многа вярнякаць.

РАЗБ'Я'ШЧЫЦЬ зак. Расчыніць (дзверы, акно). *Ку-
да ты дзверы разьяшчыла.*

РА'СНЫ прим. Ураджайны. *Такія ж вішні ў етым
годзі расныя.*

РУ'МНУЦЬ зак. Нечакана з'явіцца. *У нядзелю госьці
румнулі у хату.*

РБ'ХЦІК прысл. Абсалютна аднолькавы, вельмі па-
добны на каго-небудзь. *То ж вўрадзілася, рыхцік бацька.*

РЭ'ПЕХАМ прысл. У вялікай колькасці, кучаю. *Бу-
капаю каліва, а пад ім рэпехам картопляў.*

СВОЙ м. Трубка палатна, сувой. *П'яць сваяў наткала.*

СЕ'ПАЦЬ незак. Тузаць, пацягваць за што-небудзь.
Не сепай каня за вожкі, а то пабяжыць.

СКА'ЛКА ж. Тлушчавая кропля ў страве. *Адны скал-
кі плаваюць у баршчу, такій сытый.*

СКРУЦІ'ЦЦА зак. метаф. Збіцца з правільнай дарогі.
Скруціўся чалавек пад старасць.

СНО'УДАЦЦА незак. Хадзіць без дзела. *Сноўдаецца
па хаці, а рабіць не хоча.*

СОН м. Круг ад сланечніку. *Скруці на гародзі сону.*

СТРАМІ'ЦЦА незак. Пападаць у сарамлівае стано-
вішча. *Чаго йці туды? Ня йдзі страміцца.*

СУСО'ЛКА ж. Лядзяш. Наеўся сусолак, дак і хір-
каяш.

СУ'ТАЧКІ мн. Тое, што і закла. *Зрабі сутачкі ля ма-
ленькага парасяткі.*

СУХАПА'РНИКІ *мн.* Смажана бульба, нарэзаная скрылькамі.

СЫРАКВА'ША *ж.* Кіслае малако. *Вуні, донька, сыраквашы.*

СЫ'ТЫ *прым.* Тлусты. *Сыты кабан, пудоў на восем сала будзе.*

ТА'ЙКА *ж.* Зварот да сяброўкі. *Мая ж ты тайка, ёта ж такія няпрыятнасць палучылася.*

ТАЎКУ'ШЧЫ *прым.* Вельмі рухавы, які не сядзіць на месцы. *Такое ж таўкушае дзіцятка вурадзілася, шчо ні мінутачкі не пасядзіць.*

ТРАМЦЕ'ЦЬ *незак.* Калаціцца, дрыжаць ад жадання. *Аж трамціць у кіно.*

ТРУІ'ЗНА *ж.* Вельмі дрэнны чалавек. *Ёта ж не чалавек, а труізна якаясь.*

ТРЫ'ХІ ДА МНІ'ХІ. Пра дарэмную трату часу. *Трыхі да мніхі, дай дзень прайшоў.*

УБУ'ЦЕЦЬ *зак.* Паразумнець, пасталець. *Можа ён параменіцца, як трохі ўбуцяе.*

УВАБГА'ЦЬ *зак.* Шчыльна ўлажыць, уціснуць. *Усе у чамайдан увабгала.*

УЗАВЕ'ТАЧКУ *присл.* У тую ж мінуту, адразу. *Папрасіла і яна узаветачку паслухалась.*

УПАДРА'Д *присл.* Запар. *Гулялі чатыры дні ўпадрад.*

УПЛІ'СКАЦЦА *зак. метаф.* Моцна закахацца. *Мая ж донька так упліскалася у яго.*

УПО'РАЦЦА *зак.* Тое, што і папорацца.

УПРЫ'НЬДЗІЦЦА *зак.* Закапрызіць, заўпарціцца. *Упрыньдзіўся, нямдэ далей, хоць ты галасі.*

УХАБАТАВА'ЦЦА *зак.* Супакоіцца. *О'т жа дзеткі! Ніяк не ўхабатуюцца. Ніяк іх спаць не аблажыць.*

УХАДО'КАЦЬ *зак зневаж. і метаф.* 1. Зрасходаваць, патраціць. *Пашла ў лаўку і ўсе грошы ухадокала.* 2. Разбіць што-небудзь. *Такую красівую тарэлку ухадокала.*

УЦІРА'НІК *м.* Ручнік. *Вутрыся ўціранікам.*

ХІБЕ'ТНІЦА *ж.* Жанчына, якая ўсё вельмі добра ўмее рабіць. *Тож узяў сабе жонку, такая хібетніца!*

ХІ'МЕРАДЫ *мн.* У выразе устанавіваць хімерыды — рабіць усё на свой лад, камандаваць па-свойму. *Ты мне тут свае хімерыды не ўстанавілуй.*

ХІ'РКАЦЬ *незак.* Кашляць з хрыпамі. *Цэлу ноч хіркай, як стары дзед.*

ЧАРАП'Я'НКА ж. Қавалак ад разбітай ці паламанай рэчы, чарапок.

ШАВЯЛЯ'ВУЙ прым. Які не выгаворвае ясна нека-
торых гукаў. *Ета ж прыехаў той шавялявуй чалавек з
горада. Не пайду за этага шавялявага замуж ні за шчо.
Ета ж такое няшчасце дзіця шавялявае.*

ШАЛУПА'ІКІ мн. Лупіны. *Шалупайкі кабаньчык
зьвесьць ці каройка.*

ШЧЫРЫ'ЦЬ зак. Спісаць густа, пачыркаць. *Унучак
шчырыў дзверы карандашом.*

ЛЕКСІКА ГАВОРКІ ВЁСКІ ЗІМОВАЯ БУДА МАЗЫРСКАГА РАЁНА

Вёска Зімовая Буда знаходзіцца на адлегласці 75 кіламетраў ад г. Мазыра. Паводле паданняў, узнікла яна ў канцы XIX ст. Спачатку гэта было пасяленне рабочых, якія абслугоўвалі смалакурню. Жылі яны першапачаткова ў часовых бараках, якія па-мясцовому называліся *бўдамі*. Адсюль і назва вёскі. Першымі пасяленцамі былі выхадцы з навакольных сёл. За кошт перасяленцаў з бліжэйшага наваколля расла вёска і потым. Зараз у вёсцы 95 двароў. Ёсць пачатковая школа, магазін, клуб, бібліятэка.

БА'БКА *ж.* Падбязозавік. *Пуднелá ў лесе ўсего тры ба́бкі.*

БАРКА'НЬ *м.* Плот з тоўстых бяревенняў. *Корова пераплы́гнула баркань.*

БОЛО'НЬЕ *н.* Балота. *Мужчыны заўтрэ поедуць на болонье.*

БРЫЛЬ *м.* Выступ на каптуры ў печы, на які кладуць запалкі. *Дай сюда спі́чкі, я покладу іх на брыль.*

БУ'БА *ж.* Гарбузовыя семкі. *Па́по, папо, дай мне бубу.*

ВЕРЧ *м.* Пучок скручанай лазы, якім шаруюць падлогу. *Подлогу трэ́бо пошороваць верчо́м.*

ВІТУХА' *ж.* Пустазелле, бярозка. *Мой лён вітуха з'ела.*

ВУЖА'ЧКА *ж.* Ядавіты або неўжывальны грыб. *На дворэ́ коло сцены́ столькі вужачок наросло.*

ГЕДЗ *м.* Авадзень. *Гедзы не даюць пасціць короў.*

ГІ'ЧКА *ж.* Канец завязанага мяшка. *Ты, Га́лько, беры́се за гічку.*

ГЛЁХ *м.* Збудаванне ў зямлі для захавання бульбы. *Наш глёх ужэ засыпаны картопляю.*

ГЛІ'НА ж. Мел, якім беляць хату. *Ето ж ні гліна, а абў-што.*

ГОЛУ'ЗІНА ж. Вялікі дубовы прут, дубец. *Як пойдзеш гуляць, то получиш голузіны.*

ГОЛУ'ШКА ж. Клёцка. *Зарэ постаў у печ голушкі.*

ГРЭ'БКІ мн. Прылада да касы для збірання падрэзанных пры кашэнні сцяблоў. *Мужчыны, надзеньце на косы грэбкі!*

ГРЭДА' ж. Высокае месца на лузе. *Му ужэ згрэблі сено на усей грэдзё.*

ГУЛЯ'ЦЬ незак. Танцаваць. *Ена лўчэй за ўсіх гуляе.*

ДЗЕРУНЫ' мн. Бульбяныя бліны. *Дзеруны стушы ў пёчы.*

ДЗЯ'ЖКА ж. Палоска з лазовай кары, з якой плятуць лапці. *Манё, подай сюда дзяжкі.*

Е'РА ж. Аер. *Накосі ёры.*

ЖОМЕ'РА ж. Страва з цёртай бульбы з малаком. *А му жомеру вулілі свіньям.*

ЗАВО'РКІ мн. Вароты. *Ніно, зачыні заворкі.*

ЗАГОЛУ'НІЦА зак. экспр. Задумацца. *Ой, тут стоўчы з вамі заголуніласе.*

ЗАПОРВА'ЦЬ незак. экспр. Набыць, прыдбаць. *Я сёні запорва́ла ў лаўцы гвозды.*

КВАСО'УКА ж. Страва з яблычнага квасу і круп. *Галько, навары на обед квасойкі.*

КІ'БКІ мн. Страва з малака і крухмалу.

КЛЫ'ШЭЦЬ незак. Хадзіць спатыкаючыся. *Ідзі хопашэ і ні клышэй.*

КОБО'ТА ж. Лавушка на рыбу з лазы ў выглядзе конуса. *Прынесіце додому кобóту.*

КО'ВОРОТ ж. Прыстасаванне для катання на лёдзе па кругу, калаварот. *Я сёні одорваласе от коворота.*

КО'ДЛО н. Сваякі, якія жывуць у адной вёсцы. *Да што тут гаворыць — ена дзейка з добраго кодла.*

КОЗА' ¹ ж. Самагонны апарат. *Колé козы́ мо дзесець бóчок брагі стояло.*

КОЗА' ² ж. Прылада, якой вымяраюць плошчу, сажань. *Нема чым замéраць поле: коза ўчорэ зламаласе.*

КОЗА' ³ ж. Грыб махавік. *Сёні назбірала кошель коз.*

КОКО'Ш м. Хвошч. *Мой сёні накосіў воз кокóшу.*

КОЛОТУ'ША ж. Зацірка. *Обў-што да ні еда ета колотуша.*

КОЛЮ'ГА ж. Ямка з вадой. *Ох, екіе колюгі на дворэ.*

КОПУ'Л м. Прылада, пры дапамозе якой выдзеўбваюць ночвы, часла. *Грыша, занесі Сёніку копула.*

КОРО'БКА ж. Прылада для лоўлі ўюноў. *Папо, постаў над пелькою коробку.*

КОЎМА' ж. Патоўчаная бульба з салам. *Коўму будам есці з гуркамі.*

КУБРА'К м. Мужчынскі фрэнч. *Коля, надзень новаго кубрака.*

КУТА' ж. Магіла. *А што б тебе на куту вувезлі!*

ЛІ'ПОЎКА ж. Дзежка, выдзеўбаная з ліпы. *Валько, постаў на печ ліпоўку.*

ЛІТАЕ'ЖЛІВЫ прым. Пераборлівы ў ядзе. *Моя кова такая літаежлівая.*

ЛОЎКІ прым. Прыгожы. *Ох, екая лоўка невестка ў Колі!*

ЛУТ м. Кара з ліпы. *Грыша, надзеры луту і сплці коробку.*

ЛУ'ТКАВУЙ прым. Тлусты. *Ох, екіе ў тебе лутковае поросята!*

ЛЯЛЯ'К м. Бесклапотны, збалаваны чалавек. *Вох, ляляк нейкі, а ні чоловек.*

МАЙДА'Н м. Кавалак поля. *Добрэ тобе гаворыць — і там майдан засеяла і там.*

МАКОТО'ЎША ж. абразл. Галава. *Вот макатоўша дурная зварила!*

МАРШЧА'К м. Лапаць са скуры. *Сцепан, сплці маршчакі.*

МАЧ м. Вілы. *Новуй мач, а ўжэ зламаўся.*

МІ'ТА ж. Капец бульбы. *Прыкрыеш нанац міту со-
ломою.*

МОЛОХА'Й м. Хвароба ў авечак. *У етой овечкі мо-
лохай.*

МУ'РЗА ПОПО'ВА экспр. Неахайны чалавек. *Мурза
попова, ідзі обмуй шкуру.*

М'Я'ЛО н. метаф. Непаваротлівы чалавек. *Ён не чо-
ловек, а м'яло нейке.*

НА'ГЛЫ прым. Высокі. *Ох, дай наглы, як голіна.*

НІБО'ГА ж. Пляменніца. *Его ж нібажы токіе добрые.*

ОБЕЗВЕ'ЧЫЦЬ зак. Набіць каго-небудзь. *Я ж тебе
сёні абезвечу.*

ОБО'РА ж. Вялікае памяшканне для жывёлы. *Мань-
ко, зажэні цялята ў обору.*

ОНДО'РУЧКА ж. Верацяно з намотанымі на яго ніткамі. *Подай сюда ўсе ондоручкі.*

ПЕРЭБІ'РАНКА ж. Посцілка. *У мене ўсёго тры перэбіранкі.*

ПЕ'ТЛАХІ мн. экспр. Валасы. *Рашчасала б свае петлахі.*

ПОДБО'РЫ мн. Абцасы. *Я купіла тухлі на вусокіх подборах.*

ПОДУЗО'РНИК м. Узоры, вязаныя з нітак. *Засцелі на ложках подузорніка.*

ПОНІВЕРА'ЦЦА незак., экспр. Вярцецца. *Будзе тобе поніверацца!*

ПОСТА'ЎНЫ прым. Стройны. *Ён куда постаўнейшы за Колю.*

ПОТО'ПЦЫ мн. Страва з хлеба і малака. *Я хочу потопцоў.*

РУДЫ' прым. Рыжы. *Сёгонні і руды Хведар к нам прыдзе.*

РЭЗА'К м. Ручная піла. *Подай сюда рэзак.*

СА'ЧЫК м. Жаночае паўпаліто. *Вунь у лаўцы е сукно на сачыкі.*

СКЕ'ПКА ж. Лучыніна. *Скепкі лежаць у шыйцы.*

СМАЛЯ'Н м. Спалены арэх. *Не орэхі, а смалянныя адныя.*

СОЎЯ'К м. Грыб падасінавік. *Я паднела п'яць соўякоў.*

СПОРЫЖЭВА'ЦЬ зак. Паралізаваць. *А што б тобе і рукі і ногі спарыжэвало!*

СТА'ЙЛО н. Памост на дрэве для вулляў. *Вунь жэ стайло на дубі е.*

СЫРО'ВАДКА ж. Страва з сыроваткі і круп. *Нейка недобра сыровадка.*

ТОЎКУНЫ' мн. Патоўчаная бульба з салам. *Складзі тоўкуны ў сковороду.*

ХІБЕ'Т м. экспр. Розум. *У яго хібет не то, што твой.*

ХОЛОБУ'ДА ж. Нешта няскладнае, нязграбнае. *А божачка, не сукенка, а холобуда нейка!*

ЦЕЛЕ'Ш м. Адпілаваны кавалак дрэва. *Порубай ты етые целешы.*

ЦЕ'ЛЬБУХО н. экспр. Тоўсты чалавек. *Нейкі цельбухо, а не дзіця.*

ЦЮ'ЦЬКА ж. Хвост гарбуза. *На етом горбузе одломалася цюцька.*

ЧЫКІЛЬДА' ж. Чалавек з кривой нагой. Мамо, вунь чыкільда пашоў.

ЧЭ'САҚ м. Прылада для часання жэрдак. Прынесі мне сюда чэсакá.

ШЧУРЭНЯ' н. Праўнук. Во дзе баба, што і шчурэня-та мае!

ШЧЫҚ м. Вершаліна дрэва. Ена залезла ў самы шчык на дуб.

ШЫ'ЛЕГА ж. Від лазы. Наломі шылегі і сплеці кошалё.

НАРОДНАЯ ТЭРМІНАЛОГІЯ І НАМЕНКЛАТУРА

В. В. Шур

МАТЭРЫЯЛЫ ДА СЛОЎНІКА ЖЫВЁЛАГАДОЎЧАЙ ЛЕКСІКІ МАЗЫРШЧЫНЫ

Палессе — надзвычай своеасаблівая дыялектная зона ў сістэме ўсходнеславянскіх дыялектных моў. Тут, апрача вузкарэгіянальных асаблівасцей, а таксама асаблівасцей, агульных з суседнімі дыялектамі беларускай і ўкраінскай моў, адзначаюцца з'явы, якія характэрны для гаворак ноўгарадскай поўначы і цвярскага поўдня¹. Па некаторых жа архаічных лексічных асаблівасцях Палессе звязваецца з паўднёваславянскім дыялектным кантынуумам, а таксама з паасобнымі заходнеславянскімі гаворкамі².

Жывёлагадоўчая тэрміналогія Палесся складалася на працягу многіх стагоддзяў. Старажытныя славяне вельмі інтэнсіўна і здаўна займаліся гадоўляй свойскіх жывёл. Я. Ф. Карскі адзначаў, што галоўным заняткам славян было земляробства, але і жывёлагадоўля знаходзілася ў іх на значнай ступені развіцця — на большай, чым у суседдзяў славян — германцаў, якія займаліся больш паляваннем і войнамі³. На Палессі ж, як вядома, геаграфічныя ўмовы вымушалі насельніцтва звяртаць на жывёлагадоўлю асаблівую ўвагу.

Жывёлагадоўчая лексіка Мазыршчыны амаль не зафіксавана ў лінгвістычнай літаратуры. Праўда, некаторыя звесткі з семантыкі і геаграфіі асобных жывёлагадоўчых тэрмінаў падаюцца ў этнаграфічных даследаван-

¹ Ф. П. Филин. Некоторые проблемы диалектной лексикографии. «Известия АН СССР. Серия литературы и языка», т. XXV, 1, 1966, стар. 3.

² Н. И. Толстой. О лингвистическом изучении Полесья. У кн.: Полесье. М., 1968, стар. 9.

³ Е. Ф. Карский. Белорусы, т. 3. Очерки словесности белорусского племени. Народная поэзия. М., 1916, стар. 15.

нях К. Машынскага, Ч. Пяткевіча, М. Я. Грышבלата, а таксама ў лінгвістычных працах Я. Ф. Карскага, Я. Н. Драздовіча, С. М. Некрашэвіча, Ю. Ф. Мацкевіч, Ф. М. Янкоўскага, М. І. Талстога, А. Адзінца, І. Юрашкевіча і інш.⁴ Таму рэгістрацыя жывёлагадоўчай лексікі Мазыршчыны і ўсяго Палесся і складанне слоўніка гэтай галіны традыцыйных заняткаў палешукоў з'яўляецца патрэбнай і важнай справай.

Матэрыялы да слоўніка традыцыйнай жывёлагадоўлі Мазыршчыны ўключаюць больш двухсот слоў, запісаных пераважна ў Лельчыцкім, а таксама ў Петрыкаўскім, Жыткавіцкім, Мазырскім, Калінкавіцкім, Нараўлянскім, Ельскім раёнах Гомельскай вобласці і ў Столінскім раёне Брэсцкай вобласці. У артыкуле раскрываецца семантыка і геаграфія зарэгістраваных слоў у межах усходняга Палесся.

Прыняты наступныя скарачаныя абазначэнні назваў населеных пунктаў. Л е л ь ч ы ц к і р а ё н: Астр.— Астражанка, Буйн.— Буйнавічы, Гр.— Грабяні, Дубр.— Дуброва, Забр.— Заброддзе, Лельч.— Лельчыцы, Руч.— Ручное, С. Поле — Сініцкае Поле, С. Печы — Сярэднія Печы, Стад—Стадолічы, Чэм.—Чэмернае; П е т р ы к а ў с к і р а ё н: Брын.— Брынёў, Глін.— Глінка, Граб.— Грабаў, Дар.— Дарашэвічы, Дубр. П.—Дуброва, Капц.— Капцэвічы, Куч.—Кучкі, Ляск.— Ляскавічы, П. Гара — Паляжач Гара, Раб.— Рабка, Сял.— Сялюцічы, Цераб.— Церабень; Ж ы т к а в і ц к і р а ё н: Бял.— Бялёў, Перар.— Перароў, Рыб.— Рыбгас; М а з ы р с к і р а ё н: Асав.— Асавец, Бок.— Бокаў, Жах.— Жахавічы, Кам.— Каменка, Махн.— Махнавічы, Пруд.— Прудок, Турб.— Турбінка; К а л і н к а в і ц к і р а ё н: Гал.— Галлявічы, Пруд. К.— Прудок, Шал.—Шалыпы; Н а р а ў л ь я н с к і р а ё н: Верб.— Вербаўічы, Св.— Свяча; Е л ь

⁴ Падрабязную бібліяграфію прац аўтараў, якія займаліся вывучэннем гаворак Палесся, гл. у кн.: Полесье. Библиографические материалы по истории, географии, этнографии и экономическому состоянию Полесья (Северо-западный и юго-западный край вообще и губернии Минская, Гродненская, Волынская, Киевская и Могилевская в частности). СПб, 1883 (склала З. М. Пенкіна); Беларускае мовазнаўства. Бібліяграфічны ўказальнік (1825—1965). Мінск, 1967; Лексика Полесья. (Материалы для полесского диалектного словаря). М., 1968; Полесье. (Лингвистика, археология, топонимика). М., 1968; Лексіка Палесся ў прасторы і часе. Мінск, 1971.

скі раён: Вал.—Валаўск, Знам.—Знаменка, Кар.—Карма; Столінскі раён: Альгом.—Альгомель.

АБО'РА, *обора ж.* Хлеў, а таксама двор, плошча перад хлявом. (Капц., Брын., Ляск., П. Гара). *Вупусьць карову с хлева на абору, хай на сонцы пастайць* (Брын.).

АДРЫ'НА, *одрына ж.* Вялікі хлеў (Брын., П. Гара, Альгом.). *Карова ў адрыні рыкае, а вон удома не паказваецца* (Брын.).

АПО'ЕК, *опбэк, опбёк м.* Добра дагледжанае цяля трох-пяці тыдняў, выкармленае малаком (Капц., Буйн., Турб., Стад.). *У мене карова малочная, я й апойка кожны год зарэжу, м'ясо ў яго, ек кура́чэ* (Тур.).

АПО'Й, *опой м.* Прастудная хвароба ног у коней (Капц., Стад., Брын., П. Гара, Сял.). *Орай багата конём, а потым дай холоднае воды, да й захворэў конік опоем, а екі шчыры буў до работы* (П. Гара).

АТКІ'НУЦЬ, *откінуць зак.* Аддзяліць ад маці, змясціць у іншае памяшканне (пра маладых жывёлін) (Стад., Бок., Кам.). *Трэба аткінуць бучка ат карову* (Бок.).

АУЧА'РНИК, *оўчарнік м.* Аўчарня, хлеў для авечак (Альгом., С. Поле, Буйн., Стад.). *У оўчарніку цёпер цёпло, накрылі вішбм* (С. Поле).

АЦСАДЗІ'ЦЬ *зак.* Тое, што і аткінуць. *Сегоні ацсэдзіла цэля ат карову* (Капц.).

АЦЮ! *выкл.* Выгук, якім адганяюць свінней (Стад., Буйн., Капц.). *Ацю! Куды ты лезеш, рабая!* (Стад.).

БАРАЗЁННЫ, *борозённы прым.* Вол, конь, прывучаны хадзіць ва ўпражцы з правага боку (Стад., Буйн., Капц., Брын., Бок., Сял.). *Добры борозённы вол, столькі на воз не наложыш то цягне* (Стад.).

БЕ'ГАЦЬ *незак.* Паляваць (пра карову) (Стад., Буйн., Ляск., Капц., Астр.). *Ужэ трэйці раз карова бегае, беда, мо́жэ ялоўкою зной остацца* (Ляск.).

БЕЛЬМА'ТЫ *прым.* Хворы ці сляпы на вока (Стад., Пруд.). *Корова на однэ воко не бачыць, мабуць, бельмата* (Стад.).

БІ'ЦА *незак.* Паляваць (пра кабылу) (Пруд., Капц.). *Кабула да жарабцоў зной б'ецца* (Капц.).

БО'ЙКІ *прым.* Бадлівы. *Купіла карову, а яна такая бойкая, што ўсіх кароў таўчэ* (Капц.).

БОУКУ'Н *м.* 1. Вол, якога запрагаюць у ярмо-адзіночку (Стад., Буйн., С. Поле, Чэм.). *Возьмі бойкунá за-*

прэжы, да поедом по дрóва. (Стад.). 2. *Хамут (ярэмец) на аднаго вала (Буйн., Перар.). Овады напеклі, і рабуў боўкунá, ек бачыш, поломаў* (Буйн.). 3. *Від каромысла, прыстасаванага насіць вёдры на адным плячы (Асав.).* 4. *Няпоўнасю спакладаны бык (Стад.).* 5. *перан. Мужчына, якія доўга жыве адзінцом, не жэніцца (Стад., Вал.). Хведорын Іван боўкуно́м помрэ, бо ўжэ й сорок год скоро, а вон одзін туляецца по вуліцы й не жэніцца (Стад.).*

БОЧ! *выкл. Выгук, якім адганяюць жывёлу. Боч! Куды ты лезеш, гнеды!* (Стад.).

БУГАЁВА'ТЫ *прым. Пра жывёліну, якая норавамі, формай тулава і галавы падобная да бугая. У Ганны не́ка бугаёвата целіца, усё одна ходзіць, на другіх целіц скачэ* (Стад.).

БУГА'Й *м. 1. Племянны бык (Стад., Буйн., Капц., Брын., Гал., Гр., Чэм., Астр.). У саўхоз некага новага бугай прывёзьлі, мабыць, племяннога, хочучь нову пароду завясьці (Гал.). 2. перан. Дужы, але гультаяваты чалавек (Стад., Буйн., Забр., С. Поле). Такі бугай, ён за трох можа зробіць, а ўсе ленуецца, толькі ў карты гуляе (С. Поле).*

БУК, бык, бік *м. 1. Бык (племянны самец) (Капц., Сял., С. Печы). Карову зноў да бука вадзілі (Капц.). 2. Нерабочы вол (Стад., Гр., Забр.). У колхозі цеперэка налехчáлі букой, на м'ясо дзержацьмуць (Стад.). 3. Дрэнна аб'езджаны вол (Вал., Буйн., С. Поле). Цепер добра, з армей прыдзе да на трахтар садзяць, а як я прышоў, то хоць бу волы далі, дзе там, на букі посадзілі (Вал.).*

БУЛА'НЫ *прым. Цёмна-карычневай масці (пра каня). У нас больш буланья коні булі* (Стад.).

ВАЛО'ВІК, *волóвік* *м. Пастух, які пасе валоў (Дубр. П., Стад., Буйн., С. Поле, Ляск., Дар.). Валóвікам ляхчэй трохі рабіць, чым цялят пасьціць — не так бегаюць — зьвесно, рахмана худо́ба (Дубр. П.).*

ВАЛО'ЎНІК, *волóўнік* *м. Хлеў для валоў (Стад., Буйн., С. Поле, Сял., Махн.). Немцы ў вайну людзей у валоўнік загналі і спалілі (Сял.).*

ВЕ'НГЕР *м. Канавал (Глін, Куч., Сял.). Венгеры прыходзілі з Аўстрэі і лехчáлі скаціну (Куч.).*

ВІХОРА'ШВАЦЬ *незак. Спакладаць. Біла тут жонка, поросят віхорашвала, як бачыш (Св.).*

ВІШ *м. тільки адз.* Зазімавала трава другога ўкосу (Стад., Буйн., Забр., Кар.). *Весна пагана нека ўдалася, трэба вішом худобу корміць, бо сено ўсе потравілі* (Стад.).

ВОБ'ЕДЗІ *толькоі мн.* Аб'едкі сена (Стад., Буйн., Забр., Капц., Св.). *Ідзі воб'едзі вукінь з ясэль* (Стад.).

ВОСКОВІ'К *м.* Мяшочак у выглядзе конуса, у якім адціскаюць сыр. (Стад., Буйн., Лельч., Забр.). *Трэба ў восковік сыру положиць да отціснуць пуд каменём* (Стад.).

ВУ'ГОН, вігон, віган *м.* Выган (Стад., Буйн., Св., С. Поле, Капц.). *На веснё на вігоні худоба одна одну готова сколоць — рэве да копае, аж страшно* (Св.).

ВУ'ЛІВОК, вілівак, вілівок *м.* Яйка з вельмі слабай шкарлупой (Капц., Кар., Стад., Буйн.). *Нека кура хвора, бо вуліўкі несе* (Стад.).

ВУ'М'Е, ім'е, вьм'е *н.* Вымя (Стад., Жах., Капц., Кар., Вал.). *Вум'е таке цьвортэ, што не подоіш* (Жах.).

ВУ'ПУСТОК, віпустак, віпусток *м.* Цяля, жарабя ад году да двух гадоў (Жах., Буйн., Стад., Капц., Бок., Верб., С. Печы). *Выпусткі не дай госпадзі як пасьціць, яны ж нічога не разьбіраюцца, бегаюць куды папало* (Жах.).

ВУ'СЬЦЕБНУЦЬ, вісьцебнуць, вісьцебнуць *зак.* Выпрагчы з ярма (Стад., Буйн., Гр., Забр.). *Возьмі бойкунá вусьцебні, а то за дзень шыю змуліў* (Стад.).

ВУ'ТВА *ж.* Качка. *Вўтву цепер багата на болоці* (Альгом.).

ВУ'ШКІ, вішкі, вішкі *толькоі мн.* Вышкі ў хляве, адрыне, гумне (Стад., Буйн., Бок., Капц., Сял., Кар., Забр.). *Му летом на вушках спімó, там сена багата* (Стад.).

ГАЙДА'Ш *м.* Пастух, якога наймаў купец для прагону жывёлы да пункта назначэння (Стад., Буйн.). *Раней гайдашы букой займалі і ў Петрыкоў гналі, а потóm іх у Варшаву ці ў Мінск отпраўлялі* (Стад.).

ГАЙНЯ' *ж.* 1. Сабачае або воўчае зборышча. *Зноў за етай сучкай гайня бегае* (Капц.). 2. перан. асудж. Непрыстойная кампанія маладых людзей (Капц.).

ГАЛАГУ'Т *м.* 1. Вялікі галасісты певень. *Некіх галагутаў кура прывела, крычаць на чом сьвет стаіць* (Капц.). 2. перан. Крыклівы чалавек. *Не суседка ў мене, а галагут, крычыць — не разберэш што* (Капц.).

ГАУЯ'ДА, гоўяда *ж.* Агульная назва буйной рагатай живёлы (Бял., Куч., Сял., Граб.). *Сенёў мала людзі на-
рабілі, вот і вуйшла худая гаўяда на вёсну* (Бял.).

ГЕДЗАВА'ЦЬ, гедзоваць *незак.* Гізаваць (Стад., Буйн., С. Поле, Бок.). *Зноў сегоні тавар гедзоваць будзе,
вельмі сьлепакі нападаюць* (Стад.).

ГО'УЕ *н.* Тое, што і гаўяда. *Ужэ завасянёла й на па-
савішчы, гоўе не хочэ зусім пасьціцца* (Граб.).

ГУК *м.* Кныр. *На той вуліцы, шчо до Забрóдзья ідзе,
кажуць гук, а мі кныр кажом* (Кар.).

ГУ'КАЦЦА *незак.* Паляваць (толькі пра свінней) (Стад., Буйн., Граб., Капц.). *Трэба сьвіню до кныра
гнаць, бо гукаецца* (Стад.).

ГУРТ *м.* Статак розных свойскіх живёл, дзе па коль-
касці пераважаюць авечкі (Стад., Буйн.). *На хуторах
даўно жылі, так худобу ў гурці пасьцілі: і овечкі, і ко-
ровы, і цялята* (Стад.).

ДВОР *м.* Адгароджаны адкрыты ўчастак сядзібы
(звычайна за хатай), дзе ўдзень адпачывае живёла
(Стад., Буйн., Забр.). *На дворэ свінья зрылі, што й прой-
ці неможна* (Стад.).

ДЗЮ-ДЗЮ-ДЗЮ! *выкл.* Падзыўныя выгукі да свін-
ней, часцей парасят (Капц., Сял., Граб.).

ДЗЮ'ДЗІК *м.* Парася (пераважна ў дзіцячых размо-
вах). *Коля, ідзі дзюдзікаў прыжэні, будзем малачком іх
карміць* (Капц.).

ДО'ИЛА *н.* Вымя (Капц., Сял., Брын.). *Бач, як добра
напас, аж дойлы ў карой параспірало* (Капц.).

ДРАБІ'НЫ толькі *мн.* Прыстасаванне ў выглядзе
лесвіцы, за якое кладуць сена живёле. *Трэба вёчкам сена
за драбіны палажыць* (Бок.).

ДРАТАВА'ЦЬ, дтороваць *незак.* Зацягваць у кон-
чык лыча свінні дроцік, каб не рыла (Стад., Буйн.,
Капц., С. Поле). *Му раней навек сьвіней дторовалі, двор
хорошы буў* (Стад.).

ДРОВІ'ЦА *ж.* Першацёлка. *Дровіцу воўк порвай на
пашы, дорэзваць не даюць* (Ляск.).

ДРО'УКА *ж.* Тое, што і дровіца (Чэм., Стад., Гр.).
*Знацца моя целіца побэгала, оцеліла цяля, дае молочко—
от тогды вона дроўка* (Чэм.).

ЖАРАБІ'ЦА, жэрэбіца *ж.* Маладая кабыла (Дар.,
Брын., П. Гара). *З этае жарабіцы кабула разробіцца,
бач, екіе ў ёе персьці, а стройна ека* (Брын.).

ЖВА'КА ж. *только адз.* Жвачка. *Нешта зб'ела мая карова, ба жваку не жуе* (Пруд.).

ЖУ'ЙКА ж. *только адз.* Тое, што і жвака. *Мабуць, кнігі ў корову забіліса, бо жуйки не жуе* (Стад.).

ЖУЯ'КА ж. *только адз.* Тое, што і жвака. *Карова жуяку жуе* (Жах.).

ЖЭ'РЭБ м. Малады жарабец. *Ну й слаўны цэй калгасны жэрэб* (Св.).

ЗАВАЦКІ', завоцкі *прим.* Завезены з іншых краёў і мясцін (пра свойскіх жывёл) (Стад., Буйн., Капц., Бок., Сял.). *У завоцкой сьвіні лыч короткі, а ў простое — на метру стрычыць* (Буйн.).

ЗАВО'ДЛІВЫ *прим.* Задзірысты, бойкі. *У нашай чарадзе дзве заводлівыя каровы* (Жах.).

ЗАВОРА'ЧВАЦЬ *незак.* Своеасаблівым спосабам спакладаць быкоў, бараноў (Стад., Буйн., Гр.). *Бучкоў раней заворачвалі* (Стад.).

ЗА'ЕДЗЬ, з'ядзь ж. *только адз.* Розныя насякомыя (авадні, мухі, камары, мошкі), якія кусаюць жывёлу (Стад., Буйн., Лельч., Капц.). *Што ўжэ заядзі цяпер багата, як та худоба трывае!* (Капц.).

ЗАЗІ'МКАВАТЫ *прим.* Пераборлівы ў ядзе. *Летам зазімкаватая карова шчэ нічога, а зімою, хай яе пералогі возьмуць, не есць і малака не дае* (Пруд. К.).

ЗАКІ'ДАНЫ *прим.* Недагледжаны (Стад., Жах., Буйн., Кар.). *Етэ парася таке закіданэ, што на ём сала ніколі не нагадуеш* (Жах.).

ЗАЛЬГО'ЎВАЦЬ *незак.* 1. Браць на повад (пра карову). *Зальгоўвай корову, до бугая поведомо* (Ляск.). 2. *перан.* Узяць каго-небудзь у рукі; падпарадкаваць. *Оў, ета молодзіца зальгоўвае хутко такіх* (Ляск.).

ЗАМЕША'НКА ж. Сечка, аблітая рэдкім цестам. *Карову замешанкай карміла, тай малако бачылі* (Бок.).

ЗАСЕ'К м. Адгараджаны вугал у хляве, куды кладуць сена жывёле. *Положы ў засек оберэмок сена, дак вона пуд ногі вукіне да ў гной утопчэ* (Стад.).

ЗВЕ'РГНУЦЬ *незак.* Скінуць, абарціраваць (пра жывёл). *Карова з'ела мула, да й целя звергла* (Пруд.).

ЗГОН м. Вялікі статак коней (Брын., П. Гара). *Вунь згон коней жэнуць на пашу* (П. Гара).

ЗДРАКАВА'ЦЬ, здроковаць *незак.* Гізаваць (Стад., Буйн., С. Поле, Капц., Бок., Ляск.). *У спасойку не дай божэ, як скот здрокуе* (С. Поле.).

ЗДУ'ХАВІНА, здуховіна *ж.* Верхня падраберная частка жывата (Стад., Буйн., Капц.). *Букі об'еліса й здуховіны пороспірало* (Стад.).

ҚАЛАТУ'ША, колотуша *ж.* толькі адз. 1. Прыгатаваная для свінней рэдкая страва. *Замешай калатушы да занесі свінням* (Бял.). 2. перан. Рэдкая гразь. *Хіба машына поедзе, така колотуша кругом* (Стад.).

ҚАЛЯ'ДНІК, коляднік *м.* 1. Выкармлены кабан, якога колюць на коляды (Стад., Буйн.). *Колядніка годуюм на сало* (Стад.). 2. Маладая жывёліна (парася, цяля), народжаная ў коляды. *Каляднічка купіла, на вёсню поцьвінак цімалы бегаў* (Лельч.). 3. жарт. Чалавек, які калядуе — ходзіць па вёсцы напярэдадні коляд. *Раней дзеці любілі каляднікамі хадзіць па сале, цяпер саромеюцца* (Жах.).

ҚАНАВА'Л, коновал *м.* 1. Чалавек, які пакладае жарабцоў, быкоў (Стад., Буйн., Капц., Рыб., Бок.). *Раней канавалы коней лехчалі* (Рыб.). 2. перан. асудж. Доктар, які дрэнна ведае сваю справу (Стад., Буйн., С. Поле, Капц., Бял.). *Еты канавал цябе як палечыць, то ў магілу скоро загоніць* (Капц.).

ҚАСА', коса *ж.* Падстраўнікавая залоза ў жывёліны (Стад., Буйн., С. Поле). *У яго кабана коса заболена, відно было, ек розбералі* (Стад.).

ҚАЦІ'ЦЦА, коціцца *незак.* Прыводзіць малых (пра авечак, кошак) (Буйн., Стад., Капц., Бок., Сял.). *Ек авечка окціцца, то тебе егна отдам, нам воны ўжэ надоелі* (Стад.).

ҚАША'РА, кошара *ж.* 1. Лёгкае збудаванне на пашы (звычайна з жэрдак), размешчанае на значнай адлегласці ад паселішча і прызначанае для адпачынку статку ў полудзень і ноччу (Стад., Буйн., С. Поле, Лельч., Капц.). *Ужэ обед скоро, трэба тавар у кошару заганыць* (Стад.). 2. Вялікі хлеў для авечак (С. Поле, Кар., Забр.). *Посьле войны овечу кошару вішом крылі* (С. Поле). 3. перан. Вялікая няўтульная хата. *От кошару зробіў, грубу не паставіў, то й холодно* (Стад.).

ҚЕ'УЛЯЦЬ *незак.* Есці без апетыту. *От поросся ўзяў паганэ, кеўляе, дай годзі* (Стад.).

ҚІЛУ'Н *м.* Рослы племянны баран. *Ек хорошы невулехчаны баран, то это кілун* (Буйн.).

ҚІРДЗЮ'К *м.* Хвароба языка ў авечак і буйной ра-

гатай живёлы (Стад., Буйн., Кар., Забр.). *На корову кірдзюк напай, бо нічого не можа зьесьці* (Стад.).

КЛЕНДА'ТЫ прым. Клышаногі. *Ой, екі еты кабан клендаты, зусім ногі вукручвае!* (Альгом.).

КЛЁК м. толькі адз. Сіла, моц (Стад., Капц., Брын.). *Нема ўжэ клёку ў етого вола, пудбійса зусім* (Стад.).

КЛУБ м. Клуб у живёлы (Стад., Буйн., С. Поле, Забр.). *Твая корова мой у клуб рогом нізнула* (Стад.).

КНІ'ГІ толькі мн. Аддзел страўніка буйной рагатай живёлы (Стад., Лельч., Вал.). *Корова жуйкі не жуе, мабуць, кнігі забіліса* (Стад.).

КНО'РАЗ м. Кныр (Сял., Бял., Капц.). *З кноразам м'ясо паганэ, его есьці не будзеш* (Капц.).

КО'ЛКІ прым. Бадлівы, бойкі (пра быкоў, кароў) (Бок., Кам.). *Купіла карову, а яна такая колка, што з усімі каравамі наб'ецца* (Бок.).

КОМЕ'ЛЬ м. Бязрогая карова. *Ек карова без рог, то это комель* (Ляск.).

КОП'Я'К м. Невялікі стажок сена. *От коп'ячка сена накосіў, мо шчэ дзе ўкошу* (Стад.).

КО'РМНІК м. Добра выкармлены кабан (Стад., Буйн., Лельч., Турб., Кар., С. Поле, Гр.). *Пудоў на дванаццаць кормніка нагадавай, сала таўшчэй за стакана на хібў* (Турб.).

КО'РМНЫ прым. Добра дагледжаны кабан, свіння (Стад., Буйн., Бок., Турб., Ляск., Брын., П. Гара). *Кормных свіней двое дзержаць, хочуць шчэ поросятко купіць* (Стад.).

КОЧ-КОЧ-КОЧ! выкл. Выгукі, якімі падзваюць свінней (Ляск.).

КРА'ЙКІ толькі мн. Малочныя зубы ў каровы (Брын., Куч., П. Гара). *Карова сена не есць, крайкі спускае* (Брын.).

КРЫЖ м. Крыж у живёліны (Стад., Буйн., П. Гара, С. Поле, Кар., Дар., Капц.). *Хіба так худобіну б'юць друком по крыжў!* (Стад.).

КСО! выкл. Выгук, якім скіроўваюць валоў улева (Стад., Кар., Буйн., Махн.).

КУ'ЦА, прым. ж. Бязрогая карова. *Куцые корову на молоко вельмо добрые* (Куч.).

ЛАША', лошá н. Жарабя (Стад., Буйн., Знам., Капц.). *Кобулу ў воз запрэгаю, і лоша з ёю цэлы дзень бегае* (Стад.).

ЛАШЫ'ЦКА, лошы́цка ж. Маладая жаробка (Стад., Буйн., С. Печы, С. Поле, Ляск.). *Пудабра́ліса, як на патрэці, і лашы́цка, і жэ́рэбчык* (С. Печа).

ЛАШЭ'НЯ', лошэ́ня н. Тое, што і *лаша* (С. Поле, Стад., Чэм., Лельч., Буйн., Дар., Капц.). *Лошэ́нят у мене не было, я коней не годоваў* (Стад.).

ЛЕХЧА'ЦЬ *незак.* Спакладаць (пераважна парасят, бараноў) (Стад., Капц., П. Гара, Буйн., Бок., Сял.). *Трэба поросятко вўлехчаць* (Буйн.).

ЛУГА'ЦЬ (Куч.) і лыга́ць (Стад., Буйн., Махн., Астр.). *незак.* Лыгаць, браць на повад. *Трэба лугаць ва-лоў да ехаць на сено* (Куч.).

ЛУ'ЦІК м. Добра дагледжанае парася. *От луцік ха-рошы, як лялька, мабуць, адным малаком гадавалі* (Капц.).

ЛЫГВО' н. Вяроўка, якой *лугаюць* карову. *Возьмі лыгво да карову заведзі ў хлеб, а то не́чого боіцца* (Кар.).

ЛЮТОЕ'ЖЛІВУЙ *прым.* Пераборлівы ў ядзе (Пруд. К., Бок., Турб.). *З лютоежлівух кароў мо́лока не вуціс-неш, бо яны на сено гледзець не хочуць* (Пруд. К.).

МАРКА'Ч м. Неспакладаны баран. *У нашом селе жонка маркачоў чысьціла спраўно, як бачыш* (Рыб.).

МАРХА'ЛЬ м. Тое, што і *маркач*. *Як не злехчаны ба-ран, то ў нас гавораць мархаль* (Гал.).

МАЦЁРА ж. 1. Свіння, якая гадуе *вывадак* парасят (Капц., Сял., Бок., Дар.). *Гладкую мацёру пагано дзер-жаць, у ёе малака мало, парасята будуць худыя* (Дар.). 2. *перан.* Няўмелая няўважлівая да сваіх дзяцей маці. *От мацёра, дзецей замукну́ла ў хаці, а сама на гулянку побегла* (Стад.).

МАЧ м. Вілы, якімі *выкідаюць* гной з хлява (Стад., Буйн., С. Поле, Кар., С. Печы). *Возьмі мача́ да вўкідай гной з хлеўчукá* (Стад.).

МЕРКЕТА'ЦЬ *незак.* Паляваць (пра авечку) (Капц., Турб., Ляск.). *Іва́нова вечка да мархалёў меркечэ* (Капц.).

МУ'РЫ *прым.* Светла-карычневай масці (Бок., Ляск., Стад., Буйн., Махн., Перар.). *Усякіе во́лы буваюць: і красныя, і чорныя, і мурыя, і полові́е* (Стад.).

МУШКАВА'ЦЬ, мушкова́ць *незак.* Шукаць смачнага, перабіраць у ядзе (пра жывёл, радзей пра чалавека)

(Стад., С. Печы, Махн., Капц., Буйн., Дар.). *І молока не дае, а ў цэбры мушкѣ добрэ* (Стад.).

М'Я'КА прым. ж. Такая, якую лёгка даіць (пра карову). *Бувае карова м'яка і туга* (Сял.).

НАДВО'РНЫ прым. Такі, які не знаходзіцца на адкорме (пра свінней). (Стад., Буйн., Лельч., Брын., Жах.). *Надворных цяпер мо й немашка сьвінѣй, чалавек аднэ сьвінча дзержыць і молоко, і мекіна, і мука ему, так вонэ ўвесь час кормнэ* (Стад.).

НАЛЫГА'Ч м. Невялікая вяроўка з «вухам» для злыгвання валоў. *Залыгай валоў, паедом у Кóзенкі* (Пруд.).

НАРА'НКІ прысл. Асаблівым парадкам (выганяць жывёлу вельмі рана, да ўсходу сонца, і пасвіць да гадзін дзесяці, а затым з 16 гадзін і да вечара) (Стад., С. Поле, Кар., Капц., Сял., Ляск., Бял., Махн.). *З мая му наранкі пасом усе лето, а ўвосенé ізноў жэном на цэлы дзень* (С. Поле).

НАТУ'РЫСТЫ прым. Упарты (Стад., С. Поле, С. Печы, Буйн., Кар.). *От конь натурысты, ек стане, то на его галёкай, серэўно не пойдзе* (С. Поле).

ОЎЁХ м. толькі адз. Ядавітая расліна цыкута (вяха). *Тавар наеўса оўёху да й поздыхаў* (Стад.).

ОХВА'Т м. Тое, што і апоў. *Розогрэў так коня, потóm даў холоднае воды, гледзі, што будзе охват* (Альгом).

ПАГАНЮ'КА, поганюка ж. зборн. пагардл. Паўзуны (Стад., Кар., Капц., Буйн., Сял.). *Ек парбыло ў лесі цвіцѣ, то ўся паганюка з лесу ўцекае, вужы й гадзюкі лóском лезуць* (Стад.).

ПАГУЛЯ'ЦЬ, погуляць зак. Пакрыцца (пра карову) (Стад., Жах., Бок.). *Моя целіца погуляла ў першу пашу* (Стад.).

ПАДНО'С м. Ласунак для каровы. *Вáжка, як карову прывучыў з падносам даіць* (Капц.).

ПАЗУ'Р¹ м. Доўгі шрам на целе жывёліны, нанесены рогам другой жывёліны (Стад., С. Поле). *Вўпусьцілі першы раз у чэрэду, так вона наробіла пазурóў усім карова́м* (Стад.).

ПАЗУ'Р² м. Птушыны або звярыны кіпцюр. *Пазуры такіе ў пейня, аж страшно* (Буйн.).

ПАКЛАДА'ЦЬ, пакладаць незак. Спакладаць (звычайна жарабцоў) (Буйн., Бок., Рыб., Стад.). *З Тулы хадзілі канавалы, воны лоўка паклада́лі* (Бок.).

ПАЛАВЫ', полову́й *прим.* Светла-жоўтай масці (Стад., Буйн., Капц., Ляск., Брын., Дар.). *Була ў могó бацька полова корова* (Стад.).

ПАЛАТКІ *толькі мн.* Вышкі. *Шчэ ў ма́і сена нацягаў на палаткі* (Бок.).

ПАЛЕВАЎЦЬ, *полева́ць незак.* Паляваць (толькі пра карову) (Капц., Сял., Брын., Ляск., П. Гара, Дар.). *Зноў карова палюе* (Капц.).

ПАСАВІШЧЭ *н.* Выпас. *Сонцэ другі тыжджэнь печэ, аж на пасавішчы ў ко́панцы вады нема* (Сял.).

ПАТБІШЧЭ *н.* Тое, што і *пасавішчэ*. *На патбішчы шчэ я ўбачыў, што твая карова захворэла* (Верб.).

ПАЦУЧОЎК *м.* Малое дагледжанае парася (Стад., Кар., Буйн.). *Маці вучыла, што ек хорошого пацучка на базары ўкупіш, то головою ў мешок, а не ногамі заднімі опускай* (Буйн.).

ПАЦЬ-ПАЦЬ-ПАЦЬ! *выкл.* Выгукі, якімі падзываюць свінней (Стад., Буйн., Забр.).

ПЕРВАЧКА *ж.* Карова, кабыла, свіння, у якой з'явілася першае патомства. *З первачкі малака захацеў, яна ж сама шчэ ек вўпустак, малёнька зусім* (Бок.).

ПЕРСЬЦІ *толькі мн.* Грудзі ў каня (Стад., Буйн., П. Гара, С. Поле). *Моцны ето конь, персьці ў яго велікіе* (Стад.).

ПЕРЭДАЙКА, *перэ́дойка ж.* Перадойка, ялавая карова, якая доіцца другі год узапар (Турб., Бок., Кам., Чэм., Знам.). *Бувае така перэдайка, што дае больш малака за ту карову, што й ацеліцца* (Турб.).

ПЕРЭ'ЕДЗІ *толькі мн.* Аб'едкі (сена, саломы і іншага корму) (Стад., Буйн., Куч., Капц., Брын., П. Гара). *Паганэ сена, адны́е перэедзі асталіся* (Куч.).

ПЕРЭЗІМОК *м.* Жывёліна, якая перазімавала сваю першую зіму (Стад., Буйн., Руч., Лельч., Капц., Кар.). *Шчо ві з яго хочэце, перэзімок, от на пашу пойдзе, ек цёпло стане, вікідаецца, будзе добры бічóк* (Руч.).

ПЕРЭ'ЛЕТОК *м.* Жывёліна, якая пражыла лета, пералетавала (Стад., Капц., Буйн., Сял.). *Зарокся я браць зімою парасята, перэлетка купіць — з етага польза будзе, ему малако ўжэ не трэба* (Капц.).

ПЕРЭЛОГІ *толькі мн.* Хвароба на живот у коней і буйной рагатай жывёлы (Брын., П. Гара, Дар., Ляск., Гал.). *Напалі на жэрэбца перэлогі* (Ляск.).

ПЕРЭ'СТЫ *прым.* Стракатай масці: з белымі, жоў-
тымі ці карычневымі плямамі. У чэрэдзе перэста коро-
ва е (Ляск.).

ПЕРЭУЯ'ЗВАЦЬ *незак.* Спакладаць своеасаблівым
спосабам (звычайна перавязвалі быкоў, бараноў) (Стад.,
Руч., Буйн., Бок.). *Букóў раней не лехча́лі, а перэ́ўязвалі,*
мучэ́нне худóбіні бу́ло (Стад.).

ПІСЕГА'ВЫ *прым.* Паскаваты па масці. Добры буў
вол пісегавы да крыва́ўкаю захварэў (Гал.).

ПОГО'НЫ толькі *мн.* Дарога або прагон, па якім на
пашу гоняць жывёлу (Стад., Буйн., Забр., Вал.). *На по-*
гонах адны́е сьцежкі тавара́чыя, траву нема́шка (Вал.).

ПО'КАРМУ толькі *мн.* Вымя ў свінні. *Паганые ў*
сьвіні пока́рму, могуць і парася́та пазды́хаць (Бок.).

ПОСТАЎНЫ' *прым.* Стройны, прыгожы. *Постаўны́е*
коні бу́лі, не клячы (Стад.).

ПО'ЦЬВІНОК *м.* Падгадаванае, ладнае парася трох-
чатырох месяцаў (Дубр. П., Стад., Капц., Кам., Кар.,
Граб.). *Тако́га поцьві́нка разгадава́ў, што аж стра́шна,*
як до́бры каба́н, а яго Ся́ўрукóвыя пчо́лы пакуса́лі, дак
чуць не здо́х (Дубр. П.).

ПРО'СТЫ *прым.* Беспародны (Стад., Буйн., Лельч.,
Капц., Махн., Бок.). *Проста сьві́ня на м'ясо до́бра, а за-*
воцка́ сална́ больш (Стад.).

ПРЫ'ЗГОРОДОК *м.* Адгароджаная мясціна перад
хлявом, куды выпускаюць на волю свінней, цялят (Стад.,
Руч., Куч., Гр.). *Загна́ла ма́ці ця́ля ў прызго́родок*
(Стад.).

ПРЫПНУ'ЦЬ *зак.* Прывязаць каня, вала вяроўкай да
плота, дрэва. *Прыпні во́лоў, а то ўце́куць* (Стад.).

ПУДПА'СІЧ, путпа́січ *м.* Падпасак (Стад., Св., Дубр.
П.). *Стасі́к у путпа́січах так усё́й век і прохóдзіць* (Св.).

ПУДРУ'ЧНЫ *прым.* Вол, конь, прывучаны хадзіць ва
ўпрэжцы з левага боку (Стад., Лельч., Капц., Бок.,
С. Печы, С. Поле). *Пудру́чны вол зна́е свое́ место, дзе*
трэ́ба боро́зённаму ста́ць, вон не ста́не (Стад.).

ПУ'ТО *н.* Вяроўка, якою звязваюць пярэднія ногі
каню, калі ён пасецца (Стад., Буйн., Сял., Махн., Бок.).
Гледзі́, у ко́ня пу́то розвяза́лоса, мо́жэ ўце́кці (Стад.).

ПУХА' *ж.* Тупы канец у яйку. *Носок у ейца́ мо́цней-*
шы за пу́ху (Стад.).

П'Я'ТРА толькі *мн.* Вышкі ў хляве або гумне. *Наво-*
зіў сена по́ўныя п'я́тра (Ляск.).

РА'КАЦЕНЬ, ракоцень *м.* Капыт у парнакапытных жывёлін (Стад., Махн., Буйн., Лельч., Чэм., Капц.). *У корову ракоцень трэснуў, трэба гарачым салом заліць, зажыве* (Стад.).

РОЖНО' *н.* Драўляны пруюік, на якім смажаць сала. *Вурэж з берозкі рожно, сала трэба напекці* (Альгом.).

РОЗБАЗУ'ЛІЦЬ *зак.* Разбэсціць, раздурыць. *Нашыя корову разбазулілі, не хочуць кругляку есьці* (Стад.).

СЕЛЬНІ'К *м.* Адгароджаная частка хлява, куды складваюць сена (Стад., Буйн., С. Поле). *Поўны сельнік сена наносіў, на месяцоў тры будзе* (Стад.).

СКІДА'ЦЬ *незак.* Абарціраваць (Стад., Куч., Сял., Руч., Пруд.). *Кобула корову ўбрыкнула, а вона таке хорошэ цяля скінула* (Стад.).

СКЛУ'БЛЕНЫ *прым.* З крывым знявечаным клубам (Стад., Пруд., Руч.). *Склубляна карова, на базу трэба здаць* (Пруд.).

СКОЦІ'НА *ж.* 1. Свойскія гаспадарчыя жывёлы. *Позаметало дорогі сьнегом, то й уся скоціна будзе голодаць: корову, овечкі, коні й волы* (Стад.). 2. Жывёліна. *Мабуць, з'ела мая карова нешто паганэ, бо ў скоціны бокі пороздувало, ек барабан* (Буйн.).

СЛАБА'Я *прым. ж.* Такая, якую лёгка даіць (пра карову) (Ляск., Пруд.). *Купіў кароўку, а яна зусім слабая на раздбй* (Пруд.).

СТА'ДНІК *м.* Племяны бык або жарабец (С. Печы, Стад., Гр.). *У нашой чэрэдзе хорошы стаднік ходзіць* (Стад.).

СТА'ДО *н.* Статак, вялікі гурт жывёлы (С. Поле, Буйн., Кап., Сял., Знам., Граб.). *У нас гавораць: «Екі па-стух, то таке й стадо»* (Буйн.).

СТАЕ'ННІК *м.* 1. Сыты вязны конь (Стад., Капц., Буйн.). *Стаеннікоў у помешчыка нашого было некалькі* (Стад.). 2. *перан. экспр.* Малады здаровы мужчына, які пазбягае цяжкай працы. *Рагочуць стаеннікі, дзе б патхнілі мешок, дак не!* (Капц.).

СТАРО'НАК *м.* Адгароджаная частка хлява, куды складваюць сена. *Вазьмі сена ў старонку да дай карові* (Бок.).

СТО'ЙЛО *н.* 1. Недагледжаны ўчастак зямлі ў лесе, на балоце, у полі (звычайна каля вадаёмаў), дзе ў поўдзень адпачывае жывёла (Стад., Буйн., Лельч., Гр., Граб., С. Поле). *Му до Смёрдына (назва возера) навек*

на стойло жэнóm свое чэрэды (Стад.). 2. Адгароджаны ў хляве закутак, дзе круглы год стаіць жывёла. Гной на стойлі не вурвеш, корова ўстояла за зіму й вёсну (Стад.).

СУНО'ЗА ж. Закладка ў ярме (Стад., Буйн., С. Поле, С. Печи). Зной борозённы поломаў сунозу ў ерме (Стад.).

ТА'БУН м. Статак коней, радзей буйной рагатай жывёлы, авечак (Брын., П. Гара, Капц.). Буй бугай у табуні велікі — спіна, ек прасло, да завэзьлі ў Муляроўку (Брын.).

ТАВА'Р м. 1. Каровы (Стад., Буйн.). Тавар добрэ напасі, а потóm молока просі (Стад.). 2. Буйная рагатая жывёла (Пруд., Кам.). Да калхозаў у нас весь тавар адной чарадой хадзіў: й каровы, й цялята, й быкі (Пруд.).

ТВО'РНИК м. Жарабец. Творнік у канюшні стаіць, да яго й прыступіцца страшна, храпе, аж на сьцёну лезе (Турб.).

ТРУ'ШАНКА ж. Сена, змешанае з саломая (Ляск., Дар., Капц.). Нема сена, так трушанку коровам даём (Ляск.).

ТРЭЙЦЯ'К м. Маладая жывёліна (цяля, жарабя) на трэцім годзе жыцця (Стад., С. Печи, Брын., Дар., Рыб.). Ек твоя целіца трэйцяком не побэгае, то з ее худобу доброе не будзе (Стад.).

ТУГА' прым. ж. Такая, якую цяжка даіць (пра карову) (Ляск., Бок., Куч.). Зной туга корова ўдалася (Куч.).

ТЭЛЬБУХОВА'ТЫ прым. З вялікім жыватом. Ну й тэльбуховата ж корова, ёй харчы трэба да й трэба (Св.).

УКАРМІ'ЦЬ, укорміць зак. Выкарміць, зрабіць тлустым (Капц., Сял., Ляск.). Каб камбікорму мешкоў два дастаў, то кабана добрэ можна ўкарміць (Капц.).

УРАБІ'ЦЬ, уробіць зак. Накасіць, зрабіць (толькі пра сена) (Жах., Стад., С. Поле). Я шчэ да Петра ўрабіў сена калесьнічók (Жах.).

ХУДО'БА ж. Свойскія гаспадарчыя жывёлы (Стад., Буйн., Лельч., С. Печи, С. Поле, Капц., Ляск., Сял., Знам., Вал., Кар.). Корова то добра, толькі серэўно трэба прыгледáцца, з екой вона худобу (Стад.).

ХУДО'БІНА ж. Свойская гаспадарчая жывёліна (Стад., С. Печи, Буйн., С. Поле). Не толькі чоловек любіць ласку, але й худобіна (Стад.).

ЦЕГМО' *только адз.* Дэталъ у ярме. Зробіў ермо, *только шчэ цегма нема* (Бок.).

ЦЕЛЕ'ПКАЦЬ *незак.* Апетытна, са смакам есці (пра свінней). *Обмешай мукою, то наш кабан целепкае добрэ* (Стад.).

ЦЕЛІ'ЦА *ж.* Карова старэй за два гады (Стад., Буйн., Чэм., С. Печы, Вал.). *Целіца шчэ не корова і не вўпусток, а нешто посерэдзіні* (Стад.).

ЦЕ'ЛЬБУХІ *только мн.* Вантробы (Ляск., Стад., Буйн.). *Бугай усе цельбухі свіне вувернуў, ек запорваў* (Ляск.).

ЦО-ЦО-ЦО! *выкл.* Выгукі, якімі падзваюць маленькіх парасят (Стад., С. Поле, Альгом.).

ЦЫБА'ТЫ *прым.* Даўганогі (Стад., Ляск., Капц., Раб.). *Неке цяля вельмо цыбатэ оцелілосо* (Стад.).

ЦЫ'РКАЦЬ *незак.* Даіць (Стад., Чэм., Гр.). *Пойду корову цыркаць* (Стад.).

ЧЫ'СЬЦІЦЬ *незак.* Спакладаць (Турб., Буйн., Стад., Жах). *Чысьціць бараноў не важна, а коней пакладаць — то беда* (Буйн.).

ЧЭЦЬВЕРТА'К *м.* Жывёліна чатырохгадовага ўзросту (Стад., Буйн., Вал., Рыб.). *Чэцьвертакоў цеперака ніхто не дзержыць, а раней на кошарах булі такія букі, іх не запрэгалі, воны только гулялі, а потым на м'ясо іх отводзілі гайдашы* (Буйн.).

ШКО-ШКО-ШКО! *выкл.* Выгукі, якімі падзваюць свінней (Стад., Буйн., Гр.).

ШЛУ'НАК, шлу́нок *м.* Вантробы (Знам., Стад., Буйн.). *Што не дай кабану, не хочэ есьці, можэ шлунак спорчаны* (Знам.).

ШПАРНІ'ЦА *ж.* *только адз.* Хвароба капытоў (П. Гара, Брын.). *Убіласа шпарніца ў ногі цяляці* (Брын.).

ШУ'ТКА *ж.* Ягня (у дзіцячай лексіцы). *Схадзі, Колька, шутку вупусьць на двор, хай пабегае* (Шал.).

ШУ'ТЫ *прым.* Бязрогі (пра быкоў, кароў) (Капц., Турб., С. Печы, Пруд., Бок., Сял.). *Булі ў нас коровы без рог, так іх шўтымі называлі* (Сял.).

ШЫ'ЛАВАТЫ, шы́ловаты *прым.* З вузкім азадкам (Капц., Стад.). *Гледзі, Іван, мо ето кныр, а не кабан, бо вельмо зад шыловаты* (Стад.).

Я'ЛАВІЦА *ж.* Ялавая, бясплодная карова (Брын., П. Гара, Куч.). *От ялавіца ваша сыта, самая лепшая ў чэрэдзэ* (Куч.).

Я'ЛАУКА, ялоўка ж. 1. Тое, што і ялавіца (Стад., Буйн., Вал., Знам., Верб., Бок., Кам., Махн., С. Поле, С. Печы). *Не хóчу ялоўку дзержаць аніяк, мне молоко трэба, дзеці малы́е* (Стад.). 2. перан. Яблыня ці груша, якая не дае пладоў. *Старá груша, а ялоўка, шчэ й грúшкі не поспутаў* (Стад.).

Я'ПА, ўяпа ж. Пухліна на целе жывёлы ці чалавека, нарасцень на дрэве (Стад., С. Поле, Кар., Забр.). *У ко-ня нека ўяпа на крыжы́ вурсла* (Стад.).

ЯРЭ'МЕЦ м. Своеасаблівы хамут на аднаго вала (Куч., Ляск., Бок., Цераб.). *Калі адзін вол у вазу, то яго запрагаюць у ярэмец* (Куч.).

Г. А. Цыхун

ПАЛЕСКІЯ НАЗВЫ ПОСУДУ, БОЧАК, КОШЫКАЎ І ІНШЫХ ЁМІСТАСЦЕЙ

Пададзеныя ніжэй лексічныя матэрыялы ўключаюць назвы рэчаў хатняга ўжытку, характэрных для традыцыйнага народнага побыту. Асновай для іх аб'яднання ў рамках адной тэматычнай групы з'яўляецца тое, што пераважная большасць зафіксаваных назваў у самым агульным сэнсе абазначае ёмістасці, г. зн. прадметы, які маюць пэўную форму і аб'ём і могуць выкарыстоўвацца для ўтрымання розных рэчываў ці дробных прадметаў. Многія з рэалій, назвы якіх прыводзяцца ў слоўніку, ужо канчаткова выйшлі з ужытку або страцілі сваю першасную функцыю, іншыя ж працягваюць ужывацца і ў побыце сучаснай вёскі. Усе прадстаўленыя матэрыялы сабраны па спецыяльнай праграме на тэрыторыі Прыпяцкага Полесся ў час экспедыцый 1962—1965 гг., што праводзіліся Інстытутам славяназнаўства АН СССР і Інстытутам мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР пад кіраўніцтвам М. І. Талстога¹.

Пры апрацоўцы матэрыялаў была праведзена пэўная уніфікацыя фанетычнага боку запісаў, бо ўдзельнікі экспедыцый, якія дапамагалі аўтару праграмы ў збіранні лексічных матэрыялаў па гэтай тэме, карысталіся рознымі сістэмамі транскрыпцыі. Слоўнік дае станоўчую інфармацыю адносна зафіксаваных слоў: адсутнасць слова ў матэрыялах не з'яўляецца сведчаннем яго адсутнасці ў абследаваных гаворках. Пры тлумачэнні

¹ Адносна задач, складу і хронікі экспедыцый гл.: Н. И. Толстой. Об изучении полесской лексики (предисловие редактора). Лексика Полесья. М., 1968, стар. 3—19; яго ж. О лингвистическом изучении Полесья (предисловие редактора). Полесье. М., 1968, стар. 5—17; Н. В. Никончук. Хроника полесских экспедиций. Полесье, стар. 300—302.

даецца разгорнутае апісанне рэаліі, прыводзяцца рэлевантныя і рад другарадных семантычных прыкмет, каб паказаць магчымыя адрозненні ў значэнні слоў у асобных месцах Палесся і ў параўнанні з літаратурнай мовай. Пры гэтым, па магчымасці, улічваюцца такія характарыстыкі, як адносныя памеры (вышыня, шырыня і г. д.), форма, матэрыял (з якога зроблен прадмет), спосаб вырабу (бандарны, пляценне і г. д.) і функцыя. Пералік населеных пунктаў, дзе запісана пэўная форма слова, даецца з захаду на ўсход. Прыняты наступныя скарачэнні населеных пунктаў у адпаведнасці са скарачэннямі, прынятымі ў кн. «Лексика Полесья», стар. 472—473:

Брэсцкая вобласць — Радзеж (Рдз.), Забалоцце (Зб.), Арэхава (Ар.), Олтуш (Ол.), Лукава (Лк.), Макраны (Мк.), Сварынь (Св.), Вялікі Лес (ВЛ), Ляхавічы (Лх.), Зарэчка (Зр.), Здзітава (Здз.), Спорава (Сп.), Адрыжын (Ад.); Гомельская вобласць — Дзякавічы (Дзк.), Хвойка (Хв.), Дарашэвічы (Др.), Галубіца (Гл.), Баравое (Бр.), Свіднае (Сд.), Замошша (Зм.), Конкавічы (Кк.), Балажэвічы (Бл.), Засінцы (Зс.), Кочышча (Кч.), Галоўчыцы (Гц.), Канатоп (Кн.), Дзёрнавічы (Дзн.), Даўляды (Дл.).

БАЛЕ'Я ж. Дзк. Зм. Кч., б а л і я Рдз. Ол. Лк. Мк. Св. ВЛ. Лх. Ад. Шырокая круглая пасудзіна, у якой мыюць бялізну (пераважна з клёпак, радзей металічная). У *баліі шмацьця пэруць*. Ол. Б а л і й к а Лк.

БА'НЬКА ж. Лк. Здз. Ад. Бляшаная цыліндрычная пасудзіна з акенцам і кранам у ніжняй частцы для адстойвання малака. Параўн. *бляшанка, цягачка*.

БАНЯ'К м. Рдз. Металічная пасудзіна, у якой ва-раць ежу. У *баняко́вы ва́рымо боршч, карто́плю, кру́п-нык*.

БАРЫ'ЛО н. Св. Здз. Дзк. Хв. Дш. Гл. Сд. Бр. Бл. Зс. Кч. Гц. Кн. Дл., б а р э́ л о Св. Ад. Зм. Вялікая заднёная з двух бакоў бочка для квасу, гарэлкі. *Бары́ло на два дна, у ім квас соковы́ возілі*. Дзк.

БАРЫ'ЛЦА н. Зс., б а р ы́ л ц э Здз. Хв. Бр., б а р э́ л ц э Ад. Невялікая, заднёная з двух бакоў бочка для гарэлкі, квасу і іншага пітва; у б. бралі вадугу ў поле ці на сенажаць (ёмістасць да 1,5 вядра); б. часам называлі вялікі аплецены буталь ці гліняны збанок з вузенькім горлам (гл. *бунька*). Параўн. *біклажка, бочонок*.

БАЧО'К м. Ад. Бляшаная пасудзіна для газы.

БЕРЭСЦІ'НА ж. Дзк. Чарпак для піцця вады ў полі, у лесе; зроблены з бяросты, скручаны леечкай і ўстаўлены ў раскол палачкі. Параўн. *берэсцянка, корэц, кузо-рэб, чэрпак.*

БЕРЭСЦЯ'НКА ж. Дзк. Др. Гл. Зм. Кк. 1. Тое, што і *берэсіна*. *Берэсцянка, щоб вóду браць на болóце.* 2. Зробленая з бяросты каробачка з накрыўкай для захавання солі, дробных рэчаў. Зм. *А то прынесéцца дохáты тая берэсцянка, гóлка якá ўкінецца або што набэрэцца яко́го проса.* Зм. Берэсцяночка Гл. Пастухі на ягóды робілі *берэсцяночкі*. Параўн. *коробочка, кузенька.*

БЕРЭСЦЯ'НОЎКА ж. Кк. Тое, што і *берэсцянка*. *Пастухі носілі берэсцяноўкі, еé дошч не проб'е.*

БІКЛА'ЖКА ж. Дзк. Невялікая, сплюсчаная з бакоў бочачка для вады (каля 10 л) з почапкай. *Біклáшка з клепок — вóду бра́лі ў пóле.* Параўн. *барыльца.*

БІЯ'НКА ж. Лк. Мк. Св., біёнка Ол. ВЛ. Лх. Зр., біёнка Ол. Драўляная пасудзіна з клёпак, у якой б'юць масла. *Зыва́еш мо́локо, отó й кра́плю зоб'е́ш у тый бія́нцы.* Мк. Параўн. *бойка, бое́нка, маслoбойка.*

БЛЯ'ШКА ж. Мк. Зб., блéшка Ол. Бутэлька наогул, часцей ёмістасцю 0,5 л. *У гáрнец п'яць бляшо́к ўхóдыло.* Зб. Параўн. *пляшка.*

БЛЯША'НКА ж. Зб. Тое, што і *банька*. *Бляша́нку ў ко́лoдзя́з опу́ска́емо.*

БО'ДНЯ ж. Рдз. Лк. Св. Лх. Зр. Ад. Дзк. Хв. Гл. Бр. Сд. Зс. Пасудзіна з клёпак, звычайна звужаная ўверсе, з накрыўкай (прыціскалася пры дапамозе кійка, прасунутага ў вушы); у б. захоўвалі палатно (Св. Лх. Зр. Ад. Гл. Бр. Сд.), жыта (Лк.), мяса і сала (Рдз. Зс.), вазілі рыбу (Дзк. Хв.). *Стары́е лю́ды кла́лі ў бо́дню са́ло, а тэ́пэр бо́дэнь нэма́е.* Рдз. *Бо́дня шмацьця́ кла́сьць баба́м.* Бр. *Бо́дня з клёпок для ры́бы, з вóзера дохáты возі́лі.* Дзк. Параўн. *кадойб, кубел.*

БОЕ'НКА ж. Ад. Тое, што і *біянка*.

БО'ЙКА ж. Здз. Дзк. Хв. Бр. Кк. Бл. Дзн. Дл., б'у́йка Гл. Кн., б'і́йка Лх. Зр. Ад. Тое, што і *біянка*.

БО'ЧКА ж. 1. Драўляная (з клёпак) пасудзіна для засолу агуркоў, капусты і інш. Лк. Мк. Св. ВЛ. Лх. Зр. Здз. Сп. Ад. Дзк. Хв. Гл. Бр. Сд. Зм. Кк. Бл. Зс. Кч. Зб.

Гц. Кн. Дзн. Дл.; часта з азначэннем: *варыўна́я бочка* Здз. Хв. Сд. *Вўмуеш бочку, то боршч, можна дзержаць*. Бр. Параўн. *варэмныця*. 2. Драўляная (з клёпак або выдзеўбаная) ці сплеченая з саломы пасудзіна для ссыпання жыта, проса і інш. Мк. Ад. Дзк. Др. Гл. Бр. Сд. Зм. Кк. Зс. Гц.; радзей з азначэннем: *насыпна́я бочка* Сд. Кк., *солом'яна бочка* Гл. *Самы робілі бочки на пашню*. Гл. Параўн. *кадоўб, кузуб*.

БОЧО'НОК м. Хв. Бочачка для вады. Параўн. *барыцца*.

БО'ЧЭЧКА ж. Лк. Кч. Невялікая цыліндрычная драўляная або гліняная пасудзіна для солі, перцу і інш. Параўн. *сольніца*.

БРА'ЧКА ж. Рдз. Прылада ў форме шуфля з доўгімі зубамі, пры дапамозе якой збіраюць чарніцы. *Я мо тры бра́чкі набра́ла*.

БУ'НЬКА ж. Рдз. Св. ВЛ. Лх. Зр. Здз. Сп. Ад. Гліняная шарападобная пасудзіна з маленькім вузенькім горлышкам (закрывалася коркам) і ручкай; у ёй бралі ваду ў поле ці на сенажаць. *Бўнька — вонá купля́тая, а шб́йка вўзэ́нька*. Лх. Параўн. *глёк*.

БУ'ТЛІК м. Бр. Кк. Тое, што і *бутэль*.

БУ'ТЛЯ ж. Дзк. Гл. Тое, што і *бутэль*.

БУТЫ'ЛКА ж. Мк. Здз. Ад. Кч. Гц. Бутэлька, часцей ёмістасцю 0,5 л. Параўн. *пляшка*.

БУ'ТЭЛЬ м. Рдз. Ол. Лк. Лх. Здз. Ад. Гл., *бўцель* Зс. Кч. Кн. Дзн. Дл. Вялікая шкляная пасудзіна, аплеченая лазой, для вады, гарэлкі, газы і інш.; радзей б. называюць гліняны збанок з вузкім горлам, у якім бралі ў поле ваду. Зс. Гц. Параўн. *бунька, гусак, гэнсёр, оплетанка*.

БУТЭ'ЛЬКА ж. Рдз. Бутэлька, часцей ёмістасцю 0,5 л. *Колы і́дэш у по́лэ, на́ливáеш во́ды ў бутэ́лку*. Параўн. *пляшка*.

БЭЛЕ'Ц м. Рдз. Невялікая ражка, якой мералі муку. *Зро́бляць бэ́льця́ для му́кі*.

ВАГА'НОК м. Др. Выдзеўбаная з наросту на дрэве пасудзіна ў выглядзе каўша, якой карысталіся замест міскі ў полі ці на сенажаці; в. называлася таксама медная пасудзіна такой жа формы і прызначэння. *Вага́нчык* Кк. Бл. *Вага́нчык, як мі́са, то́лькі з рў́чкою*. Бл. Параўн. *коўш*.

ВАРО'ХА ж. Ол. Лк. Вялікая драўляная ложка, якой мяшаюць і разліваюць страву. Параўн. *ополоньк*.

ВАРЫ'НКА ж. Зс. Сплеценая з саломы каробка для сяўбы ўручную. Параўн. *севак*.

ВАРЭМНЫ'ЦЯ ж. Ад. Вялікая бочка для капусты або гуркоў, што стаяла ў спецыяльным памяшканні — «варэмні», дзе захоўвалася гародніна. Параўн. *бочка, квасныця, сцяголка, шчань*.

ВЕДРО' н. Гл. Зм. Кк. Бл., в ё д р о́ Дзк., в і д р о́ Мк. Ад. Бр. Кч. Зб. Кн. Дзн. Дл., в ы д р о́ Ол. Лк. Здз. Лх., в ё д р о́ Зс. Гц. Драўлянае або металічнае вядро. *Колісь відра робілі дэрэв'яныі*. Бр.

ВЭ'РЦЯГА ж. Рдз. Зб. Ол. Лк. Мк. Лх. Зр. Здз., в э́ р ц е г а Сп. Гліняная міска з высокімі сценкамі, у якой церлі мак, ягады, пяклі бабку і інш. *Чоловік фіурою вёзіць вэ́рцягі*. Мк.

ВЭРЭ'НЬКА ж. Св. Лх. Зс., в а р э́ н ь к а Ад. Сплеценая з бяросты ці лубу сумка, з якой ходзяць па грыбы, па ягады. Параўн. *кошэль*.

ВЭРЭ'НЯ ж. Здз. Др. Бр. Сплеценая з лазы або кары сумка з накрыўкай і почапкай; у в. клалі прыпасы ў дарогу, у лес. Параўн. *коробка, короб'я, кошулка, кошэль, кошэлік, навіска*.

ГА'РНЕЦ м., г а́ р ц ы мн. Дзк. Гл., г а́ р н э ц ь, г а́ р н э ц ь. Рдз. Зб. Ол. Мк. Лх. Здз. Ад. 1. Драўляная (з клёпак або выдзеўбаная), часам сплеценая з саломы пасудзіна, якой вымяралі сыпкія рэчывы (3—4 кг.). Рдз. Мк. Ад. Зб. *У нас буў гáрнэць одзін на дэ́сяць хўнтоў*. Зб. 2. Шклянны посуд ёмістасцю каля 2,5 л. Рдз. Ол. Лх. Здз. Ад. Дзк. Гл. Зб. *У гáрнэць п'яць бляшок ухóдыло*. Зб. Параўн. *гусак*.

ГАРНУ'ШОК м. Ол. Лк. Невялікі гаршчок. *Гўляй, гўляй, пáне дру́жку, кіпыць кáша ў гарну́шку*. Ол. Г а р н у́ ш о ч о к Лх. Параўн. *горшчык*.

ГІ'РКА ж. Дзк. Хв. Др. Гл. Кк., г ы́ р к а Лк. Сп., г э́ р к а Св. Высокая гліняная пасудзіна з ручкай, спецыяльна вырабленая ці зробленая са збанка, у якога адбіўся верх (для захавання масла і інш.). *Як абрэжэ кругóm глады́шку — то гі́рка зову́ць*. Гл.

ГЛАДЫ'ШКА ж. Рдз. Лк. Мк. Св. Лх. Здз. Сп. Дзк. Хв. Др. Гл. Бр. Зм. Кк. Бл. Зс. Кч. Гц. Кн. Дзн. Дл., г л а д э́ ш к а Ар. Ол. Гліняная пасудзіна для малака, звычайна без вуха. *Гладышкі прыво́зылы з Рáтня*. Рдз.

ГЛЕ'ЧЫК м. Дзк., глѣчык Гл., глѣчык Ад., глѣшчык Здз. Тое, што і глѣк. *Ідзѣ баба на полі, той глѣчык з вухом собі возьме з водою.* Гл.

ГЛЕК м. Дзк. Хв. Др. Гл. Бр. Сд. Зм. Кк. Кч. Гц. Кн. Гліняная (радзей медная) пасудзіна з ручкай і вузкім кароценькм рыльцам (затыкалася коркам), у якой бралі ваду ў поле, на сенажаць; у г. захоўвалі алей, гарэлку і інш. *У глекá рýло вузеньке, а сам чэрэвáты.* Бр. Параўн. *бунька, бутэль, пушка.*

ГОРПЭНЯ' н. Рдз. Маленькі гаршчок. *Малѣйкым дзіцям варбілі кáшу ў горпэнятовы.* Параўн. *горшчык.*

ГОРШЧО'К м. Рдз. Зб. Мк. Св. Здз. Сп. Ад. Дзк. Хв. Бр. Кн. Дзн. Дл., горшóк Кк. Кч., горчóк Лк. Хв. Гліняны гаршчок, у якім вараць ежу. *Оплелá горшкá да й вару́.* Хв. Параўн. *мырняк.*

ГО'РШЧЫК м. Ол. Здз. Ад. Гл. Бл. Зс. Кч. Гц., гóрчык Ол. Бл. Невялікі гаршчок, у якім вараць ежу. *У гóрчыковы нальлѣ і лóжкой лáмкае [экспр. есць] крúпник.* Ол. Параўн. *гарнушок, горпэня.*

ГУСА'К м. Здз. Тое, што і гарнец 2.

ГЭ'НСЁР м. Ад., гѣнсор Лк., гѣндзюр М., гѣнцюр Зб. Вялікая аплеценая бутэлька для гарэлкі, газы; у г. бралі ваду ў поле. *То ўжэ як гѣнцюр, то відомо, шо оплеце́ный.* Зб. Параўн. *бутэль, гарнец, гусак.*

ДЗЕЖА' ж. Зс. Гц., дыжá Здз., дыжѣ Ол. Сп. Вл. Лх. Зр. Драўляная пасудзіна з клѣпак, у якой рашчынялі і мясілі хлеб (хлѣбна дзежá), салілі сала і мяса. *Ля квáсу з дубóвых клѣпок робы́лы дыжý.* Лх. Параўн. *лагвіца.*

ДЗЕ'ЖКА ж. Дзк., Хв. Др., Гл. Бр. Сд. Зм. Кк. Кч., дзі́жка Рдз. Зб. Лк. Мк. Св. ВЛ. Лх. Зр. Здз. Ад. Гл. Бр. Зс. Кн. Дзн. Дл. Тое, што і дзежа. *Як сам нэ мо́жэ зробі́ты дзішку, то купляе.* Мк. *Як дзішка нэспосóбна на хлiп, тоды́ на сáло.* Св.

ДЗЕ'ЖЭЧКА ж. Дзк. Бл., дзі́жочка Бр., дѣжычка Кч. Гц. Невялікая дзежка, у якой рашчынялі аладкі, складвалі сыр, масла. *Дзѣжэчка с крушкóм для сýру oddзѣ́льно.* Дзк. Параўн. *кваска.*

ДЗІШУЯ' ж. Кн. Дзежка, у якой рабілі квас.

ДЗІ'ШЧЫНА ж. Рдз. Ол. Тое, што і дзежа.

ДОЕ'НКА ж. Др. Гл. Кк. Бл. Гц. Кн. Дзн. Дл. Спецыальнае драўлянае вядро з доўгай ручкай, у якое даілі кароў. *Доѣ́нка дзерэв'яная бу́ла с клѣпок, одна́ клѣпчына*

доўжэйша, і с пўпліком дзерэв'яным, штоп молоко лілося. Кн. Доёночка Бр. Зм. Зс. Кч.

ДОЙНІЦА *ж.* Дзк., дойныця Здз., дойныця ВЛ. Лх., дуйныця Рдз. Зб. Ол. Мк. Св. Тое, што і доёнка. *Була кóлысь дуйныця дэрэвляна, а тэпэр выдрó.* Зб. Дойнычка Лк. Ад.

ДОУБА'НКА *ж.* Кн. Выдзеўбаная з дрэва ці наросту на дрэве сальніца. Параўн. *сольніца.*

ЖЛУ'КТО *н.* Рдз. Зб. Ол. Лк. Мк. Св. Здз. Ад. Дзк. Хв. Др. Гл. Бр. Сд. Зм. Кк. Бл. Зс. Кч. Гц. Кн. Дл. Пасудзіна ў выглядзе вузкай бочкі ці кадаўба для адзольвання бялізны. *Жлўкто рóбляць з осіны, плацьця зóліць.* Бл. *Пáрылы ў жлўкці одэжу свогó вýробу.* Зб.

ЖУРАВЭ'ЛЬ *м.* Ад. Драўляная пасудзіна з доўгай шыйкай для гарэлкі, у ж. бралі таксама ваду на поле ў час жніва, на сенажаць. *Бацько купыў на косовыцю журавэль.*

ЗБАН *м.* Ол. Ад. Хв., дзбан Ол. Гліняная пасудзіна з шырокім горлам і вухам (для малака і інш.). *У збанá е сэсочка* [носік]. Ол.

ЗБАНО'К *м.* Рдз. Зб. Ол. Лк. Мк. Св. ВЛ. Здз. Ад. Дзк. Хв., дзбанóк Сп. Тое, што і збан. *Горшчары вóзяць, а мы купляемо ў іх тыі збанкы.* Рдз.

ЗЛІ'ВАК *м.* Ол. Маленькі гаршчок з ручкай, у якім захоўвалі малако, а таксама варылі ежу на некалькі чалавек. Злівачок Ол., злывнычок Ад. Параўн. *слой.*

ЗРЭЗ *м.* Бл. Расшыраная ўверсе бочка для засолу агуркоў і інш. Зрэзік. *Е ў менé зрэзік на гуркі.* Параўн. *розрэз.*

КА'ДОУБ *м.* Здз. Дзк. Хв. Др. Гл. Бр. Сд. Зм. Кк. Бл., ка́доб Здз., ка́йдоб Ад., ка́йдуб Св. ВЛ. Лх. Зр., ка́лдоб Мк. Выдзеўбаная з калоды бочка для ссыпання збожжа; у спецыяльных к. часам складвалі палатно. *У ка́доўн сыпалі яку пашню.* Др. *Прóсцілок наклáла цэлы ка́доўн.* Зм. Кадо́ўбчык Хв., кады́бчык Ад., каду́бчык Бр., кайду́бчык Св. ВЛ. Лх. Зр., калду́бчык Ар., кадоўбе́ц Дзк. Гл., кайдобе́ць Ад., калдобе́ць Мк., калду́бець Рдз., калдубе́ць Зб. Мк. *Кóлысь спэцыя́льна для со́лі выдо́йбувалы кáлдубці.* Мк. Параўн. *бочка, ліпоўка, лоток, сыпанка.*

КАДУ'ШКА *ж.* 1. Невялікіх памераў бочка з накрыўкай ці выдзеўбаная з дрэва невялікая пасудзіна (ка-

доўб), якая служыла для ссыпання проса, грэчкі, заха-
вання солі; у шчыльна заднёную к. злівалі мёд, пера-
топлене сала. Св. Дзк. Хв. Др. Гл. Бр. Сд. Зм. Кк. Бл.
У нас адна кадўшка с солью стояла, а другая с сём'ем.
Бл. Параўн. *лагва*. 2. Маленькая цыліндрычная каро-
бачка, зробленая з бярозавай ці вішнёвай кары (змаца-
ваная «ў замок») з накрыўкай; у к. насыпалі соль ці
накладвалі масла, калі ехалі на сенажаць, у дарогу.
Ад. Параўн. *коробочка*.

КАЗА'Н м. Зм. Бл. Вялікі чыгун.

КВА'РТА ж. Рдз. Ол. Лк. Св. Здз. Ад. Бд. Зс. Кн.
Дзн. Дл. 1. Бляшаны ці медны кубак (агульная назва).
Рдз. Св. Здз. Ад. Зс. Кн. Дзн. *А дай но мэні кварту во-
ды*. Рдз. Параўн. *кубок*. 2. Літровая бутэлька, літровы
кубак. Ол. Лк. Бр. Рдз.

КВА'СКА ж. Зб. ВЛ. Дзк. Др. Гл. Сд. Зм. Кк. Бл.
Бочка невялікіх памераў (звужаная ўверсе), у якой
рашчынялі квас, часам салілі сала. *Мы ў кваску скла-
даем сыр на зіму*. Сд. *Кваску дэржальы для шпыркы*
[сала]. Зб. К в а с о ч к а Лк. Лх. Зр. Сп. Ад. Гл. Бр. Па-
раўн. *дзежэчка, квашчынка, перэрэз*.

КВАСНЫ'ЦЯ ж. Св. Лх. Вялікая бочка, у якой ква-
сілі капусту, салілі агуркі. *У квасныці капўста квасыць-
ця*. Лх.

КВА'ШЧЫНКА ж. Мк. Невялікая бочка для засолу
агуркоў. *Квашчынка кружком накрываецца*. Параўн.
кваска.

КЕЛІ'ШОК м. Лк., келішок Ол. Мк., клішок
Здз. Чарка для піцця гарэлкі. *Колысь келішкы булы на
лапках*. Мк.

КОБАКЕ'РКА ж. Гл. Тое, што і *тобакерка*.

КОЖБА'РЧЫК м. Бр. Бляшанка для жывіцы (зама-
цоўваецца на сасне пры падсочцы).

КО'РОБ м. Здз. Дзк. 1. Сплеценая з лазы і саломы
каробка для сяўбы ўручную. Здз. Параўн. *севак*. 2.
Сплеценая з ліпавай кары пасудзіна вялікіх памераў для
ссыпання збожжа. Дзк. *Короб робілі з ліповай коры, на
зярно, пудбў на дваццаць*. Дзк. Параўн. *кузуб*.

КОРО'БКА ж. Рдз. Зб. Ол. Лк. Мк. Св. Здз. Сп. Ад.
Дзк. Др. Гл. Бр. Сд. Зм. Кк. Бл. Зс. Кн. Дзн. Дл. 1. Па-
судзіна вялікіх памераў, сплеценая з саломы і лазы, для
ссыпання збожжа. Ол. Лк. Мк. Параўн. *кузуб*. 2. Шыро-
кая пасудзіна сярэдніх памераў, сплеценая з саломы і

лазы, для захавання мукі, круп і інших рэчываў; яна ж служыла для вымярэння. Рдз. Здз. Сп. Ад. *Шэ й допіру корóбка ў мэнэ ё*. Рдз. Параўн. *стужка*. 3. Широкая пасудзіна, сплеченая з саломы (і лазы) або з лубу, для сяўбы ўручную. Зб. Мк. Св. Др. Гл. Бр. Зм. Зс. Кч. Гц. Кн. Дзн. *З ліпу ўгінáлі корóпкі і сéялі*. Зм. Параўн. *сe-вaк*. 4. Выгнуты або сплечены з кары кошык для збірання грыбоў, ягад. Мк. Дзк. Др. Гл. Кк. Бл. Зс. Кн. Дл. *Як іду́ по грыбы́, то корóбку прынэсú*. Мк. Параўн. *вэрэня, вэрэнька*. 5. Спецыяльная, шчыльна сшытая з ліпавай кары пасудзіна для збору мёду. Гл. Сд. Зм. *Здзерé лі́п-ну, да зогне́ еé да опшы́е полóсіной — от і корóпка на мед*. Зм. Параўн. *лазбень*.

КОРОБО'К м. Бр. Зм. Тое, што і *коробка* 5.

КОРО'БОЧКА ж. Лк. Лх. Ад. Дзк. Гл. Кк. Зс. 1. Тое, што і *коробка*. 3. Лк. Лх. Ад. Параўн. *сeвaк*. 2. Зробленая з кары ёмкасць невялікіх памераў рознай формы і прызначэння (агульная назва). Дзк. Гл. Кк. Зс. Параўн. *бe-рэсцянка, бeрэсцяноўка, кадушка, кобaкeрка, прытабаш-ніца, солянка, тобaкeрка, тобaцірка, яшчык*.

КОРОБЭ'Й м. Здз. Сп. Высокая каробка, сплеченая з саломы і лазы, для ссыпання збожжа. Параўн. *кузуб*.

КОРОБЭ'ЦЬ м. Рдз. Каробка з бяросты для сяўбы ўручную. Параўн. *сeвaк*.

КОРОБ'Я' ж. Дзк. Хв. Зробленая з ліпавай кары каробка, у якой бралі харч у поле. *Короб'я для харчоўкі, на ніву хлeп, сáло берóм*. Дзк. Параўн. *вэрэня*.

КОРЫ'ТО н. Рдз. Ол. Ад. Дзк. Бр. Зм. Кк. Зс. Кч. Гц. Кн. Дзн. Дл., корéто Св. Выдзеўбаная з дрэва або збітая з дошак пасудзіна, з якой даюць есці свінням, паяць жывёлу. *Вóду налывáемо ў коры́то і н'е ско-ты́на*. Рдз.

КОРЭ'ЦЬ м. Ад. Дзк. Хв. Гл. Зм. Кч. Кн. Дзн. Дл., корéць Др. Гл. Бр. Кк. Бл. Гц. Пасудзіна, пераважна з доўгай ручкай, для піцця вады (скручаная з кары, выразаная з кораня, медная, гліняная ці інш.). *Булі корці́ з дзéрэвa, з кóрэня, а найбúльш мéдныe*. Бр. Параўн. *кубок, бeрэсціна*.

КО'РЭЦЬ м. Лх. Зробленая з клёпак пасудзіна для вымярэння сыпкіх рэчываў (збожжа і інш.) ёмістасцю 1,5 пуда. Параўн. *чвeрткa*.

КОУ'ГА'НКА ж. Гц. Дзн. Выразаны з дрэва коўшык у выглядзе міскі з ручкай (чэрпаць ваду, наліваць стра-

ву; звичайна на сенажаці, у лесе, у полі). Параўн. *коўш*.

КОУШ м. Дзк. Хв. Др. Бр. Кк. Выразаная з наросту на дрэве пасудзіна ў выглядзе міскі з кароткай ручкай (піць ваду, наліваць страву на полі, на сенажаці, у лесе і інш.). *Коўш наместо міскі, што набраць, з ўяпы [наросту] коўша робілі*. Бр. Параўн. *ваганок, коўганка, коўшык*.

КОУШЫК м. Дзк. Зс. Кч. Тое, што і *коўш*. *Коўшык з ўяпы, на ніву бралі с собою, налівалі ды ёлі*. Дзк.

КОЦЕЛО'К м. Хв. Высокая цыліндрычная пабеленая пасудзіна з ручкай, у якой вараць ежу.

КОЦЕ'Л м. Ад., коцёл Зс. Кч. Гц. Вялікая металічная пасудзіна, якая падвешвалася над агнём для прыгатавання стравы.

КОЦЕ'ЛОЧКА ж. Дзк. Тое, што і *коцелок*.

КОШ м. Здз. Ад. Др. Гл. Дзн. Сплецены з лазы або маладых карэнняў кошык для бульбы, ягад і інш. *Кошы плэлыся з молодбого корыньня*. Ад. Параўн. *кошык, кошылка, кошэль*.

КОШУ'ЛКА ж. Здз. Сплеценая з кары каробка з накрыўкай, у якой бралі харч у поле, на сенажаць, у дарогу. Параўн. *вэрэня*.

КОШЫК м. Зб. Ол. Мк. Зм. Кч. Тое, што і *кош*.

КОШЫ'ЛКА ж. Св. Тое, што і *кош*.

КОШЭ'ЛІК м., на вышчаты́й кошэлі́к Зб. Лазовы кошык з накрыўкай, у якім давалі пастухам абед у поле. Параўн. *вэрэня*.

КОШЭ'ЛЬ м. Бр. Зм. Кк. Бл., кошы́ль Рдз. Зб. Ол. Лк. Мк. Зс. Гц. 1. Каробка, сплеценая з кары, для сяўбы ўручную. Рдз. Зб. Ол. Лк. Мк. Зс. Гц. *Кошэлі з корыньня хвойны; то самы плытуць, роздыраюць і плытуць; с кошылё сіюць*. Ол. 2. Каробка для ягад, сплеценая з кары і дубцоў. Зб. Ол. Лк. Мк. Гц. Параўн. *вэрэнька, вэрэня*. 3. Сплецены з лазы кошык для бульбы і інш. Бр. Зм. Кк. Бл. Параўн. *кош*.

Адрозніваліся «ба́бскы́й» і «му́жыцкы́й» кашалі: ба́бскы́й кошы́ль на вярочцы падвешваўся праз плечы на спіну; му́жыцкы́й кошы́ль большых памераў з берасцянай «накры́вочкай», вісеў на почапцы праз плячо. Лк.

КРУ'ЖКА ж. Рдз. Гл. Бл. Кч. Металічны або фаянсавы кубак. Параўн. *кубок*.

КРУЧО'К м. Рдз. Зб. Ол. Мк. Здз. Ад. Бутэлечка ёмістасцю 100 г. *Кўпыць оліі кручók і хватáе на вэсь пыст. Зб.*

КУБА'НЯК м. Сп. Сплеценая з лазы каробка.

КУ'БЕЛ м. Дзк. Хв. Др. Гл. Зм. Кк. Бл. Гц. Кн. Дзн. Дл., кúбёл Хв., кúбэл Здз. Сп. Зробленая з клёпак або выдзеўбаная з дрэва пасудзіна, звычайна звужаная ўверсе, з накрыўкай (якая прыціскалася пры дапамозе спецыяльнага кійка, прасунутага праз вушы); адрозніваліся «чыстыя», або «адзежныя», у якія складвалі палатно, адзежу, і к., у якіх салілі мяса, сала, часам трьмалі муку і інш. *Пру́сцілок наложы́ла по́ўны кúбел.* Гл. Параўн. *бодня, лагвіца.*

КУ'БЛІК м. Дзк. Хв. Др. Гл. Зм. Гц. Невялікіх памераў кубел для мяса, сала; часам у к. салілі агуркі. *У кúбліку са́ло солі́лі, зімо́ю гуркі ў кúблiчках дзержа́лі.* Гл. Кúблiчok Бл. Кн. Гл. Ол. Параўн. *лагвіца.*

КУ'БОК м. Зб. Ол. Лк. Мк. Св. Здз. Сп. Ад. Зс. Гц. Металічная ці фаянсавая пасудзіна з ручкай для піцця вады, кубак. Параўн. *кварта, корэц, кружка, кухоль.*

КУБЭ'ЛЕЦЬ м. Здз. Сп. Тое, што і *кублік.*

КУЗЕ'НЬКА ж. Дзк. Хв. Бр. Бл. Кч. Сшытая з аднаго або некалькіх кавалкаў бяросты каробачка для ягад. *Кузэньку зробіш, то воды наберэ́ш, як нема́ посуды; кузэ́нька з бэ́рэсту, на ягады.* Бр. Параўн. *берэсцянка, каробочка, кузёмка, набірачык, набірок, набірушка, яшчык.*

КУЗЕ'МКА ж. Ад. Сплеценая з лыка пасудзіна для ягад. Параўн. *кузенька.*

КУ'ЗОРЭБ м. Хв. Чарпачок, скручаны з бяросты, прымацаванай да кіёчка, з якога п'юць ваду ў лесе, на сенажаці. *Кўзорэб з берóсты рóбяць, на нiве водú піць.* Параўн. *берэсціна.*

КУ'ЗУБ м. Зб. Лк. Мк. Св. ВЛ. Лх. Зр. Пасудзіна вялікіх памераў (да 1,5—2 м вышыні і 1—1,5 м шырыні), сплеценая з саломы і лазы ў форме збанка, з накрыўкай (віком), для ссыпання збожжа. Параўн. *короб, каробочка, лар, соломнянык, сыпанка.*

КУ'ХОЛЬ ж. Ол. Кубак. *Тэпэр кáжуць крúшка, а рáньчэ кúхоль.* Кúхлiчok Кч. Параўн. *кубок.*

КУШЫ'Н м. Ол. Лк. Дзк. Бл. Кч. Кн. Дзн. Дл. Гліняная пасудзіна з ручкай для малака, збанок.

ЛАГА'НЧЫК м. Гл. Гліняная паліваная пасудзіна

невялікіх памераў у форме кубка з ручкай для смятаны. Параўн. *слой*.

ЛА'ГВА ж. Лк. Высокая бочка з накрыўкай, у якой трымаюць муку, крупы і інш. Л а г в о ч к а. Параўн. *кадушка*.

ЛА'ГВІЦА ж. Зб. Св. Невялікая бочка з накрыўкай для сала. Л а г в і ц а с к р ы ш к о ю, к о б с а л о к о ц і к ы н э з в з і л ы. Зб. Параўн. *дзежа, дзежка, дзішчына, кубел, кублік, кубэлець, лагавочка, лагуўка, лагуцька*.

ЛА'ГОВОЧКА ж. Ол. Тое, што і *лагва*.

ЛАГУ'Н м. Дзк. Хв. Роўная бочка невялікіх памераў, заднёная з двух бакоў, з адтулінай у дне, якая закрываецца драўлянай затычкай (для захавання льянога або канаплянага сям'я). Л а г у н ч ы к. Л а г у н ч ы к з к л ё п о к р о б і ц ц а, ш т о п с ё м ' е н а с ё н н о е м ы ш ы н е ё л і. Дзк.

ЛА'ГУУКА ж. Мк. Тое, што і *лагвіца*. З а р а з е м н ы - г о т ы х л а г у в о к.

ЛА'ГУЦЬКА ж. Св. Тое, што і *лагвіца*.

ЛА'ЗБЕНЬ м. Др. Бл., л а з б ё н ь Дзк. Хв. Бр. Кк. Каробка з ліпавай кары для мёду. Л а з б ё н ь — н а м е д т а к а к о р о б к а, з л у т к а н а в у г л ы р о б ы ц ь з в ё ч к о м. Бр. Параўн. *коробка, коробок, лазубень, ліпоўка, ліпочка, лубянка*.

ЛА'ЗУБЭНЬ м. Зб. Тое, што і *лазбень*. А шчэ к о л ы с ь м э д д э р ж а л ы ў л а з у б н э в ы.

ЛАР м. Рдз. Ол. Сплеценая з саломы каробка ці скрынка вялікіх памераў для ссыпання збожжа. Л а р — з б і ж т р ы м а т ы, о в э с, п р о с о, г о р о х, с і м н ы с к о н о п э л ь. Ол. Параўн. *кузуб*.

ЛІ'ПОУКА ж. Дзк. Сд. Зм. Кк. Бл. Выдзеўбаная з ліпы пасудзіна для мёду, ператопленая нутранага тлушчу; у л. больших памераў ссыпалі збожжа. Л і п о ў к а я к м а л ё н ь к і к а д о ў б, ч ы с т о р о б і л і, н а м ё д. Сд. Л і п о в о ч к а. Гл. Параўн. *лазбень, кадоўб*.

ЛІ'ПОЧКА ж. Гл. Невялікая каробка для мёду, зробленая з ліпавай кары. Параўн. *лазбень*.

ЛО'ЖКА ж. Рдз. Ад. Дзк. Хв. Зм. Кк. Бл. Зс. Гц. Драўляная, металічная ложка. Т ы і л о ш к і в ы д о ў б у в а л ы з д э р э в а. Рдз. Велікая ложка. Хв. Тое, што і *ополоньк*.

ЛОТО'К м. Рдз. Зб., л у т у к, л у т ы к Лк. Вялікая бочка або *кадаўб* для ссыпання збожжа. Л о т о ч о к Рдз. Зб. Л о т о ч к ы н а ж ы т о б э р э г л ы, т а к м э т р о ў з д э с ы ц ь ў в і й д э ў т о й л о т о к. Зб. Параўн. *кадоўб*.

ЛОХА'НКА ж. Дш. Невялікая драўляная пасудзіна.

ЛУБЯ'НКА ж. Гл. Невялікая каробачка з кары ліпы для нутранаго тлушчу і інш. Параўн. *лазбень*.

МАКОВЭ'РТ м. Рдз. Ол. Лк. Качалка для расцірання маку, куцці і інш.; м. больших памераў таўкуць бульбу. *Маковэрт — ўсё мнеты, колотэты*. Ол.

МАКО'ТРА ж. Лх. Зр. Ад., ма к у́ тра Сп. Кн., ма к ы́ тра Лх., ма к і́ тра Св. Ад. Невялікая гліняная пасудзіна з высокімі сценкамі; у м. захоўвалі смятану, масла, складвалі аладкі, галушкі, білі масла. *Макытра вбішша, а вэрцега нбішша*. Лх. Параўн. *макоцёр*.

МАКОЦЕ'Р м. Дзк. Хв. Др. Гл. Бр. Сд. Зм. Кк. Бл. Тое, што і макотра. *У макотры масло б'юць, сметану складаюць, ператоп*. Хв. Ма к о́ тры к Зс. Кч. Дн.

МАСЛОБО'ЙКА ж. Гл. Бойка для збівання масла. Параўн. *біянка*.

МЕША'ЛКА ж. Бр. Бл. Дн. Дл. 1. Вялікая драўляная ложка, якой мяшалі страву і разлівалі яе ў міскі. Бр. Дн. Дл. *Тэй мешалкой налівалы ў мыску*. Бр. Параўн. *сполоньк*. 2. Драўляная лапатка, якой рашчынялі хлеб у дзежцы. Бл.

МІ'СА ж. Бр. Бл. Кч. Гліняная або металічная глыбокая пасудзіна, у якую налівалі страву; у м. пяклі яешню, цёрлі мак і інш.

МІ'СКА ж. Дзк. Хв. Гл. Бр. Зс. Кч. Гц. Кн. Дн. Дл., м ы́ с к а Рдз. Зб. Ол. Лк. Мк. Св. Здз. Сп. Ад. Выдзеўбаная з наросту на дрэве гліняная або металічная пасудзіна для ежы. *Міскі цэрэпланыя з гліны робяць*. Бр. Місочка Дзк.

МЫРНЯ'К м. Мк. Вялікі гліняны гаршчок, у якім варылі ежу. *Як сэмня вэлыка, то добраго мырняка трэба поста́выты*. Параўн. *горшчок*.

НАБІРА'ЧЫК м. Мк. Каробачка з бяросты для ягад. *Пастух вьплытэ за дэнь собі тако́го набіра́чыка й ходыць з ім по ягоды*. Параўн. *кузенька*.

НАБІ'РОК м. Др. Гл. Бр. Кк. Пасудзіна з почапкай (вядзерца, кошык, каробачка з кары і інш.), у якую збіраюць ягады. *Ведзёрко з сосны плетом, набірок на ягуды*. Бр. На б і́ р о ч о к Бр. Параўн. *кузенька, поілка*.

НАБІ'РУШКА ж. Ад. Тое, што і набірок.

НА'ВІСКА ж. Св., н а́ в ы́ с к а Мк. Сплецены з лазы або лыка кошык з накрыўкай (падвешваўся на «в ў с е л к а х» (почапках) за спіной); у н. клалі харч у дарогу,

на сенажаць і інш. *Қолысь плэлы нáвыскы на хлїб пастуховы.* Мк. Параўн. *вэрэня.*

НО'ЧАУ ж. Қк. Вялікія начоўкі. Параўн. *ночвы.*

НО'ЧВЫ толькі мн. Рдз. Здз. Сп. Ад. Дзк. Гл. Бр. Зм. Қк. Бл. Выдзеўбанае з дрэва карыта (агульная назва); у вялікіх н. мылі бялізну, у меншых апалалі проса, куццю, рашчынялі бліны і інш. *У нóчвах бел'ё сьціраюць, помўца мо́жно.* Дзк. Параўн. *ночай, ночоўкі.*

НОЧО'ВОЧКІ толькі мн. Дзк. Гл., *ночовочкы* Лк. Невялікія начоўкі, у якіх апалалі куццю, проса і інш. Параўн. *опалушкі.*

НОЧО'УКІ толькі мн. Св. Зм. Зс. Қч. Гц. Қн. Дн. Дл., *ночоўкэ* Ол. Ад., *ночóўкы* Мк., *ночоўкы* Рдз. Зб. Ол. Тое, што і *ночвы.* *У мэ́нэ за́ра е на горы вэ́лыкуі ночоўкы; пэ́клы ра́ньча бу́лкы, рошчы́нэе поўны ночоўкэ.* Ол. *Одэ́жу пэ́рэмо ў ночоўка́х.* Зб.

ОПА'ЛКІ толькі мн. Ад. Тое, што і *опалушкі.* *Опáлачкі.*

ОПА'ЛУШКІ толькі мн. Здз. Сп., *упáлушкы* Мк. Невялікія начоўкі, у якіх апалалі куццю, проса і інш. Параўн. *ночовочкі, опалкі, палушкі, палашэчка.*

ОПЛЕТА'НКА ж. Дзк. Аплецены лазой буталь. Параўн. *бутэль.*

ОПОЛО'НЫК м. Рдз. Здз. Лк. Ад., *ополóнэк* Ол., *уполóнык* Мк. Вялікая драўляная лыжка, якой мяшаюць у гаршку і разліваюць страву. *Набыра́е упуло́ныком з чу́гуна і льё.* Мк. Параўн. *вароха, мешалка, повароха, по́лонык, трэ́пачка.*

ОСЬМІ'НА, го́сьміна ж. Ад. Драўляная (з клёпак) пасудзіна для вымярэння збожжа ёмістасцю 2 пуды.

ПА'ЛОШЭЧКА ж. Лк. Тое, што *опалушкі.*

ПА'ЛУШКІ толькі мн. Сп., *пáлушке* Св. Тое, што і *опалушкі.*

ПАТЭ'ЛЬНЯ ж. Ад., *пэ́тэльна* Зб. Ол. Мк., *пы́тэльна* Св. Здз. Сп. Гліняная або металічная пасудзіна з нізкімі сценкамі, у якой смажаць сала і інш. *У пэ́тэльні джа́рым са́ло.* Зб.

ПЕРЭ'РЭЗ м. Қк. Бл. Бочка сярэдніх памераў, звужаная ўверсе, для квасу, засолу гуркоў і інш. *Пэ́рэрэз невеликі, шыро́кі зні́зу, на гуркі, квас ро́бяць на ле́то.* Бл. Параўн. *кваска.*

ПІНЧУ'К м. Қч. Высокі чыгун, пабелены знутры, з адной ручкай. Параўн. *стойбун, стойпун.*

ПІРО'ЖЫКІ *только́ мн. (?) Кн. Пасудзіна, у якой*
п'яклі пірагі.

ПЛЕЦЮ'НКА *ж. Рдз. Кошык з лазы, спецыяльна*
сплечены для шкляннага бутля. Дай-но бўтля ў плецю́нцы.

ПЛЯ'ШКА *ж. Здз. Дзк. Зс. Кч. Гц. Дн. Дл., плéш-*
ка Лх. Зр. Ад. Шкляная ці гліняная пасудзіна, у якой
захоўвалі алей і іншыя вадкія рэчывы (агульная назва).
Голію трымалы ў пляшкáх. Лх. Плéшэчка Ад. Параўн.
бляшка, бутылка, бутэлька, пяцерык.

ПОВАРО'ХА *ж. Ол. Тое, што і вароха.*

ПОЇ'ЛКА *ж. Рдз. Невялікае вядзерца, з якога пояць*
малых цялят; у п. таксама збіраюць ягады. Набрáла дві
поі́лкі і ві́сім бра́чок. Параўн. набірок.

ПОЛА'КЛІ *только́ мн. Кн. Тарка для бульбы. Пола́-*
клямі цёрлі бліны.

ПОЛІ'ТА *ж. Ол. Гліняны паліваны гаршчок для ма-*
сла. Полі́та — глáдэнька, блыскúча такáя. Параўн. слой.

ПОЛОМЫ'СОК *м. Здз. Міска невялікіх памераў.*

ПОЛО'НЫК *м. Ол. Св. Тое, што і ополоник. Полó-*
нык вэ́лыкі, дóбрэ мэ́шэты ім. Св.

ПО'РЦЫЯ *ж. Ол. Здз. Ад., пóрцiя Рдз. Мк. Невя-*
лікая шклянка, з якой пілі гарэлку, віно; чарка. Пóрцiі
тэпэр чаркáмы назывáюць. Рдз. Пóрцыйка Ол. Лк.
Ад. Параўн. чарка.

ПО'СТАВЭЦЬ *м. Ол. Ражка, у якой замешвалі корм*
для свінней.

ПОЎБУТЫ'ЛОК *м. Лк. Мк. Здз., поўбу́тэлок*
Ад. Чацвяртушка, бутэлька ёмістасцю 1/4 л.

ПОЎБУТЭ'ЛЬКА *ж. Рдз. Тое, што і поўбу́тылок.*

ПОЎОСМІ'ННІК, поўго́смiннiк *м. Ад. Драўля-*
ная (з клёпак) пасудзіна для вымярэння збожжа ёмі-
стасцю 1 пуд.

ПОЎЧВЕ'РТКА *ж. Кн. Дн. Дл. Бутэлечка ёмістасцю*
1/8 л.

ПРЫТАБА'ШНІЦА *ж. Ол. Каробачка з бяросты для*
нюхальнага тытуню. У прытаба́шніцы з бэ́рэсту трымáлі
тоба́к, той шо ню́хаты. Параўн. коробочка.

ПУ'ШКА *ж. Ар. Ол. Св. Гліняны збанок з вузкай*
шыйкай і ручкай для вады (бралі ў поле, на сенажаць і
інш.). Пу́шка з ухóм, то вóду ў нас носéлы. Ол. Пушка—
то мак сéпляць тудэ́, яг збэ́руць. Ар. Параўн. глэк.

ПЯЦЕРЫ'К *м. Кч., паце́рык Зс. Вялікая бутэлька*
для захавання газы. Параўн. пляшка.

РА'ЖКА *ж.* Здз. Сп. Дзк. Хв. Др. Гл. Бр. Зм. Кк. Бл. Зс. Кн. Дн. Дл., р é ж к а Св. Лх. Зр. Ад., р я ж к а Рдз. Зб. Драўляная (з клёпак) нізкая пасудзіна з адной ручкай, у якой замешвалі свінням есці, куды злівалі памы і інш. *Ряшка для свынэй, а цэбрык для чогó ліпшо-го.* Зб. Р é ж э ч к а Ол., р я ж э ч к а Лк.

РАЛ *м.* Рдз. Тое, што і лар.

РОЗРЭ'З *м.* Др. Бр. Шырэйшая ўверсе бочка для засолу агуркоў, капусты. Параўн. *зрэз.*

РО'НДЭЛЬ *м.* Ол. Мк. Ад. Металічная эмаліраваная пасудзіна з доўгай ручкай для прыгатавання стравы. Р он д э л е к Ад., р он д э л ё к Ол., р он д л і к Кк.

РУ'МОЧКА *ж.* Кн. Гліняная чарачка для піцця гарэлкі ёмістасцю 10 г. Параўн. *чарка.*

РЭ'ГОТЫ *толькі мн.* Рдз. Драўляная пасудзіна ў выглядзе карыта, у якой мялі сукно. *Кольсць мялы ў рэготах сукна.*

РЭ'ШЭТО *н.* Зб. Мк. Здз. Ад. Зс. Кн. Дн. Дл., р э ш э т о Рдз. Лк. Вялікае сіта для ачысткі збожжа. *Жы-то пуччын'яеш на рэшэто́ві, а бруд скіда́еш.* Рдз.

САГА'Н *м.* Лк. Св. Здз. Сп. Ад. Высокі чыгун з ручкамі, у якім варылі свінням. *Бул'ы саган'ы стойп'аты, побілёны.* Ад. Са г а н ч ы к Св. Ад.

СЕВА'К *м.* Кч., с ы в а к Св. Зробленая з лубу каробка для сяўбы ўручную. *З лыпы обдэлае, щоб буў лёхкі сыва́к, і вэро́ўку прыв'яжэ.* Св. Параўн. *варынка, короб, коробка, коробочка, коробэць, кошэль, севанка, севок, сейбок, сіўныця, сіянка, сэвэнька, сэўнык.*

СЕ'ВАНКА *ж.* Зс. Тое, што і севак.

СЕВО'К *м.* Дзк. Хв. Кч. Сплеценая з саломы або кары каробка для сяўбы ўручную. Параўн. *севак.*

СЕЎБО'К *м.* Дзк. Тое, што і севак.

СІ'ТО *н.* Кч. Кн. Дн. Дл., с ы т о Рдз. Зб. Ол. Лк. Мк. Здз. Ад. Начынне для прасявання мукі. *Сыто цількы мукі сіяты.* Мк.

СІЎНЫ'ЦЯ *ж.* Ол. Тое, што і севак.

СІ'ЯНКА *ж.* Гц. Тое, што і севак.

СКОВОРОДА' *ж.* Дзк. Гл. Бр. Бл. Зс. Гц. Кн. Дн. Дл., с ко ў ро да Кч. Скаварада.

СКОВОРОДА' *ж.* Кк. Тое, што і сковорода.

СЛОЙ *м.* Ол. Гл. Сд. Кк. Кн. Дл. Гліняная паліваная пасудзіна цыліндрычнай формы з накрыўкай або шкляная пасудзіна такой жа формы для захавання ма-

сла, ператопленага тлушчу і інш. *Буў слой літроў на п'яць, політы, с крушочкой; коўбасы заліваюць на лёто жыром.* Кк. Параўн. *злівак, лаганчык, політа.*

СЛО'ІК м. Рдз. Ол. Лк. Мк. Здз. Ад. Хв. Зс. Кч. Гц., слóнік Зб. Шкляная цыліндрычная пасудзіна для розных патрэб.

СОЛНЫ'ЦЯ ж. Ол. Св. Лх. 1. Каробачка для захавання солі, зробленая з дошчачак, выдзеўбаная з наросту на дрэве (чэчóты) або сшытая з кары. Ол. Св. *Солныцы з бэрэсту робылы, на сіль.* Ол. Параўн. *сольніца.* 2. Драўляная (з клёпак) пасудзіна для нутранага тлушчу. Лх. Параўн. *кадушка, лагвіца.*

СОЛОМНЯ'НЫК м. Мк. Вялікая пасудзіна для збожжа, сплеценая з саломы і дубцоў. *Соломняныкы выплеталы на пудбóу дэсяць.* Параўн. *кузуб.*

СОЛЬНІ'ЦА ж. Гц. Невялікая пасудзіна для солі, выразаная з дрэва або зробленая з гліны. *Сольнічка* Зс. Кч. Параўн. *бочэчка, доўбанка, солныця, солянка, чабарка.*

СОЛЯ'НКА ж. Зб. Лк. Здз. Сп. Зм. Зс., солéнка Ад. 1. Тое, што і *сольніца.* 2. Каробачка з бяросты, у якой бралі ў поле, на сенажаць масла, сыр і інш. Зс. *Сольняк з вёчком на сыр.* Параўн. *коробочка.*

СО'ТКА ж. Кч. Кн. Дн. Дл. Маленькая бутэлечка ёмістасцю менш за чвэрць літра.

СТОУБУ'Н м. Сд. Зм. Кк. Высокі чыгун з адным вухам. Параўн. *пінчук.*

СТОУПУ'Н м. Гл. Тое, што і *стойбун.*

СТУ'ЖКА ж. Рдз. Сплеценая з саломы пасудзіна для мукі. *Тэпэр стушóк нэ рóбляць.* Стóужэчка. Параўн. *коробка.*

СТУ'ПА ж. Рдз. Зб. Ол. Лк. Лх. Ад. Дзк. Зм. Зс. Кч. Гц. Кн. Дн. Дл. Выдзеўбаная з дрэва пасудзіна для апрацоўкі проса, ячменю на крупы. *Е' ў нас ножна́я і ручна́я стóпа.* Рдз.

СТУ'ПКА ж. Здз. Кк. Невялікая пасудзіна, выразаная ці вытачаная з дрэва; у с. таўклі перац, соль і інш.

СУДЗІ'НКА ж. Дзк. Пасудзіна невялікіх памераў (агульная назва).

СЦЯГО'ЛКА ж. Рдз. Ол., сцяго́ўка Лк. Мк. Бочка розных памераў для засолу агуркоў, капусты; у спецыяльныя с. ссыпалі збожжа. *Сцяго́лку нары́жэш, то хва́тыць на зэ́му.* Ол. Параўн. *варэмныця.*

СЫ'ПАНКА ж. Рдз. Лк., сыпáнка Лх. 1. Вялікая каробка для збожжа, сплеценая з саломы і дубцоў. Рдз. Лк. 2. Бочка вялікіх памераў для ссыпання збожжа. Лх. Параўн. *кузуб, кадоўб*.

СЭВЭ'НЬКА ж. Ол. Мк. Сплеценая з саломы каробка для сяўбы ўручную. *У нас с кошэлé сіюць і с сэвэнькы*. Ол. Параўн. *севак*.

СЭЎНЫ'К м. Ад. Тое, што і *севак*. *Сэўнык — гэто такáя корóбка з солóмы і прўта*. Сэўнычóк.

ТА'РКА ж. Дн. Начынне церці бульбу. Параўн. *полаклі, тэртка*.

ТАРЭ'ЛКА ж. Здз. Зм., тары́лка Ол. Лк. Мк. Ад. Кч. Гц. Фарфоравая ці металічная (раней і драўляная) неглыбокая пасудзіна для яды.

ТОБАКЕ'РКА ж. Др. Гл. Бл., тобакі́рка Лк. Здз. Ад. Зробленая з кары каробачка для тытуню, для захавання дробных рэчаў (іголак, нітак і інш.). *Робілі тобакёркі нюхаць тоба́ку*. Гл. Тобаке́рочка Кк. Параўн. *коробочка*.

ТОБАЦІ'РКА ж. Св. Сп., тубаці́рка Св. Тое, што і *тобакерка*.

ТРЫНО'ЖКА ж. Здз., труно́жка, труні́жка Св. Тое, што і *трыножок*.

ТРЫНО'ЖОК м. Рдз., трыны́жок Ол., труні́жок Мк. Патэлья на трох ножках для смажання сала. *От колысь труні́жкы булы куды́ лўчы за пэтэльні*. Мк.

ТРЭ'ПАЧКА ж. Рдз. Драўляная лыжка для памешвання стравы ў гаршку. Параўн. *ополоньк*.

ТЭ'РТКА ж. Ол. Лк. Дл. Тое, што і *тарка*.

УЛІ'ЙНЫЦЯ ж. Мк. Гліняная пасудзіна для захавання алею. *То колысь улійныці булы, а тэпэр нэма тых улійныц*. Мк.

ЦЭ'БЕР м. Др. Гл. Сд. Зм. Кк. Зс. Кн. Др. Дл., цэ́бар Дзк. Хв., цэ́бэр Здз. Ад. Бр., цэ́быр Лх. Зр. Драўляная (з клёпак) нізкая пасудзіна з вушамі для паласкання бялізны, прыгатавання ежы жывёле; у ц. насілі ваду, прасунуўшы кіёк праз вушы. *Цэ́бэр на дзвё вўхі, у ім корто́плі тоўклі*. Бр.

ЦЭБЕ'РОК м. Дзк. Тое, што і *цэбер*.

ЦЭ'БРЫК м. Рдз. Зб. Ол. Мк. Св. Лх. Зр. Ад., чэ́брык Лк. Тое, што і *цэбер*. *Рáжка для свынэй, а цэ́брык для чогó ліпшого*. Зб. *У цэ́брыках вóду зáраз нэ дэ́ржаць*. Мк.

ЦЯГА'ЧКА ж. Ад. Бляшаная пасудзіна для адстойвання малака, якую апускаюць у калодзеж. Параўн. *банька*.

ЧАБА'РКА ж. Рдз. Выдзеўбаная з дрэва пасудзіна для захавання солі. *Я помню шчэ тую чабάρку*. Параўн. *сольніца*.

ЧАВУ'Н м. Гц. Тое, што і *чыгун*. Чавунóк Гц., чаву́нчык Кч.

ЧАГА'Н м. Рдз. Тое, што і *чыгун*. *Глыняных гóршчыкіў нэмае, а ўсэ чаганьі*.

ЧАРАПО'К м. Дзк. Хв., чырэпóк Лх. Ад., чэрэпóк Здз. Бр. 1. Пасудзіна для смажання сала, зробленая з гаршка ці збанка, у якіх адразалі верхнюю пабітую частку. Лх. 2. Абломак пабітай глінянай пасудзіны, надбіты гаршчок. Лх. Здз. Дзк. Хв. Бр. 3. *зневаж*. Гліняная пасудзіна (рэдка). Св. Ад. Лх.

ЧА'РКА ж. Здз. Гц. Шкляначка для піцця гарэлкі, віна. Чáрочка Кч. Дн. Дл. Параўн. *порцыя, румочка, шкалік*.

ЧАРЭ'П'Е зборн. Хв. Др., чырэп'е Лх. Ад., чэрэп'е Св. Гл. Бр. Сд. Кк. Бл. 1. Гліняны посуд, часам уся сталовая пасуда (у тым ліку лыжкі, міскі і інш.). Св. Лх. Ад. Хв. Др. Бр. Сд. Кк. Бл. *Помуй чэрэп'е ў ночоўках*. Кк. 2. Абломкі бітай глінянай пасуды. Гл. Бл. *Поб'е́цца гóршчык чы міса, выкі́нуць, то ка́жуць чэрэп'е*. Бл.

ЧА'УН м. Зс. Тое, што і *чыгун*.

ЧА'УС м. Дзк. Чыгун для прыгатавання ежы. Чаўсóк Дзк. Хв. Параўн. *чыгун*.

ЧВЕ'РТКА ж. Кн. Дн. Дл., чві́ртка Рдз. Лк. Мк. Лх. 1. Бутэлечка на 250 г. 2. Высокая бочка для ссыпання і вымярэння збожжа ёмістасцю 1,5 пуда. *То чві́ртка бу́ла пуйто́ра пуда*. Мк. Параўн. *корэць*.

ЧЫГУ'Н м. Зб. Здз. Сп. Ад. Гл. Бл., чагу́н Дзк. Хв. Сд. Бл. Кч. Дн. Дл., чу́гу́н Св. Мк. Кк. Кн., чэ́гу́н Ол. Бр. Металічная (чыгунная, алюміневая) шырокая пасудзіна, якую ставяць у печ; у вялікіх ч. вараць бульбу жывёле, у малых ч. — сабе. *Шоб вары́ты, у нас ё чыгуны́*. Зб. *Чугуны́ букла́тые* [шырэйшыя пасярэдзіне], *круглы́е, тэ́пэр больш лі́мінёвы́е*. Св. Чыгуно́к Ад., чу́гуно́к Кн., чыгу́нчык Лк. Ад. Гл., чу́гу́нчык Ол. Св. Кн.

ЧЭ'БРЫК м. Лк. Тое, што і *цэбрык*.

ЧЭКУ'ШКА ж. Ол., чыку́шка Рдз. Зб. Бутэлечка ёмістасцю 250 г.

ЧЭРПА'К м. Зб. Ол. Св. Здз. Ад. Дзк. Зс. Кч., чы р-п а́ к Лк. 1. Вялікая ложка, якой разліваюць страву. Зб. Ол. Здз. Ад. Дзк. Зс. Кч. 2. Пасудзіна, скручаная з бяросты ў выглядзе леечкі, якой чэрпаюць ваду. Св. *Зробіў чэрпак і пбў вбду на болбці. Параўн. берэсціна.*

ЧЭ'РЭП м. Гл. Пабітая гліняная пасудзіна.

ЧЭ'ШКА ж. Ол. Невялікая міска (гліняная, металічная ці інш.).

ЧЭ'ШЧЭНА, чэ́шчы́на ж. Ол. Тое, што і *чэшка*. Чэ́шчэ́нка.

ШКА'ЛІК м. Зб. Шкляначка для піцця гарэлкі, віна. Параўн. *чарка*.

ШЧАНЬ м. Гл. Зм. Кк. Бл. Кч. Дн. Дл. Бочка для квашання капусты, засолу гуркоў. *У шчань капўсту шатковáлі.* Гл. Шчáнік Гл. Кч. Параўн. *варэмныця*.

ШЭНО'К м. Ад. Драўляная (з клёпак) пасудзіна для вымярэння жыта ёмістасцю 6 пудоў.

Я'ШЧЫК м. 1. Цыліндрычная пасудзіна невялікіх памераў, выдзеўбаная з дрэва, сшытая з кары ці зробленая з клёпак, з накрыўкай; у я. трымалі масла, соль (бралі з сабой у поле, на сенажаць), складвалі дробныя рэчы (іголки, ніткі і інш.), захоўвалі нюхальны тытунь. Здз. Дзк. Бр. Сд. Бл. Я'шчы́чок Дзн. Бр. *Цюцё́н у яшчы́чках носі́лы.* Бр. Параўн. *коробочка*. 2. Пасудзіна, збітая з дошак, у якой салілі сала. Мк. Др.

ЛЕКСІКА ПЧАЛЯРСТВА

Пчалярская лексіка ў яе сучасным стане складаецца са старажытнай тэрміналогіі, што бярэ пачатак ад бортніцтва, і навейшага тэрміналагічнага пласта, які склаўся ў працэсе культурнага развіцця пчалярскай гаспадаркі, што з асаблівай выразнасцю праяўляецца ў наш час з развіццём пасечнага пчалярства ў калгасах і саўгасах на высокай навукова-тэхнічнай базе.

Пчалярская лексіка яшчэ недастаткова даследавана. На матэрыяле старабеларускіх пісьмовых помнікаў напісана адна манаграфія, якая ахоплівае прамысловую лексіку, у тым ліку і тэрміналогію бортніцтва¹. Старажытны пласт бортніцкай тэрміналогіі ў больш або менш трансфармаваным выглядзе захоўваецца ў сучасных беларускіх народных гаворках. Але лексіка гэтага старажытнага промыслу яшчэ не поўнасцю выяўлена і запісана. У праграме, па якой збіраўся матэрыял для «Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы», а таксама ў апытальніку Агульнаславянскага атласа пытанняў, звязаных з пчалярствам, адсутнічаюць².

Невялікі раздзел, прысвечаны пчалярскай лексіцы, быў распрацаван пры складанні праграмы па збіранню

¹ В. А. Купрэенка. Прамысловая лексіка ў старабеларускай пісьменнасці XV—XVII стст. (Рыбалоўства, бортніцтва і паляванне). Рукапіс канд. дыс. Мінск, 1966; В. А. Купрэенка. Прамысловая лексіка в старобелорусской письменности XV—XVII вв. У кн.: Программа и тезисы межресп. конф. по изучению лексики... Вильнюс, 1964, стар. 18—19. Гл. артыкула В. А. Купрэенка ў кн.: Праці XII рэспубліканскай дыялекталагічнай нарады. Кіев, 1971.

² Праграма па вывучэнню беларускіх гаворак і збіранню звестак для складання дыялекталагічнага атласа беларускай мовы. Мінск, 1950.

лексікі для абласных слоўнікаў³. У значна дапоўненым выглядзе ён уключан у праграму, па якой збіраецца матэрыял для лексічнага атласа беларускіх народных гаворак⁴.

Больш поўна сабрана пчалаўская лексіка ў народных гаворках Беларускага і Украінскага Палесся⁵. На асноўным масіве беларускіх народных гаворак збіранне пчалаўскай лексікі праводзіцца па скарачанай праграме. Таму наяўныя матэрыялы не даюць поўнага ўяўлення аб яе дыялектнай дыферэнцыяцыі.

У артыкуле выкарыстаны матэрыялы, запісаныя аўтарам у час дыялекталагічных экспедыцый па Агульнаславянскаму лінгвістычнаму атласу і Лексічнаму атласу беларускай дыялектнай мовы ў радзе раёнаў (пасля поўнай назвы раёна падаецца скарачанае абазначэнне яго пры пашпартызацыі матэрыялаў): Брэсцкая вобласць — Ганцавіцкі (Ганц.); Віцебская вобласць — Глыбоцкі (Глыб.), Пастаўскі (Паст.); Гомельская вобласць — Калінкавіцкі (Калінк.), Рагачоўскі (Рагач.); Гродзенская вобласць — Ашмянскі (Ашм.), Воранаўскі (Вор.), Іўеўскі (Іўеў.), Карэліцкі (Кар.), Мастоўскі (Маст.); Мінская вобласць — Вілейскі (Віл.), Чэрвеньскі (Чэrv.).

АБНОШКА ж. Пылок з кветак, які збірае пчала і нясе на лапках. *Абношку нясе дзелаць соты.* Рудня Астравітая Чэrv., Азяраны Рагач. *А б н о ш к і мн.* Жылі Іўеў.

АБЫЦЦА зак. Прывыкнуць, прыжыцца на новым месцы. *Як яны [пчылы] абудуцца ў дуплянцы і калі пачнуць насіць воск, то будуць жыць.* Саланое Віл.

АГРАБАЦЬ незак. Перамяшчаць рой з таго месца, дзе ён звёўся, у раёўню. *Мы з татам раз аграбалі рой.* Азяраны Рагач.

АГРЭБЦІ зак. Сабраць рой у раёўню. *Аграбе рой, накрыя скацёркай і завяжа.* Азяраны Рагач.

АДЗЁР м. Памост на дрэве пад вулей. *Адзёр ад мядзвеведзяў рабілі, каб не мог мядзвездзь залесці на*

³ Інструкцыя па збіранню матэрыялаў для складання абласных слоўнікаў беларускай мовы, вып. 1. Мінск, 1959, стар. 45—48.

⁴ Інструкцыя па збіранню матэрыялаў для складання лексічнага атласа беларускай мовы. Мінск, 1971.

⁵ В. В. Анохина, Н. В. Никончук. Полесская терминология пчеловодства. У кн.: Лексика Полесья. М., 1968, стар. 320—365.

дзераво, клалі памост з досак у тры рады на метр шырыні. Дзяніскавічы Ганц.

АСТРО'ВА ж. Лескі, па якіх узлазяць на дрэва. Астрову рабілі з елкі, каротка абсякалі сукі. Рудня Астравітая Чэрв. Астро́ў м. Астроў служыць лесыці на дзераво падглядваць пшчолы, прыстаўляе астрова і лезе. Дзяніскавічы Ганц.

АТЦІНА'ЦЬ незак. Знішчаць, абцінаць крыллі. Пчала атцінаіць трутня. Матка атцінаіць другую матку. Саланое Віл.

АШЧЫ'НА ж. 1. Вашчына. Як паставіш у печ, то мёт пойдзя пат спот, ашчына на верх выйдзя. 2. Адходы ад воску. Чорна ашчына — гэта самы фус, яго вон выкідаюць. Міратычы Кар.

БАРТНІ'К м. Пчалаяр. Жылі Іўеў.

БАРЦЬ ж. 1. Выдзеўбанае гняздо для пчол у сярэдзіне стаячага дрэва. 2. Дрэва з дуплом. Выдлубаюць улей у хвойцы, у дупле і называюць барць. Жылі Іўеў. Дрэва з дуплём, дзе жывуць пшчолы, называлі барць. Старыя Смільгіні Вор. Бордзь ж. Гняздо ў калодзе, выдаўбаная пешняй. Малыя Аўцюкі Калінк. Борць ж. Бывае так, што сосьну зрэжуць, а там борць. Рыбчына Віл. Борць — дрэва з выдлубаным гняздом для пчол. Бакшты Іўеў.

БАРЦЯЛА'З м. Пчалаяр. Калісь былі барцялазы, дзяржалі пчол у лесе. Бакшты Іўеў.

БЗЫ'КНУЦЬ зак. Хутка праляцець з гучаннем, дзвыкнуць. Бзыкнула пчала ля вуха. Граўжышкі Ашм.

БЫ'РКАЦЬ незак. экспр. Зрэдку вылятаць з вулля. Быркалі па аднэй пшчаліне і прапалі. Саланое Віл.

ВА'БІК м. Вулей на дрэве, які ставяць для прываблівання рою. Жылі Іўеў.

ВАДАНО'С м. Труцень. Граўжышкі Ашм. Труцень м. Трутні ваду носяць. Старыя Смільгіні Вор., Граўжышкі Ашм.

ВАСКАВІ'ЦА ж. Вада, у якой растапляюць воск. Кагда вываруем воск, вада пахне, воск наверх выходзя, як лёд замярзая, а вада пахня, аблей васкавіцай вуляй — дае запах на поўкілометра. Азяраны Рагач.

ВАСКАЖА'ЦІНЫ мн. Адходы ад воску. Малыя Аўцюкі Калінк. В а с к а з а ч ы н а ж. Воск як выціснуць — астаецца васказачына. Дзяніскавічы Ганц. В а с к а з а ч ' е н. зборн. Як сок прывозілі з лесу, то добра клас-

ці васказач'е ў квас, вельмо пахне хорашо, прыятны квас. Дзяніскавічы Ганц.

ВАШЧУРЫ'НЫ *мн.* 1. Натуральныя соты. Чысты воск, не наляены мёдам, называюць вашчурыны. 2. Вашчына, адзеленая ад мёду. Кагда хочыш аддзяліць вашчурыны, кладзеш у торбу і мёд выціскаюць, ён выйдзе увесь, а вашчурыны астаюцца ў дзяружнай торбе. 3. Штучна прыгатаваныя соты. Гатовыя вашчурыны купляюць, на вашчурыны ставяцца чарачкі для наліцця мёду. Азяраны Рагач.

ВАШЧЫ'НА *ж.* Вашчына з мёдам. Із вашчыны мёт выціскаюць. Саланое Віл. **Вашчыны** *мн.* Штучныя соты. Цяпер вашчыны робяць з воску, можна купіць. Саланое Віл., Граўжышкі Іўеў.

ВЕ'КА *н.* Бакавы ўваход у калодачным вуллі. Века збоку ў калодзі. Саланое Віл.

ВО'КА *н.* Ляток у калодачным вуллі. Азяраны Рагач., Малыя Аўцюкі Калінк.

ВО'ЧКІ *мн.* Ячэй ў сотах. Пчолы вочкі пазадзелаваюць у куплёных наўзах. Саланое Віл.

ВУЛЬ *м.* Вулей. Мярэцкія Глыб., Рыбчына Віл. Вўляй *м.* Рудня Астравітая Чэрв., Азяраны Рагач.

ВЯ'ЗЕЛЬ МЕДО'ВЫ. Дзяцеліна. У нас росце вягель медовы, красны, белы, у кожнай трубке мед. Малыя Аўцюкі Калінк.

ГАЛАВА' *ж.* Верхняя частка калодачнага вулея. Грабёнку ставяць у галаву калоды. Азяраны Рагач.

ГАЛАЎНЯ' *ж.* Высушаная сэрцавіна дрэва для падкурвання пчол. Малыя Аўцюкі Калінк.

ГНАЦЬ РАБО'ТУ. Насіць мёд, воск у хуткім тэмпе. Мае пчолы гоняць работу, а твае пчолы работы ня гоняць. Груздава Паст.

ГРАБЁНКА *ж.* Драўляны крыжык для сотаў у калодачным вуллі. Сухога воску на грабёнцы прычэпюць. Саланое Віл.

ГРА'НКІ *мн.* Соты, напоўненыя мёдам. Рамкі з гранкамі вынімаюць, разаграюць і выжымаюць мёт. Саланое Віл.

ДАЎБА'НКА *ж.* Невялікі калодачны вулей, які ставілі на дрэве для прываблівання рою. Азяраны Рагач. Даўб'як *м.* Калодачны вулей. Азяраны Рагач., Рудня Астравітая Чэрв. Д'ўб'анка *ж.* Азяраны Рагач.

ДАЎЖНІ'К *м.* Дошка, якая закрывае бакавы ўваход у калодачным вуллі. Жылі Іўеў. Доўж *м.* Даўжамі закрывалі калоды. Саланое Віл., Мярэцкія Глыб., Аўцюкі Калінк.

ДЗІ'КІЯ ПЧО'ЛЫ. Лясныя пчолы, якія живуць у дуплах. Саланое Віл., Азяраны Рагач.

ДНО *н.* Ніз калодачнага вулля. Старыя Смільгіні Вор.

ДУПЛЕНКА *ж.* Дзежачка для мёду. У дуплёнцы стаіць мёт. Саланое Віл. Дуплянка *ж.* У дуплянкі мёт з важчынамі складалі. Саланое Віл.

ДЫМАКУ'Р *м.* Дымар. Саланое Віл.

ДЗЯТВА' ПЧАЛІ'НАЯ. Маладыя пчолы. Пчолы абаграюць чэр, праз 21 дзень выходзіць дзятва пчаліная. Груздава Паст.

ЖАГА'ЛА *ж.* Джала. Ай, пчала жагала ўпусціла. Мярэцкія Паст. Жа́ла *н.* Пчала жала пакідае. Рудня Астравітая Чэрв., Азяраны Рагач., Малыя Аўцюкі Калінк. Жо́ндла *н.* Граўжышкі Ашм., Жылі Іўеў. Жы́гала *н.* Саланое, Рыбчына Віл.

ЖАЛЕ'ЗНА КУРА'УКА. Дымар. Старыя Смільгіні Вор.

ЖАМЕ'РЫНЫ *мн.* Адходы ад воску. Мярэцкія Глыб., Азяраны Рагач. Жа́мяра́ *ж.* зборн. Граўжышкі Ашм. Жа́мяру́ха *ж.* Жамяруха асядае на дне, а воск зверху. Граўжышкі Ашм. Жэ́мухі *мн.* Вашчына. Як выціснуць мёд, астаюцца жэмухі, іх ператапляюць і на ваду выліваюць. Азяраны Рагач.

ЖАМКІ' *мн.* Ціскі. Рыбчына Віл.

ЗАБЯРО'СКА *ж.* Пакрыццё запоўненых мёдам сотаў тонкім слоём воску. Пчолы робяць забяроску, каб мёт не сцякаў, ня порціўся. Груздава Паст.

ЗАБЯРЭ'СЦІЦЬ *зак.* Закрыць запоўненыя мёдам соты. Пчолы чысты мёд забярэсцяць. Груздава Паст.

ЗАБЯРЭ'ШЧАНЫ МЁД. Закрыты ў сотах. Груздава Паст. Зава́скава́ны мёд. Рыбчына Віл. Зап'яча́таны мёд. Саланое Віл., Рудня Астравітая Чэрв., Малыя Аўцюкі Калінк. За́склёплены мёд. Старыя Смільгіні Вор. За́кляпава́ны мёд. Зэльв.

ЗАКЛАДА'ЦЬ ЧЭР. Чарыць, адкладваць яечкі. Матка закладае чэр. Азяраны Рагач.

ЗАКЛЯПАВА'ЦЬ *зак.* Закрыць запоўненыя мёдам соты. Старое Сяло Зэльв.

ЗАКРО'П ДАВА'ЦЬ. Крапіць вулей пахучай вадой, настоем пахучых траў. *Закроп даюць з малінавага цвее-ту, кап селі пчолы.* Граўжышкі Ашм.

ЗАКУПО'РЫЦЬ зак. Закрыць. *Пчолы закупорылі чэр.* Азяраны Рагач.

ЗАСКЛЕ'ПЛЮВАЦЬ незак. Закрываць запоўненыя мёдам соты. *Пчолы засклёплююць мёд, як поўныя чарачкі.* Граўжышкі Ашм.

ЗАСТА'УНЯ ж. Дошка з акенцам унізе ў рамачным вуллі. Граўжышкі Ашм.

ЗАСЫ'ЦІЦЬ зак. Засаладзіць мёдам. *Даўна засыціш вадку мёдам і ясі з хлебам.* Саланое Віл.

ЗАСЫЧО'НЫ прым. Засалоджаны мёдам. Саланое Віл.

ЗА'СЯДЗЬ ж. зборн. Лічынкі пчол. *У маіх пшчол мёду мала, адна засяць.* Жылі Іўеў.

ЗАЦУКРАВА'ЦЦА зак. Зацукравацца. *Зробюцца крупкі і мёд зацукруецца.* Саланое Віл.

ЗБІРА'ЦЬ РОЙ. Аграбаць рой у раёўню. Граўжышкі Ашм.

ЗВІ'ЦЦА зак. Сесці, сабрацца ў клубок. *Рой высыпай і звійся на дрэве.* Рыбчына Віл.

ЗРАІ'ЦЦА зак. Аслабнуць у выніку шматразовага раення. *Мае пшчолы зраіліся, слабыя, мёду не наносілі.* Старыя Смільгіні Вор.

ЗУ'БЯЛЬ м. Дымар, якім падкурваюць пчол. З гнілога дзерава рабілі зубаль, яго запаляць, ён курыцца, яго бяруць ік воку і дымяць. Азяраны Рагач. У якасці дымара выкарыстоўваліся раней анучы, гнілое дрэва і інш. На тэрыторыі асноўнага масіву беларускай дыялектнай мовы пашырана было прымітыўнае прыстасаванне для падкурвання пчол — скручаная анучка, усаджаная ў расчэпленыя канцы палкі. Такое прыстасаванне ў адных гаворках называлі *курэ́ль, кура́ч* (ад дзеяслоўнай асновы *куры́ць*), у іншых гаворках — *зубе́ль* (ад утвараючай асновы *зуб*). Назва ўказвае на функцыю рэаліі — заціскаць гарэўшую анучку ў расчэпе, як у зубах.

ЗЯМЕ'Ц м. Пчаляр. *Зямцы разводзілі пчол.* Саланое Віл. *Каб зямец, то ён бы вам раскажаў пра пчол.* Азяраны Рагач.

Са старажытных назваў пчаляра ў сучасных беларускіх гаворках захаваліся *бортнік, бартнік* і *зяме́ц пры*

пераважным пашырэнні сучасных лексем *пчалавód, пáсечнік, пчаляр*.

Назва *зямéц* паходзіць ад спосабу вядзення пчалярскай гаспадаркі, пры якім вулі размяшчаліся на зямлі, а не на бортных дрэвах. (И. И. Носович. Словарь белорусского наречия. СПб, 1870, стар. 208).

Лексема *зямéц* адзначана ў гаворках у некаторых раёнах Магілёўскай (у дыялектных матэрыялах, сабраных І. Я. Яшкіным, Н. Т. Вайтовіч, С. Г. Лобач), у паўночных раёнах Гомельскай і Мінскай абласцей.

ІСК м. Пчаліная разведка. Граўжышкі Ашм., Бакшты Іўеў., Рыбчына Віл., Рудня Астравітая Чэрв. *Іск ідзець*. Саланое Віл. *У гэтай стайца іск лётаіць*. Груздава Паст., Жылі Іўеў.

ІСКАВА'ЦЬ *незак*. Ляцець, разведваць, шукаць месца для рою. *Іскуюць пчылы, скоро рой выйдзіць*. Саланое Віл. *Пшчылы іскуюць*. Жылі Іўеў.

ІСЦІ' НА ЖЫР. Ляцець за ношкай. *Ідуць пчылы на жыр у поле, у лес*. Саланое Віл.

КА'ДАЎБ м. Бочка з калоды для мёду. Астравітая Чэрв. *Мёт у кадаўбах стаяў*. Дзяніскавічы Ганц. *Кадоўб м*. Малыя Аўцюкі Калінк. *Ка́лдуб м*. *У калдубы злівалі мёт і муку ссыпалі*. Жылі Іўеў. *Ка́лдуб а́начка ж*. Маленькая дзежка з клёпак. Мярэцкія Глыб. *Ка́даўба ж*. *Кадаўба пешняй рабілі*. Рагач.

КАЛО'ДА ж. Калодачны вулей. *У калодах былі пчылы*. Саланое Віл., Граўжышкі Ашм., Жылі Іўеў.

КАЛО'ТКА ж. 1. Тое ж, што *кало́да*. *Калісь улы калоткамі называлі*. 2. Сям'я пчол. *Веля калоткаў у цябе?* Старыя Смільгіні Вор. *Ка́ло́тка ле́жакóвая*. Ляжак. Бакшты Іўеў.

КАМО'К м. Скамечаны ў камок воск. *Воск збярэць, у камкі пакамкаіць, на свечкі перадзелаіць*. Саланое Віл.

КАМО'РКА ж. Асобная клетачка ў сотах. Граўжышкі Ашм.

КАРАНЕК м. Невялікі калодачны вулей, які ставяць на дрэве. *Была тут ёлачка, я паставіў каранёк*. Саланое Віл. *Ка́рані́к м*. Граўжышкі Амш., Жылі Іўеў., Рыбчына Віл., Рудня Астравітая Чэрв. *Каранік зацягнуць на дзерава і на галэнзі паставяць*. Старыя Смільгіні Вор. *Ка́ра́нь м*. *А даўна і карань ставілі на дрэва, карань — калода ліповая*. Саланое Віл.

КАРО'БАЧКА ж. 1. Ахоўная сетка ад пчол на твар і галаву. Рабілі з маладой ліпы каробачкі і адзявалі на ліцо, каб пчолы не кусалі. Азяраны Рагач. 2. Раёўня. Каробачка здзелана з ліпы, дно прышываецца з палатна, аграбе пчол у каробачку, накрыя скацёркай і завязжа. Азяраны Рагач. У каробачку пчол збіралі. Рудня Астравітая Чэрв.

КАРО'БКА ж. Раёўня. Малыя Аўцюкі Калінк.

КЛЕ'ШЧЫ мн. Ціскі. Мёд і воск клешчамі выціскалі. Рыбчына Віл., Азяраны Рагач. Старыя Смільгіні Вор., Малыя Аўцюкі Калінк.

КЛІН м. Торба ў выглядзе кліна выціскаць воск. Граўжышкі Ашм.

КРАПІ'ЦЬ незак. Пырскаць вулей настоем пахучых траў. Да ліпы прывязвалі улей і прынадай кранілі. Саланое Віл.

КРЫЖАЧО'К м. Драўляны крыжык для прымацавання сотаў. Крыжачок уставаць у стаяк, каб пчолы маглі вашчыну рабіць. Старыя Смільгіні Вор.

КРЫЖЫ' мн. Козлы пад ляжачы вулей. На крыжах стаяў корань, галава вышы была. Саланое Віл.

КУРАДЫ'МАЧКА ж. Дымар. Курадымачкай кураць пчол. Саланое Віл. Курадымка ж. Рыбчына Віл.

КУРА'УКА ж. Скручаная ануча, якую падпальвалі і дымілі пчол. Старыя Смільгіні Вор. Курашка ж. Курашку з трапкі рабілі. Рудня Астравітая Чэрв. Куродым м. Бакшты Іўеў. Рудня Астравітая Чэрв. Курэль м. Мярэцкія Глыб., Жылі, Бакшты Іўеў., Малыя Аўцюкі Калінк., Граўжышкі Ашм.

КУРАЦЕ н. Падкурванне. Даўней ня было кураця, так падглядалі пшчол. Граўжышкі Ашм.

КУ'РЫЦЬ, незак. Адганяць пчол дымам. Кураць пшчол куралём. Граўжышкі Ашм. Курыць незак. Малыя Аўцюкі Калінк.

КУРЭ'НЬ м. Сухія гнілушкі, якімі падкурваюць пчол. Рыбчына Віл.

ЛА'ДЗЬБІНЫ мн. Частаванне ў дзень падбору мёду. Была на ладзьбінах, угащалі мёдам. Малыя Аўцюкі Калінк. Як падглядаюць пчол і частуюць мёдам, то кажучь, што ў таго сённа ладзьбіны. Саланое Віл., Жылі Іўеў. Лазьбіны мн. Граўжышкі Ашм.

ЛА'ЗІВА н. Вяроўка, пры дапамозе якой пчалары лазілі на дрэва. Азяраны Рагач.

ЛАЗЬБЕ'НЬ *м.* Драўляная пасудзіна для мёду. *Наброй мёду поўны лазьбень.* Малыя Аўцюкі Калінк.

ЛЕ'ЖАНЬ *м.* Ляжачы вулей. *Дуплі находзілі і рабілі лежні, па пяць-шэсць лежняў было.* Груздава Паст.

ЛЁТКА *ж.* Ляток у вуллі. Мярэцкія Глыб., Саланое Віл., Граўжышкі Ашм., Жылі Іўеў., Старыя Смільгіні Вор.

ЛІ'НА і ЛІ'НЯ *ж.* Тоўстая вяроўка, пры дапамозе якой пчалары лазяць на дрэва. Граўжышкі Ашм. *Ліня—гэта тоўста, як канат, і доўга вяроўка, вулье цягаюць на дзераво.* Дзяніскавічы Ганц. *Лі н к а ж.* Старыя Смільгіні Вор.

ЛІ'ПАЎКА *ж.* памянш. ліпівачка. Ліповая бочачка для мёду. *З ліпы выдоўблівалі, даўна мёд злівалі, а не было мёду, то ссыпалі калапні.* Саланое Віл. *Л і п ó ў к а б е р а с т ó в а я.* Малыя Аўцюкі Калінк.

ЛІПО'ВЫ МЁД. Мёд, сабраны з ліпы ў час цвіцення. Саланое Віл. *Л і п ц ó в ы м ё д.* Граўжышкі Ашм.

ЛУ'БКА-МЯДО'УКА *ж.* Ліповая бочачка для мёду. *Знаходзілі ліпу з гнілым дуплом, устаўлялі дно ілі рабілі з клёпак з абручамі і дзенца, а зверху закрываць вечка.* Азяраны Рагач.

ЛУ'ПКА *ж.* Раёўня. Раней называлі раёўніца, а цяпер — лупка. Мірацічы Кар.

ЛЯЖА'К *м.* Калодачны вулей, які ў верхняй частцы апіраецца на козлы. Рудня Астравітая Чэрв., Старыя Смільгіні Вор., Рыбчына Віл., Азяраны Рагач.

ЛЯСНЫ'Я ПЧО'ЛЫ. Дзікія пчолы, што жывуць у дуплах. *Лясныя пчолы злыя.* Рудня Астравітая Чэрв., Жылі Іўеў., Старыя Смільгіні Вор.

ЛЯТО'К *м.* Дзірачка або проразь у вуллі, праз якую вылятаюць пчолы. Рудня Астравітая Чэрв., Азяраны Рагач.

МАЛАЧКО' *н.* Падкормка для лічынак пчол. Мярэцкія Глыб.

МАЛІ'ЗА *ж.* Пахучая трава, якой націраюць вулей у сярэдзіне і зверху. Старыя Смільгіні Вор.

МА'ТАЧНІК *м.* Зарашэчаная каробачка на доўгай ножцы для ўтрымання маткі. *У матачнік саджаюць матку, каб затрымаць рой.* Граўжышкі Ашм. *М а т а ч н і ц а ж.* Саланое Віл.

МА'ТКА *ж.* Самка ў пчол. *Матку поймуць і дзержуць.* Старыя Смільгіні Вор.

МЕДАВА'Я РАСА'. Салодкая раса на лісцях дрэў і на траве. *Пшчолы бяруць медавую расу.* Граўжышкі Ашм., Мядніца ж. Саланое Віл. Мядовая раса. Мярэцкія Глыб., Рыбчына, Саланое Віл., Старыя Смільгіні Вор., Азяраны Рагач. Салоткая раса. Граўжышкі Ашм.

МЁД м. Мёд. *Над мёт няма лепшага лякарства.* Граўжышкі Ашм.

НА'ВУЗА ж. Вашчына. *Навузу ператаплялі і рабілі свечкі.* Груздава Паст.

НАДЫБА'ЦЬ РОЙ. Знайсці ў лесе дупло з роем. *Хто надывабя рой, той можа забраць яго.* Граўжышкі Ашм.

НАСТА'УКА ж. Вулей на дрэве для прываблівання рою. Граўжышкі Ашм.

НА'УЗЫ мн. 1. Соты без мёду. *Наўзы — гэта лісток воску, уздзеты на драбінку.* 2. Штучна прыгатаваныя соты. *Цяпер добра, як трэба купіць наўзаў, то ідзець і купляіць.* 3. Драўляная аснова ў выглядзе драбінкі для сотаў у калодачным вуллі. *Наўзы астаюцца, мёт ножам рэжуць і ў начойкі кладуць, наўзы з палачак зроблены.* 4. Рама з сотамі. *Трэба ўставіць наўзы у рамовік.* Саланое Віл. *Параўн. руск. дыл. науз — амулет, ладанка, падвеска.* (А. Г. Преображенский. Этимологический словарь русского языка. М., 1958, стар. 633). *па-уqзъ ад на и уза, вязаць. (М. Фасмер. Этимологический словарь русского языка, III. М., 1971, стар. 49).

НО'ША ж. Ношка мёду і пылку з кветак, што нясе пчала за адзін раз. Мярэцкія Глыб., Рыбчына Віл. Н ó ш к а ж. Саланое Віл.

О'КО н. Ляток. *Око, куды пчолы улятуюць.* Дзяніскавічы Ганц.

ПАДАБРА'ЦЬ ПШЧО'ЛЫ. Дастаць мёд, пакінуўшы неабходную колькасць пчолам на зімовы час. Старыя Смільгіні Вор. *Падглядаць пчол.* Рудня Астравітая Чэрв. *Бўдам скоро падглядаць пчол.* Азяраны Рагач., Бакшты Іўеў. *Ужо пара падглядаць пчол.* Рыбчына. Віл. *Падглядаваць пчол.* Азяраны Рагач. *Падладжваць пчобы.* Рыбчына Віл. *Падладжаць пчол.* Мярэцкія Глыб. *Пакупенёць пшчобы.* Старыя Смільгіні Вор. <літ. kopinēti—imti medų (iš avilio).

ПАДЗЬ *ж.* Салодкая раса на лісцях дрэў і на траве. Малыя Аўцюкі Калінк. Падзявая раса. Бакшты Іўеў. Пядзь *ж.* Пядзь асядае на лістах, багата пядзі, салодкая пядзь. Рудня Астравітая Чэrv.

ПАДКУРЫ'ЦЬ *зак.* Падзьмуць на пчол дымам у час догляду. *Парцянучку запаліць або гнілое дзерава і падкурыць.* Азяраны Рагач.

ПАЙСКАВА'ЦЬ *незак.* Шукаць і аглядаць месца для рою. *Пайскуюць пчолы.* Бакшты Іўеў.

ПАМО'СТ *м.* Насціл пад вулей. Бакшты Іўеў.

ПА'СЯКА *ж.* Месца, дзе размешчаны вуллі з пчоламі. Граўжышкі Ашм.

ПАТКАРМЯ'ЧКА *ж.* Падкормка для пчол. Старыя Смільгіні Вор.

ПАЧА'ТКІ *мн.* Соты. *Пчолы вядуць такія пачаткі з галавы да подаку.* Азяраны Рагач.

ПАЧЭРПАЦЬ РОЙ. Сабраць рой у раёўню. Старыя Смільгіні Вор.

ПА'ША *ж.* Мёд, які пакідаюць пчолам на корм. *Трэба пакінуць пчалам пашу, палавіну мёду адрэзаць сабе, а палавіну ім на корм.* Азяраны Рагач.

ПЕРАГЛЯДА'ЦЬ ПЧОЛ. Рабіць агляд пчол адзін раз у тыдзень. Рыбчына Віл.

ПЕРГА' *ж.* Падкормка для лічынак пчол. Бакшты Іўеў., Азяраны Рагач., Малыя Аўцюкі Калінк.

ПЕ'ШНЯ *ж.* Долата з доўгім чаранком для выдоўбвання вулляў з калод. *Пешня — гэта на палцы долато, можна секці вулі.* Азяраны Рагач., Дзяніскавічы Ганц., Бакшты Іўеў.

ПЛЕЦЬ *ж.* Вяроўка, пры дапамозе якой пчалары лазілі на дрэва. *Была длінная плець, зямец зачэпіць за сука, а другі канец бярэ і цягне і лезе на дрэва, плець плялі з пяці канацікаў пяньковых.* Азяраны Рагач., Малыя Аўцюкі Калінк.

ПОД *м.* Дно, ніз калодачнага вулля. Малыя Аўцюкі Калінк. П о д а к *м.* Азяраны Рагач.

ПО'ТКУР *м.* Памост на дрэве пад вулей. *Поткур — гэта плашчатка, ляжала на шыпах, тарчалі штыры да метра даўжыні, ахрана ад мядзведзяў.* Азяраны Рагач. *Поткур доскамі абівалі, каб мядзведзь не лез.* Рудня Астравітая Чэrv., Малыя Аўцюкі Калінк.

ПРАПАЛІ'С *м.* Пчаліны клей. Мярэцкія Глыбы. *Прапалісам пчолы закрываюць чашачкі.* Азяраны Рагач.,

Рудня Астравітая Чэрв. Прапобліс м. Бакшты Іўеў.
Пропуліс м. Малыя Аўцюкі Калінк.

ПРЫНА'ДА ж. Настой пахучага зеля. *Прынадай крапілі вулей.* Саланое Віл.

ПЧАЛА' МЕДАВА'Я. Меданосная пчала. *Медавая пчала мёд носіць, другая нясець пылок, вадугу бэрыць.* Груздава Паст.

ПЧАЛАВО'Д м. Пчалаяр. *Мой дзед быў сільным пчалаводам.* Азяраны Рагач. Пчалаўнік м. Рудня Астравітая Чэрв. Пшчалаяр м. Старыя Смільгіні Вор.

ПЧАЛАВО'ДНАЯ СТО'ЙЛА. Дрэва з дуплом або занятае вулём з пчоламі. Азяраны Рагач.

ПЧАЛІ'НО ГНЯЗДО'. Унутраная частка вулля. Азяраны Рагач.

ПЧО'ЛНЫ ХЛЕБ. Падкормка для лічынак пчол. Саланое Віл.

ПШЧАЛА', ПШЧО'ЛА ж. Пчала. Старыя Смільгіні Вор., Жылі Іўеў.

РАЕ'ЎНІЦА ж. Раеўня. Груздава Паст. Раеўка ж. *З карыны з ліповай рабілі раеўку.* Саланое Віл. Раеўня ж. *У яе аграбуюць рой.* Мярэцкія Глыб., Бакшты Іўеў. Райніца ж. *Райніца ёсць пчолы абіраць, як матка пойдзе, і усе за ёю.* Мірацічы Кар., Рыбчына Віл., Жылі Іўеў., Старыя Смільгіні Вор., Мярэцкія Глыб., Азяраны Рагач. Ройнік м. Рыбчына Віл. Ройніца ж. Старыя Смільгіні Вор.

РАЕ'ЎНІК м. Вулей, што ставяць на дрэва для прываблівання рою. Мярэцкія Глыб.

РА'МКА ж. Рама для сотаў у рамачным вуллі. Пчалаяр *рамкі у вуляй ставіць.* Мірацічы Кар.

РОЙ м. Пчаліны рой. *Шчэрпай рой у ройніцу.* Старыя Смільгіні Вор. *Скрэпяць рой вадой, і ён сядая.* Граўжышкі Ашм. *Рой ідзець са старой маткай.* Саланое Віл.

СЕ'ДЗЕЛКА ж. Сядзенне на канцы вярхоўкі, пры дапамозе якой лазілі на дрэва. *Да плеці прывязаваці сэдзелку, куды садзіўся зямец.* Азяраны Рагач.

СЕ'ТКА ж. Капюшон з сітцам для аховы ад пчол. Граўжышкі Ашм. *Сітцо н.* Пчалаяр *ідзець, сітцо на галаву адзяець.* Саланое Віл.

СКАЛІ'ЦЬ незак. Віцца каля стаўкі (пра пчаліную разведку). *Ужо скаліць вуляй, можа скоро рой прыляцець.* Малыя Аўцюкі Калінк. *Як пачыная скаліць, пчо-*

*лы па некалькі дней лятаюць. Азяраны Рагач. Скаля-
ва́ць незак. Скалююць пчолы ў дуплах. Малыя Аўцю-
кі Калінк.*

СКА'ЛЛІ *мн.* Пчаліная разведка. Малыя Аўцюкі
Калінк. **Скалля ж.** Азяраны Рагач. **Скаль ж.** *Каля
дупля скаль летае. Навасёлкі Свісл.*

СКАМЫ' *мн.* Прылада для выцискання мёду і вос-
ку. *Былі скамы, скамамі выцискалі мёт. Бакшты Іўеў.*

СКРЫЛЬ *м.* Соты з мёдам у раме. *Дасталі раму і
палавіну скрыля выразалі. Саланое Віл.*

СЛЕ'ПЕТ *м.* Дзікія пчолы. Малыя Аўцюкі Калінк.

СНЕТ *м.* Дошка, якая закрывае бакавы ўваход у
калодачным вуллі. Старое Сяло Зэльв. **Снято́к** *м.*
Рудня Астравітая Чэрв.

СТАНАВІ'СКО *н.* Падстаўка пад вулей. *Улей ста-
вяць на станавіско. Дзяніскавічы Ганц.*

СТАЎБУ'Н *м.* Вулей на дрэве для прываблівання
рою. Рыбчына Віл. **Стаўка ж.** *Мярэцкія Глыб., Рыбчы-
на, Саланое Віл., Граўжышкі Ашм., Рудня Чэрв.*

СТАЯ'К *м.* Калодачны вулей. Саланое Віл.

СЫТА' ж. Засалоджаная мёдам вада, абрадавая
страва. *Мёд разводзілі вадой, хлеба накрываць, елі на
дзяды, на памінках. Азяраны Рагач., Дзяніскавічы
Ганц., Мірацічы Кар.*

СЫ'ЦІЦЬ *незак.* Саладзіць мёдам. *Вадү сыцяць,
крышаць булкі і ідуць. Азяраны Рагач.*

СЯБЭ'РНЫЯ ПЧО'ЛЫ. Калектыўныя пчолы. *Еслі
пчаляр прыма каго у сябэрства, то сябэрныя пчолы.
Граўжышкі Ашм.*

УЗЯ'ТКА ж. Ношка мёду. *У нас няма для пчол узят-
кі. Граўжышкі Ашм.*

УЛЕ'Й *м.* Вулей. *Улей ставілі к елцы на сучках і
прывязывалі. Саланое Віл. Улёй стаяк і ляжа́к.
Старыя Смільгіні Вор.*

УЛЬЁК *м.* Невялікі вулей. Бакшты Іўеў.

УНО'С *м.* Ношка мёду. *Летась не было ўносу, не
нанасілі пчолы мёду. Рыбчына Віл.*

ХЛЕБ ПЧАЛІ'НЫ *м.* Падкормка для лічынак пчол.
Рудня Астравітая Чэрв. **Хлябе́ц** *м.* *Пчолы хлябец за-
кладаюць у чарачку. Азяраны Рагач.*

ЧА'РАЧКІ *мн.* Соты. *Гатовыя ваішчурыны купляюць,
на ваішчурыны ставяцца чарачкі для наліцця мёду. Азя-
раны Рагач.*

ЧАРВА' ж. зборн. Лічынкі пчол. Поўна рамка чар-
вы. Мірацічы Кар. Ч э р в ж. зборн. Старыя Смільгі-
ні Вор.

ЧЭР ж. зборн. Адкладзеныя ў соты яечкі, з якіх вы-
водзяцца лічынкі пчол. Матка у соты закладая чэр.
Азяраны Рагач.

ЧЭ'РВІЦЬ незак. Адкладаць яечкі. Матка чэрвіць,
зачэрвіла рамку. Старыя Смільгіні Вор.

ША'ПКА ж. Верх калодачнага вулля. Старыя Сміль-
гіні Вор.

ШШО'РЫЦА зак. Загінуць. Рой быў улес у дупло,
алі матка шшорылася. Саланое Віл.

З РЫБАЛОЎНАЙ ЛЕКСІКІ ПОЛАЧЧЫНЫ

Рыбная лоўля ў Полацкім азёрным краі здаўна была адным з тых промыслаў, якія побач з земляробствам адыгрывалі значную ролю ў жыцці мясцовага насельніцтва. У азёрах і рэках, злучаных праз Заходнюю Дзвіну з Балтыйскім морам, спрадвеку вялося шмат рыбы самых разнастайных парод, нават такой рэдкай і каштоўнай, як вугор. Багацце рыбных угоддзяў прыцягвала ўвагу не толькі мясцовага насельніцтва, але і жыхароў іншых абласцей, значна аддаленых ад Падзвіння. Так, па словах правадзейнага члена Расійскай акадэміі М. Я. Азерацкоўскага¹, у канцы XVIII — пачатку XIX ст. асобныя вадаёмы ў Падзвінні арандавалі (пераважна зімой) рыбакі з Асташкаўскага павета Цвярскай губерні.

Мясцовыя ж жыхары лавілі рыбу круглы год рознымі снасцямі. У цяперашні час існуюць два віды лоўлі рыбы: аматарская — «для сябе», як правіла, дробным запасам (вудай, аблітнёй, крыгай, крыжоўкай і інш.) і прамысловая — арцельная лоўля вялікімі невадамі.

На працягу вякоў тут выпрацавалася багатая мясцовая рыбалоўная тэрміналогія.

У гэтай падборцы пададзены некаторыя назвы рыб, рыбалоўных прыстасаванняў і снасцей, асобныя назвы вадаёмаў, працэсаў лоўлі, нораваў, прывычак рыбы і інш. Словы запісаны ў вёсках Саламір'е і Гомля былога Ветрынскага, цяпер Полацкага раёна, размешчаных у паўднёва-заходняй яго частцы, сумежнай з Ушацкім раёнам. Амаль усе гэтыя словы засведчаны і М. Р. Суднікам у заходняй частцы гэтага ж раёна ў

¹ Н. Озерецковский. Путешествие на озеро Селигеръ. СПб, 1817, стар. 99.

вёсках Наўліцы, Міхалкаўшына, Жарнасекі, Сёрдава і інш.

АБАРЭ'Ц *м, Р* абарца. Невялікая трохсценная сетка для лоўлі рыбы ў прыбярэжных зараслях чароту, аіру, хвашчу і іншых шляхам загону. З лодкі пры дапамозе доўгага шаста пад вуглом у бок берага засоўваецца спачатку адна палавіна сеткі, а потым другая. З абложанага ўчастка рыба заганяецца ў сетку тым жа шастом.

АБЛАЖЫ'ЦЬ *зак.* Ахапіць сеткай участак вадаёма, дзе можа быць рыба. *Аблажыў куст — дык наганяў акунёў.*

АБЛІТНЯ' *ж.* Самаробная блешня, вылітая са свінцу.

АБРУЧЫ' *мн.* Лёгкія абадкі з яловых ці арэховых сукоў, на якія нацягваюць палатно ў мярэжах, жаках і інш.

АБУ'ЗА *ж.* 1. Шнуры, тоўстыя ніткі, якімі прышываюць палатно сеткі да верхняй і ніжняй цяціў. *Уся абуза згніла ў заходніку, нада паднавіць.* 2. Груз, грузілы, якія падчэпліваюцца да ніжняй цяцівы.

АБУ'ЗІЦЬ *зак.* Прышыць палатно сеткі да цяціў спецыяльным спосабам.

АВЕС *м.* Рыбныя маляўкі; малькі.

АЗЁРКА *н.* Невялікае возера. *Як канава зарасла, дык у азёрку саўсім рыбы ні стала.*

АЗЯРО' *н.* Возера. *Ні стаі лі азіра з вудай, прастудзісься.*

АКУ'НЬ *м.* Рачны акунь.

АПРАЛЁўКА *ж.* Шчупак, які нерастуе ў красавіку.

АСА'ДА *ж.* Каркас, аснова, да якой прымацоўваецца палатно сеткі (напр., абручы і дугі ў мярэжах, цяцівы ў абарцы і інш.).

АСАДЗІ'ЦЬ *зак.* Прымацаваць палатно сеткі да якога-н. каркаса, асновы.

АСІТА' *ж.* Сітняк.

АСТАШЫ' *мн.* Простыя рыбацкія боты з высокімі халявамі (ад назвы ботаў асташкаўскіх рыбакоў — асташоў) ².

БАРУ'ЛЬ *м.* Вялікі чарвяк-выпаўзак, якім нажыўляюць кручкі ў шнурах.

² Падрабязней пра асташы гл. у кн.: Беларуска-рускія ізалексы. Мінск, 1973, стар. 13—15.

БАЎТУ'Н м. Доўгая выструганая палка з тоўстым наканечнікам, якой заганяюць рыбу ў сетку.

БІРАСЬЦЯ'НКІ *мн.* Паплаўкі са скручанай у трубачку бяросты, якія надзяваюцца на верхнюю цеціву для падтрымлівання сеткі на вадзе.

БІЦЬ *незак.* Глушыць (рыбу), удараючы кукай або пабаешкай па лёдзе.

БУЗА' ж. Рачны, азёрны іл. *У бузе ліноў многа-много.*

ВАЛ м. Хвалі на возеры, рацэ. *У вал рыба добра клюець.*

ВО'БЛІЦА ж. Плотка звычайная. *Большым валам набіла вобліцы поўны берах.*

ВО'КА н. Прасвет, адтуліна паміж спляценнем нітак у сетцы. *Раткаватая мярэжэна — вочы большыі.*

ВУ'ДА ж. 1. Вуда. 2. Лёска. *Зьвіў вуду с конскіх валасоў.*

ВУДАЎЕ н. Вудзільна. *Выразаў арэхавае вудаўе.*

ВЫ'ГАРКА ж. Паглыбленне, яма з вадой на месцы выгаралага торфу, дзе можа вадзіцца рыба. *У выгарцы рыба ёсь, мусіць, вясной у разводзьдзя зайшла.*

ВЫ'ІЗД м. Адна з дзвюх доўгіх вяровак, якімі падцягваюць заезнік к берагу. *Далёка закінуў заезнік, ні халіла выізда да берага.*

ВЫЛІВА'ШКА ж. Шуфлік, чарпак з кароткай ручкай для вылівання вады з лодкі.

ГАНО'К м, Р ганка. Невялікі плыт, прыстасаваны для вуджэння рыбы на глыбіні.

ГЛІНЯ'НКІ *мн.* Гліняныя трубачкі, якія надзяваюцца на ніжнюю цеціву для пагрузэння сеткі ў вадку і надання ёй вертыкальнага становішча.

ГЛУШЫ'ЦЬ *незак.* Тое, што і біць.

ГО'РЛА н. Лейкападобная сетачка, якая ўшываецца звужаным канцом унутр мярэжы, жака, наратка і служыць для затрымлівання ў іх рыбы.

ГУСЦЁРКА ж. Рыба сямейства карпавых, падобная на ляшча. *З гусьцёркі ні наедак, многа касьцей.*

ГУСЬЦІРА' ж. зборн. Гусцёркі. *Гусьціра нарастуіць.*

ДО'ШЧАЧКА ж. Гладкая выструганая драўляная пласцінка, пры дапамозе якой зацягваюць вузлы пры вязанні сеткі.

ДУГА' ж. Паўабруч, да якога прымацоўваецца перэдні край сеткі ў мярэжы, саку, жаку, наратку.

ЕЗ м. Перагародка з тоўстых калоў, забітых у дно ракі і пераплеценых веццем, з праходамі для рыбы, у якія ставіліся рыбалоўныя снасці. (Слова захавалася як назва ўрочышча на р. Тураўлянцы, дзе засталіся адзнакі былога еза).

ЖАК м, Р жакá. Конусападобная сетка на абручах з двума горламі і двума крыламі для лоўлі ўсякай рыбы ў невялікіх рэках і канавах.

ЗАЕ'ЗЬНІК м. Невялікі азёрны невад, які закідваюць з лодкі і выцягваюць на бераг два чалавекі.

ЗАКАБА'ІНА ж. Невялікі, звычайна вузкі заліў у возеры. *Паставіў мярэжы ў тэй закабаіні.*

ЗАПА'С м. Рыбалоўныя прылады, снасці. *Ні лаўлю цяпер рыбы, запасу ніякага німа.*

ЗАПА'СІНА ж. Адна якая-н. рыбалоўная прылада.

ЗАПРЫТЫ'ЧЫЦА зак. *Запрытычыць* сваю лодку.

ЗАПРЫТЫ'ЧЫЦЬ зак. Прывязаць лодку за прытыку, увагнаную ў дно вадаёма. *Запрытыч лотку, ато вал будзіць несці.*

ЗАТО'ХНУЦА зак. Задыхнуцца, затхнуцца пад лёдам (пра рыбу). *Зіма б'ла халодная, сьнегу многа — вот рыба і затохлася.*

ЗАТУ'ЛА ж. Доўгі скураны рыбацкі фартух. *Надзень затулу, ато змокніш увесь.*

ЗАХО'ДНІК м. 1. Невялікі азёрны невад, якім ловяць рыбу два чалавекі, ідучы ўброд. 2. Тое, што і заезнік.

ЗВУ'ДЗІЦЬ зак. Патраціць, распадаваць у час вуджэння. *Звудзіў усіх чарвей.*

ЗО'РКА прысл. Ясна, светла, сонечна. *Сягоння дужа зорка, рыба ні клюець, баіцца.*

ІКРА'НКА ж. Самка рыбы ў перыяд нерасту. *Злавіў шчуку. Ікранка. Ікра аш ліецца.*

КАБЫ'ЛА ж. Выструганая палка, да канцоў якой прывязваюцца цяцівы заезніка (заходніка) і выезд (служыць таксама для выпраўлення палатна сеткі пры выцягванні яе на бераг).

КАБЫ'ЛКА ж. Невялікая кабыла; тое, што і кабыла.

КАЗА'¹ ж. Невялікая рыба тыпу ўюна, якая жыве ў іле (назву атрымала, відаць, з-за двух вырастаў-рожак на ніжняй губе).

КАЗА'² ж. Драцяная сетка ў форме чарпака, якая ўстанаўліваецца на носе лодкі для раскладвання агню, калі едуць лучыць рыбу.

КАЗЁЛ *м.* Травяны конік як нажыўка на язя, га-
лаўня.

КАЛАСАВІ'К *м.* Лешч, які не растуе ў час каласаван-
ня жыта.

КАЛЕ'КА *ж.* Мянтуз. *Калекі на жаб бяруцца.*

КАЛО'ЦЬ *незак.* Забіваць (рыбу) васцямі.

КАРА'НКА *ж.* Самаробны паплавок (для вуды, сет-
кі) з тоўстай сасновай кары. *Як каранка патоніць —*
цягні, значыць, рыбіна ўзілася.

КАРА'СЬ *м.* Звычайны і серабрысты карась.

КАРМА' *ж.* Сярэдняя частка невада ў выглядзе доў-
гага вузкага мяшка, куды пападае рыба пры лоўлі; куль.
От патчанилі рыпкі, поўная карма набілася.

КА'РПА *м.* Карп.

КРАСА'УКА *ж.* Чырванапёрка. *Красайка пірад даж-
джом добра бярэцца.*

КРУКІ' *мн.* Драўляныя пласцінкі з загнутымі ўверх
канцамі, да якіх прымацоўваюцца дно і барты лодкі.

КРЫ'ГА *ж.* Прылада для лоўлі рыбы ў неглыбокіх
зарослых месцах, якая складаецца з двух рухомах пала-
зоў і шаста, абцягнутых сеткай. Ловаць крыгай трое:
двое цягнуць за палазы, трэці прыціскае шост да дна.

КРЫЖО'УКА *ж.* Прылада для лоўлі рыбы з берага:
квадратная сетка (1 м × 1 м), прымацаваная да канцоў
дзвюх дуг, звязаных крыж-накрыж і рухома злучаных з
доўгай ручкай.

КРЫЛО' *н.* Кожная з дзвюх частак сеткі, размешча-
ных па баках *кармы*.

КРЭЎ *м.* Пласт густа пераплеценых карнявішчаў ча-
роту, аіру, мячэўніку і іншых водных раслін, які плавае
на паверхні вады. *Пат крэвам большыі красайкі хо-
дзюць.*

КУ'КА *ж.* Вялікі драўляны малаток, якім глушаць
рыбу пад лёдам.

КУЛЁК *м.* 1. Задняя, адзеленая горлам частка *мя-
рэжы, жака, наратка*, куды пападае рыба. 2. Кожная з
дзвюх частак *мярэжы*, злучаных стрэлкай. *Асадзіў адзін
кулёк.*

КУРМЕ'ЛЬ *м.* Пячкур.

КУСТ *м.* Куча галля, ядлоўцу, накіданага ў возера і
змацаванага рэдка забітымі колікамі. Робацца кусты як
месцы збору і сховішча рыбы, дзе яе лягчэй злавіць, аб-
лажыўшы сеткай. *Набіў кустой па ўсяму берагу.*

ЛАСКУ'РЪНА ж. Вялікая гусцёрка.

ЛЕ'УКА ж. Тое, што і вылівашка.

ЛЕШЧ м. Звычайны лешч вялікага памеру.

ЛІН м. Лінь.

ЛУЧ м. Пук лучыны, вязка карчоў, якія паляць ў казе, калі лучаць рыбу. Надабі зьездзіць на рыбу з лучом [луччу]. Німала накалоў шчук на луч.

ЛУЧЫ'ЦЬ незак. Калоць рыбу ноччу васцямі пры святле луча.

МАЛО'ЧНІК м. Самец рыбы ў перыяд нерасту; параўн. ікранка.

МАРЦО'УКА ж. Шчупак, які нерастуе ў сакавіку; параўн. апралёўка.

МЕХ м. Выгіб, заварот палатна, які ўтварае рыба ў трохсценнай сетцы і ў якім забытваецца.

МЯРЭ'ЖА ж. Рыбалоўная снасьць з двух сеткавых мяшкоў (кулькоў), нацягнутых на абручы і злучаных паміж сабой сценкай (стрэлкай).

МЯРЭ'ЖЪНА ж. Тое, што і мярэжа.

НАРАТО'К м. Нерат.

НЕ'ВАД м. Вялікая рыбалоўная сетка з двума крыламі і кулём пасярэдзіне.

НО'РАСТ м. Нераст.

ПАБА'ЕШКА ж. Палка з адным патоўшчаным выгнутым канцом, якой глушаць рыбу пад лёдам.

ПАДВАЛО'КА ж. Сетка, меншая за невад, але большая за заезнік; невадок.

ПАДЛЕ'ШЧЪК м. 1. Азёрная і рачная рыба, знешне падобная на ляшча. 2. Невялікі лешч.

ПАІ'МКА ж. Улоў, звычайна вялікі. Сягоння добрая паімка была, цэлую кашолку ляшчоў налавілі.

ПАМАГА'ЛА ж. Падсобны часовы работнік, які дсбраахвотна памагае арцельным рыбакам цягнуць невад. Плату атрымлівае рыбай. Пайду ў памагалы, можа рыпкі дадуць.

ПАТАПО'К м. Невялічкае алавянае грузіла ў вудзе.

ПЕ'ШНЯ ж. Плоскі востры лом з драўлянай ручкай для прабівання палонак пры лоўлі блешняй.

ПІСКУН м. Уюн.

ПЛАТА'ЦЬ незак. Разразаць рыбу ўздоўж цела па хрыбетніку для прасолкі і правальвання.

ПЛЁС м. Сярэдзіна (цэнтр) ракі ці возера, у адрозненне ад берага. Ець ат берага ў плёс, там рыбы болі.

ПРЫТЫ'КА ж. Тонкая пружкая палка патрэбнай даўжыні, якая ўтыкаецца ў дно вадаёма для прывязвання лодкі, нацягвання і прымацавання кулькоў *мярэжы* і інш.

ПУП м. Мяшэчак з ікрой у целе рыбы. *У акунёў пупы большыі, відаць, нарастаюць.*

ПЯТА' ж. Карма лодкі.

РАДА'К м. Невялікі азёрны невад з рэдкага палатна для лоўлі вялікай рыбы.

РЫ'Б'Я прым. Рыбін. *Рыб'я вока. Рыб'я жыр.*

РЭДЗЬ ж. Знешнія сценкі сеткі, абарца з рэдкага палатна, дзякуючы якім рыба робіць мех і забытваецца.

САДО'К м. Скрынка з адтулінамі ў сценках, у якой, апусціўшы ў ваду, трымаюць жывую злоўленую рыбу.

САК м. Прылада для лоўлі рыбы ў канавах: конусападобны сеткавы мяшок, нацягнуты на драўляны каркас.

САЧО'К м. Сеткавы чарпак на доўгай ручцы для выбірання рыбы з невада і іншых мэт.

СЕ'ТКА ж. 1. Рэдкае палатно, звязанае з нітак, для вырабу рыбалоўных снасцей. *Купіў два метры капронавай сеткі.* 2. Рыбалоўная трохсценная снасць, якая расцягваецца на месцах пераходу рыбы. Тады рыба, свабодна мінаючы рэдзь, упіраецца ў палатно, нацягвае яго, стварае мех паміж сценкамі рэдзі і забытваецца.

СТРЭ'ЛКА ¹ ж. Прамая сеткавая сценка, якая злучае кулькі *мярэжы* і скіроўвае ў іх рыбу.

СТРЭ'ЛКА ² ж. Страказа як нажыўка на язя, галяўня.

СУДА'К м. Судак рачны.

ТАПТА'ЦЬ незак. Заганяць (рыбу) у сак, боўтаючы нагамі па водарасцях. *Натаптаў цэлую міску іжгурой.*

ТО'НЯ і ТАНЯ' ж. 1. Месца, дзе можна закінуць невад, *заезнік*. 2. Адна закідка невада, *заезніка*. *Сталі тры тоні.*

ТХЛО' н. 1. Участак возера, у якім *затохлася рыба*. *Сёліта было тхло ў луцэ.* 2. Цюшка, у якой вычэрпваюць рыбу, што *затохлася*. *У тхле дзье кашолкі плотак налавіла.*

УГО'РЬЧ м. Вугор.

УЖО'Р м. Рыбінка, заглынутая драпежнай рыбінай. *У шчукі большыі ужор.*

УЗЯ'ЦЦА зак. Зачапіцца на кручок. *Пад вечар два
ляшчы ўзялося, а днём ні браліся.*

УКЛЕ'ЙКА ж. Верхаводка.

УКЛІЯ' ж. зборн. Уклейкі. *Уклія нарастуіць.*

ХАНДО'ЖЫЦЬ незак. Патрашыць рыбу.

ЦІЦІВА' ж. Мощная, павіваная вяроўка, да якой
прышываюцца верхні і ніжні краі сеткі. *Ніжнія ціціва
згніла, атпарылася.*

ЦО'БНУЦЬ зак. Спаймаць, злавіць (многа рыбы).
Летам цобнулі ляшчоў.

ЦЭ'УКА ж. Чаўначок для ручнога вязання сеткі: тон-
кая драўляная пласцінка з заостраным верхам і выем-
камі ў сярэдзіне і ўнізе, на якія намотваюцца ніткі.

ЦЮ'ШКА ж. Адтуліна ў лёдзе, якую прабіваюць для
лоўлі блешняй, сеткай пад лёдам і інш.

ЦЯГІ' мн. Тое, што і *выізды.*

ЧАБО'ХАЦЬ незак. Гучна плёхаць (пра рыбу). *Ляш-
чы чабохаюць. Мусіць, нарастуюць.*

ЧОП м., мн. чапы. Кол, корч, камень у вадзе, за якія
чапляецца сетка пры выцягванні яе на бераг. *Тут тая
ні палучыцца, чапоў многа.*

ШЛАПАТА'ЦЬ незак. Дробна і часта плескатаць
(пра рыбу ў сетцы, выцягнутую на бераг).

ШНУР м. Тонкая доўгая вярочка з прывязанымі
нажыўленымі кручкамі для лоўлі вугроў і іншай драпеж-
най рыбы. *Паставіў шнур ціраз усё возіра.*

ШОСТ м. Тонкая, доўгая, гладка выструганая пал-
ка з патаўшчэннем на канцы для засоўвання абарца ў
ваду і загану ў яго рыбы.

ШЧУ'КА ж. Шчупак.

ЯЖГУ'Р м. Ёрш.

З ЛЕКСІКІ НАРАЎЛЯНСКІХ РЫБАКОЎ

Змешчаныя ў артыкуле словы запісаны ў в. Канатоп Нараўлянскага раёна Гомельскай вобласці. Вёска Канатоп размешчана на адлегласці пяці кіламетраў ад раённага цэнтра Нараўля на правым беразе Прыпяці недалёка ад яе прытока Мытвы. Жыхары вёскі спрадвеку займаюцца рыбалоўствам. З году ў год удасканалывалася майстэрства канатопскіх рыбакоў. Для многіх жыхароў вёскі лоўля рыбы з'яўлялася ў мінулым, як разказваюць старажылы, адным з важнейшых спосабаў забеспячэння сям'і. Ды і ў наш час у вёсцы цяжка знайсці сям'ю, у якой не было б рыбака ці аматара рыбнай лоўлі. Некаторыя жыхары працуюць у рыбалавецкай арцелі, арганізаванай тут яшчэ ў 20-я гады. Ва ўмовах масавага занятку лоўляй рыбы лексіка, звязаная з рыбалоўствам, шырока ўжываецца насельніцтвам, пранікае ў іншыя тэматычныя пласты мясцовага слоўніка, часта выкарыстоўваецца метафарычна, у параўнальных зваротах для характарыстыкі паводзін людзей, іх знешняга выгляду і ўнутранага стану, у фразеалогіі, напрыклад: *Прыдзе ў хату і моўчыць, як рыба, твой брацец. Што ты моўчыш, як той сом? Чому ты такі непасёдлівы, як той вьюн. З вугла ў вугёл ходзіць, як рыба ў омёт опўшчэна. Здорвуй такі вўрос, а рыбу наловіў поўную кроваць. Подарыў бог мўжа — ні рыба ні мьясо.*

У гэтым слоўнічку растлумачана каля 80 слоў, звязаных з рыбалоўствам. Ён уключае назвы рыб, назвы частак цела рыб, назвы частак вуды, назвы прылад для лоўлі рыбы, назвы рыбных страў і паняццяў, звязаных з прыгатаваннем рыбы.

Словы ў слоўнічку згрупаваны па адзначаных тэмах. Кожная група слоў мае свой алфавіт.

НАЗВЫ РЫБ

БА'БКА ж. Ёрш. У тым возеры дык ужэ надта богато бабок.

БЕЛІ'ЗНА ж. Жэрах. Не вельмо й просто зловіць ету белізну: усё з вудкі зрываецца.

БЕЛОГЛА'ЗКА ж. Рыба, падобная на ляшча, невялікага памеру. Белоглазкі вельмо смашныя жарэныя.

БЕЛУ'ХА ж. Жэрах. У рэке белухі ўжэ мало.

БІРЖ м. Ёрш з доўгай пыскай. Біржой наловіць лёгка, а чысціць іх не кожны согласен.

ВОБЛА'К м. Вялікая плотка. Вон такі здорвенны воблак зловіў, аж кручок чуць не одорвай.

ВО'БЛІЦА ж. Плотка. Вобліцу і зворыць добра, і пуджарыць.

ВУГО'Р м. Вугор. Яка ето проціўна рыба вугор, аж есці прыкро.

ВЬЮН м. Уюн. Смошненна ето рыба вьюн, дэ мало её водзіцца ў нашай Муц'ві.

ГОЛО'УЛЯ ж. Галавень. Матка прынесла некалькі гол'уляў, дэ і т'бе малёнькіе.

ЁРШ м. Ёрш. В'ажко чысціць ёго ерш: вельмі колецца, у рукі не можна ўзяць.

ЖА'ГОУКА ж. Невялікі шчупак. Нешто ўсё жагоўкі трапляюць, а здорвенну дык не зловіў.

КЛЕЯ' ж. Укляя. Рэдка ловіцца клея ў нашой месц'овасці, раней было б'лей.

КОЖУ'ШКА ж. Шчупак сярэдняга памеру. На возеры ўсё каж'ушкі трапляюць, ужэ поўм'еха наловілі.

КРАСНОПЁРКА ж. Чырванапёрка. Тую краснопёрку адному кому хіба, дэ і то не наёсца.

ЛЕШЧ м. Лешч. У сётку ўсё молькі попадаюць, а лёшча зловіш — весел'ей р'біцца.

ЛІНО'К м. Лінь. Смошн'енна вельмі рыба лінок, любяць её есці мал'ые дзеці.

МА'НТУЗ м. Мянтуз. Ось дзед Міхась м'антуза велікаго зловіў, аж в'удку на ніз пацягнуўло.

ПЕЧКУ'Р м. Пячкур. Печкур'ой і зловіць не зловіш, зарыюцца собі на дно рэкі.

ПУДЛЕШЧО'УКА ж. Падлешчык. Пудлешч'овок і ловіць не в'ўгодна, коб ужо добр'эннаго лешч'а споймаць.

ПУД'Я'ЗІК м. Пад'язік. Міх'айло такога здорвеннаго пуд'язіка зловіў, шо я такога шчэ не бачыў.

СМОРКА'Ч м. Ёрш. *У нас і за рыбу не лічаць смор-
качоў, без іх хапае рыбы.*

СОМ м. Сом. *Вось дзе смашна рыба сом, дэ штось
мало яна ловіцца.*

СОПЛЯ'К м. Ёрш. *Вось дэк рыбу вўцяг сопляк нейкі,
дэ і той моленечкі.*

СТО'УБІК м. Ялец. *Стоўбікі вельмі хітрые, усё на
дне круцяць, зловіць важко.*

ЧЭХО'НЯ ж. Чахонь. *Як одное чэхоні наловіў, то мо-
жэш дамоў не вертацца, сраму не оберэшся.*

ШЧУ'КА ж. Шчупак. *Дзед Міхась дык здоравенну
шчуку зловіў, повезло ж чэловеку.*

ШЧУПА'К м. Шчупак. *Чуць палец мне не адкусіў еты
шчупак, хоць невелічкі, дэ спрытны.*

ЯЗЮ'К м. Язь. *Усё язюкі ловацца, а другое рыбу дэк
і не побачыш.*

НАЗВЫ ЧАСТАК ЦЕЛА РЫБ

АКА'РОК м. Частка цела паміж галавой і спіной. *Як
зловіш рыбіну, то акарок наломі ёй, ена ўжэ не цечэ.*

ВУС м. Цвёрды волас на пярэдняй частцы галавы
(у сома). *У сома доўжэнныя вўсы, і сам ён прыгожэнькі.*

ЖА'БРЫ мн. Зябры. *У кожнай рыбы есць жабры, бо
без іх рыба не жыла б.*

ЗЬРЭ'НКА ж. Вока. *У шчукі зьрэнькі здорóвуе, і
вона дóбрэ рыбку мэньшую вугледае.*

КОПШУ'К м. Плавальны пухыр. *Капшукáмі любяць
стрэляць дзеці.*

КОСЦЬ ж. Костка. *Косці з рыбу пуд ногі не кідай, а
то уколешся.*

МЕШО'ЧОК м. Плавальны пухыр. *Колі жараць рыбу,
то мешóчки ніколі ў ёй не остаўляюць, вукідаюць.*

ПЕРО'Н м. Плаўнік. *Колючы ў ерша пёра, важко
скрэбці, дэ і рукі абдзерэш.*

РЭБРО'Н м. Рабро. *Рэбра з рыбу му не кідаем дзе по-
пало, бо ены вельмі шкóдныя, колючыя.*

ХВОСТ м. Хвост. *Хвостóм рыба, як веслом, працуе.
І хўтко плавае.*

ХРЫБЕ'ТНІК м. Пазваночнік, хрыбет. *У шчукі крэп-
кі хрыбетнік — не зломіш адразу.*

НАЗВЫ ЧАСТАК ВУДЫ

ВУ'ДКА ж. Вуда. *З арэшніку вельмі добрыя можна
зробіць вўдкі, колі вон тонкі.*

ГРУЗІ'ЛО *н.* Груз у рыбалоўных прыладах. *Добрэ грузіло подобраць да невода не так ужэ і лёгка.*

ПОПЛАВО'К *м.* Паплавок. *Добрэ бўло б, коб му той поплавок не згубілі, а то нówуі трэбо купляць.*

ПОЧЭПІ'ЦЬ *зак.* Прымацаваць, насадзіць на кручок прынаду. *Почэпіць чэрвека на кручок не так ужэ й лёгка.*

ТО'РКАЦЬ *незак.* Кляваць. *Цегні буйстрэй вудку, не бачыш — вунь тóркае.*

ЧЭРВЯ'К *м.* Чарвяк. *На вўгоні, ле Міколаіхі, вельмі богато чэрвёй, особліво ле плоціка.*

НАЗВЫ ПРЫЛАД ДЛЯ ЛОЎЛІ РЫБЫ

БОУТА'Ч *м.* Доўгі шост з тоўстым канцом, якім заганяюць рыбу ў сетку. *Лезь у вóду, Мірón, дэ бойтачóm трохі-рыбу попужай, коб болей было.*

БО'ЎЦЕНЬ *м.* Боўтала. *Лезь у вóду, возьмі бойцень дэ пужай рыбу ў цегóўку.*

БРОДНІ'К *м.* Сетка з аднаго палатна з дробнымі вочкамі і з заходам для рыбы. *Можжа б ву, дзядзько, пазычылі нам броднік рыбу на Муцьвё попужаць.*

ВЕ'НЦЕР *м.* Венцер. *Ты б, Одам, мне венцер прынёс, там ле хлевá стояў.*

ВІ'ЛОЧКА *ж.* Прылада для вязання сеткавага палатна. *Возьмі, Міканóр, мое вілочкі, вунь ле плоту лежаць.*

ВО'КО *н.* Адтуліна паміж ніткамі ў сетцы. *Вязы большыя вокі, бо бўдом рыбу ловіць на Прўінеці.*

ВО'ЛОК *м.* Сетка з заходам для рыбы ў выглядзе мяшка, якую цягнуць па рацэ, калі ловяць рыбу. *У дзядзька Остапа вельмі добры волок, нówуі, коб хоць на дзень попросіць.*

ГАБО'ША *ж.* Рыбалоўная сетка малога памеру з адтулінай у выглядзе сегмента. *Габóшой, дзе глыбко, не поцягнеш.*

ЖАК *м.* Нерат з двума крыламі. *Жак ста́вяць на нóч, а дóсвіткам едуць і гледзяць, ці много рыбу налезло.*

КО'МЛЯ *ж.* Ручная лавушка з сеткі, нацягнутай паміж двума «палазамі», крыга. *Достáнь з горы кóмлю, пóйдом рыбу ловіць на Муцьвё.*

КОШ *м.* Стаўная лавушка конусападобнай формы, сплеченая з лазы. *Дóбрыя кошы плецé нам стары́ дзед, рыба ў іх лóвіцца крўпная.*

КРЫ́ГА ж. Рыбалоўная прылада, большая за браднік па сваіх памерах. *Міро́не, пошлі кры́гу поцягнем по конáві, мо што до́брэе і пойма́ем: кажуць, белыя карасі ёсць.*

КРЫЛО́ н. Бакавая частка ў жаку. *Однэ крыло́ кры́ху прорва́лося, трэ́бо пудшы́ць вілочкамі.*

МОТНЯ́ ж. Куль у рыбалоўнай сетцы. *Трэ́бо цягну́ць ужэ́ невод, бо ў мотне́ рыба блёкае.*

ПРЫ́ШВА ж. Крыло ў жаку. *Трэ́бо новую пры́шву прышы́ць, а то ўжэ́ старáя та́я.*

ПУДСА́КА ж. Крыга. *Цягні, Якоў, хутчэй, а то рыба ўся поўцека́е з пудса́кі.*

РОЖО́УКА ж. Сетка з трох палотнаў з буйнымі вочкамі. *Рожо́ўкай до́брэ ры́бу лові́ць, вў́годно: рыба нейк больш попода́е.*

СЕ́ТКА ж. Прылада для лоўлі дробнай рыбы з сеткавага палатна. *Ко́лі набудзеш до́брую сетку, лічы, што і рыбалоў з це́бе вў́йдзе.*

ТОПТУ́ХА ж. Сеткавая прылада для лоўлі рыбы. *Топту́ха наша нешто ўжэ́ поломалася, старáя стала.*

ТО́РБА ж. Мяшочак з саматканай тканіны для захоўвання рыбы. *Трэ́бо пашы́ць но́ву торбу, бо эта ўжэ́ старáя.*

ХРО́ПОСТ м. Доўгі шост з тоўстым канцом, якім заганыюць рыбу ў сетку. *Узяў бы хро́пост і загоняў бы по́пэреду ры́бу ў се́тку.*

ЦЕГО́УКА ж. Брэдзень. *Му дык свою цего́ўку шчэ не пострóлі.*

ЦЕ́НЕТО н. Сеткавае палатно. *Ценето ко́лі порве́цца, то зашы́ваюць вілочкамі.*

ШТЫ́ЛЬ м. Пешня. *Пóйдом му на лёд дэ прору́баём шты́лем не́колько́ пель.*

НАЗВЫ РЫБНЫХ СТРАЎ І ПАНЯЦЦЯЎ, ЗВ'ЯЗАНИХ З ПРЫГАТАВАННЯМ РЫБЫ

РОСПЛАТА́ЦЬ зак. Патрашыць. *Пэ́рад тым, як жары́ць, ры́бу трэ́бо расплата́ць.*

ЧЫНЁ́НКА ж. Фаршыраваная рыба. *Наеўся чынё́нкі, а цяпер ходзі́ць і то́лькі воду по́півае.*

ШКРЭ́БЦІ незак. Знімаць луску з рыбы. *У пёчы вў́горэ́ло, а я шчэ ры́бу не шкрэ́бла.*

Ю́ШКА ж. Суп са свежай рыбы. *Вё́льмо сма́шно з'ёсці ю́шкі, ко́лі ў ё́й ры́бка пла́вае.*

З ЛЕКСІКІ БЕЛАРУСКІХ ПЛЫТНІКАЎ

Прыродныя ўмовы Беларусі — наяўнасць шматлікіх рэк і іншых водных сістэм, якія вядуць да Балтыйскага і Чорнага мораў, вялікія масівы карабельнага і будаўнічага лесу — здаўна садзейнічалі развіццю лесасплаву. Сплаўлялі лес і лесаматэрыялы плытамі і на судах па Заходняй Дзвіне ў Рыгу, Кёнігсберг (раней Крулевец), па Дняпры ў Кіеў, Екацерынаслаў, Крамянчуг, Херсон, Нікалаеў, Адэсу. Многа лесаматэрыялаў сплаўлялі па Нёману і некаторых іншых рэках.

Звесткі аб спосабах і напрамках сплаву лесу, быццё беларускіх плытнікаў, тэрмінах, звязаных з плытніцтвам, сустракаюцца яшчэ ў дарэвалюцыйных выданнях¹. З іх відаць, што сплаўлялі лес да рэвалюцыі пераважна сяляне, якіх наймалі лесапрамыслоўцы. Спецыфіка працы ўплывала на побыт, звычаі, мову беларускіх плытнікаў.

Тэрміналогія беларускіх плытнікаў стваралася як на аснове роднай мовы, так і шляхам іншамовных запазычанняў. Сярод такіх зусім натуральных для беларуса назваў, як *грабёнка* — плыт, *запрута* (*завёртка*, *бычок*) — прыстасаванне для вязкі плытоў, *сахá* — прыстасаванне для затрымкі плыта, трапляюцца словы тыпу *тратва* — плыт, *бом* (*бон*) — прыстасаванне для затрымкі лесу пры малявым лесасплаве, *кнэбаль* (*кнэбель*) — прыстасаванне для вязкі плыта і рад іншых назваў, якія з'яў-

¹ А. Корєва. Виленская губерния. СПб, 1861, стар. 189, 526; П. [О.] Бобровский. Гродненская губерния, ч. 1. СПб, 1863, стар. 252—260; И. Зеленский. Минская губерния, ч. 2. СПб, 1864, стар. 92—95, 107—109; Ю. Янсон. Пинск и его район. СПб, 1869, стар. 261; А. С. Дембовецкий. Опыт описания Могилевской губернии. Могилев, кн. 1, 1882, стар. 201—210; кн. 2, 1884, стар. 515—516, 722—737; А. Сапунов. Река Западная Двина. Витебск, 1893, стар. 345—359.

ляюцца запазычаннямі з нямецкай, галандскай, польскай, літоўскай і іншых моў.

Лексіка беларускіх плытнікаў (*лаўнікаў, ганкоўшчыкаў, плысакóў*) заставалася доўгі час па-за ўвагай даследчыкаў беларускай мовы.

Збіранне матэрыялаў па гэтай тэме было распачата намі ў 1971 г. Зараз абследаваны 24 населеныя пункты Беларусі, размешчаныя ў прырэчных зонах. Адрозненні ў плытніцкай лексіцы дазваляюць вылучыць дняпроўска-прыпяцкі, заходнедзвінскі і нёманскі арэалы.

У гэтых арэалах абследаваны наступныя населеныя пункты: 1. Дняпроўска-Прыпяцкі: в. Беразіно, Докшыцкі раён (Докш.), в. Палік і в. Глівін, Барысаўскі раён (Барыс.), в. Ухвала, Крупскі раён (Круп.), г. Беразіно, в. Азяраны, Рагачоўскі раён (Рагач.), в. Смычок, Буда-Кашалёўскі раён (Б.-Каш.), в. Холмеч, Рэчыцкі раён (Рэч.), в. Ворнаўка, Кармянскі раён (Карм.), в. Белая Дубрава, Касцюковіцкі раён (Касц.), в. Валосавічы, Акцябрскі раён (Акц.), г. Петрыкаў, в. Хваенск і в. Пагост, Жыткавіцкі раён (Жытк.), в. Пяркі, Кобрынскі раён (Кобр.), в. Дружылавічы, Іванаўскі раён (Ів.), в. Сінкевічы, Лунінецкі раён (Лун.).

2. Заходнедзвінскі: в. Курына, Віцебскі раён (Віц.), в. Лагаўцы, Расонскі раён (Рас.), в. Машканы, Сенненскі раён (Сен.).

3. Нёманскі: в. Саланое і в. Рыбчына, Вілейскі раён (Віл.), в. Бакшты, Іўеўскі раён (Іўеў.), в. Тухавічы, Ляхавіцкі раён (Лях.).

НАЗВЫ ПРЫСТАСАВАННЯЎ ДЛЯ ВЯЗАННЯ ПЛЫТОЎ

БЫЧО'К *м.* Завостраная драўляная палачка даўжынёй 40—60 см для закручвання гатовых вітак, хамутоў і інш. *Жэрдзь прывязвалі віццём, а бычкі закручвалі віццё ля жэрдзі.* Лагаўцы Рас.

ЗАВЁРТА *ж.* Тое, што і бычок. *Багром райніш бройны і наклáдаваеш на жэрдзь клібы і завёрты.* Курына Віц.

ЗАВЁРТКА *ж.* Тое, што і бычок. *На кождае брайно дзьева клібіны і дзьева завёрткі з коланых палачак з паймётра.* Курына Віц.

ЗАПРУ'ТА *ж.* Тое, што і бычок. *Запрутою укрэпляют гальву.* Дружылавічы Ів.

КЛІН *м.* Клін, пры дапамозе якога сціскаліся броўны ў плытах. Палік Барыс., Беразіно, Ухвала Круп., Саланое Віл., Тухавічы Лях. *Клін забівайся тапаром з двух старон.* Глівін Барыс. *Колоды привязваліся к рубліку под клін.* Пагост Жытк.

КЛЯПЕ'НЬ *м.* 1. Тое, што і бычок. Смычок Б.-Каш., Курына Віц. *Кляпнямі скрапляюць сувязь бярвення.* Азяраны Раг. 2. Драўляная палка каля 40—50 см з прывязанай да яе вяроўкай для скручвання лазовых, бярозавых і іншых дубцоў. *Кляпень асобый з аборынай, штоб клібы круціць. Цягні харашо, а то кляпнём!* Курына Віц.

КНЫ'ПЕЛЬ *м.* Тое, што і бычок. Глівін Барыс., Ухвала Круп., Ворнаўка Карм., Валосавічы Акц., Петрыкаў. *Для вязкі хварасціна бралася ў два метры, разрубалася на чатыры часці — і эта кныпель. Адзін кныпель падхадзіў пад другі хамут, а канечны кныпель заварачваеш назад і падкладаеш пад карашок і закрапляеш забёлкай.* Беразіно. *За чэцьвёртую колоду бером хомутом і прыкрэпляем гэтым хомутом усі кныплі.* Пагост Жытк. *Когда вяжом под кныпель, еслі ў лістоўку, берэцца одно брэўно, а еслі ў подтоп — два.* Хваенск Жытк. Кныпель *м.* Палік Барыс.

КНЫ'ПЛІК *м.* Тое, што і бычок. Валосавічы Акц., Пагост Жытк.

КНЭ'БАЛЬ *м.* Тое, што і бычок. *Кнэбаль пад шархоўку заходзіць і сплатняць дзве палены.* Беразіно Докш.

Кнэбель *м.* *Завівалі віціну кнэблем, штобы браўно ад жэрдзі не адстала.* Лагаўцы Рас.

КРУЦЁЛКА *ж.* Тое, што і кляпень 2. *Ставіўся слуп, прыбівалася планка для закладкі вітак, бралася круцёлка і закладалася на камель.* Беразіно.

ЦУ'РКА *ж.* 1. Тое, што і бычок. *Цурку бралі санціметраў сорок дліной.* Валосавічы Акц. 2. Тое, што і кляпень. 2. *Закóпаем стойба, забіваем кліна, закладаем дзесяць дубцоў віткі і круцім цуркамі, у верху тры-чатыры клінкі забіты.* Пагост Жытк.

НАЗВЫ ВЯЗАЛЬНЫХ СРОДКАЎ ДЛЯ ЗМАЦАВАННЯ БЯРВЕННЯЎ

БІЧО'УКА *ж.* Прывязь, звітая з некалькіх клібін для звязвання нарыхтаваных дроў (мятровых палак) у плыты; дровы звязваюць папярэдне ў пучкі, або гузкі. *Калі*

дровы вяжуць, то нескалька клібін скручваецца і атрымліваецца бічойка. Еслі ў два накіты, то вяжуць бічойкай. Курына Віц.

ВІТКА ж. Прывязь з дубцоў, пры дапамозе якой звязваюцца бяровенні з пакладзенымі на іх жэрдкамі. Палік Барыс., Беразіно, Пагост Жытк., Лагаўцы Рас. Кладуць жэрдзя і надзяваюць віткі, як хамуты. Беразіно Докш. Броўны, акрамя крайніх, з вушмі, падвязваліся віткай. Ухвала Круп.

ВІЦА ж. Тое, што і вітка. Пагост Жытк. Готовілі віцу так: адзінарную лозіну ілі берэзіну скручвалі верх з верхом, комель з комлём. Хвоенск Жытк. На вуплавачных рэках гужву называлі віцамі. Віцы з лозы круцяць. Петрыкаў.

ВІЦІНА ж. Тое, што і вітка. Віціну і браўно скраплялі з жэрдзяй, заклэблівалі. Лагаўцы Рас.

ВІЦІНКА ж. Тое, што і вітка. Бычкі браліся, штоб закруціць віцінку. Лагаўцы Рас.

ВІЦЕ н. Тое, што і вітка. Жэрдзь прывязвалі віціям, а бычкі закручвалі віціцё ля жэрдзі. Лагаўцы Рас.

ГА'ЛЬВА ж. Тое, што і вітка. Петрыкаў, Сінкевічы Лун. Скідаем з сўха лес у вóду, вяжом лозою, круцім гальву — беразаву і лозову. Гальву рубалі когдa-тo і сорціравалі по санціметрах і отпраўлялі: еслі тойшчэйшая, то ішла ў лістойку, а еслі тончэйшая — у разныя сóрты, у падтóп. Пагост Жытк. Гальвы — чым скручваюць рублі. Дружылавічы Ів.

ГУЖБА' ж. Тое, што і вітка. Палік Барыс., Беразіно, Азяраны Рагач., Смычок Б.-Каш., Ворнаўка Карм., Белая Дубрава Касц., Хваенск Жытк., Петрыкаў, Саланое Віл. Губжў распаруюць на агне і круцяць кругом браўна. Холмеч Рэч. Г ў ж б а ж. Ворнаўка Карм., Петрыкаў. Г у ж в á ж. Глівін Барыс., Хваенск Жытк., Пагост Жытк., Сінкевічы Лун. Гужвá ў тры лазіні круціцца. Петрыкаў. Г ў ж в а ж. Валасовічы Акц., Пагост Жытк. Г у ж в ó н. Калі вяжам у падтоп, больш лесу ідзе і можна эканоміць гужво. Глівін Барыс.

ГУЖБІНА ж. Тое, што і вітка. Ворнаўка Карм. Г у ж в і н а ж. Нескалька гужвін скручвалася ў хамуты. Валасавічы Акц. Проймаем гужвіну, бером гужвіну за коладу за першу — і это называем помоцёўкою. Пагост Жытк.

ГУЖВІНКО'ВІНКА ж. Тое, што і вітка. *Гужвінко-вінкай огонячы прыхоплены к рубліку слободно, штоб не зачэпіло рубліком за корча. Пагост Жытк.*

ГУЗЫ'РЬ м. Частка гужбіны. *Гузырь — гужвіны кусок, корэнь гужвіны ў дзьве сталкі звіты. Пагост Жытк.*

ЗВЯЗЬ ж. Тое, што і вітка. *Звязь з лозы, з бэрэзіны, звязваюць нас. Пяркі Кобр.*

КАЛЦО'Н. Прывязь у выглядзе абручыка, зробленая з вітак, гужбы ці іншага вязальнага матэрыялу для звязкі бяровенняў у платы. *Уперадзе цераз шархавіну — кólцы, меньшыя, чым хамут, калцо за калцо заходзіць. Ухвала Круп. К а л ь ц о н. Белая Дубрава Касц.*

КЛІ'БА ж. Тое, што і вітка. *Кліба ў пальца пайтара бралася, яе распарывалі на агні, круцілі на палачку з вяровачкай; калі круцяць, яна аж лушчыць, ажно раскаліваецца ўдойж. Курына Віц. К л ю б а ж. Клюб дзеліваецца мягкай, штоб харашо бройны прывязваць. Машканы Сен.*

КЛІ'БІНА ж. Тое, што і вітка. *Клібіну закручваеш пятлёй і ўстаўляеш палачку ў пятлю. Курына Віц.*

ПРАЧ м. Тое, што і вітка. *Раней бройны ў клейні вязалі працамі з бярозы. Саланое Віл.*

ХАМУ'Т м. Кальцо з вітак, гужбы ці іншага гатовага вязальнага матэрыялу для змацавання бяровенняў або іх радоў. *Беразіно Докш., Палік Барыс., Беразіно, Смычок Б.-Каш., Белая Дубрава Касц., Валосавічы Акц., Машканы Сен., Тухавічы Лях. Штоб звязаць дровы, хамут прынімалі, штоб споднюю жэрдзь і верхнюю саедзініць; хамуты клалі цераз два метры. На клямру хамуты прадзяваюцца. Ухвала Круп. Х о м у т м. Хомутом вязалі пяць крайніх колад: тры на хрэст, а дзьве так, хомутамі. Крайнюю жорасць зарубалі і закруцілі хомутом, значыць прыбатавалі. Пагост Жытк.*

НАЗВЫ ВЯЗАЛЬНЫХ СРОДКАЎ ДЛЯ ЗМАЦАВАННЯ ЗВЕННЯЎ ПЛЫТА

БЕГУ'Н м. Тоўстая вяроўка, звітая з бярозы ці яліны для звязкі паасобных звенняў плыта. *Машканы Сен. Бігун м. Кручонымі бігунамі крэст-накрэст звязвалі глейні. Лагаўцы Рас.*

БРУНДУ'К м. Трос, якім звязваюць платы паміж сабой. *Ложыцца поперак грабёнкі колода, на эту ко-*

лоду накладаецца спераду і ззаду брундук. Пагост Жытк.

ВУ'СЫ *мн.* Пяньковыя вяроўкі для ўмацавання плытоў. *От краю бруднука выходзілі вусы, зацэплівалі за край трэцей гонкі з одного боку і другога.* Пагост Жытк.

ГАРДЗЕ'ЛЬ *м.* Вяроўка, звітая з трох-чатырох дубцоў для затрымлівання плытоў і для звязвання паасобных звенняў плыта. *Гардзялё круцяцца з ракіты ў трычатыры столкі, ракіціна круціцца, як аборкі.* Бакшты Іўеў.

ГНІВО' *н.* Тое, што і бегун. *Застругаваецца ў кожнай клібіне канцішок конасна, і берём дзеве клібіны і звіваем кальцо для гніва, а патам начынаем віць гнівоў дліннае, уеш у тры клібіны.* Курына Віц.

КОСЯКІ' *мн.* Тоўстыя пяньковыя снасці для звязкі плытоў. *На Прыпяці былі косякі з пянька, тойстыя.* Пагост Жытк.

НУЗДАКІ' *м.* Вяроўкі, звітыя з бярозавых або лазовых вітак ці гужбы для звязкі паасобных звенняў у цэлыя плыт. *Нуздакі саедзінялі глэйні.* Лагаўцы Рас.

НУ'ЗДЫ *мн.* Тое, што і нуздакі. *Нузды ўсю дарогу дзяржалі ў хаду глэйню.* Беразіно. *Провалака, якая звязвае плыты, гэта тожа нузды.* Палік Барыс.

ПАКЛЕ'СА *ж.* Бярвяно, пры дапамозе якога звенні (часткі) плыта злучаліся паміж сабою. *Ворнаўка* Қарм. *Кладзём паклесу на жорасці і саедзіняем грабёнкі, прывязваем іх хамутамі із гужбы і забэліваем забёлкай.* Беразіно.

ПЕРАЦЯ'ЖКІ *мн.* Бярвенні, пры дапамозе якіх умацоўваецца плыт. *Уперак грабёнак на галаве і на задзе клаліся перацяжкі з бравён.* Беразіно.

СНАСЦЬ ПОДСУ'ЧНАЯ. Вяроўка з дубцоў, пры дапамозе якой звязваліся плыты паміж сабой. *Раньше звязываліся грэбёнкі подсучными снасцямі, а сейчас шлагуюцца тросамі ў тры лініі.* Пагост Жытк.

ТРОСА' *ж.* Трос, якім звязваюцца звенні плыта. *Когда подходзілі к грабёнке, дзелалі петлю з троса і задзелывалі саму голову жорасці.* Петрыкаў.

ЦЭП *м.* Ланцуг. *До 1966 года сплывалі гужбой, потым скрученымі цэпямі.* Пагост Жытк.

ШАРХО'УКА *ж.* Драцяны трос, пры дапамозе якога паасобныя звенні плыта злучаліся ў цэлыя плыт. Бе-

разіно Докш. *Цяпер шархоўкі з дроту саедзіняюць платы.* Палік Барыс.

ШАРЦУ'ГА ж. Тое, што і гардзель. Рыбчына Віл.

ШВА'РА ж. Тоўстая драўняная вяроўка для звязкі паасобных звенняў плата. *Швара з трох гардзялей для звязкі лаваў плата.* Бакшты Іўеў.

ШЛАГ м. Металічны трос з пятлёй, якім звязваюцца звенні плата. *Черэз тры грабёнкі шлаг ідзе, за бройна цэпляецца.* Петрыкаў.

ШРЫКО'УКА ж. Тое, што і швара. *Круцілі шрыкоўкі з берозы і звязвалі глёні наўскрыж.* Хайнуўка Бела-стоцкага ваяводства.

ШЫРХО'УКА ж. Вяроўка, звітая з віц, або трос для звязвання паасобных звенняў у цэлы плат. Пагост Жытк. *Шырхоўка пранімалася пад рублік, і ў вуха засажывалася крампала. І металічнымі шырхоўкамі звязвалі платы.* Хваенск Жытк.

НАЗВЫ ПРАЦЭСАЎ ВЯЗАННЯ ПЛЫТОЎ

ВЯЗА'ЦЬ ПАД ГВОЗЬДЗЬ. Звяззаць бяргвенні ў платы. *Браўно кожнае прыбіваецца гваздзямі да жэрдзі.* Лагаўцы Рас.

ГУЖБАВА'ЦЬ незак. Звяззаць бяргвенні гужбою. *Бяргвенні падцягваюць шастамі і гужбуюць.* Холмеч Рэч.

ЗАКНАБЛЕЎВАЦЦА зак. Сціскацца пры дапамозе вітак і кнэбля. *Драва вязалі ў гўзкі, падкладалі дзьве жэрдкі пад ніз, патам на жэрдзі клалі драва, наверх дзьве жэрдзі і эці жэрдзі зачнаблёўваліся яловымі віткамі.* Лагаўцы Рас.

ЗАПРАЧАВА'НЫ дзеепрым. Клін, закручаны пра-чамі. *Клін запрачаваны.* Саланое Віл.

ЗАПРАЧО'УВАЦЦА зак. Сціскацца пры дапамозе прачоў. *Клінамі запрачоўваюцца бёрны ў клэйнях.* Саланое Віл.

ЗНУ'ЗДАВАЦЬ незак. Лагаўцы Рас. Звяззаць звенні плата ў адно цэлае пры дапамозе вяровак, звітых з бярозавых або лазовых вітак. *Як знуздавалі глейні, бралі бігуны.* Лагаўцы Рас.

ЗНУЗДА'ЦЬ зак. Тое, што і знуздаваць. *Нада знуздаць глейны бігунамі.* Лагаўцы Рас.

КНЭ'БЛІЦЦА *незак.* Сціскацца пры дапамозе кнэбля. Бяроза, дуб топіцца, к яму падвязаецца ёлка, *между двух штук адзін дуб ілі бяроза кнэбліцца адна к адной і называецца падтоп.* Беразіно Докш.

НУЗДА'ЦЬ *незак.* Тое, што і знуздаваць. *Нуздалі глейні адна к адной найхрэст.* Беразіно.

ПАКЛЕ'СІЦЦА *незак.* Звязацца пры дапамозе бярвенняў (паклесаў). *Паклесілісь грабёнкi ў трох мястах: з канцоў і пасярэдзіне.* Беразіно.

РАСШЫРХОВА'ЦЬ *зак.* Развязаць шырхоўкі, пры дапамозе якіх звенні плыта злучаліся паміж сабой. *Расшырховаеш караван і праводзіш под мостом одну половину і другую.* Петрыкаў.

СПАКЛЕ'ШАВАЦЦА *зак.* Тое, што і паклесіцца. *Спаклешавалісь грабёнкi броўнамі.* Беразіно.

ШАРЦОВА'ЦЬ *незак.* Звязаць паасобныя звенні плыта ў цэлы плыт пры дапамозе шарцуг. Рыбчына Віл.

ШЛАГАВА'ЦЦА *незак.* Звязацца шлагамі. *Шлагуюцца лава к лаве.* Петрыкаў.

ШЛЫГОВА'ЦЬ *незак.* Тое, што і шлагавацца. *Брундук шлыгуе увесь караван.* Пагост. Жытк.

ШЫРХОВА'ЦЦА *незак.* Звязацца шырхоўкамі. *Да 1955 году плыты шырховалісь дрэвеснымі шырхоўкамі.* Хваенск Жытк.

ШЫРХОВА'ЦЬ *незак.* Пагост Жытк. *Шырхуем шырхоўкамі лозовымі.* Петрыкаў.

НЕКАТОРЫЯ ЛЕКСІЧНЫЯ ГРУПЫ Ў ГАВОРЦЫ МСЦІСЛАЎШЧЫНЫ

Пададзеная тут лексіка занатавана на Мсціслаўшчыне, пераважна ў вёсках Чырванагорскага сельсавета. Падзыўныя і пабуджальныя воклічы і выгукі (III група) запісаны толькі ў адной вёсцы Кудрычы.

ЛЕКСІЧНАЕ ГНЯЗДО З БАЗАВЫМ ДЗЕЯСЛОВАМ *ПЕРЦЬ*

Гэты дзеяслоў ужываецца досыць шырока ў розных значэннях і дае шматлікія прэфіксальныя дэрывацыйныя ўтварэнні. Для самога дзеяслова выяўлены наступныя значэнні.

ПЕРЦЬ *незак.* 1. Перці, напіраць, сунуць з сілай, груба. *Погрiб тынковыны, прáвыя стырына пычыла ат'iжджаць, нешта прець ны яе. Нашто табе перць сюды кол, каб хто прабiўся ны яго. Кылячкі слабiнькiя, а вы прiцё сы ўсяе сiлы жэрдзя, рузлумаiця ўсё чыста.* 2. Перамяшчаць з вялікай энергіяй. *Пёрлі па ношкі травы, чуць нi ды зямлi гнуліся. Вун пруць вазы, аж коні стогнуць. Дзяржыць, дзяржыць пагоду, а тады як возьмiцца перць — неба зь зямлёю мiшаiцца. Во ўжо судкi пёрла, ды вады нiльзя было дыбрацца. Я цябе знаiш як буду перць ат'етуль, толька ты нi ўгамуйся.* 3. Рухацца з iмпэтам. *Пёрлі некуды ў тэй бок пряма пынахыцi. Вiдзiм, прёць вогiрь, каноплi трiшчаць пыд ныгамi. Гляджу: пруць ны калёсых цiрiс кусты, як там тэя каткi цэлы астáлiся.* 4. перан. *груб.* Даваць. *Нашто ты мне преш яблыкi, куды я iх вазьму. На свой двор нi глядзiць, прець усё дычка́м.* 5. перан. *Красцi. Аттуляяны пёрлi, што пуд руку пупыдалыся: i аполкi, i доскi, i палкi лáдныя — усё.* 6. перан. *груб.* узмацн. *Есцi. Та-*

кей пражора конь, прець усё пыдряд, што ні пупадзець. Сядзеў, атварнуўся, ладкі с салым пёр. 7. перан. груб. узмацн. Гаварыць. Прець ны яго, што на рыт лезіць. Сідзяць, усякыю чуш пруць, нечыга ж дзельць дзень пры дні. 8. перан. узмац. Расці. Трыва на бульбі прець, ні спруўляіся ірваць. Удабрениім цімахвеіўку пацьсеілі, дык прець ого як. 9. перан. груб. Апранаць. Нашто перць на плечы, і так відна, што многа. Прець адно на дно, ходзіць тады, як куль.

Ніжэй падаюцца вытворныя ад дзеяслова *перць* з прэфіксамі — усяго 19 дзеясловаў. Шмат якія з іх набылі зусім адрозныя значэнні ў параўнанні з дзеясловам *перць*.

АБПЕ'РЦЬ зак. 1. Прыхінуць. Аппёр цільпушок аб бярэзку, а ён бразь ды чуць ні пы ныгах. 2. узмацн. Абысці або аб'ехаць вялікую прастору. У яго сіла нямерныя, ета ж нада кругом Радкейшчыны аппёр зы два часы. Вун сколька аппёрлі, лі Вяхры пыбылі, чаго яны тама шукалі.

АДПЕ'РЦЬ зак. 1. Адапхнуць з сілай. Як unpёрся, чуць-чуць атпёр, падзьвінуў трошку ўбок. 2. Адчыніць, адамкнуць, адшчапіць. Атапрі дзьвері, січас яны падойдуць. Ета я курам атпёр, ніхай пабегыюць. Мне пупайся замок, што ня дужа атапреш, сьпірва памучыіся. 3. груб. Адвезці або аднесці. Сколька ты ўжо мяшкоў свату атпёр?

ВЫ'ПЕРЦЬ зак. 1. Высунуць. Нашто ты етык выпір канцы, ішчэ хто зачэпіцца, абреж. 2. груб. Вылезці, высунуцца. Нейкій гузок выпір ны плячэ. Схудняў, косьці выпірлі і тырчаць. Зуб выпір, што рота ні сашчэпіш. 3. Выпхнуць з сілай, выдаліць. Ныжэліся, дык выпірлі, ніхай што сільный. Выпірць яго куды-небудзь дужа трудна.

ДАПЕ'РЦЬ зак. 1. Дабрацца. Ета ж нада было даперць да Рослыва, чаго яны ў тэй бок ішлі. 2. узмацн. Даставіць. Як ты дапёр еткыю ношку, тут харошых трі пуды. Ні знаю, ці дапруць яны такея вазы, коні выпрістаюць. 3. груб. Дагнаць. Дапру с хлыбазіныю, будзіць бежэ, аж пыцскакывыць. 4. перан. груб. Зразумець. Ці дапёр, у чым тут дзела? 5. перан. груб. Дасягнуць. Вун чаго дапёр, нычальством зьдзелыўся: глайный кыбінет пыдмітаіць. 6. перан. груб. Даказаць. Дапреш ты свае трілюды, палучыш здачы.

ЗАПЕ'РЦЬ зак. 1. Закрыць, замкнуць, зашчапіць. *Чаго ён ні запёр дзвярэй? Сенцы запёрлі і ляглі спаць, а яны ж як заснуць, с пушкі стрэляй — ні пачуюць.* 2. *груб.* Засунуць. *Запёр пробку, што ні ататкнеш.* 3. *перан. груб.* Схаваць. *Некуды запёр вязёнкі, хуць здохні, ні найду.* 4. *узмацн.* Зайсці, забегчы. *Во ўцікалі, зы аборкі запёрлі.* 5. *груб. узмацн.* Аднесці або адвезці. *Запёр нечыга к цёшчы во такую ношышчу. Зь яго сілыю і дзесіць пудоў можна заперць. Запёр у скрысеньня ны бызар вузюган сена пудоў дваццыць пяць і яшчэ зьбіраіцца везьць.*

НАПЕ'РЦЬ зак. 1. Наваліцца. *Як напёрлі гурьбою, і вароты зытряшчэлі.* 2. *груб.* Сабрацца, назбірацца. *Чаго іх туды столька напёрла? Сяньня напёрла і ны падводых, і так, і ны машыных, ні прабіцца было ны бызарі.* 3. *груб.* Апануць. *Напрець ны сябе пулушубык, арьмяк, пыдвяжыцца, дык яму ня то што работыць, а пывярнуцца цяжола.* 4. *груб. узмацн.* Даставіць. *Каб ты толька пыглядзела, чаго ім ны свадзьбу напёрлі. Пасылка зы пасылкыю, напёрлі ўсяго разныга. Столька ўжо напёрла сьнегу ўсюдых, ня выйціць, ні ступіць, трі дні чысьціць нада.* 5. *груб.* Нагаварыць. *Напёрла, нынісла ны чылавека лухты, таму ажно стыдна. Ці ён што лóдзкыя скажыць, напрець пустога.*

ПАДПЕ'РЦЬ зак. 1. Падставіць падстаўку. *Во патпёр вароты, кыла ня выніш. Пыдапрі дзвері чым-небудзь, самі яны зычыняюцца.* 2. *узмацн.* Даставіць. *Патпёрлі нечыга ў вузлах, чуць нясьлі і адна, і другая. Свайго з горла прець, а тута зяці пы машыні дроў патпёрлі.* 3. *груб.* Стаць тэрміновым. *Чаго вам так патпёрла у тэй горыд ехыць, а кылі цірізь нядзелю зьезьдзіця, дык што.*

ПАНАПЕ'РЦЬ зак. *узмацн.* 1. Нанесці, надаваць, надастаўляць, намесці. *Ксьціны ж гулялі два дні, пынапёрлі ім усяго ўсякыга, нясьлі чуць ня ношкымі. І адзін вязець, і другей вязець, і трецьця вязуць, пынапёрлі ім са ўсіх бакоў і дроў, і торху, і сена. Толька рашчысьціліся, узноў пынапрець — ня вылізіш, што іта зы зіма сёліта.* 2. *груб.* Нагаварыць. *Іна нейкыя як сьма ні свья: пынапрець ну людзей, выпрідумыць чаго зря.*

ПАПАДПЕ'РЦЬ зак. *узмацн.* Пападстаўляць падстаўкі. *Усё пыпатпёр крепка, ні далжно пычыніцца, разьві буря ўсходзіцца.*

ПАПЕ'РЦЬ зак. 1. Пачаць рухацца з імпэтам. *Куды б ета яны папёрлі зы бярезьнік чуць дзяньнела? Зыпруглі Орліка і папёрлі пряма, ціріз гару выд Астрейкывічы.* 2. Пачаць перамяшчаць з вялікай энергіяй. *Папёр яблыкі — зы плічамі пуда пуўтыра і кашолка поўныя, грібанець ладна. Здаровыя вазы ныкрятылі, папёрлі ў горыд. Я цябе січас так папру ат'етуль, што будзіш ляцець — ні знаць як. З раньня пыказывыла ны пагоду, а тады як папёрла, як пынясло, сьвету белыга ні відаць.* 3. перан. Украсці. *Глядзі ў воба, тута жыва могуць паперць што хочыш. У такога выранёнка ні папруць?* 4. перан. груб. Пачаць гаварыць. *Папёрла ны Івана за нешта ўсякыю трілюду.* 5. перан. узмацн. Пайсці ў рост. *Ны мінірálкі засівы папёрлі ўверх. Пад дождж пыткармілі, трыва на лугах папёрла.*

ПАРАСПЕ'РЦЬ зак. узмацн. 1. Расцягнуць, распуць. *Козлы пырасьперць нада, так яны ня будуць дзіржацца. У ножкых айчыну ўсігда нада пырасьперць палычкымі, якімі лучынкымі.* 2. перан. груб. Раздаць. *С такою хызайкыю ня дужа што ў дваре задзержыцца, пырасьпёрла ўсё пычыстую.* 3. перан. Паадкрываць, паадчыняць. *Усё пырасьпёрла, ніхай праветрыцца, ато ні зайціць у пуні.* 4. лаянк. Параздзьмуць. *Ніхай іх пырызапрець, кылі зь іх усё мала! Каб вас пырасьпёрла зь ядою з вашыю!*

ПАСПЕ'РЦЬ зак. узмацн. 1. Сапхнуць, сагнаць у адно месца. *Ня дужа накормюць, пасьпёрлі скот у лужу, пыўдня стыяў. Такея ветры сумашэччыя: з бугроў пасьпёрла ўсё, голыя, а ў лашчыны, у кусты набіла.* 2. Паскідаць вопратку, адзенне. *Пымагі яму пасьперць сь сябе мыкряцьцё, ато кыўнярі пытрываіць.* 3. груб. Нагаварыць. *І прасіла, і плакыла, а тады ўжо як узілася лаіць, пасьпёрла ны яго ўсё, што на сьвеці ёсць.*

ПЕРАПЕ'РЦЬ зак. 1. Падперці нанова, іначай. *Було патпёрта і ладна, недж жа, па-свойму піряпёр. Ну піряпрі, калі ні ныравіцца.* 2. Перайсці, пераехаць; перавезці. *І піряпёрлі ж унацёмкых ны тванішчы, тама можна было прываліцца айдзе. Як ён піряпёр воз ціріз балота, там жа глядзі што ў пролыбку ўскочыш. Вот неік піряпёрлі з вызамі ды пы такой дарогі уноччы.* 3. груб. Паперадаваць. *Многа чаго піряпёр сёстрым, беднінькія яны дужа. Што чаго піряпёрлі за Сож, свайм,— мала хто знаіць.* 4. перан. Пераканаць у іншым.

Трудна такого ўпоріну піряперць: я праў і ўсё. Мы яго ўтраіх чуць піряпёрлі, што нечыга карову збуваць.

ПРАПЕ'РЦЬ зак. 1. Прасунуць. Ета гліняныя сьціна, дык яе колым прапёр. 2. груб. Адправіць. Трудна праперць куды, ішчэ як пыд ныстраенія уладзіш. Зяця свайго прапёрлі ўжо, дужа доўга набый. 3. узмацн. Пранесці або правезці. Узяўся: во, што мне тут несць, прапёр гоніў двоя — брызь аб зямлю. Пыд балькымі воз чуць прапёр: дужа вісока ныкладжына.

ПРЫПЕ'РЦЬ зак. 1. Прыставіць. Пріпрі к ліні цяльпых і ніхай пыстаіць, січас, пірярежым. 2. Прычыніць. Пріпёрла, замок біс ключа навесіла. Трошку пріпёр ны палычку, хто туды пойдзіць. 3. Даставіць. Пріпёр скот ны пэхыту, скруціў у пылі і стойця. Я свайго прўтым аттуля пріпёрла. Ён жа адзін пріпёр ета бярно, у ім, верна, пудоў восім. Здыравушчыи воз хворысьця пріпёр, нада було пріладзіцца ўзлажыць столька. 4. груб. З'явіцца (прыйсці, прыехаць). У зыработкі нашой — цірізь нядзелю пріпёр: любыіся ны яго. 5. перан. Паставіць у безвыходнае становішча. Як пріпёрлі: айдзе быў, столька ні круціўся, а сызнайся. 6. перан. груб. Захацецца. Пріпёрла табе ету мінуту бежч у мыгазін, пыдажджэць трошку.

РАСПЕ'РЦЬ зак. 1. Распнуць. Перша чым збівачь, нада расьперць правільна, каб роўнінька пулучылыся. 2. груб. Надзьмуць вельмі. Клевіру мыладага карова ныхвыталыся, зывалілыся, бакі расьпёрла як гару, чуць віцінар атрітуваў. Ніхай вас саміх рызаперць ж жаднысьцю з вашую! 3. перан. груб. Раздаць. Вовінка тыкая харошыя была, мяккыя, доўгыя, усю расьпёрла.

СПЕРЦЬ зак. 1. Сапхнуць, сцягнуць, зрушыць. Тут а ўсё так зьлежылыся, зь места ні сапреш. Чуць сьпёрла сь печы, к каровам пыслала. З балік палена чуцьчуць сьпёрлі, цяжолыя. Знаць, увесь сьнег атаўсюль сьпёрла ў ету зыкавуліну, с крышымі зруўняла. 2. груб. З'есці. Дужа я буду трухтувацца, такея госьці чорта сапрўць. 3. перан. Украсці. Ідзі, ды глядзі, варон ні лаві, тама дужа ні пычыканюцца с табою, уміг сапруць што хочыш. 4. перан. Сказаць. Сьпёрла на іх усё, што на рыт лезла. Доўга яму ні падумыўшы сьперць што зря? 5. перан. Пахіснуць у поглядах, перакананнях. Калі ў чым уверіўся, ня дужа сапреш. Ого, сьперць такую упоріну ў чым-небудзь паспробый!

УПЕ'РЦЬ зак. 1. Уперці. У сьцяну я крепка ўпёр, а ўнізу твой канец нічога не дзяржыць. 2. груб. Даць або прадаць. Нашто яны ўпёрлі мне етыя валінкі, я іх ні насіла і насіць ні стану, будуць выляца. Ны бызарі, бувайць, замест харошыга ірунду ўвапруць. 3. груб. Усунуць. Нада наныва гліну мясіць, зугуьцела за ныч, што лупаткі ні ўвапреш.

УСПЕ'РЦЬ зак. 1. груб. Даставіць уверх. Нашто ж ты саку ўспёр ны хату, іна і ў стажку пыляжыць, а туды нада што луччыя. Кажыцца, па віду ніцяжолыя балька, а чуць успёрлі ны сцяну. Ні знаю, як яны ўзапруць такея вазы на ўзгорык, тут крутувата. 2. груб. Апрунуць. Во надзеўся: пінжак, пулушубык, а наверх тулуп успёр, як у ізвоз сыбіраіцца.

СІНАНІМІЧНЫ РАД З ДАМІНАНТАЙ ЗАМАРЫЦЦА, ЗАК.

ЗАМАРЫ'ЦЦА. Стаміцца, адчуць стомленасць. Зымарылыся, ні змыга мыя большы іціць, сяду пысяджу.

СТАМІЦЦА кніжн. рэдк. Тое ж. Стаміўся, ня хочыць ні піць, ні есць, гаворіць, толька б аддыхнуць.

УТАМІ'ЦЦА кніжн. іран. Тое ж. Віджу, віджу, утаміліся, вам і грабількі дужа цяжолы.

НАМАРЫ'ЦЦА. С. раптоўным заняткам, працай. Нымаріўся нач шульлім, а ну яго дзіўбаць, луччы б у луг са ўсімі паехуў.

УМАРЫ'ЦЦА іран. рэдк. Тое ж. Ну як жа, ня трогый іх, яны умаріліся цірашчур, цэлыю вярсту пняшком булку хлеба нясьлі.

ПЕРАТАМІ'ЦЦА кніжн. рэдк. С. вельмі. Жджы толька, Пырхвянёнык табе піратоміцца, ён за ўсё любіць брацца.

НАТОПАЦЦА. С., завіхаючыся каля гаспадаркі. Ладна за дзінь натопыісься, к вечару толька б піракінуцца.

НАТУ'ПАЦЦА рэдк. Тое ж. І ня зьдзелыла дужа нічога, а натупылыся большы чым нада.

ЗАТОПАЦЦА. С., у спешцы завіхаючыся каля гаспадаркі. Затопылыся лі гаршкоў ды чугункоў зы раньня, толька пірыдыхнуць ба мінутычку.

ЗАТУ'ПАЦЦА рэдк. Тое ж. Ні хыця затупыісься, кылі дзесіць дзел зразу у рукі лезіць.

ДАТОПАЦЦА. С. канчаткова, завіхаючыся каля гаспадаркі. Так *датупылыся, што ні піць, ні есьць змагі німа, лежч ба і ні пыдымацца.*

ДАТУ'ПАЦЦА рэдк. Тое ж. *Датупыўся я ўжо ды кынца, нікуды ні пайду, самі йдзіця кылі хочыця.*

УХАДЗІ'ЦЦА. С. у бесперапынным руху. *Што ты хочыш пуню гною вынысіць ды выкінуць, чаму ня ўходзісься.*

ЗАХАДЗІ'ЦЦА. С. вельмі ў бесперапынным руху. *Ну што мы зьдзелылі, нічога дужа ня зьдзелылі, а зыхадзіліся саўсім.*

ДАХАДЗІ'ЦЦА. С. празмерна ў бесперапынным руху. *Другей раз нічога, цягніш, а другой раз як даходзісься, што ложку к роту паднесьць німа сілы.*

ЗНЯСІ'ЛЕЦЬ. С., страціўшы сілу. *Нат погрыбым зьнясіліў і нада зырываць: усё рушыныя, сьцены ня дзержуцца.*

АБЯССІ'ЛЕЦЬ. Тое ж. *Ірвануў хырашэнька, ды яшчэ рана ўстаўшы, ну й абясьсіліў. Абясьсіліць нядоўга, выбрацца сілы ціжалей.*

АБНЯСІ'ЛЕЦЬ рэдк. Тое ж. *Ня думыў я, што ты так абнясіліў: і трёх пудоў ні пынясеш.*

ІЗНЯСІ'ЛЕЦЬ рэдк. Тое ж. *Гады ня тэя: трі штывдаркі аптоўк і ізьнясіліў. Абоя ізьнясілілі, нічога ня стоім.*

НАЦЯГА'ЦЦА. С. значна, ходзячы. *Ныцігаісься, а тады на печ, прыпадзеш к поду, аж у кысьцях неік ляхчэй стáніць.*

ЗАЦЯГА'ЦЦА. С. вельмі ходзячы. *Вы, відна, саўсім зыцігаліся, садзіцісь-ка скарей к сталу.*

ДАЦЯГА'ЦЦА. С. канчаткова ходзячы. *Дыцігаўся зы скатом, што чуць на пол узьлез, а каб ны пылаці — пыцсэдзжывылі б.*

НАМАРДАВА'ЦЦА. С. пры цяжкой важданіне. *Ну-мурдувайся лі шула, чуць выцігнуў: с сукым было.*

УМАРДАВА'ЦЦА рэдк. Тое ж. *Лі кыцца кылі людзей мала, то ўмардуісься.*

ЗАМАРДАВА'ЦЦА. С. вельмі пры цяжкой важданіне. *Ня столька тае работы, як зумурдуваліся.*

ЗМАРДАВА'ЦЦА рэдк. С. да рэшты пры цяжкой важданіне. *Змардуісься, дык толька каб прілежч.*

ЗАМУШКА'РЫЦЦА. С. празмерна. *Чаму ні зумушкáріцца — еткій кусок сыгнаць.*

ЗАМУШКА'РДЗИЦА. Тое ж. *І адзін зумушкардзіўся ладна, і другей, чуць жывэя пріпляліся.*

УПА'РЫЦА. С. да поту. *Ім тама хваціла, уна́ріліся, ішлі — ажно хісталіся.*

ЗАПА'РЫЦА. Тое ж. *Зыпаріліся мы так сяньня, што ні ды вічарінкі, толька ды пасьцелі скарей.*

ЗАМАТА'ЦА. С. вельмі ў спешцы. *Нейкій дзень сумашэчый, зымыталіся ды пасьледніга.*

УМАТА'ЦА рэдк. Тое ж. *Каб хто-небудзь памог трошку, я так ба ні ўмытаўся.*

ВЫ'МАТАЦА С. да рэшты ў спешцы. *Вымытыўся — большы некуды, каб толька пысядзець.*

ЗДАЦЬ перан. С. канчаткова, да абьякавасці. *Я ўжо здаў, нада аддыхнуць, большы ні магу.*

ЗДА'ЦА перан. Тое ж. *Што хочыш дзелый, я ўжо здаўся, і рук пыдняць ні магу.*

ДАЙЦІ'ЦЬ перан. С. да поўнай знямогі. *Дайшоў лі пацсошкый, чуць жый, я ж іх столька ныцісаўся!*

УБІ'ЦА. С., аслабеўшы канчаткова. *Столька тых быракоў, а так убійся, пакуль вы́кпыныў.*

ВЫ'БІЦА. Тое ж. *Ні хваліся, за сорык вёрст у дровы зьездзіўшы, выб'ісься.*

УБУ'ХАЦА. С. вельмі ў выніку працяглых і цяжкіх намаганняў. *Нійдзе ні разу так ні зымарівыўся, як сяньня ўбухыўся нут кынавыю. Што ты хочыш погріб за дзін выкпыць, убухыісься так, што ні рукою, ні нагою ні пышавеліш.*

ПРЫЧЫ'ГАЦА. С. вельмі (пра непрывучанага да працы). *Яны скора прічы́гыліся, што ты хочыш біс прівычкі.*

ДАЧЫ'ГАЦА. Тое ж. *Дачы́гыўся ды пасьледніга большы ня можыць, ета зразу хра́бір быў.*

ПРЫСТА'ЦЬ. С. да немагчымасці рухацца (пра каня); *гумар.* (пра чалавека). *Нашы коні прісталі пыч Шамывым, рыспрігалі, кармілі. Што ты, прістаў зы адзін час, ішчэ далёка ча́пыць.*

ЗДАРОЖЫЦА. С. у працяглай хадзе. *Здарожыўся, зваліўся і заснуў — і есьць ні ўзяў.*

ПРЫЦЮ'ПАЦА. С. у выніку аднастайных рухаў, хады (звыч. пра слабага фізічна). *Дарога ладных, пріцюпыісься, вазьмі чаго ў кырман.*

ПРЫЦЮ'ХАЦА. Тое ж. *І ня зьдзелый, кажыцца, нічога за дзін, а пріцюхыўся — толька бы пыліжаць.*

ПРЫЦЕПАЦЦА. Тое ж. *З раньня ўзяліся за косы дружна, а к вечыру прыцёпыліся.*

ПРЫЦЕХАЦЦА. Тое ж. *Ні бярі так, ні хвытайся, пасьпеіш яшчэ прыцёхыцца.*

ЗАЦЮ'ПАЦЦА. Тое ж. *Пакуль туды ды нызад, ды яшчэ пад'есьць ні пасьпеў, дык саўсім зацюпыўся.*

ЗАЦЮ'ХАЦЦА. Тое ж. *Так зацюхыўся, што лёг і вычамі ні лупнуў, зразу заснуў.*

ЗАЦЕПАЦЦА. Тое ж. *Зацёпыўся, што чуць прывалокся, каб яшчэ вірста — ні дайшоў ба.*

ЗАЦЕХАЦЦА. Тое ж. *С карзінкымі лі кыпча зацёхыўся: то пыдай, то высып.*

АДСТА'ЦЬ АД НОГ. С. у час хадзьбы. *З раньня нічога, ішоў, а к вечару саўсім ацстаў ат ног.*

АСТА'ЦЦА БЕЗ НОГ. Тое ж. *Я бяз ног астаўся, чуць хаджу, а ён сядзіць сабе з газеткыю і дайжа ў тэй бок ні глядзіць.*

УБІ'ЦЦА У ПЕНЬ. С. вельмі ў час хадзьбы. *Пыц самыя Шымава зайшлі, у пень убіліся.*

ЗБІ'ЦЦА З НОГ. Тое ж. *Што ты хочыш — у Крічыў туды і нызад зьлётыць з ног саб'есься.*

ЗВАЛІ'ЦЦА З НОГ. С. у хадзе да немагчымасці рухацца. *Сядзь, пірідыхні, з ног звалісься к вечыру, да рога ішчэ дужа далёкыя.*

ЗВАЛІ'ЦЦА З КАПЫЛЛЯ. Тое ж. *Дальшы ні пайду, ні магу, с капыльля зваліўся.*

АДСТА'ЦЬ АД РУК. Стаміцца працуючы. *Столька снапоў піріцігаць — ат рук ацстаніш.*

АСТА'ЦЦА БЕЗ РУК. Тое ж. *Ты ніхай астаўся бяз рук, а ён дужа ні хваціць, ні пірярвецца.*

ПАДЗЫЎНЫЯ І ПАБУДЖАЛЬНЫЯ ВОКЛІЧЫ І ВЫГУКІ І ВОКЛІЧЫ-КАМАНДЫ

Падзыўныя воклічы да каня. *Кось-кось-кось* — пераважна гучна, здалёку. *Соў-соў-соў* — ціха, зблізку. *Кося-кося-кося, коська-коська-коська* — ласкава. *Касют-касют-касют, касютка-касютка, касютачка-касютачка* — вельмі ласкава.

Падзыўныя воклічы да жарабя. *Тпроль-тпроль-тпроль¹, тпроля-тпроля-тпроля* — звычайна. *Тпролька-*

¹ Выгукі са спалучэннем *тпр* утвараюцца шляхам выштурхвання паветра праз сціснутыя вусны.

тпролька-тпролька — ласкава. *Тпролінька-тпролінька, тпролічка-тпролічка* — вельмі ласкава.

Спыняльныя выгукі да каня. *Тпру!* — звычайна. *Тпру стой!* — калі ловаць на пашы або запрагаюць. *Тр-р-р!* — суцішальна. *Чш-ш-ш!* — суцішальна пры спуску з гары, пры хуткай яздзе.

Выгукі, якімі пабуджаюць каня да піцця. *Фіў-фіў-фіў* (ціхае пасвішванне).

Воклічы да каня пры адварочванні. *Тпру куды! Куды назад! Куды пашоў (пашла)! Куды палез (палезла)!*

Воклічы, якімі адганяюць жарабя. *Тпролінь! Тпролінь куды! Тпролінь назад! Тпроля! Тпроля куды! Тпроля назад! Шынь! Шынь куды! Шынь назад! Шылінь! Шылінь куды! Шылінь назад! Шыль! Шыль куды! Шыль назад! Шыля! Шыля куды! Шыля назад!*

Выгукі, якімі падганяюць каня. *Ціцюп!* — ціха з па-торгваннем лейцамі (цмоканне праз сціснутыя вусны). *Но-о! Нэ-э!* — голасна, часта з працягам. *Но пашоў (пашла)!* — пераважна ў плузе, баране, у гружаным возе.

Ставячы ў аглоблі або гужы, каню загадваюць *Назад!* або *Унярэд!* Калі конь наступіць на вупраж, камандай *Нагу!* яго прымушаюць падняць нагу. Пры гэтым часам бяруцца за нагу рукою або злёгка пастукваюць па назе пугаўём. Калі каня путаюць на пашы, камандай *Нагу!* яго пабуджаюць прыставіць бліжэй адну нагу да другой.

Падзыўныя воклічы да каровы. *Тпрузей-тпрузей-тпрузей, цёсь-цёсь-цёсь* — звычайна. *Тпрузейка-тпрузейка, тпрузеічка-тпрузеічка, цясют-цясют-цясют, цясюта-цясюта-цясюта, цясютка-цясютка-цясютка, цясютачка-цясютачка* — ласкава.

Падзыўныя воклічы да падцёлка, а часам і да маладой каровы. *Цялуш-цялуш-цялуш, цялух-цялух-цялух* — звычайна. *Цялуша-цялуша-цялуша, цялушка-цялушка-цялушка* — ласкава.

Падзыўныя воклічы да цяля. *Тпрусют-тпрусют-тпрусют, тпру-тпру-тпру, тпрусь-тпрусь-тпрусь, тпруся-тпруся-тпруся, тпруська-тпруська-тпруська* — звычайна. *Тпрусюта-тпрусюта-тпрусюта, тпрусютка-тпрусютка-тпрусютка, тпрусічка-тпрусічка, тпрусінька-тпрусінька, тпрусютачка-тпрусютачка, тпрусютанька-тпрусютанька* — ласкава. Да цяля-бычка існуюць яшчэ асобныя во-

клічы. *Бысь-бысь-бысь, быся-быся-быся, быська-быська-быська* — звычайна. *Бысют-бысют-бысют, бысютка-бысютка-бысютка, бысінька-бысінька, бысічка-бысічка, бысютачка-бысютачка* — ласкава.

Выгукі, якімі падганяюць карову. *Пашла! У табун! У пастух! Да табуна! Да пастуха! У пуню! На места! Да вады!* [пры гэтым звычайна дадаецца клічка].

Выгукі, якімі падганяюць цяля. *Цялух! Тпрусінь! Тпруська! Тпрусь!* На цяля-бычка існуюць яшчэ асобныя выгукі. *Бысь! Быська! Бысінь! Бысічка!*

Воклічы да каровы пры адварочванні. *Назад! Азад! Куды назад! Куды азад! Куды! Куды пашла! Ану куды!*

Воклічы да цяля пры адварочванні. *Тпрусь куды! Тпрусінь куды! Тпруська куды! Тпрусічка куды! Цялух куды!* Да цяля-бычка існуюць яшчэ асобныя воклічы. *Бысь куды! Быська куды! Бысінь куды! Бысічка куды!*

У час даення карове загадваюць *Стой!* Калі пры гэтым неабходна, каб карова зручней паставіла нагу, ёй загадваюць *Нагу!*

Падзыўныя воклічы да авечак. *Шучу-чу-чу, шут-шут-шут, шута-шута-шута, шуты-шуты-шуты, шутка-шутка-шутка, шуткі-шуткі-шуткі* — звычайна. *Шутачка-шутачка-шутачка, шутачкі-шутачкі-шутачкі* — ласкава. Зрэдку ўжываюцца воклічы *бэр-бэр-бэр, чук-чук-чук, чукі-чукі-чукі*. Аднаго барана часам падзваюць *баран-баран-баран, барусь-барусь-барусь*.

Воклічы, якімі падганяюць і адганяюць авечак. *Шкырь! Шкыря! Ашкырь! Ашкыря! Шкырінь! Шкырь куды! Шкыря куды! Ашкырь куды! Шкырінь куды!*

Воклічы, якімі заганаюць авечак у хлеў. *Шкырь (шкыря) удвору! Шкырь (шкыря) у пуню! Шкырінь удвору! Шкырінь у пуню!*

Падзыўныя воклічы да ягнят. *Сюр-сюр-сюр, сюрок-сюрок-сюрок, сюрка-сюрка-сюрка* — звычайна. *Сюрачкі-сюрачкі, сюрінькі-сюрінькі, сюрёначкі-сюрёначкі* — ласкава.

Воклічы, якімі адганяюць ягнят. *Сюр! Сюрінь!*

Падзыўныя воклічы да свінней. *Дзю-дзю-дзю, дзюш-дзюш-дзюш, удзет-удзет-удзет* — звычайна. *Дзюша-дзюша-дзюша, дзюшка-дзюшка-дзюшка, дзюшачка-дзюшачка-дзюшанька-дзюшанька* — ласкава. Свінню да парасят падзваюць *лэх-лэх-лэх*. Вепрука падзваюць *кабась-кабась, кабаська-кабаська, кабасёк-кабасёк*.

Цэлая група воклічаў служыць для падзывання як свінней, так і парасят. *Дзюль-дзюль-дзюль, дзюля-дзюля-дзюля, дзюлі-дзюлі-дзюлі, дзюлька-дзюлька-дзюлька* — звычайна. *Дзюлёк-дзюлёк-дзюлёк, дзюлінька-дзюлінька (дзюлінькі-дзюлінькі), дзюлічка-дзюлічка (дзюлічкі-дзюлічкі)* — ласкава.

Воклічы, якімі адганяюць свінней. *Юс! Юс куды! Цу куды! Цу!*

Воклічы, якімі адганяюць парасят. *Выць! Выць куды! Дзюлінь! Дзюлінь куды! Цю! Цю куды! Дзюль куды! Уцю! Уцю куды!*

Воклічы, якімі заганяюць свінней у хлеў. *Юс у пуню! Цу ў пуню!*

Воклічы, якімі заганяюць парасят у хлеў. *Выць у пуню! Дзюлінь у пуню! Цю ў пуню! Дзюль у пуню! Дзюля ў пуню! Дзюлька ў пуню!*

Падзыўныя воклічы да сабакі. *На-на-на, нах-нах-нах, цю-цю-цю, цюцька-цюцька-цюцька, цюцік-цюцік, фіў-фіў-фіў* (пасвістанне) — звычайна. *Цюцінька-цюцінька, цюцічка-цюцічка* — ласкава.

Воклічы, якімі адганяюць сабаку. *Вон! Пашоў (пашла) вон!*

Пабуджальныя воклічы да сабакі. *Двору! Пашоў (пашла) двору! Кусі-кусі-кусі! Кусу-кусу-кусу! Вазьмі! Бярі! Узяць!*

Падзыўныя воклічы да ката. *Кыць-кыць-кыць, кыці-кыці-кыці, кыця-кыця-кыця, кыс-кыс-кыс, кыса-кыса-кыса, катусь-катусь-катусь* — звычайна. *Кыцька-кыцька-кыцька, кыска-кыска-кыска, катуська-катуська-катуська, кыцінька-кыцінька, кыцічка-кыцічка, кысачка-кысачка, катусёк-катусёк* — ласкава.

Воклічы, якімі адганяюць ката. *Псік! Ансік! Рэдка брысь!* (тлумачыцца як «прывезенае са свету»).

Падзыўныя воклічы да курэй. *Пырь-пырь-пырь, пыря-пыря-пыря, пырі-пырі-пырі* — звычайна. *Пырькі-пырькі-пырькі (пырька-пырька-пырька), пырічкі-пырічкі (пырічка-пырічка), пырінькі-пырінькі-пырінькі* — ласкава.

Падзыўныя воклічы да квактухі. *Кош-кош-кош, коша-коша-коша* — звычайна. *Кошанька-кошанька, кошачка-кошачка* — ласкава.

Падзыўныя воклічы да куранят. *Ціп-ціп-ціп, ціпа-ціпа, ціпы-ціпы-ціпы, ціпуль-ціпуль-ціпуль, пыль-пыль-пыль, пыля-пыля-пыля, пылі-пылі-пылі, пуль-пуль-*

пуль, пуля-пуля-пуля, пулі-пулі-пулі — звичайна. Ціпки-ціпки-ціпки, ціпачкі-ціпачкі, ціпульки-ціпульки, ціпанькі-ціпанькі, пыльки-пыльки-пыльки, пылічки-пылічки, пылінькі-пылінькі, пулькі-пулькі-пулькі, पुलічки-пুলічки, पुलінькі-пুলінькі — ласкава.

Воклічы, якімі адганяюць курэй. *Кыш! Пырінь!*

Воклічы, якімі адганяюць куранят. *Ціпынь! Пылінь! Пулінь! Кыш!*

Падзыўныя воклічы да гусей. *Гыля-гыля-гыля, гусь-гусь-гусь, гусі-гусі-гусі.*

Воклічы, якімі адганяюць гусей. *Гусінь! Кыш! Ш-ш-ш!*

Падзыўныя воклічы да качак. *Вуць-вуць-вуць, вуці-вуці-вуці, вуця-вуця-вуця — звичайна. Вуцінькі-вуцінькі — ласкава.*

Воклічы, якімі адганяюць качак. *Вуцінь! Кыш! Ш-ш-ш!*

Падзыўныя воклічы да галубоў. *Вуль-вуль-вуль, вулі-вулі-вулі, вуля-вуля-вуля — звичайна. Вулінькі-вулінькі, вулічкі-вулічкі — ласкава.*

Воклічы, якімі адганяюць дзікіх птушак. *Кыш!*

Ваўкоў палохаюць воклічам *туга-туга-туга!*

З ДЗЕЯСЛОЎНАЙ ЛЕКСІКІ ГАВОРАК БРЭСЦКА-ПІНСКАГА АРЭАЛА

Дзеясловы, якія прыводзяцца ніжэй, запісаны ў в. Азарычы Пінскага раёна Брэсцкай вобласці ў 1969 г. у час экспедыцыі па збіранню дыялектных матэрыялаў для Агульнаславянскага лінгвістычнага атласа¹.

У артыкуле падаюцца два асноўныя віды дзеяслоўных рэгіяналізмаў. З аднаго боку, гэта дзеясловы, якія не адзначаны ў дыялектных слоўніках беларускай мовы, г. зн. спецыфічна палескія дзеясловы, і, з другога — вядомыя дзеясловы, якія ўжываюцца ў гаворцы ў асаблівым значэнні ў параўнанні з беларускай літаратурнай мовай або іншымі беларускімі гаворкамі. Некаторыя з прыведзеных дзеясловаў адрозніваюцца ад літаратурных эквівалентаў прэфіксамі. Не падаюцца дзеясловы, якія адрозніваюцца ад літаратурных толькі фанетычнымі варыянтамі прыставак, напрыклад: *зобра́цца* — сабрацца, *зогні́ці* — згніць, *зойті́* — узысці, *зомня́ці* — змяць, *зоско́чыці* — ускочыць, *схотэ́ці* — захацець, *зогрэ́бці* — згрэбці, *зогна́ці* — сагнаць і некаторыя іншыя.

ВОЕВА'ЦЦА *незак.* Ваяваць. Як Апонія воевалася із рускімі, так рускі солдаты гэтого склада нашлі.

ВЫ'СЕКАТІ *зак.* Высмаркаць. *Высекай носа свайму дзіцяці, які вэн соплівый. Тое ж. Ставы Кам.*

ГОЛОДОВА'ТІ *незак.* Галадаць. *У войну мы голодовалі.*

ДІВІ'ЦЦА *незак.* Глядзець. *Бэжы кіно дівіса. Очы дівляцца, а нэ бачут. Одворэтно на ёго дівітіс.*

¹ Прыклады з Брэсцкага, Жабінкаўскага і Камянецкага раёнаў (далей скарачана Брэсц., Жаб., Кам.) паведамлілі М. П. Лукашук, В. М. Емельяновіч і Г. М. Малажай (кафедра беларускай мовы Брэсцкага педагагічнага інстытута), за што аўтар ім вельмі ўдзячны.

Е'СЬТЯ *дзеясл.* Ёсць. *Богатыр, усёго у ёго есьця.*

ЖЫ'ТІ *незак.* Праводзіць час, быць. *Нэ жыві у іх доўго, а прыходь додому, будем вечэраці.* Тое ж. Рагозна Жаб.

ЗАДАВА'ТІ *НЫРЦА'.* Ныраць.

ЗАДА'ТІ *НЫРЦА'.* Нырнуць. *Одін нырца задаў і утопіўса.*

ЗАЙМА'ТІ *незак.* Чапаць. *Катя, нэ займай ёго, а то вэн як заплачэ.*

ЗАПАДА'ТІ *незак.* Недамагаць, часта хварэць. *Мой Лёня западае на лёхкіе.* За па да ты. Ставы Кам.

ЗАПЕРАЗА'ТІ *зак.* Падперазаць. *Запаражуют поеса.*

ЗАПІ'КВАЦЦА *незак.* Заікацца. *Пікавы чалавек, бо вэн запікваецца.* За п ы ку ва ц ца, п ы ка в ы. Агароднікі, Мельнікі, Ставы Кам.

ЗАПНУ'ТІ *зак.* Завязаць (фартух). *Запну хвартуха, і спонніца будзе чыста.*

ЗАРОДІ'ТІ *зак.,* я зародіў. Нарадзіць, радзіць. *Вона зароділа хлопца. Я свого Сашу летом зароділа.*

ЗАРОДІ'ЦЦА *зак.* Нарадзіцца. *Блізнята ў яе, две дэвочкі, одна в дзевець часоў зароділася.*

ЗАСТРА'ГТІ *зак.* перан. Забавіцца, затрымацца. *Вона застрагла дэто, нэма доўго.*

ЗАТЛУ'МЛЕНЫЙ *дзеяпрым.* Недагледжаны, замораны. *Курэнята затлумлены, бэз курыцы, то подохнут.* За т л ў м л е н ы. Ставы Кам.

ЗАХОВА'ТІ *зак.* Пахаваць (пра мерцвяка). *Ёго нэ заховалі на моліцах.*

ЗАЧА'ТІ *зак.* Пачаць. *Кэньмі зачалі гораті.*

ЗГРОМУ'ЗДІТІ *зак.* Здратаваць, стаптаць. *Згрозмузділі коні овёс, потраву веліку зробілі.*

ЗРЭ'ЗАТІ *зак.* Скроіць. *Мамо, зрэж мне платце.*

ЗЫСКА'ТІ *зак.* Запатрабаваць, выклікаць. *Вона заехала на Сахалін. Тоды узела зыскала і мэне до сэбе.*

КАРА'БНУТІ *зак.* Царапнуць. *Кэт карабнуў, шчо оставса знак.* Ка р а б н у т ы. Кут Кам.

КАСОВА'ТІ *незак.* Забіваць, знішчаць. *Я відела, як воны людзей касовалі.* По ка со ва т і *зак.* Знішчыць. *Лес посьсекалі, то каліну покасовалі.* Ска со ва т і *зак.* Знішчыць, здратаваць, стаптаць. *Пашню скасовалі статком, жывёлом скасовалі. Фашысты людзей мнэго скасовалі.*

КВІТКОВА'ТІ *незак.* Прадаваць білеты. *Квіткуй іх,*

*і поедем. О квітков а ті зак. Прадаць білет. То оквіт-
куй, еду у Логішын.*

КВІЧА'ТІ незак. Пішчаць. Свіння квічат.

*КЕ'ШКАТІ незак. Мяшаць, варочаць. Кешкала вуглі
ў печы.*

*КЛІ'ШАТІ незак. Ступаць, ставячы ступні пяткамі
ўнутр, а наскі ўбакі. Клішавы чоловек яг ідэ, то клішае.
Клыш а ты. Ставы Кам., Кустын Брэсц. Парайн.
клыш ня вы й — кульгавы. Плоска Брэсц.*

*КЛОПОТА'ТІ незак. Клапаціцца. Нэма кому клопо-
таті за мной.*

*КЛЫБА'ТІ незак. Кульгаць. Жоночына клыбатая,
клыбае.*

*КОЛОТІ'ТІ незак., я колотю. Размешваць. Колотю
муку на бліны. Поколотіті зак. Размяшаць, раз-
боўтаць. Дай поколотю каву. Поколоті воду, шчоб скорэй
холодала. Поколотыты. Кашу поколоты, шчоб ны
прыгорэла. Ставы Кам. Парайн. поколотыты — зра-
біць мутным, памуціць. Коровы поколотылы воду. Кус-
тын Брэсц.*

*КОМПОНОВА'ТІ незак. Сябраваць. З ёю ніхто нэ
компонуе.*

*КОРПЕ'ТІ незак. Тривожиць, хваляваць. Началі во-
ропланы густе, а мене корпіт-корпіт, і я пошла, а там
горыць село.*

*ЛА'ДІТІ незак., я ладю. Рамантаваць. Грэблю пой-
дэмо ладіті. Пол а діті зак. Адрамантаваць, прывесці
ў парадак, паправіць. Хвайно поладіў двэра. Дай поладую
тобе штаны, а то зваляцца.*

*МЕ'ШКАЦЦА незак. Рабіць памалу. Мешкаесса ты
доўго, вот нэповоротліва дэўка.*

*МУТІ'ТІ незак., я мутю, перан. асудж. Гаварыць ня-
праўду, выдумляць. Ой, нэ муті, ты мутіш, жэніх ее хвай-
ны. Мутач, нігды прайды нэ скажэ, всэ мутіт. Парайн.
м у т я — той, хто гаворыць абы-што.*

*МЭРГОВА'ТІ незак. Патрапляць. Мэргую, мэргую у
вэдро, а молоко бэжыт у рукаў.*

*НАГНЕ'ВАЦЦА зак. Разгневацца. Чого ты нагнева-
ласа на мэне?*

*НАГНУ'ТІ зак. Настаяць на сваім, намагчыся. Я на
свойму нагну, вэн будэ учицца, а то захотей кінуті.*

*НАПНУ'ТІ зак. Накрыць. Нэ было опінанкі, радюш-
кой напнула малэе дзіця.*

НАПРЭ'ГТІ зак. Моцна пабіць, адлупцаваць. По на прэга́ті. Тое ж (многіх). Понапрэгаю вас, дегі, нэ лазьте у садок. По пр а́жыты. Ставы Кам.

НАТРЫБУСІ'ТІ зак. Натрэсці. Натрыбусіла яблык і буду зобіраці.

НЕОБО'ЛІТІ незак. Не спрыяць чаму-н., не жадаць дабра. Усе бабы у сэле необолят нас, што мы умней усех. Нэ о б о́лыты. Ставы Кам.

ОДМЭ'НТІТІ зак. экспр. Адлупцаваць. Я тэбе добра адмэнтю.

ОДХЛУ'ДІТІ зак. экспр. Тое ж, што і адмэнтіці. Бэ-рбіною одхлуділа кота.

ОКІ'НУЦЦА зак. Азірнуцца. Я окінулася назад, чы далеко од мэнэ машына.

ОПІНА'ЦЦА незак. Накрывацца. Опіначкою толькі опінаюцца. О п ы н а́тыся. Прылукі Брэсц. О п н у́цц а зак. Абкрыцца. Опнулася хусткою і зогрэлася. О п н у́тыся. Ставы Кам., Кустын Брэсц.

ОПЛІ'СКАТІ зак. Апыскаць. Кроўю опліскала усю морду. П л ы́скацця — пыскацца. Ставы Кам.

ОПОВІВА'ТІ незак. Спавіваць. Оповівалі дэтэй, коло боку ручкэ клалі. О п о в і́ці зак. Спавіць. Спросонья оповіла голову, нэ нэгі дítяті, легла, а сніцца маті покэйніца, прочнулася я, а то заткнулося б дítя.

ОПОЧЫ'ТІ зак. Аддыхнуць. Чэрэз вас то й я опочыну, а то тоўчэсса і тоўчэсса.

ОТҚОЛОТІ'ТІ зак. Аддзяліць, выдзеліць частку ў гаспадарцы. Батько і мачуха отколотілі іх, жывуць воні осэбно.

ПОВОРО'ЧЫТІ зак. Сурочыць. Крыксы на малэе напалі, нехто паворочыў дítя.

ПОВЫПРАВЛЯ'ЦЦА зак. Здохнуць, выпруціцца. Штоб мое курэнятка бэз курыцы нэ павыправляліс. В ы п р а в ы́тыся — тое ж. Ставы Кам.

ПОДГА'БАТІ зак. Падвярнуць пад сябе. Под сэбе всэ подгабала, і родюшку і всэ.

ПОДСТЫ'РЫТІ зак. Падгаварыць. Подстырылі ёго, і вэн почай споваті.

ПОЗДЭ'РНУТІ зак. экспр. Ударыць. Яг поздэрне по жывоту, той і упаху.

ПОКО'УЧЫЦЦА зак. Памяцца. Я косніка в'яжу, штоб нэ покоўчыўса.

ПОСАДІ'ЦЦА зак. Пасяліцца. *Мы на Махляровом посаділіса і там жылі до войны.*

ПОСПЫТА'ТІ зак. Пакаштаваць. *Дай поспытаті тэцы вішэнькі.*

ПОХОЛО'ДАТІ зак. Астыць. *Йдэ́тэ ежтэ, бо похолодае.*

ПРОХРОМІ'ТІ зак. Прабіць нагу цвіком, шклом. *На шкліну наступіў і прохроміў ногу.*

ПРЫГРЭ'ТІ зак. Падагрэць. *Натоўчу картоплю, налью молока і зроблю тэртуху, ёе трэбо прыгрэ́ті, дзеці люблят тэртуху.*

ПРЫСМА'ЧЫТІ зак. Заправіць. *Трэбо горшка прысмачы́ті маслом.*

ПРЫТА'ЙВАЦЦА *незак.* Прытварацца. *Вэн прытайваецца, што спіт.* П р ы т а́ й в а т ы с а. Ставы, Мельнікі Кам.

ПРЫЯ'ТІ *незак.* Спрыяць. *Вэн мне прыяе. Ты злы на мне, мне нэ прыяеш.*

РОСКОЛЕСІ'ЦЦА зак. Разрасціся ва ўсе бакі. *Мое сліўке у садку росколесіліса, на двэр суседа вісят.*

СЕДЕ'ТІ *незак.* Сяліцца, жыць. *Де мы сяделі, Оршакова поле звалоса. А дэ я сядела, то Ніўськ назвіско.* С ё с ц і зак. Пасяліцца. *Коло нас сеў брат батькі, заняў селідьбу.*

СКІ'РЫТІ ЗУ'БЫ. Абы-чаго смяяцца. *Чого зубы скірыш? С кі р ы ц ц а — тое ж. Ставы Кам. В ы с к ы р к а. Жанчына, якая смяецца дзе трэба, дзе не трэба. Рагозна Брэсц.*

СМЫ'КАТІ *незак.* Цягаць, насіць часта, многа раз падрад, працяглы час. *Вона зелле в'язкамі смычэ і смычэ. Н а с м ы́ к а т і зак. 1. Нацягаць, навазіць. Трактором насмыкаў зэмлі. 2. Насунуць, нацягнуць. Насмыкаў на очы шапку. О б с м ы́ к а т і зак. Абарваць, аб'есці. Зелень обсмыкают, ніц нэ покінут. О б с м ы́ к а т ы. Ставы Кам., Кустын Брэсц.*

СМЫ'КАЦЦА *незак.* Хадзіць без справы, цягацца. *Смыкаўса з кута у кут, ніц нэ робіў. С м ы́ к с а. Жанчына, якая ходзіць па хатах. Кустын Брэсц.*

СОЧЫ'ТІ *незак.* Цячы, выцякаць. *Сочы́т з зэмне крыніца.*

СТОСОВА'ЦЦА *незак.* Падыходзіць, адпавядаць. *Я з вамі нэ стосуюся, вы песні спяваеце, а я нэ умею.*

СУТЭНЯ'ТІ незак. Змяркацца. *Ужэ сутэняе, пойдэмо додому. За сутыніть, сутыніть.* Ставы Кам.

СХОВА'ТІ зак. Пахаваць (пра мерцвяка). *Як помрэ, то сховують на моліцах.*

УГА'БАТІ зак. Абхапіць. *У жмэню нэ угабала свае косы, таке тоўстые.*

УЗРЫ'ТІ зак. Убачыць. *Дочка узрыла мэне, стала голасіці.*

УЛАМА'ТІ зак. Адламаць. *Естімеш, Саша? — То уламі, Катя, ёму хлеба.*

УТАРЭ'ПІЦЦА зак. экспр. Улезці ў што-н. *Ты як утарэпісся у платце, то всё раскідаеш.*

УТЭРЭ'БІЦЦА зак. экспр. Улезці. *Проз окно у хату утэрэбілас.*

ХІТА'ЦЦА незак. Хістацца. *Зуб хітайся доўго.* Хытáцця. Ставы Кам.

ЧАВІ'ТІ незак. Ціснуць. *Будем сэк чавіці з ягод.* Начовіці зак. Надавіць, націснуць. *Мнэго ягод начовілі. Ногу начовіла.* Начавыты. Кустын Брэсц. Прычавіці зак. Прыціснуць. *Хвоста коту прычавілі.* Прычавыты. Ставы Кам. Вычавіты зак. Выціснуць. *Вычайлю сыра. Вычай платка, шоб нэ текло по морді.* Вычавыты. Ставы Кам. Почавіці зак. Паціснуць, паціскаць, памяць. *Трэбо почавіці ягоды на сэк. Трэбо почавіці гулю на нозе кэсточкой, пусть на кэсточцы остаецца.*

ЧЫҚОЛДА'ТІ незак. Қазытаць.

ШПАРОВА'ТІ незак. Абшываць дошкамі. *Будем столу шпароваті. Шпарована столя.*

ПРЫСЛОЎІ Ў ГАВОРЦЫ ВЁСКІ ВЯЛІКІЯ АЎЦЮКІ

Гаворка вёскі Вялікія Аўцюкі¹ мае рысы ўсходнепалескіх гаворак беларускай мовы. Аднак ненаціскны вакалізм і даўжыня галосных няверхняга пад'ёму ў першым складзе перад націскнымі *i(ы)*, *y* вылучаюць аўцюкоўскую гаворку (па назве вёсак Вялікія і Малыя Аўцюкі, якія маюць аднолькавыя фанетычныя асаблівасці) сярод іншых палескіх гаворак².

АБЕЗА'ЦЕЛНА. Абавязкова. *Не забудзь абезацелна пра еты вапрос.*

АДА'ЛЕ. Потым. *Ены ак пабегуць у водзін вуглік, адале ў другі.*

АДА'ЛЕЙ. Потым. *Ена доўга бу злая була, адалей узела да разгневалася* [перастала злавацца].

АД ДУШЫ'. 1. Старанна. *От папаробілі сёньні, ад душы.* 2. Удосталь. *Чаго ськібкі цегаеть? Панаедаліся ж ад душы!*

АДНА'КАВА. Аднолькава. *А мне здэцца, што ўсім аднакава даюць.*

АЗЗА'ДУ. Заду. *Вэзьлі нешта падапертае аздаду жэрткаю, мо шўму* [памятую салому] *ці што так.*

АНИГА'ДКІ. Без клопот. *Жыве сабе за маткаю анігадкі.*

АНИКО'ЛІ. Ніколі. *Неўжэ то буўшы мужчынаю да аніколі не вупіць?!*

¹ Вёска Вялікія Аўцюкі ўваходзіць у Калінкавіцкі раён Гомельскай вобласці.

² Гл.: А. А. Крывіцкі. Фанетычныя асаблівасці адной з гаворак поўдня Беларусі. Працы Інстытута мовазнаўства АН БССР, вып. VI. Мінск, 1959; Н. Т. Войтовіч. К вопросу о путях развития аканья в восточнославянских языках. Общеславянский лингвистический атлас. М., 1972; яе ж. Доўгія галосныя ў беларускіх гаворках. «Беларуская лінгвістыка», вып. 4. Мінск, 1973.

АНИЧАГЕ'НЕЧКІ *узмацн.* Нічагуткі. *Сóўсім не пры-
зноўся, анічагенечкі.*

АНИЧАГУ'СЕНЬКІ *узмацн.* Нічагуткі. Не панімае ж
анічагусенькі, а ўмешáецца навек.

АНИЧО'ГАЧКА *узмацн.* Нічагуткі. *Усе кажуць пра
этае, адна я не ведаю анічогачка.*

АНИЯ'К *узмацн.* Ніяк, зусім. *Нема картопляў пат
карчэм аніяк.*

АСО'БЕННА. Асобна. *Не ведаю, ці мне й сенакос бу-
дуць даваць асобенна? Старыя асобенна жывуць.*

АТМА'ЛКУ. З маленства, з малых год. *Ена ж атмал-
ку такая проціўная [упартая]. Мы ўжэ атмалку тавар
пасьцілі.*

АТРА'З. Адразу. *От ты екі, ак сказоў, так атраз і ву-
палні.*

АТРА'ЗАЧКУ *узмацн.* Адразу. *Дочулася, дак атра-
зачку й прышла.*

АТТА'К. Так. *Я пазірэю аттак, бачу, што гавораць, да
не чую што.*

АТТА'М. Там. *Сьпічкі аттам на прыпечку лейць [ля-
жаць].*

АТТО'. Тады. *От ак атто даўно езьдзіла ў Калéнькаі-
чы, дак болей і не була ў етум годзі.*

АТТУ'Т. Тут. *А дзед і кáа: «Аттут трэба сеяць
грэчку».*

АЦЕ'ТА. Нядаўна. *Я ж ак устоў да паехаў, дак ацета
толькі прышоў. От ацета дзьве пáрныя ночы булі.*

АЦЕ'ТАК. Так. *Да і ўночы машыны ацетак рэвуць і
рэвуць.*

АЦЕ'ТТАКА. Тут. *Зімою ацеттака ля калодзезя так
страшка.*

АЦЕ'ТУЛЬКІ. Столькі. *Ета ж у мене навек ацетулькі
работы.*

АЦЬЦЮДЫ'. Сюды. *Еты хлопец і работаў бы на той
рабоці, каб ацьцюды не тазвалі. Ацьцюды на дзеці
прышла.*

БАГАЧЭ'ННА. Вельмі многа. *У Мар'і сваіх грошэй
багачэнна было.*

БАСЕКА'. Басанож. *Не бегай басека, ба памерзнуць
ногі.*

БЕ'ЖАЧКАМ *узмацн.* Бягом. *Ён ас хаты, дак ена
бежачкам за мед.*

БЕ'ЖКАМ. Бягом. Бежыць хлопец бежкам, да кашэль дуль несе.

БО'ЛЬЛЮ. Толькі ў выразе больлю болиць — моцна баліць. Нешта цеттака пуд грудзьмі больлю болиць да ўжэ даўно.

БО'ЛЯЙ. Больш. Я боляй получила грошай, ба ўсе вўхады булі.

БО'ЯЗКА. Страшна. Бра [браце], боязка йсьці.

ВА'ГАМ. Марудна, павольна. От ужэ работнічкі, век не павёрнуцца, да ўсе толькі вагам. Етая кобула вагам ходзіць.

ВА'ЖКА. Цяжка. Хібе цепер так важка работаюць, ак колісь?!

ВАПШЧЭ'. Наогул. Тоды ж радзіва вапшчэ не было.

ВАУЧКО'М. Непрыязна глядзець. Што я табе паганага зробіла, што ты навек ваўчком гледзіш?

ВЕК. Ніколі. Ужываецца з дзеясловамі з адмоўем не. Неграматны ж век не змога людзьмі верыдаваць [кіраваць].

ВЕК-ВЕКО'М. Спакон вякоў, заўсёды. Век-веком атут цэркаў стаяла. Век-веком к ім на вечоркі ходзілі.

ВЕ'ЧНА. Заўсёды. Мне ак ехаць, дак вечна трэ ханіцца [спяшацца] да аўтобуса ўправіцца выпаліць печ.

ВІ'ДЗЯ. Вельмі хутка, на вачах. Прама відзя харашнея село.

ВО'ПРАМЕЦЬЦЮ. З усіх ног, вельмі хутка. Ак дочулася пра вашу паездку, дак вопрамецьцю ак вам бегла.

ВО'РАХАМ. Кучаю. Етыя ж буракі бы цыбуля ворахам растуць.

ВУДРЫ'Г. Толькі ў выразе вудрыг плакаць — моцна, усхліпваючы плакаць. Вудрыг плача і плача: дэй ему канхвецікаў.

ВУ'СЬПІТКАМ, ВЫ'СЬПІТКАМ. Нагой. Пазіраям мы пуд вокнамі, дак ён яе вусьпіткам, вусьпіткам, дэй вугнай с хаты.

ГАЛЕКА'. 1. Без бялізны. А мы малыя галека ў купанцы купаліся. 2. Лёгка апранутым. Лесьніковы хлопцы ніякіх пільтаў не прызнаюць і зімой галека бегаюць.

ГА'МУЗАМ. Гуртам. Налецелі гамузам дэй пахваталі ўсе баранкі.

ГА'НЯЧЫ. Клянучы. Ганячы нельга жыць, трэ неяк мірыцца.

ГА'РНА. Добра, прыгожа. *Ета ж ты гарна зробіла, што паладавала ўсе. Дзейкі цепер вельмі гарна прыбіраюцца [апранаюцца].*

ГАРЭ'Й. Горш. *А ты думаяш, што я гарэй за тебе зроблю?*

ГВА'ЛТАМ. 1. Сілаю. *Гвалтам чобаты зь яго садралі.* 2. У выразе *гвалтам крычаць* — моцна крычаць. *Гвалтам крычала, ба етакі боль.*

ГЕЧ. Многа. *Мая ты донька, як ты геч падрасла!*

ГІ'ДКА. 1. Гадка, нядобра. *Гідка бабі старой што-віда [абы-што] казаць.* 2. Моташна. *Зьела некую рыбіну, дак гідка зробілася.*

ГО'ДЗІ. Досыць. *От наберэш шчэ набірак (малая пасудзіна, у якую збіраюць ягады, а потым перасыпаюць іх у большую), дэй будзя годзі.*

ГО'ЛА. Толькі ў кленічы: *каб табе чыста, каб табе гола было!* — каб табе вельмі дрэнна было!

ГОЛЬ-ГО'ЛЬЛЮ. Вельмі бедна (жыць). *Колісь многія голь-гольлю жылі, а цепер усе пажываліся, живуць ак багатыры [багатыя].*

ГО'НКА. Хутка (пра рух). *А хібе ён гонка едзя?*

ГО'РНА. Горка, крыўдна. *Нема доўга пісям ні т кога, дак так горна зробілася. Не кэй [кажы] боляй, ба й так горна.*

ГРА'ЗКА. Многа гразі. *Не йдзі гародам: вельмі ж гразка.*

ГРА'ЗНА. Брудна, неахайна. *У нашум селе рэдка ў каго гразна ў хаці, от дзе то ўжэ вельмі нехазейка [не гаспадыня].*

ДАБРА'ЧА. Добра. *Цяпер усе сінна дабрача живуць. Дабрача тут.*

ДАВАЛЕ'ННА узмацн. Досыць. *У сайхозі ўсе давалена палучаюць.*

ДАВО'ЛІ. Досыць, многа. *Цепер і пеньсіянерам даволі грошэй даюць. От дабра даждаліся: ўсего-ўсего даволі, толькі куплей.*

ДАДОЛУ. На падлогу. *Не кідэй бумажак дадолу, ба погубяцца.*

ДАЛЕ'КА. 1. Далёка. *Далека йці, дак сінна не хочацца.* 2. Даўно. *Ено было проўда, але ўжэ далека.*

ДА ПОРЫ'. Да пэўнага часу. *Хібе можна малых к аграгатам браць? Ета ж да поры.*

ДАСЕ'ДА. 1. Да гэтага часу. *А што ты даседа робіла?*
2. Да гэтага месца. *От дакапэй даседа, да зробім разорку.*
ДА СХО'ЧУ. Колькі хочацца. *Хоць раз рыбы да схочу наелася.*

ДАТАГО'. Вельмі. *Мы колісь датаго нечага біліся, а цепер сінна харашэ жывом.*

ДАТЛА'. Дашчэнту. *Паловіну села ў войну датла згарэла.*

ДАЎНЕ'ННА. Вельмі даўно. *І ты ж даўненна сьнедала, еж штолься.*

ДАЧЫСТА'. Поўнасцю. *Вудумалі нешта, да соль ўчора дачыста разьмелі [хутка разабралі].*

ДЗЕ ВІ'ДА. Дзе папала. *Еты рапешнік [лопух] дзе віда расьце.*

ДЗЕЛЬ. 1. Дзе-небудзь. *Не ходзі далека, каб у кутку [ваколіцы] дзель буў.* 2. Куды-небудзь. *От, здэцца, каб ногі булі здаровыя, дак і пайшла б дзель.*

ДЗЕ'ЛЬСЯ. 1. Дзе-небудзь. *Ета ж добра, што дзелься блізка зробілася так.* 2. Куды-небудзь. *Едзь дзелься, ты хоць букву знаеш.*

ДО'ЛІ. На подлозе. *Дзе ты спала, донька, долі мо [можа]?*

ДО'СІ. Да гэтага часу. *Я досі ўсе паробіла. Досі сьпіць.*

ДО'СЬВІТА. Досвіткам, на досвітку. *Тавар досьвіта трэ гнаць.*

ДУ'ШНА. Горача. *А ена ўсераўно распранэецца [знімае коўдру], кажа, што душна ў хаці.*

ДЫ'БАРАМ. Дуба. *Спужойся, аж косы [валасы] дыбарам сталі.*

Е'ТА. Цяпер. *Була вот завадская [ураджайная] пшэніца, а ета зьвелася соўсім.*

Е'ТАК. 1. Так. *Яна етак не ганіла мене.* 2. Да гэтага часу. *І ўчора ж етак не было кароў, а малакавоз стаў і ждоў.*

Е'ТТАКА. Тут. *Еттака школа стаяла. Еттака леіць.*

ЖЫВОСІ'ЛАК. Гвалтоўна, сілком. *А ў мене цыган жывосілак грошы таброў да і ўцёк.*

ЖЫВОСІ'ЛЛЬЮ. Гвалтоўна, сілком. *Жывосільлю пракоўтнула таблетку.*

ЗА'АЧЫ, ЗА'ЯЧЫ. Патаемна. *Я такі чалавек, што заачы гаворыць не ўмею. А я й заячы нічога не кажу.*

ЗАГАДЗЕ'І. Рана, раней. Сказоў загадзей, дак ведай, што робіць.

ЗА'ГРУДКІ. За грудзі. Панапіваюцца, дэй беруцца загрудкі.

ЗАДАРЭ'МНІНУ. Задарма. Путкоцілася к Юлі і скуповала ўсе ў цэркві задарэмніну, па-дзешоўцы.

ЗАЕ'ДНА. Разам, папалам. Сею заедна, хопіць мне й паловіны.

ЗАЛЕ'ТАСЬ. Два гады назад. Залетась сын прыяжджоў ак нам.

З АНЦЕРЭ'СУ. З цікавасці. Прыду, з анцерэсу прыду.

ЗА'ПАР. Раз за разам, без перапынку. От мо дзье недзелі запар паносіла малако дэй даволі.

ЗАРАНЕ'І. Рана, раней. Чаго ты прышла так зараней? — Зараней лягу.

ЗА'СЬВЕТЛА. Відна, калі наступіла світанне. Ужэ засьветла прышла зь веселья, дэй харашненна гулялі.

ЗА'ЧУБКІ. За валасы. Паберуцца зачубкі, дак не рашчэпіць.

ЗА'ШМАРГАМ. Только ў выразе завезаць зашмаргам — завязаць вузлом з петлямі. Завежы чарэвікі зашмаргам, ба не развяжэш.

ЗВО'СЕНІ. У пачатку восені. Звосені ўжэ паеду дзецей гледзець.

ЗДАЛЕКА'. Здалёк. Свой сваека пазнае здалека.

ЗЗА'ДЗІ. Ззаду. Самасвал трубіць ззадзі, а ён не сыходзіць.

ЗЗА'МАЛАДУ. Замалада. Ак асталася ззамаладу адна, так і жыву.

ЗЛЕГКА'. Злёгка. Здэцца, злегка ўдырыў, а рубец пасадзіў.

ЗЛЮБКА'. На пагляд. Прыедзь, да наберэш клубніц злюбка.

ЗМА'ЛКУ. З дзяцінства. Эта ж ена й змалку сінна буркіта.

ЗНАДВО'РКУ. Са двара, з вуліцы. От наносілі грэзі знадворку.

ЗНАРО'КІ. Наўмысна, знарок. Я то знарокі зашла за табою.

ЗНАЎКА'. Калі рэч была новая. Эта ж нада, первенькі разок бунду [сукенку] надзела да знаўка й парвала.

ЗО'УТРЫ. Заўтра. Зоўтры пойду на ямы картоплі капáць.

ЗРАДКА'. Рэдка. От попу́рская трохі зрадка, а дожчу нема.

ЗРА'ЗУ. 1. Адразу. Зробілі класам два велізныя венкі і зразу аднесьлі на брацкую могiлу. 2. Спачатку. А ты ж зразу не так казоў.

ЗРА'НЬНЯ. Зранку. Здэцца, і зраньня дзірэктар не буў.

ЗЬВЕ'ЧАРА. Рана вечарам. Не было сьвету, дак зьвечара палеглі.

ЗЬНЕ'КУЛЬ. Аднекуль. От жа і сюд зьнекуль на прахціку едуць.

ЗЬНЕ'ЦЕЙКУ. Знячэўку. Налецеў зьнецейку, дак чуць не бамлела.

ІЗНО'У. Зноў. Ізноў ездзіла не етуі недзелі ў Калён-кавічы.

І'МЕННА. 1. Абавязкова. А табе іменна трэ было казаць етае. 2. Пэўна. Іменна, што ён сёньні не прыдзе.

І'НАДЫ. Калі-небудзь. Інады заходзіць ак нам.

ІНО'ТДЫ. Калі-небудзь. Іногды дак хутка аўтобус едзе, а сегоньні стоіць нечага доўга.

КАГА'ЛАМ. Сумесна, разам. А што тут робіць кагалам? Раз-два і гатова. Харашэ, ак у каго сем'я велікая да кагалам робяць.

КАНЬДЗІБО'БЕРАМ. Фарсіста. Малы, а каньдзібо-берам ходзіць.

КАПЕ'ЛЬКУ. Трошкі. Капельку настаяла, а епо [магазін, ад «единое потребительское общество»] зачынілі.

КОЛІ'ЛЬ. Калі-небудзь. Вупішы коліль дроў дубовых на зіму.

КОЛІ'ЛЬСЯ. Калі-небудзь. Гадоў багата мне, да ніколі не замеціў, як прожыў. Мо й замеціў бы колілься, дак усё ж у рабоці.

КО'ЛІСЬ. Калісьці. Колісь шкадавалі сабе й зьесьці лепай, а цяпер пералюбнае [тое, што хочацца, самае смачнае] едзім.

КО'ЛЬКІ ВІ'ДА. Шмат. У нас ў саўхозі клубніц на-век колькі віда.

КО'ПТУРАМ. З верхам. Дзякуй за ягады, да нашто коптурам насыпаеш? І так даваленна насыпала.

КРУ'ГЛА. Гладка, лоўка. Ён ак збрэша круга, дак слухай его.

КРУ'КАМ. Толькі ў выразе *крукам седзець*. 1. *зне-
важ*. Знаходзіцца. *Прышла і седзіць крукам у хаці*. 2.
узмацн. Старанна працаваць. *Змалку крукам седзіць за
кніжкамі*.

КСТРО'НІ. Збоку. *Етую пляшку нада паставіць
кстрыні*.

К ТО'ЛКУ. Добра, як трэба. *Чалавек [муж] мой па-
німае і робіць ўсе сінна к толку*.

КУЛЕ'М. 1. Куляючыся. *Ак дам, дак палеціш кулем*.
2. З усіх ног, вельмі хутка. *Пазірэю, дак кулем леціць
права ак нам*.

КУ'ЧАЮ. Гуртам. *Мы як зэйшлі кучаю ў клас, дак
нам усім па паводзінах двойкі й паставілі*.

ЛАЦЬВЕ'Й. Лепш. *Іменна, ў хаці лацьвей ў мароз
сядзець*.

ЛАШАКА'. Падскокваючы (пра дзяцей, жывёлу).
*Дзеці ж к пасажырцы [пасажырскі аўтобус] лацака бег-
лі: то так цебе ждалі*.

ЛЕДВА'. Ледзь. *Ледва сёньні свой участак дапалола*.

ЛЕ'ДЗЬВІ. Ледзь. *Паламалі і етую лоўку, ледзьві
стоіць*.

ЛЕ'ДЗЬВІ-НЕЛЕ'ДЗЬВІ. Ледзь-ледзь. *От пазьненна
цеттака ля нас пелі, ледзьві-неледзьві разышліся спаць*.

ЛЕ'СТАЧКАМІ. Лісліва. *А ена ўсе лестачкамі к ему,
дэй добра*.

ЛЕ'ТАСЬ. У мінулым годзе. *І летась цетак неяк пры-
вóзіла етае хлап'я [хлапчаныя]*.

ЛЮ'БА. Міла. *Беры тоя, што любя, ба зноў лежачьме
ў скрыні*.

ЛЮБАТА'. Добра. *У нас цяпер живуць любата*.

МА'КАМ. У выразе *макам сядзець* — марудна расці.
*Макам седзіць ўсе ў гародзі, ніяк не расьце. Расло свін-
ча, адалей макам села*.

МА'ЛЕНЬКА. Мала. *Сёньні ты маленька етых бума-
жак напісала*.

МАМЕНТА'ЛЬНА. У момант. *Маментальна етае па-
хавэй і работу робі!*

МАМЕ'НТАМ. Мігам. *От я маментам зьбегаю да па-
зову іх сюды*.

МАРКО'ТНА. Сумна. *Колісь дзіва было, што некая
ра́дзіва будзя, а цепер ак моўчыць, дак нечага маркотна*.

МА'РНЕ. Зусім. *Марне прапала проса, мо толькі ку-
рам будзя*.

МАЦНЕ'ННА. Вельмі моцна. Я думала, што немцы, дак эта не чуюць, дэй крычу мацненна: «Паны, астойця штолься!»

МЕ'ЛЬКАМ. У адзін момант. Паседзіце, я мелькам зьбегаю.

МО'ЎЧАЧКІ узмацн. Моўчкі. Загналі нас немцы ў балота, дак ноч моўчачкі прастаялі, каб не скмецілі [заўважылі].

МО'ЎЧЫКІ. Моўчкі. Моўчы моўчыкі, табе нельга біжацца [крыўдзіцца].

МУ'ДРА. Незвычайна, непрывычна. У нас гаворуць расцяжыста, бу пеюць, а як хто шаценька гаворыць, дак і мудра нам.

МУ'ЛКА. Цвёрда. Ляж ба на ложку — долі ж мулка спаць.

НАБАСЕКА'. Без панчоx. Абулася набасека й намуліла [абмуліла] ногу, да боліць мацненна, што не вутрываць.

НАБГО'М. Толькі ў выразе піць набгом — піць з вялікай пасудзіны, нагнуўшы яе. Усю жысць малако набгом п'е, колькі не кажы.

НАВА'ЛАМ. Шмат. Садавіны ў етум годзі во ўсіх навалам.

НАВАМО'ДНА. Па-новаму. Цяпер усе навамодна паробілася.

НАВЕК. 1. Заўсёды. Ак хтолься навек гуляя, дак нічога, а я вот прысела, дак усе пугаюць, чаго не работаю. 2. Спакон вякоў. Па етум шлеху навек у Юравічы дабіраліся.

НАВЕ'СНУ. Вясною будучага года. Навесну прыдзецца папасуваць целічку да прывучыць да тавару.

НАВЕ'ЧАР. Пасля абеду і да вечара. Навечар ў грыбы пойдуч.

НАВІДО'ЛІЦЫ. У полі зроку. От шукала доўга, а ено от ацетта навідоліцы й лежала.

НАВІДО'ЦЫ. У полі зроку. Глей, каб цівянаты [кураняты] дзель навідоцы булі. Мая хата на [пры] шлеху, дак навек навідоцы.

НАВО'ТЛІЎ. Наводмаш. Удырыў наводліў, дак кроў пацуруголіла.

НА ВО'ЎКА. Нашто. На воўка мне твая работа, ак нехаця?!

НАВУЛЕТ. Скрозь. Людзі навулёт яго пераймаюць дэй расказуюць.

НАВУ'ПЕРАДКІ. Абганяючы адзін другога. Мае ж дзеці і работаюць, і едзяць навуперадкі.

НАВУ'ПУСК. Паверсе. Усе кохты ношу навупуск: не люблю ўбіраць пуд сподніцу. Штаны цяпер боляй навупуск носяць.

НАВУРО'СТ. Нападрост. Так надаела, што ўсе наву-рост купляеце.

НАВЯСЬНЕ'. Вясною. Здэцца, навясье пошлі ены ў салдаты.

НА ГНО'І. Толькі ў выразе згніць на гной — згніць дашчэнтэ. От шчэ цетак палье дождж, дак згніе сена на гной.

НА'ДАСЬ. Нядаўна. Надась толькі дровы прывёзлі да бэдаем.

НА'ДАЎГА. Надоўга. Надаўга ты едзяш у тую Гарманію?

НАДВО'СЕНЬ. Перад пачаткам восені. Етае было неяк надвосень.

НА'ДГАЛАДЗЬ. Не даядаючы, галодна. Мо таго й слабенкія, што надгаладзь росьлі. Пасьля войны гадоў колькі надгаладзь было.

НА ДЫ'БКАХ. На пальчыках. Наша малая не ходзіць, да нечага ўсе на дыбках бегая.

НА ДЫ'БКІ. На пальчыкі. Стань на дыбкі, дак дастаняш.

НА'ЗІРКАМ. Толькі ў выразе ісці назіркам — ісці за кім-небудзь, уважліва назіраючы, не спускаючы з вачэй. А я за курыцаю назіркам, назіркам, дэй знайшла цылае кубло ячак.

НАЗНАРО'КІ. Незнарок, знарок. От прэмудравя [не такая, як усе], ета ж назнарокі не прышла, каб за стол не сесці.

НАЗО'ЎТРАГА. На наступны дзень. От ак атто прышла ак вам капіць, дак назоўтрага ногу зламала.

НАЗО'ЎТРАЕ. На наступны дзень. Назоўтрае перэзвы булі ў нас.

НАЗО'ЎТРЫ. На наступны дзень. Прышоў ён назоўтры, дэй путая, ці не чулі нічога.

НА'КАСЬ. Наўкос, наўкасяк, коса. Прычэшыся лучай, а то прабор накась зробіла. Навела ніткі накась, дак паламала берда.

НАЛЕ'ТА. На наступны год, у наступным годзе. І я налета пойду ў вечэрнюю вучыцца, да будзе ацястат.

НАЛІ'ХА асудж. Нашто, навошта. Наліха было чапайць ваксу [плаксу]?

НА'НАВА. 1. Зноў. Ну і чортага беры этага ўсёго, я сабе пакупляю ўсе нанавы, хоць не новае, але ўсё будзе. 2. Па-новаму. Раскідала захілкі [вузкія складкі] у кохці да перад нанавы пераробіла, з гесткаю.

НА НЕ'Т. Толькі ў выразе на нет звесці [звесціся] — зусім звесці (звесціся), прапасці. Була вот завадская пшэніца, а эта ўжэ зьвелася на нет.

НА'ПАЛІ. Напалам, на дзве роўныя часткі. Усе ўсе разьдзеліла напал, аддала сыну й даццэ, а сама замуж шчэ пашла.

НАПЕРЭХВА'ТКУ. Перакусваючы. Наперэхватку зьей дваццаць адну аладку (жарт). Што то за еда наперэхватку?

НАПЕРЭ'ХРАСТ. 1. Зігзагападобна. Ак бліснула маляннця наперэхраст, дак сінна спужалася. 2. У выразе зашпуліць наперэхраст — зашпіліць, наладжывушы адзін край вопраткі на другі. Люблю зашпуліць наперэхраст, ак з разрэзам, дак і нехарашэ мне.

НАПЕХО'ТУ. Пеша. Так хацеў ў камсамол ўступіць, што не баёўся напехоту ў Каленкавічы йці, хэй сабе й напрэмік, але далека.

НАПО'СЬЛІ. Потым. А ў мене ак вуразалі ў горлі, дак неяк анцэрэсна напосьлі, што горла пустое.

НАПРАЛО'М. Сілком. Бувала малыя зьберомся на вечоркі, нэймам [наймем] гармоніста, а хлопцы напролом лезуць у хату.

НАПРО'ВЕСНІ. Напрядвесні. Напровесні родзіла ена этага хлопца.

НА ПРО'СТ. Толькі ў выразе жаць на прост — жаць, расццялаючы жмені. Як табе жыта жаць? Мо на прост лепей будзе?

НАПРО'УДУ. Сапраўды. А эта ж напроўду было так, можаш і справэжкі навэсці [запытацца ў сведак].

НАПРО'ЦІЎ. Насупраць. Брат не зь ёю жыве, а тамака напроціў.

НАПРЭМІ'К. Напрасцяк, нацянькі. У нас не вельміта ходзілі колісь напрэмік, ба балата ўкружка булі.

НАПРЭМУ'Ю. Адкрыта. Скажу табе напрэмую, што побагата гаворыш.

НАРА'ЗЕ. Раптам, нечакана. *Було, було ўсе добра, а ета наразе пукткўзнулася й ногу зламала.*

НАРА'НЬНЕ. Вельмі рана, да ўсходу сонца і да абе-
ду. *От пагана, што тавар не гоняць на бед: пажанеш
нараньне, дак далека ўжэ вернацца дадому, да трэ жа-
рою йці.*

НАСІ'ЛУ. Ледзь-ледзь, праз сілу. *Насілу вутрывала
вудумкі етые.*

НА СКЛА'Д. Толькі ў выразе араць на склад — араць,
пачынаючы з сярэдзіны, каб сярэднія барозны ляглі ад-
на на другую. *Не будам араць на склад, лепей пад аб-
гонку, дак меней палоць трэ.*

НА СО'ВЕСЦЬ. Сумленна. *Усе рабатаюць ў саўхозі
на совесць, дак і грошэй багацэнна палучаюць.*

НАСЬМЕ'Х. Несур'ёзна. *То тая вайна палыцкая нась-
мех була.*

НАТСЫР, НАЦСЫР. Калі недавараная (пра буль-
бу). *От зварыла картоплі, да, мабуць, натсыр. А мы
знарокі нацсыр варым.*

НАЎГА'Д. Наўздагад. *Не калупэй нашыванне наўгад,
трэ путацца.*

НАЎЗДАГО'Н. Услед. *Крычала наўздагон, сероўна не
почуў.*

НА УЗЬДЗІ'Ў. На здзіўленне. *Грыб [баравік] вукас
на ўзьдзіў.*

НАЎПРО'ЦІ. Насупраць. *Ці я ж табе слова колі
наўпроці сказала?*

НАЎСЕГДА'. Назаўсёды. *Прашчай, міла чарнаброва,
я ўежджаю наўсегда [з песні].*

НАЎЦЕКАЧА' узмацн. Наўцёкі. *Угледзеў я раз воў-
ка, дак ак пусьціўся наўцекача, дак толькі й бачылі
мене.*

НА'ХЛАШЧ. Наросхрыст, шырока. *Што ета за хло-
пец, колькі не ўшывэй гузікі, ўседно пальто нахлашч. Не
кідай дзьверы нахлашч.*

НАШЧЭ'СЕРЦА. На галодны живот. *Зьела цылы се-
лёдак нашчэсерца, дак нешта пуд грудзьмі печэ.*

НЕДАЛЕ'ЧКА. Зусім блізка. *Яна вот і живе цетта
недалечка.*

НЕ К ЛІЦУ'. Нядобра, непрыстойна. *Вох, як ты не к
ліцу гаворыш.*

НЕ'НАШТА. Чагосьці. *Буў ненашта дохтар у нашум
куткў.*

НЕСУСЬВЕ'ТНА. Надта. *Сусед наш несусьветна хазяїн, бач, як живе.*

НЕ'УМА ЯК. Неахайна; не так, як патрэбна, звыш меры. *Прыцягнуць нейма як склыманае [склычанае] сена, дак его нельга скласці ўжэ. Нейма як надзенецца, дак сорам гледзець.*

НЕЎПРЫКМЕ'Т. Непрыкметна. *Неяк нейпрыкмет цятая зіма прайшла.*

НЕ'ЧАГА. Чагосьці. *Мо эта ты нечага прыходзіла ак нам?*

НІПРЫМЕ'НЬНІ. Абавязкова. *Дак што ж вы жджаце, каб еты стары ніприменьні ў магазін лез, нада ему падаць скарэй.*

НІЎПА'МКІ. Не ў памяці. *Просілі к Маю плацце шшыць, а мне за соткамі [праз прысядзібны ўчастак] і ніўпамкі.*

НО'СЦАМ. Нагой, выпіткам. *Не можна носцам біцца, перастацьце.*

НО'ЧЫ, НО'ЧЧЫ. Ноччу. *Ноччы прышоў. Гусі і ночы крычаць.*

НЯЗАЎГА'Д. Выпадкова. *Дак як то нязайгад упоў у канаву?*

НЯЗЬЛІЧО'НА. Безліч, не злічыць. *Людзей ля брацкай могілы нязьлічона сабралася, вусказуюцца [выступаюць з прамовай] усе, а мене жаль берэ, што палегла етулькі.*

НЯЙМАВЕ'РНА. Вельмі. *У нас у сале булі няймаверна багатыя, дак іх раскулачылі, а хто сам трудзіўся, дак таго не чапалі.*

НЯЎЖЭ'ЖНІ. Няўжо. *Ну няўжэжні не прымуць яе дзелься? Етак вучылася, а п'я [спявае] сінна харашненна.*

ОТАТО'. Вось-вось. *А яна і каа, што немцы отато будуць ў сале.*

ПАБО'ЛЕЙ. Больш. *Скажы тому дзеду, каб паболея сена брой.*

ПАВЕ'РХУ. Зверху. *Паверху нема яблык, а толькі пададнóm.*

ПА ВО'ЧАРАДЗІ. Па чарзе. *Мы тавар па вочарадзі пасом навек.*

ПАГА'НА. Нядобра. *Не трэ піць, трэ ведаць, што гэрэлка на любы мозак вадзіць [шкодзіць], што можа пагана буць.*

ПА-ГЕРМА'НСКАМУ. Па-нямецку. А мне раз, подай-на ўжэ, сьнілася ты, што ўсё не па-нашаму, а па-германскаму гаворыла.

ПАД АБГО'НКУ. Цераз баразну (араць, садзіць). Саджалі такі і картоплі? — Саджалі, толькі што пад абгонку.

ПАДАБЕ'Д. Перад абедам. От эта было акраз падабед, точна ведаю.

ПАДАДНО'М. Падыспadam, унізе. Дастань настольніцу, пададном недзе лежыць. Пададном не памерз цьвет, дак багата вішань.

ПАДВЕ'ЧАР. Перад вечарам. Малакавоз падвечар прыежжае навек.

ПА ДНОМ. Па аднаму. Ак почнуць па дном бедаць, дак толькі й стой ля печы да падавэй.

ПАДПАСЬЛЕ'ДАК. Нарэшце, у заключэнне. Падпасьледак папалася багачэнна ягад.

ПАЗАВУГО'ЛЬЛЮ. За вугламі. Пазавугольлю этага рапешніку багата.

ПАЗАЛЕ'ТАСЬ. Тры гады назад. Ужэ й пазалетась булі ў нас тапографы, дак і школьнікі памагалі нешта.

ПАЗАПЛО'ЦЬЦЮ. За плотам. Шчавелю пазаплоцьцю насеяла еты год.

ПАЗАХЛЕ'ЎЮ. За хлявамі. Вупусьці куры, хэй пазаклейю пагрэбуць.

ПАЗНАТО'Й. Позна. Цегаюцца пазнатой, дак сон перэбілі соўсім.

ПАЗО'РНА. Ганебна. Ні пра кога не подумаў, усім пазорна зробіў.

ПАЗЬНЕ'ННА. Вельмі позна. Навек цетак пазьненна прыходзіць.

ПАЛЕ'ЗНА. Карысна. Работаць чалавеку вапшчэ палезна.

ПАМА'ЛУ. Паціху. Бра, як ты памалу гаворыш. Памалу йшла.

ПАПАДЛА'ВІЧЧУ. Пад лавамі. Чаго гладышкі пападлавіччу стаяць?

ПАПЕ'РВАСЦІ. Спачатку. Ак сышліся, дак папервасці ўсёго было.

ПАПО'ЖЖА. Пазней. Папожжа яблыкі вузраюць, дак не такія кіслыя.

ПАПО'СЬЛІ. Пасля. Ены мене бгледзелі, а папосьлі бгаворылі.

ПАПРО'Ч. Асобна. І людзі ж живуць і па двох, і папроч.

ПАРАЖНЯКО'М. Без грузу. Ета ж нада, паражняком ехай і не ўзеў.

ПАСО'БЕННА. Асобна. Каб ены пасобенна жылі, дак лепей бы было.

ПАТО'М. Пасля. Патом бацька з Польшы паехаў у Фінляндзію.

ПЕ'РВА. Перш. Перва чую етую гаворку, не ведаю, што й казаць.

ПЕ'РША. Перш. Перша прошу здароўя дзецям, а патом сабе.

ПЕХАДРА'ЛА груб. Пехатой. Ак не пасьпею на пасажырку, дак прыдзецца да шашы пехадрала дабірацца.

ПЕШАКА'. Пехатой. Мы, бра, ат саменькай станцыі пешака йшлі.

ПЛО'ЙМАЮ. Кучаю. Плоймаю лезуць дзеці ў сад, ба пускае сторож.

ПО'БАГАТА. Мнагавата. Грошай побягата палучае еты чалавек.

ПО-ВУ'ЛІЧНАМУ. Па мянушцы. У нас по-вулічнаму ўсіх зовуць, ак скажа хто па хвоміліі, дак не ведаем, ба хвоміліі багата днакавыя дэй не прывуклі так казаць.

ПО'ДАЛЕКАВАТА. Далекавата. А вучылішча тое подалекавата.

ПО'ДАЎНА. Даўнавата. Ак подумаю, дак ета й подаўна было ўжэ.

ПО'ДБЕГАМ. Вельмі хутка, месцамі трушком. Прывукла, дак хоць і не трэ хутка, дак сероўна подбегам.

ПО'ДБРЫКАМ. Падскокваючы (пра дзяцей, жывёлу). Еты малы і по вуліцы не йдзе нармальна, а ўсе подбрыкам.

ПО'ДБЯЖКАМ. Падскокваючы (пра дзяцей, жывёлу). Коні ак ухвацілі, дак усе подбяхкам, подбяхкам і аж до кузьні дровы прывезьлі.

ПО'НАЧЫ. Позна вечарам, калі зусім сцямнее. Ужэ поначы зь лесу прыехалі. Поначы картоплі са гароду прывезьлі.

ПО'СПАЛ. Запар, падрад. От ліў дождж тры дні поспал не сунёўся.

ПОСЬЛІЗО'ЎТРА. Паслязаўтра. Посьлізоўтрага добрая парá капусту шаткаваць, я навек сёмым днём маладзіка стойлю.

ПО'ТЫЧ. Уніз галавой. Зачэпілася за нешта, дэй палецела потыч.

ПО'ХАПКАМ. Хапаючыся. Ткала етыя ручнікі похапкам, але нічога.

ПО'ШАПКАМ. Шэптам, ціха. Здэцца, што ўсе пошапкам гавораць.

ПРА'ВА. Прама. Права вуліцаю паехала машына.

ПРАУЦАКА'. Толькі ў выразе стаяць [ставіць] праўцака — не даваць магчымасці паварушыцца. От паставіла ногу праўцака.

ПРАХО'НА. 1. Рэдка. Эта ты прахона етае цеста замесіла. 2. Шырока. На што так прахона бунду [суценку] пошыла, нехарашэ ж.

ПРО'ПАДАМ. Толькі ў выразе пропадам прапасці — цалкам, дазвання знікнуць, згінуць. Хэй яна пропадам прападзе тая колішняя жытка. Цепер жа лехчэй жывуць і харашней.

ПРО'ПЛАЧ. Плачучы. Гаворыш нешта проплач, а я не разьберуся.

ПРО'ЧКІ. Толькі ў выразе ісці прочкі — ісці з хаты ад сям'і. От бацька буў, век не забуду, ак сказоў: «Паберыцесься, дзеткі, за ручкі да йдзіце прочкі, ба мамка ўмерла».

ПРЫ'ХВАТКАМ. Урыўкамі. Хіба то зь мене пральля [прадзільшчыца]? Я ж толькі прыхваткам колілься прэду.

ПУ'ЛКА. Пыльна. Машыны праедуць, дак датаго пулка, бу ў тумані.

РАПЕХО'М. Кучаю. У сайхозі садавіны навек рапехом, ба гледзяць.

РАПТО'ВА. Раптоўна. Так раптова грыв [грып] зваліў.

РО'ВАМ. Толькі ў выразе ровам рэўці — не сціхаючы, моцна крычаць. Покідае дзецей на цылы дзень, дак ены ровам рэвуць.

РУКО'Ю. Толькі ў выразе рукою пайсці — добра шанцаваць. Каб табе етая кароўка рукою пашла!

РЫ'ХЦІК. Акурат. Удойся, рыхцік бацька, нескáпаны [як арыгінал, нескапіраваны], ета ж нада так!

САДАЛЕ'Й. Далёка, але ў полі зроку. Садалей толькі бачу яго.

САМАХО'ЦЬ. Па сваёй волі, добраахвотна. Пробіла дзірку самахоць да ходзіць па дахтаром усе.

СА ПЛАЧО'М. Плачучы. Чаго ба цетае дзіця са плачом бежыць?

САТРО'ХА. Трошачкі, крышачку. Хто шчытаецца сатроха, таго й хваляць усюдаю. Сатроха кізлякоў [грыбы без баравікоў] прынёсла.

САЎМЕ'СНА. Разам. Зьвеньні саймесна пойдучь капіць зоўтры.

СЕГО'НЬНІ. Сёння. Навек прыходзіў, а сегоньні нема нечага.

СЁНЬНІ. Сёння. Сёньні ўсе днакавыя, ўсе сытыя, нечага казаць.

СІГА'СТА. Шырокім крокам, шырока, шагавіта. От сігаста ходзіць. Хоча нашываць [вышываць], да не ўме шчэ, бач, як сігаста коле.

СІ'КАСЬ-НА'КАСЬ. 1. Зігзагам. Я аддзелку сікась-накась зробіла. 2. Неахайна. Дзе ж эта не будзе травы, ак сікась-накась папалолі?

СІЛАМО'ЦЬЦЮ. Гвалтам, прымусам. То ж трэ вярэньне накласцьці ў воду і піць сіламоцьцю, ба мітамінаў многа.

СІ'ЛНА, СІ'ЛЬНА, СІ'ННА. Надта, вельмі. Мне цяпер сілна трудна.

СІ'ЛЬНЕНЬКА узмацн. Надта, вельмі. Сільненька розумныя сыны.

СІЧА'С, СЭЙЧА'С. Зараз. Січас пойду худобу пакармлю.

СКВА'РНА. Горача. Сёньні скварна, хоць на вуліцу не йдзі.

СКУ'ПЕНЬКА. Вельмі скупа. Пекарня була на рамонці, дак скупенька хлеба возілі, да ўсе марымоньскі [белы].

СЛА'БКА. 1. Слаба. Завезала вузел слабка, дак і развезойся. 2. Рэдка. Эта ты сінна слабка замесіла хлеб.

СО'ВЕСНА. Сорамна. Каб ему было совесна, дак не робіў бы так.

СО'СНУ. Спрасонку. Пайскоквалі сосну, дак папужаліся, што пажар.

СО'ЎСІМ. Зусім. Я малая була пры панох соўсім, але помню.

СПАДЛО'Б'Я. Спадылба. Нечага ён на мене бу спадлоб'я пазірае.

СПРАКВАЛЯ'. Нехаця, павольна. Хібе прыежжыя могуць так работаць, ак мы? От спракваля бы толькі.

СПРАСО'НЬНЯ. Спрасонку. *Спрасонья не разабралася, што к чому.*

СТАРЧАКА'. Старчком. *От хочу старчака нырнуць, дак воды нема.*

СТАЯКА'. Стоячы. *Сінна люблю стаяка на рэлі калыхацца.*

СТРАХ-СТРА'ХАМ. 1. Вельмі страшна. *Ганіш мене страх-страхам.* 2. Вельмі многа. *Ягад у етум годзі страх-страхам.*

СТРА'ШКА. Страшна. *Жыць на гародзі адной страшка.*

СУХОПІ'РАМ. Толькі ў выразе праць сухопірам — мыць бялізну, папярэдне не замачваючы яе. *Сухопірам плацце [бялізну] прала.*

СХО'ДУ. Адразу. *Ен лоўкі, буланага каня і то сходу зловіць.*

СЫ'ПАРКАЮ. Кучаю. *Ак хто уцекае, дак пчолы сы-паркаю тоды.*

СЫСПО'ДУ. Спадыспаду. *Дастань сабе кусочак сала сысподу.*

СЬЛЕ'ДАМ ЗА ДЗЕ'ДАМ. Услед. *Прышла я дэй ты сьледам за дзедам.*

СЬЛЕПІ'ЦАЮ. Неадчэпна, нахабна. *От сьлепіцаю ле-зе ў вочы.*

СЬМЕ'ХАМ. Несур'ёзна. *От сказоў сьмехам, а ты не ўспакоісься.*

СЬПЕРВА'. Спачатку, спярша. *Сьперва ўрокі паробі, а тоды гулей.*

СЬПЕЦЫЯ'ЛЬНА. Знарок, наўмысна. *Сьпецыяльна так сказала.*

СЮД. 1. Тут. *От сяджу сюд, а патам і пакоцілася.* 2. Сюды. *Ходзі сюд да раскажы, што ў вас там добрае чутно.*

СЮДО'Ю. У гэты бок, у гэтым напрамку. *Ідзі сюдою, тут луччай.*

ТАЛАКО'Ю. Гуртам. *Зьберомся да талакою й пака-наем картоплі.*

ТАМ. Тады. *От сунёўся стрэл, дак мы йшчэ палежалі сатроха, а там пошлі на лесу сталных [астатніх] шукаць.*

ТА'МА. Там. *Мо й сабрала тама мешок проса, а мо й не.*

ТА'МАКА. Там. *А куды я пойду? Хто мне тамака па-мога?*

ТАМПАЗАУЧО'РА. Чатыры дні назад. *Тампазаўчора сход буў.*

ТО'ЖА. Таксама. *А хібе ты тожа ў Галевіцу едзеш?*

ТОЙЧА'С. Адразу. *Палучу грошы — тойчас аддам.*

ТО'ЧНА. Дакладна. *Ну ены ж точна цебе не вукідалі з хаты.*

ТРО'ХА. Трохі. *От подзюкаюць [узрыхляць глебу] троха, да йшчэ пастроцяца [стануць лепшымі] тыя ўгуркі, дарма, што ены сям-там.*

ТУДО'Ю. У той бок, у тым напрамку. *Ой, пойдуча я тудую, кудой раньшай ходзіла [з песні].*

ТУДЫ'ЖНІ. Далёка, у пэўным напрамку. *Як не хочацца тудыжні за травую йці!*

ТУ'ТАКА. Тут. *Успашаце зоўтры тутака пад расаду да пасеем.*

ТУ'ТАНЬКІ *экспр.* Тут. *Чаго, доня, плакала? Я ж тутанькі була.*

У ГЛА'З. Адкрыта. *Я табе ў глаз скажу, што й табе добра да́лі.*

У ГЛУ'ПАСЦЬ. Апоўначы. *У глупасць ігрушу абшы-кава́лі [абтрэслі].*

УДВАЙНЕ'. Удвая. *Я табе ўдвайне даю, а ты майго не шчытаеш.*

УДО'ВАЛЬ. Дастаткова, уволу. *Усяго, усяго ў нас удоваль.*

УДО'СЬВІЦЕ. Досвіткам, на світанні. *Дзеці ўдосьвіце ўсталі.*

УДРУ'ГАЕ. У другі раз. *Раз паехаў у Гомель дэй удругае.*

УЖЭ'. Ужо. *Ужэ мы Качанок [урочышча] увабралі поўнасьцю.*

УКРА'ДНЕ. Крадком, употайкі. *Не шкодую, але не люблю, што еты хлопец ўсе ўкрадне берэ.*

УКРУГАЛЯ'. Кругом. *Ены мене бступілі ўкругаля дэй пазіраюць.*

УКРУЖКА'. 1. Кругом. *У вас і цепер ў сале дзерэўя ўкружка седзяць?* 2. Кругам. *Пасядучь ба́бы на бэдзі ўкружка дэй пёюць.*

У ЛЕ'ЦЯХ. У маладыя гады. *Дэй, божа, шчасце ў лецях да і ў дзецях [прыказка]. У лецях трэ было на вечоркі бегаць.*

УМЕ'СТА. Разам. *Ены ж уместа гуляць ходзілі ко́лісь.*

УМЕ'СЬЦІ. Разам. *Капусту ўмесяці абрабатуюць зьвеньні сёньні.*

У НЕ'Т. Толькі ў выразе ў *нет несьці* — перавярнуць усё. *Дзеці ак астануцца дны дома, да усе ў нет несуць.*

УПАКО'Т. Адзін каля аднаго. *Гасьцей наехала, дак наклала дзецям шумы да ўпакот і палеглі.*

УПАРА'НУ. Раніцай. *У мене ў печы гарэла ўпарану, а я кінула-рынула ўсе дэй пабегла ў епо.*

У ПЕ'УНІ. Апоўначы. *Летам хлопцы мае навек ў пейні прыходзяць.*

У ПРО'ГАЛАДЗЬ. Недаядаючы. *Вучыліся дзеці, дак мо й у прогаладзь колілься елі, а цяпер сінна харашэ жывуць.*

УПРО'ЧКІ. Толькі ў выразе ісці ўпрочкі — ісці з хаты ад сям'і. *Біліся сьперва, але ўпрочкі не пайшла ні разбóчку.*

УПРЫ'СЕДКУ. Хістаючыся. *Мо п'яны ці што, ба ўпрыседку йдзе.*

УПРЫТЫ'К. Цесна, шчыльна. *Нашто етыя хаты ўпрытык паставілі?*

УРА'Д. Радком. *Моркву урад пасей, а буракамі пабыткэй грады.*

УРО'ДЗІ. Быццам. *Уродзі куры шукала, дак зэйшла ў хату.*

УРЭ'ДНА. Шкодна. *Не гань етак, ба гáніць урэдна.*

УСЕДНО'. Усё роўна, усё адно. *Ены не ведаюць уседно нічога.*

УСУР'ЁЗ. Сур'ёзна. *З маткаю ўродзі ўсур'ёз гаворыла.*

УСЮ'ДАЮ. Усюды. *Усюдаю крапіву павусекала, а ена расьце.*

УТО'Ч. Акурат. *От эта уточ так і было, ак ты расказоў.*

УТРАЙНЕ'. Утрая. *Я ёй утрайне боляй ддала, толькі забулася.*

УЧО'РЫ. Учора. *Учоры Мінск перадавоў, што будзе пагода.*

ХАРАШЭ'НЕНЬКА *экспр.* Вельмі хораша. *Ак харашэнька дулі посушаны, дак смачныя бы канхветы.*

ЦЕПЕ'РАКА. Цяпер. *От цеперака крэму [матэрыялу] перэлюбнага.*

ЦЕ'ТА. Цяпер, зараз. *Бежы цета да качан капусты вурві.*

ЦЕ'ТАК. Так. А я цетак ему не раз гавору, дак не слухае.

ЦЕ'ТТА. Тут. Твае цетта нічога не паможа. Цетта лежыць.

ЦЕ'ТТАКА. Тут. А хібе цеттака на гліні вурасыце штолься?

ЧАПУРНЕ'ННА. Вельмі хораша. Так етыя дзейкі чапурненна прыбіраюцца, што й у горадзі не дакажуць!

ЧАСЬЦЕКО'М. Часта. Часьцеком цебе спамінаю і спамінаю.

ША'ЦЕНЬКА. Хутка, дробна. Так шаценька дзейкі скачуць.

ШЛО'КАТНА. Казытліва. Ёй вот шлокатна, а я шлокату не боюся.

ШЧЫГУ'ЛЬНА. Шчытна. Наравіцца плацце, што шчыгульна седзіць.

ШЧЭ, ЙШЧЭ. Яшчэ. Зьедзім крышэні [булён] да шчэ ладкамі закусім.

Я'ДРАНА. Зорна, ясна (на небе). Сёньні ядрана, дак і харашэ.

Я'КЛІЛЬ. Як-небудзь. Якліль трэба карову дзержаць шчэ.

Я'КЛІЛЬСЯ. Як-небудзь. Чалавек жа, пёкуль жыве, далжон хоць яклілься работаць.

ЭКСПРЭСІЎНЫЯ НАЗВЫ АСОБЫ Ў ГАВОРЦЫ В. МАНЯКОВА МІЁРСКАГА РАЁНА

Гаворка в. Манякова тыповая для Міёрскага раёна, асабліва для яго ўсходняй часткі. У гэтым кутку пашырана фактычна адна гаворка, таму што ніякіх фанетычных і граматычных адрозненняў паміж моваю розных вёсак адзначанай часткі раёна не заўважана.

У сувязі з гэтым в. Манякова абрана ў якасці апорнага населенага пункта пры падрыхтоўцы картатэкі для складання слоўніка ўсходняй Міёршчыны. Лексіка яе гаворкі будзе абследавана дэтальна. Намечана скласці па магчымасці поўную картатэку дыялектных слоў, якія захаваліся ў мове мясцовых жыхароў.

Гаворкі Міёрскага раёна наогул па сваіх важнейшых асаблівасцях адносяцца да паўночна-ўсходняга дыялекту. Найбольш характэрнымі рысамі іх з'яўляюцца дысімілятыўнае аканне (і яканне), паслядоўнае аглушэнне зычных у канцы слова і перад глухімі зычнымі гукамі, кароткія формы прыметнікаў у выказніку, канчатак *-ый* (*-ій*) паралельна з *-ы* (*-і*) у прыметнікаў у назоўным склоне адзіночнага ліку мужчынскага роду, формы дзеясловаў на *-эць* (*-ець*) у трэцяй асобе адзіночнага ліку. Але для гэтых гаворак характэрны і свае спецыфічныя рысы. Адзначым некаторыя з іх.

Дысімілятыўнае аканне ў гаворках Міёршчыны суправаджаецца асаблівай асіміляцыйнасцю. У становішчы паміж губнымі, пасля губнога, перад заднеязычным (і ў некаторых іншых пазіцыях) не пад націскам замест *ѣ*¹ чуецца *у*, праўда, непаслядоўна: *сѣмувáр*, з *вуйкáмі*, *любутá*, *бурукá*, але *нѣчѣвáць*, *зѣмѣкáць*, *нѣ пѣпáры*,

¹ Гук, які абазначаецца ў артыкуле знакам *ѣ*,— рэдукаваны галосны сярэдняга пад'ёму задняга рада.

пѣпайся, пѣбралі. Тое ж у канчатках назоўнікаў: *пѣся-лѣхуѣ, пѣхадѣхуѣ, мѣжуѣ, яблѣкуѣ* (Р. мн. ад пѣсялѣха, пѣхадѣха, мѣжѣ, яблѣк).

У дзеясловаў на *-ну-ць*, у якіх суфікс *-ну-* з'яўляецца ненаціскным, у інфінітыве ў суфіксе чуецца рэдукаваны гук, падобны да кароткага галоснага *а*: *мо́кнѣць, хра́пнѣць, то́пнѣць, ско́кнѣць, пі́снѣць, крѣ́кнѣць* (пад націскам — *ата́мкнѣць, пі́хнѣць* і г. д.). У 3-й асобе множнага ліку такіх дзеясловаў у канчатку не пад націскам заўсёды чуецца гук *у*: *яны́ змо́кнуць, пі́снуць, крѣ́кнуць* і г. д. У прошлым жа часе гук *ѣ* адзначаецца не пад націскам у формах жаночага і ніякага роду: *іна́ трѣ́снѣла, ло́пнѣла, яно́ трѣ́снѣла, ло́пнѣла* (пад націскам — *іна́ капнѣла, яно́ трѣ́санѣла* і г. д.). У формах жа мужчынскага роду гэтага не назіраецца: ён *ско́кнуў, смѣ́льнуў*, як і *смѣ́рганѣў, рѣ́занѣў*. Але гук *у* не пад націскам абумоўлен тут, відаць, наступным канцавым *ў* у форме. Пад яго ўплывам, напѣўна, набываюць губную артыкуляцыю таксама ненаціскныя галосныя ў форме мужчынскага роду прошлага часу іншых дзеясловаў: *па́сьцюў, ро́буюў, рѣ́зуў, ку́руў, ду́муў* і інш.

Зваротныя дзеясловы і дзеепрыслоўі ў гаворках раёна маюць у сваім суфіксе канцавы галосны, які вымаўляецца ў выглядзе гукаў *а, і, у* (*-ся, -сі, -сю*). Якасць галоснага ў суфіксе залежыць ад месца націску і якасці папярэдніх гукаў. Гук *і* ў суфіксе чуецца звычайна тады, калі ў складзе перад суфіксам вымаўляюцца гукі *і, ы, ѣ*: *насі́лісі, вазі́лісі, круці́лісі, паддо́брѣлісі, пѣ́ддабрѣлісі, бяры́цісі, зѣ́марѣлісі, забы́лісі, пѣ́дняўшѣсі, збачы́ўшѣсі, абѣ́ўшѣсі, хі́ляючѣсі, кі́дѣючѣсі, вѣ́рѣбляючѣсі*. Калі ж папярэднія гукі *і, ы* з'яўляюцца націскнымі, у суфіксе адзначаецца гук *а*: *вяза́ліся, пѣ́кліся, ня́сьліся, бѣ́ючыся, сьмі́ючыся*. Але магчыма і *нясьлі́сі, пѣ́клісі*.

Гук *у* ў суфіксе адзначаецца заўсёды ў тых выпадках, калі ў складзе перад суфіксам гучыць галосны *у* незалежна ад месца націску: *баю́сю, саджу́сю, пѣ́ку́сю, ця́гну́сю, кладу́сю, нѣ́хаджу́сю, пѣ́паду́сю, ва́жу́сю, ма́ру́сю, хѣ́ваю́сю, мѣ́таю́сю, па́ру́сю, пѣ́німаю́сю*. Аднак гэта з'ява характэрна толькі для мовы старэйшых. Звычайна ж у такіх выпадках адзначаецца гук *а*: *гарджу́ся, хва́люся, кладу́ся, мѣ́юся, бры́юся* і г. д. Ва ўсіх астатніх пазіцыях суфікс зваротных дзеясловаў і дзеепрыслоўяў мае гук *а*: *бѣ́яўся, узя́ўся, бярэ́ся, пѣ́дняло́ся, пѣ́нясло́-*

ся, вóзьмімся, калóцімся, ацілякѣвѣімся, таўчыся, нясь-
ціся, бѣяся, тѣяся, бірася, нѣхѣдзяся.

Звяртаюць на сябе ўвагу некаторыя асаблівасці ў
націску. У гаворках Міёрскага раёна адзначаюцца фор-
мы назоўнікаў: *славы* — Н. мн. ад *сло́ва*, *спѣсaby* — Н.
мн. ад *спóстп*; *нѣ дубѣ* або *нѣ дубу́*, *нѣ вазѣ* або *нѣ вазу́*,
нѣ масьцѣ або *нѣ масту́*, *нѣ кусьцѣ* або *нѣ кусту́* — М.
адз. ад *дуп*, *вос*, *мост*, *куст*; *к сы́цені* — Д. адз. ад *сы́ціна́*;
да рэ́кі — Р. ад *рэ́ка́*. Своеасаблівае месца займае
націск у формах некаторых дзеясловаў: *ку́рѣць* — *ку́руй*,
я ку́ру (т. с.: *заку́рѣць*, *ску́рѣць*, *піраку́рѣць*, *даку́рѣць* і
інш.), а таксама *ро́біць* (*зро́біць*, *атро́біць* і г. д.), *ле́чѣць*
(*палéчѣць*, *залéчѣць* і г. д.). Некаторыя дзеясловы з ас-
новай на зычны выступаюць у інфінітыве з націскам на
аснове і на канцавым галосным: *нёсьці* і *нясьці*, *вёсьці* і
вясьці, *мёсьці* і *мясьці*, *плёсьці* і *плясьці* і інш. Пашырана
ўжыванне многіх якасных прыметнікаў з націскам на
канчатку: *страшны́* (-ый), *смашны́* (-ый), *дужы́* (-ый),
танкі́ (-ій), *тайсты́* (-ый), *душны́* (-ый), *драбны́* (-ый),
цяшкі́ (-ій) і г. д. Адзначаюцца яны і з націскам на
аснове: *сма́шны* (-ый), *то́нкі* (-ій), *дро́бны* (-ый) і інш.

Для гаворак Міёрскага раёна характэрны канчатак
-і ў Н. мн. для назоўнікаў на -ан-, якія з'яўляюцца на-
звамі людзей па прыналежнасці да населенага пункта
(або народнасці): *пѣлѣ́чаны́* (жыхары г. Полацка),
лѣнчаны́ (жыхары в. Лонка), *кѣдушчаны́* (жыхары в. Ка-
душкі), а таксама *цѣганы́*, *мѣлдѣваны́* і г. д.

Пашыраны ў гаворках Міёрскага раёна дзеепрыслоўі,
утвораныя пры дапамозе націскных суфіксаў -а́(-я́):
стѣ́я, *ліжа́*, *кѣжа́*, *гѣвѣра́*, *хѣдзя́*, *атхѣдзя́*, *зѣхѣдзя́*,
дѣхѣдзя́, *пѣхѣдзя́*, *схѣдзя́*, *пѣгѣдзя́*, *сідзя́*, *тѣ́я*, а такса-
ма зваротныя: *бѣ́яся*, *тѣ́яся*, *біра́ся*, *прѣ́сяся*, *мѣ́ляся*,
нѣхѣдзя́ся і інш. Адзначаюцца і дзеепрыслоўі з суфіксам
-у́чы(-ю́чы): *но́сючы*, *во́зючы*, *лё́тѣючы*, *гу́ляючы*, *гаво́-
ручы*, *стрѣ́ляючы*, *мё́сючы*, *сплю́чы* і г. д. Пераважаюць
ва ўжыванні ўтварэнні з суфіксам -а́(-я́).

Назіраецца паралелізм варыянтаў дзеясловаў з пры-
стаўкай а- і аб(а)-. Адзначаюцца, напрыклад: *абанѣ́рцісі*
і *аѣ́рцісі*, *абвѣ́іць* і *авѣ́іць*, *апкары́ць* і *акары́ць*, *апсѣ́наць*
і *асѣ́наць*, *апхадзі́ць* і *ахадзі́ць*, *апхадзі́цца*, *ахадзі́цца*,
апсѣ́хаць і *асѣ́хаць*, *атрасьці́* і *атрасьці́*, *апчы́сьціць* і
ачы́сьціць і г. д. Гэтыя варыянты абсалютна тоесныя па
значэнню.

У гаворках раёна вельмі прадуктыўным з'яўляецца іменны суфікс *-ін-а* са значэннем адзінкавасці. Пашыраны з гэтым суфіксам такія назоўнікі, як: *клініна* — дрэўца клёну, *малініна* — адна ягада малін, *гэргышэна* — адно зернейка гароху, *бярозіна* — адно дрэва бярозы, *вольшэна і вольшніна* — дрэўца альхі, *вэрбіна* — адно дрэва вярбы, *рыбіна* — адна з рыбы, *мышэна* — мыш, *ягэдозіна* — адна ягада, *папёрэна* — кавалачак паперы і г. д.

У дыялектнай мове насельніцтва Міёрскага раёна пашыраны ва ўжыванні запазычанні. Сярод іх значнае месца займаюць словы з суседніх балтыйскіх моў, асабліва з літоўскай: *артай, асьвэр, атос, ашак, брында, гірса, грыжа, дырда, гіргель, дзірванья, уздольц* і інш. Адзначаюцца ў гаворцы і паланізмы: *вандзэльк, вэпрэнджэвэцца, вэтэлінкэвэць, вэдэгэць, вэндзэл, гурунцувацца, дастрэнчэць, дрэнчэцца, ёндза, жонт, жоньціць, ляндрынка, мэнчэць, пэніхэньціцца, пэнтупэлькі, пілінгэвацца, прэньдзіць, прэнтка, садзэньня, світаэдны, хэньць, шчанідла* і інш.

Такія найбольш значныя асаблівасці гаворак Міёрскага раёна. У тым ліку і гаворкі в. Манякова.

У гаворцы в. Манякова асабліва цікавым з'яўляецца вялікі пласт лексікі — словы, якія з'яўляюцца агульнымі назвамі людзей у адпаведнасці з іх фізічнымі або псіхічнымі адзнакамі, адносінамі да іншых людзей, да працы, па іх паводзінах у калектыве, па знешняму выгляд, рысах характару і якія паказваюць адначасова эмацыянальныя адносіны да іх. Такая лексіка, як вядома, носіць назву экспрэсіўнай, ці эмацыянальнаацэначнай. Экспрэсіўная лексіка прадстаўлена ў гаворцы дзеясловамі, прыметнікамі, прыслоўямі. Але па колькасці больш за ўсё экспрэсіўных назоўнікаў.

У гэтым артыкуле пададзена частка экспрэсіўных назоўнікаў, характэрных для гаворкі. Па асаблівасцях асноўнага значэння яны размежаваны на чатыры эмацыянальнаацэначныя класы. Унутры гэтых класаў назоўнікі падзяляюцца на сінанімічныя групы, ці рады.

Парадак размяшчэння назоўнікаў у сінанімічным радзе наступны. Спачатку ідуць словы, у якіх дамінантае значэнне адпаведнага сінанімічнага рада з'яўляецца асноўным. Пры гэтым паметамі адзначаецца характар іх экспрэсіўнасці, а пры тлумачэнні значэння паказваюцца

іх семантичныя адносіны паміж сабой. Пасля гэтых назоўнікаў прыводзяцца метафарычныя назвы. У некаторых выпадках падаюцца таксама і кантэкстуальныя назвы. Іх іншы раз немагчыма адасобіць ад метафарычных.

Унутры эмацыянальнаацэнных класаў групы размяшчаюцца ў паслядоўнасці, якая залежыць ад значнасці экспрэсіўных характарыстык.

ЗНЕШНІ ВЫГЛЯД ЧАЛАВЕКА

Неахайны, брудны, апушчаны

ГРАЗНУ'ЛЯ *м. і ж. асудж.* — брудны, мурзаты; тое ж мўрза *м. і ж. асудж.*, мурзач *м. асудж.*, мурзэль *м. асудж.*, мурзэля *м. і ж. жарт.*, мурзэліна *м. і ж. узмацн.*; каржэй *м. зневаж.* — вельмі карэлы, брудны; тое ж каржэіна *м. і ж. узмацн.*; хлюндра *м. і ж. груб.* — вельмі брудны, абпэцканы; вьшапрўт *м. (вьшапрўтка ж.) груб.* — вельмі брудны, вашывы; вўшмьла *м. і ж. зневаж.* — апушчаны, часта з насунутай на вочы шапкай; шалўцька *м. асудж.* — апушчаны і адзеты не па росту; тое ж шмўлька *м. асудж.*, шмўля *м. асудж.*

Абшарпаны, абадраны

АПШЪРПА'НИЦ *м. (апшърпáнка ж.) асудж.* — абшарпаны, абадраны; тое ж абдзіра́нік *м. (абдзіра́нка ж.) асудж.*, гўльдра́ніц *м. (гўльдра́нка ж.) зневаж.*, да́рла *м. зневаж.*, лату́та *м. і ж. асудж.*, лату́ціна *м. і ж. узмацн.*, лаху́дра *м. і ж. асудж.*, лаху́дрьна *м. і ж. узмацн.*

Пераносныя: чу́цьла *м. і ж., асудж.* — вельмі неахайны, абадраны (прамое — пудзіла); дудар *м. зневаж.* — абшарпанец (прамое — мянушка нейкага колішняга мясцовага жабрака).

Валасаты

ВЪЛЬСА'Ч *м. асудж.* — з вялікімі валасамі; тое ж кьсмáч *м. асудж.*, касмýль *м. зневаж.*, лъхмáч *м. асудж.*, хъхлáч *м. асудж.*; ройка *ж. асудж.* — з непрыбранымі, распушчанымі валасамі, праставалосая.

Поўны, тоўсты, здаровы

ТАЎСЫЦЮ'К *м.* (таўсьцюха *ж.*) *асудж.*— тоўсты; тое ж туўсьцяк *м.* *асудж.*, таўстун *м.* (таўстуха *ж.*) *асудж.*; брухан *м.* *асудж.*— пузаты; тое ж брухач *м.* *асудж.*, брушан *м.* *ласк.* (часцей пра дзяцей), пузач *м.* *асудж.*, пузачэнь *м.* *узмацн.*; ла́йба *ж.* *груб.*— вельмі тоўстая, здаровая жанчына; тое ж ла́йбіна *ж.* *узмацн.*, ла́ня *ж.* *асудж.*, ла́йна *ж.* *асудж.*, капёша *ж.* *асудж.*, какёша *ж.* *асудж.*; гъхавень *м.* (гъхъўня, гъхъўна, гахъўка, гахня, гахвіна *ж.*) *груб.*— вельмі здаровая, мажная асоба; тое ж г'ой *м.* *асудж.*, го́гль *м.* *асудж.*; здървъяк *м.* *асудж.*— здаровы чалавек; тое ж здървъяка *м.* і *ж.* *асудж.*, здървъіна *м.* і *ж.* *узмацн.*, здървъіня *м.* і *ж.* *узмацн.*, мушчынішча *м.* *груб.*, мужурна *м.* *груб.*, лайтубішча *м.* і *ж.* *груб.*, вѣган *м.* *груб.*, лямень *м.* *груб.*, лѣмавік *м.* *груб.*, лѣміна *м.* і *ж.* *узмацн.*; нѣлівень *м.* *груб.*— вельмі здаровы, як наліты; ляплёнік *м.* (ляплёха *ж.*) *асудж.*— таўстун, як вылеплены; апёкуш *м.* *асудж.*— здаровы, як выпечаны; сівак *м.* *асудж.*— стары, але яшчэ вельмі здаровы чалавек; красьнёц *м.* *асудж.*— здаровы, чырванашкокі; тое ж кресьняк *м.* *асудж.*, красьніла *м.* і *ж.* *узмацн.*, красьнюга *м.* і *ж.* *узмацн.*, чърванец *м.* *асудж.*; растопа *ж.* *груб.*— вельмі тоўстая і нехлямяжая жанчына; тое ж рѣстъпшнѣ *ж.* *груб.*, рѣстъпчѣ *ж.* *груб.*, кучма *ж.* *груб.*

Пераносныя: зілянік *м.* *груб.*— вельмі здаровы (прамое — вялікая бутля); клуньдзюк *м.* *груб.*— тоўсты, брухаты (прамое — кіндзюк); пузыр *м.* *асудж.*— тоўсты хлопчык (прамое — пухір); камлюк *м.* *асудж.*— таўстун, часцей хлопчык (прамое — кругляк дроў); ляпёха *ж.* *асудж.*— тоўстая, нехлямяжая жанчына (прамое — няўдалае печыва, праснак); куча *ж.* *асудж.*— тоўстая, непаваротлівая жанчына (прамое—куча); мѣкацёр *м.* *груб.*— вельмі здаровы чалавек (прамое — пасудзіна); тое ж жърнасек *м.* *груб.* (прамое — жарнасек, каменячос), рыдзіль *м.* *груб.* (прамое — вялікая рыдлёўка); лямеш *м.* *груб.* (прамое — лямеш); сту́па *ж.* *груб.*— тоўстая жанчына (прамое — ступа); тое ж кало́да *ж.* *груб.* (прамое — тоўстае бервяно), кало́тка *ж.* *груб.*

Худы, слабы, хваравіты

СЛѢБА'К *м.* (слѣбачка *ж.*) *спагадл.*— слабы; худыш *м.* *ласк.*, спагадл.— худы; тое ж худыша *м.* і *ж.* *ласк.*,

спагадл., худышка *м. і ж. ласк.*, *спагадл.*; дрѣг'аліна *ж. асудж.*— вельмі худая асоба; здѣхляк *м.* (здѣхлячка *ж.*) *груб.*— вельмі худы, слабы (здѣхлы — худы, слабы); тое ж здѣхла *м. і ж. зневаж.*, здѣхля *м. і ж. зневаж.*, здѣхліна *м. і ж. узмацн.*, здѣхліна *м. і ж. узмацн.*, здѣхляціна *м. і ж. узмацн.*, жарт. *м. асудж.*, дѣхдзяга *м. і ж. асудж.*, апоўзьлік *м. асудж.*; заблѣдѣш *м. асудж.*— вельмі худы, бледны; хвару́н *м.* (хвару́ха *ж.*) *спагадл.*— хваравіты; сіпу́н *м.* (сіпу́ха *ж.*) *асудж.*— хваравіты, які часта кашляе, цяжка дыхае; кашлю́н *м.* (кашлю́ха *ж.*) *асудж.*— той, хто часта кашляе, прастуджваецца; тое ж пярху́н *м. асудж.*, пѣрхля *м. і ж. асудж.*, пѣрхѣкля *м. і ж. асудж.*; хакля *м. і ж. асудж.*— той, хто вельмі цяжка дыхае, звычайна прастуджаны, хворы; тое ж хры́пля *м. і ж. асудж.*

Пераносныя: біркулѣзьнік *м.* (біркулѣзьніца *ж.*) *асудж.*— худы, бледны, хваравіты (прамое — чалавек, хворы на туберкулёз); сыцень *м. асудж.*— вельмі худы, счарнелы (прамое — цень); тое ж цень *м. асудж.*; шчы́гла *ж. асудж.*— вельмі худая асоба (прамое — птушка шчыгол).

Гарбаты

ГАРБЫ́ЛЬ *м. зневаж.*— гарбаты; тое ж гѣрбач *м. зневаж.*, гарбу́н *м. зневаж.*, гѣрбнька *м. і ж. спагадл.*

Кульгавы

КРѢВІ́НЬДЗЯ́ *м і ж. зневаж.*; тое ж крѣвўля *м. і ж. зневаж.*, крѣвіна́ *м. і ж. зневаж.*

Пераноснае: кѣвіла́ *м. і ж. зневаж.* — кульгавы чалавек (прамое — мыліца, пратэз).

Губаты

ЛУПА́Ч *м. зневаж.*— з вялікімі, тоўстымі губамі; тое ж лупѣньдзік *м. зневаж.*, лупѣньдзя *м. і ж. зневаж.*, лупѣнда *м. і ж. зневаж.*, лупѣнда́ *м. і ж. зневаж.*

Насаты

НАСУ́ЛЬ *м. асудж.*— з вялікім носам чалавек; тое ж насўля *м. і ж. асудж.*

Пераноснае: нос *м. асудж.*— чалавек з вялікім носам.

Галаваты

ГЪЛАВЕ'НЬ *м. асудж.* — чалавек з вялікай галавой; тое ж гълавеша *м. і ж. асудж.*

Рабы

РА'БІН *м. зневаж.* — рабы чалавек; тое ж рабу́ха *ж. асудж.*, рабѣйза *м. і ж. зневаж.*

Светлавалосы, светлатвары

БІЛЯ'К *м. асудж.* — з вельмі светлымі валасамі; тое ж бялюсь *м. асудж.*, білянка *м. і ж. асудж.*, бѣлка *ж. ласк.*

Пераноснае: сьмітана *ж. асудж.* — асоба з вельмі белым тварам.

Цёмнаскуры, цёмнавалосы

СМАГУ'ЛЬ *м. асудж.* — цёмнаскуры, смуглы; чарну́ля *ж. асудж.* — чорнавалосая жанчына; тое ж чарну́ха *ж. асудж.*, чарно́ля *ж. асудж.*

Пераноснае: цыга́н *м. (цыга́нка ж.) асудж.* — вельмі цёмнаскуры, чорнавалосы.

Рыжы

РУДА'К *м. асудж.* — рыжавалосы; тое ж рудзі́ла *м. і ж. асудж.*, руду́ха *ж. асудж.*, ружо́ня *ж. асудж.*

Высокі

ДЫ'РБА *м. і ж. асудж.* — высокі, цыбаты; тое ж дырбі́на *м. і ж. узмацн.*, дылда *м. і ж. асудж.*, дырда *м. і ж. асудж.*, дырдзі́на *м. і ж. узмацн.*, дзы́рда *м. і ж. асудж.*, даўгі́ла *м. і ж. асудж.*, цымбѣ́ла *м. і ж. асудж.*, дзы́ндзѣль *м. асудж.*

Пераноснае: жърдзі́на *ж. асудж.* — высокі, цыбаты (прамое — жэрдка).

Нізкарослы

ПАРХ *м. асудж.* — малы, нізкарослы, недарослы; тое ж парху́ль *м. узмацн.*, пѣрха́ч *м. узмацн.*, кѣранды́ш

м. (кърандышка ж.) *асудж.*, шкет м. *асудж.*, шкілѡньдзік м. *асудж.*

Пераносныя: курган м. *асудж.*— малы, каржакаваты (прамое — пагорак); кўрчка ж. *спагадл.*— нізкарослая, шчуплая жанчына.

ПСІХІЧНЫ СТАН ЧАЛАВЕКА

Дурны, недалёкі, слабы на розум, някемлівы, незнагадлівы

ДУРЫНЬ м. *асудж.*, *спагадл.*— дурны; тое ж дурак м. *асудж.*, *спагадл.*, дурачына м. і ж. *узмацн.*, дурніца ж. *спагадл.*, дурніся ж. *асудж.*, дурыла м. *груб.*, дурніла м. *груб.*, дурнёха ж. *груб.*, *спагадл.*, дурман м. *груб.*, дуралёй м. *зневаж.*, дуралёіна м. і ж. *узмацн.*, дурніна м. і ж. *узмацн.*, дурашлёп м. *груб.*; махлюй м. *асудж.*— дурनावаты; зьмухрышка м. *асудж.*— недалёкі, дурनावаты; тое ж жысыка м. *асудж.*, нідацёпа м. і ж. *асудж.*; няўвесь м. *асудж.*— дурनावаты; тое ж паўдурък м. *асудж.*, прѣдурък м. *асудж.*; мацёха м. і ж. *асудж.*— недалёкі чалавек, які ні ў чым не разбіраецца; тое ж цёха-мацёха м. і ж. *асудж.*, цёха м. і ж. *асудж.*, мацюха м. і ж. *асудж.*, цюха-мацюха м. і ж. *асудж.*, цюха м. і ж. *асудж.*, цёпа м. і ж. *асудж.*, цёпка м. і ж. *асудж.*, цяўпёнь м. *асудж.*, цяўпёшка м. і ж. *асудж.*, цяўпёша м. і ж. *ласк.*, пьцяўпёнь м. *асудж.*, пьцяўпёшка м. і ж. *асудж.*; вўхла м. і ж. *груб.*, бадзіла м. і ж. *груб.*, баўдзё м. *груб.*, баўдзіла м. і ж. *узмацн.*, ббўдзіла м. і ж. *узмацн.*, баўцель м. *асудж.*, байціла м. і ж. *узмацн.*, баўтрук м. *асудж.*; баслўй м. *груб.*— вялікі дурань; тое ж баслўіна м. і ж. *узмацн.*, абалдўй м. *груб.*, абалдўіна м. і ж. *узмацн.*, балдўй м. *груб.*, балдўіна м. і ж. *узмацн.*, балбёс м. *груб.*, балбёсіна м. і ж. *узмацн.*, балдэс м. *груб.*, балдэсіна м. і ж. *узмацн.*, бавол м. *груб.*, баволіна м. і ж. *узмацн.*, асталоп м. *груб.*— дурань, да крайнасці тупы; тое ж асталопіна м. і ж. *узмацн.*; бўйла м. і ж. *груб.*, бўіла м. і ж. *узмацн.*, бўйвўла м. і ж. *груб.*; рсьсыявёнь м. (рсьсыявўха ж.) *асудж.*— рассеяны, дурनावаты; тое ж рсьсыявўля м. і ж. *асудж.*; рыг'іза м. і ж. *асудж.*; разінька м. і ж. *асудж.*— рассеяны, някемлівы; тое ж разіня м. і ж. *узмацн.*, рзьява м. і ж. *узмацн.*, рзьівака м. і ж. *узмацн.*, рьтазёй м. *асудж.*, рьтазёіна м. і ж. *узмацн.*

Пераносныя: балóта *н. зневаж.*— недалёкі, дурनावаты, які выказваецца недарэчна, не да месца (прамое — балота); цю́па *м. і ж. асудж.*— недалёкі чалавек, які ні ў чым не разбіраецца (прамое — недабраякасная рэдкая страва); тое ж цю́пня *м. і ж. зневаж.*, цю́пня *м. і ж. зневаж.*, цю́пка *м. і ж. асудж.* (прамое — салодкае малако з накрышаным у яго хлебам), бо́ўтка *м. і ж. асудж.* (прамое — прылада, якой заганялі рыбу ў сеткі), бо́ўціла *м. і ж. узмацн.*; стату́й *м. груб.*— вялікі дурань (прамое — статуя); тое ж стату́іна *м. і ж. узмацн.*, валу́й *м. груб.* (прамое — грыб валуй), валу́іна *м. і ж. узмацн.*; бьлва́н *м. груб.*— тупы, дурनावаты (прамое — пудзіла); бязме́н *м. груб.*— вялікі дурань, які ні ў чым не разбіраецца (прамое — бязмен); тое ж бот *м. груб.*, пень *м. груб.*, халу́й *м. груб.* (прамое — халуй, прыслужнік), бьра́н *м. груб.*, бьрѣ́на *м. і ж. груб.*; ро́цька *м. абразл.*— дурань (прамое — уласнае імя); тое ж цімо́ха *м. абразл.* (прамое — уласнае імя), мэ́ндзьль *м. абразл.* (прамое — уласнае імя); го́лда *ж. абразл.*— дурная (прамое — уласнае імя); тое ж ге́лда *ж. абразл.* (прамое — уласнае імя), ма́рыся *ж. абразл.* (прамое — уласнае імя); ма́р'юта *ж. абразл.* (прамое — уласнае імя); халдо́ся *ж. абразл.* (прамое — уласнае імя), халде́ся *ж. абразл.* (прамое — уласнае імя), халде́я *ж. абразл.* (прамое — уласнае імя).

Разумны, кемлівы, здагадлівы

РАЗУ́МНІК *м. (разу́мніца ж.) іран.*—разумны; тое ж рѣзума́ка *м. і ж. іран.*, мудрэ́ц *м. іран.*; гьлаве́нь *м. асудж.*— вельмі разумны і кемлівы.

Пераноснае: гьльва́ *м. і ж. пахв.*— вельмі разумны, які ўсё разумее, ва ўсім разбіраецца.

Балбатлівы, нястрыманы на язык

ГЬВАРУ́Н *м. (гьвару́ха ж.) асудж.*— асоба, якая любіць пагаварыць; бьлбату́н *м. (бьлбату́ха ж.) асудж.*— балбатлівая асоба; тое ж балту́н *м. (балту́ха ж.) асудж.*, балто́ха *м. і ж. асудж.*, бьлтухна́ *м. і ж. асудж.*; браху́н *м. асудж.*— вялікі балбатун; тое ж трьпа́ч *м. (трьпа́чка ж.) асудж.*; льпату́н *м. (льпату́ха ж.) асудж.*—чалавек, які лапоча без перастанку; тое ж льтато́н *м. асудж.*, ча́чэня *м. і ж. асудж.* рѣссасу́ля *м. і ж. асудж.*— чалавек,

які любіць шмат пагаварыць, паразважаць; тое ж рэзда-
бу́ра *м. і ж. асудж.*, тэра́дэня *м. і ж. асудж.*, тэ́рдэя *м. і ж. асудж.*, пу́стамэля *м. і ж. асудж.*— пу́стамалот; тэ́рлу-
зе́нь *м. зневаж.*— чалавек, які гаворыць недарэчна, не да
месца; тое ж тэ́рлуза *м. і ж. зневаж.*, пляву́рзгэля *м. і ж. зневаж.*, пляу́ду́ра *м. і ж. зневаж.*, тэ́балэнь *м. асудж.*, тэ́балэшка *м. і ж. асудж.*, тэ́балеша *м. і ж. ласк.*,
тэ́бэля *м. і ж. асудж.*, ганьдзё́ра *м. і ж. зневаж.*, гэ́нь-
дзёра́ *м. і ж. зневаж.*, плё́та *м. і ж. зневаж.*, плё́тэля *м. і ж. узмацн.*; вя́гло *н. зневаж.*, вя́гэля *м. і ж. зневаж.*,
вя́дзгун *м. зневаж.*, вя́дзгэля *м. і ж. зневаж.*, вя́дзгула *м. і ж. зневаж.*, ляпéнда *м. і ж. зневаж.*, лі́пінда́ *м. і ж. зневаж.*, лі́мінда́ *м. і ж. зневаж.*; ю́да *м. і ж. зневаж.*—
чалавек, які гаворыць не да месца, нясе лухту, брэша;
крэ́ксун *м. (крэ́ксуха ж.) асудж.*— аматар пакрычаць,
гучна пагаварыць, крыкун; тое ж крэ́ксэля *м. і ж. асудж.*;
раўло́ *н. груб.*— той, хто часта крычыць, раве; тое ж зя́па
м. і ж. груб., зя́пэля *м. і ж. узмацн.*, зя́плó *н. груб.*

Пэраносныя: сі́качо́к *м. асудж.*— чалавек, які вельмі
хутка гаворыць, не дасць сказаць іншаму, сячэ слова за
словам (прамое — *памянш.* да сякач — прылада, якой
сякуць ахрап'е); трашчо́тка *ж. асудж.*— той, хто ўвесь
час хутка і гучна гаворыць, трашчыць, тараторыць (пра-
мое — трашчотка, цацка); тое ж чачо́тка *ж. асудж.* (пра-
мое—танец; невялікая птушка); гэ́рэдэ́ *м. і ж. зневаж.*—
той, які гаворыць не да месца, выдумляе глупства (пра-
мое — неакуратная гарадзьба, вынік такой гарадзьбы);
ля́па *м. і ж. груб.*— вялікі крыкун (прамое — ляпа,
пашча).

Маўклівы

НЯМЧУ́Р *м. асудж.*— вельмі маўклівы; тое ж нэ́міц
м. асудж., му́ма *м. і ж. зневаж.*, нё́ня *ж. асудж.*; лу́нь *м. асудж.*— маўклівы, скаваны ў руках чалавек.

Пэраноснае: сом *м. зневаж.*— вельмі маўклівы чала-
век.

Злы, люты, заўсёды незадаволены, бурклівы

НАДУ́ЦЬКА *м. асудж.*— злы, насуплены; дэ́тува́нік
м. зневаж.— вельмі злы; пад'зе́мільнік *м. (пад'зе́міль-
ніца ж.) зневаж.*— вельмі злы, які глядзіць увесь час у
зямлю, баіцца глянуць людзям у вочы; бурку́н *м. асудж.*— заўсёды незадаволены, злы, бурклівы; тое ж

буркѣла *м. і ж. асудж.*, пуктун *м. (пуктуха ж.) асудж.*,
пукта *м. і ж. асудж.*, пуктѣла *м. і ж. узмацн.*; ёндза *м. і ж. зневаж.*— заўсёды незадаволеная асоба, якая енчыць
пра свае няўдачы са злосцю; тое ж ёндзѣла *м. і ж. уз-*
мацн., яндзѣла *м. і ж. зневаж.*, юнда *м. і ж. зневаж.*,
юндѣла *м. і ж. зневаж.*, юндуха *ж. зневаж.*

Пераносныя: гат *м. зневаж.*— вельмі злы, люты чала-
век (прамое — змей); тое ж гадзіна *ж. зневаж.*, гадзіюка
ж. зневаж., гадзіўка *ж. зневаж.*, гдавёнь *м. (гдзіўня ж.)*
узмацн., зьмей *м. (зьмія ж.) зневаж.*, зьмііна, *м. і ж. уз-*
мацн., людаёт *м. (людаётка ж.) зневаж.*, людаёдзіна
м. і ж. узмацн., зьвер *м. зневаж.*, зьвяруга *м. і ж. узмацн.*,
звьірѣна *м. і ж. узмацн.*, вѣдзьма *ж. зневаж.* (прамое —
ведзьма), вѣдзьміна *ж. узмацн.*; дудар *м. зневаж.*—
заўсёды злы, незадаволены, увесь час бурчыць сабе пад
нос ад злосці (прамое — дудар, ігрок на дудзе); тое ж
дударѣна *м. і ж. узмацн.*, дуда *ж. зневаж.* (прамое —
дуда, музычны інструмент), дудзіла *м. і ж. узмацн.*

Скупы

СКУПЕ'Ц *м. неадабр.*— скупы; тое ж скупіньдзі
м. і ж. узмацн.; скнара *м. і ж. неадабр.*— вельмі
скупы; тое ж жадзіна *м. і ж. зневаж.*, жадзѣба *м. і ж.*
зневаж., жмінда *м. і ж. зневаж.*, жміндзіна *м. і ж. уз-*
мацн., жмут *м. зневаж.*, жмуціла *м. і ж. узмацн.*; гыльда-
мір *м. (гыльдамірка ж.) зневаж.*— вельмі скупы і люты
чалавек; тое ж сыціміржнік *м. (сыціміржніца ж.)*.

Пераносныя: скют *м. зневаж.*— скупы і люты чала-
век (прамое — цясларская сякера); тое ж склюціна *м. і ж. узмацн.*,
адам *м. зневаж.* (прамое — уласнае імя),
адамка *м. зневаж.*, адамёнь *м. узмацн.*, адамец *м. уз-*
мацн., каім *м. (каімка ж.) зневаж.* (прамое — відаць,
біблейскае ўласнае імя Каін); тое ж каіміна *м. і ж. уз-*
мацн.

Самалюбівы

СЪМЪЛЮБІ'МІЦ *м. (съмълюбімка ж.) зневаж.*—
вельмі самалюбівы чалавек; тое ж съмълюбівіц *м. зневаж.*

Выпеставаны

ПЯШЧО'НІК *м. (пяшчѣнка ж.) асудж.*— вельмі вы-
пеставаны чалавек; дэляктун *м. (дэляктуха, дэляктўся*

ж.) *асудж.*— вельмі выпеставаная асоба, з якой трэба абыходзіцца далікатна; тое ж вѣмѣшлѣнік *м.* вѣмѣшлѣнка *ж.*) *асудж.*, сьно́к-ліпо́вічѣк *м.* *асудж.*, ліпо́вічѣк *м.* *асудж.*, мѣлізы́нка *ж.* *зневаж.*, цу́г'а *ж.* *зневаж.*

Пераносныя: асо́ба *ж.* *іран.*— чалавек, з якім патрэбна абыходзіцца далікатна; тое ж анѣл *м.* *іран.* (прамое— анѣл), а́нгі́л *м.* *іран.*, ацѣсър *м.* *іран.* (прамое— асэсар), пан *м.* (па́ня *ж.*) *іран.*, панѣ́нка *ж.* *іран.*, ба́рѣн *м.* (ба́рѣня *ж.*) *іран.*, пан-ба́рѣн *м.* *іран.*, гѣспадзі́н *м.* (гуспося *ж.*) *іран.*, пава *ж.* *іран.* (прамое— птушка пава).

ПАВОДЗІНЫ

Указчык, павучальнік

УКА'ШЧѢК *м.* (ука́шчѣца *ж.*) *іран.*— чалавек, які любіць указваць, павучаць.

Пераносныя: учы́ціль *м.* *іран.*— павучальнік; тое ж дарѣ́ктър *м.* *іран.* (прамое— дарѣктар, хатні настаўнік), адвѣ́ка́т *м.* *іран.*; кѣманьдзі́р *м.* (кѣманьдзі́рка *ж.*) *іран.*— чалавек, які любіць камандаваць іншымі; тое ж кѣманьдзѣ́р *м.* (кѣманьдзѣ́рка *ж.*) *іран.*, кѣмінда́нт *м.* (кѣмінда́нтка *ж.*) *іран.*

Хітры

ХІТРЭ'Ц *м.* *асудж.*— хітры чалавек; тое ж хітру́н *м.* (хітру́ха *ж.*) *асудж.*, хітру́га *м.* і *ж.* *узмацн.*, хітро́ня *м.* і *ж.* *ласк.*

Падманшчык

ПѢДМА'НШЧѢК *м.* (пѣдма́ншчѣца *ж.*) *асудж.*— падманшчык; тое ж абма́ншчѣк *м.* (абма́ншчѣца *ж.*); мѣтальі́га *м.* і *ж.* *асудж.*— вялікі падманшчык; тое ж круце́ль *м.* (круце́лька *ж.*) *асудж.*, чмур *м.* *асудж.*, чмуры́ла *м.* і *ж.* *узмацн.*, чмут *м.* *асудж.*, чмуці́ла *м.* і *ж.* *узмацн.*, жу́лік *м.* *асудж.*; мѣхля́р *м.* (мѣхля́рка *ж.*) *асудж.*— падманшчык, ашуканец з мэтай нажывы.

Прайдзісвет

ПРѢХАДЗІ'МІЦ *м.* (прѣхадзі́мка *ж.*) *асудж.*— прайдзісвет; мѣсі́яш *м.* (мѣсі́яшка *ж.*) *асудж.*— чалавек, які

вийдзе з любога становішча; тое ж мѣхамѣт *м. зневаж.*, мѣхамѣціна *м. і ж. узмацн.*

Пераноснае: вы́жла *м. і ж. асудж.*— чалавек, які вийдзе з любога становішча (прамое — паляўнічы сабака).

Гультай, нядбальнік

ГУЛЬТАЙ *м.* (гультайка *ж.*) *асудж.*— гультай; тое ж гульта́йна *м. і ж. узмацн.*, лодѣр *м. асудж.*; лантрух *м. зневаж.*— вялікі гультай; тое ж лантру́га *м. і ж. узмацн.*, лѣміна *м. і ж. груб.*, за́вѣлінь *м. груб.*, ліжабо́к *м. асудж.*; дѣрмаѣт *м.* (дѣрмаѣтка *ж.*) *зневаж.*— чалавек, які сам не працуе, гультайнічае, а жыве за кошт іншых; тое ж дѣрмаѣдзіна *м. і ж. узмацн.*; нідба́йла *м. і ж. асудж.*— нядбалы чалавек; тое ж нідба́іла *м. і ж. асудж.*; гуля́ка *м. і ж. асудж.*— чалавек, які не працуе фізічна, гуляе, забаўляецца.

Пераносныя: па́дла *м. і ж. груб.*— вялікі гультай (прамое — падла, мярцвячына); тое ж па́дліна *м. і ж. узмацн.*, падлю́к *м. груб.*, пабо́йня *м. і ж. груб.* (прамое — доўбня), пабо́іна *м. і ж. узмацн.*

Няўмелы, неакуратны ў рабоце, ні да чаго не прыдатны

НЯЎМЕ́КА *м. і ж. асудж.*— няўмелая асоба; нідале́нга *м. і ж. асудж.*— недалужны чалавек; дунду́к *м. груб.*— ні да чаго не здольны (звычайна стары); плѣха *м. і ж. асудж.*— няўмелая, няспрытная і неахайная ў рабоце асоба; тое ж плѣхѣла *м. і ж. узмацн.*, плѣхѣўка *м. і ж. асудж.*, пѣцкѣль *м. асудж.*, пѣцкѣла *м. і ж. асудж.*, пэцкѣль *м. асудж.*, пэцкѣла *м. і ж. асудж.*, хлѣпа *м. і ж. асудж.*, хлѣпѣла *м. і ж. узмацн.*; бурзбо́ла *м. і ж. асудж.*— неакуратная пры ядзе і ў рабоце асоба; кѣвярзѣнь *м. асудж.*— зусім няўмелы і неахайны; тое ж кѣвірза́ *м. і ж. асудж.*, пы́кѣла *м. і ж.*, пы́кла *м. і ж. асудж.*, пѣрка́ч *м.* (пѣрка́чка *ж.*) *асудж.*, по́ркѣла *м. і ж. асудж.*, пѣрта́ч *м.* (пѣрта́чка *ж.*) *асудж.*; бѣйба́с *м. асудж.*— вялікі хлопец, які нічога не ўмеє рабіць; тое ж бѣйба́с *м. асудж.*, бѣйба́сіна *м. і ж. узмацн.*; дзюзнá *ж. зневаж.*— вялікая дзяўчына, але ні да чаго не здольная, няўмелая; тое ж дзявѣ́ла *ж. зневаж.*

Пераносныя: глі́наме́с *м. асудж.*— няўмелы, няўдалы муляр (прамое — чалавек, які мяшае гліну); скрѣ́пач

м. асудж.— кепскі ігрок на музычным інструменце (прамое — скрыпач, музыкант на скрыпцы); тое ж *скрыпъла м. і ж. узмацн.*; бык *м. асудж.*— вялікі хлопец, але не здольны да працы, які займаецца дзіцячымі забавамі; тое ж *бъчўля м. узмацн.*, кабэль *м. асудж.*, къбляліна *м. і ж. узмацн.*, къвалёр *м. іран.*, жаніх *м. іран.*, мъльчуган *м. асудж.* (прамое—хлопец), малёнък *м. іран.* (прамое—невялікі хлопец, хлопчык), малёнъчък *м. іран.*; сівўля *м. і ж. зневаж.*— вялікая, ні да чаго не здольная асоба (прамое — сівы чалавек); шчэнь *м. асудж.*— малы хлопец, які бярэцца за непасільныя справы (прамое — шчаня); тое ж *шчанюк м. асудж.*, *шчанідла м., ж., н. асудж.*, сапэль *м. асудж.*, съпляк *м. асудж.*

Умелы, удалы ва ўсім

УМЕ'КА м. і ж. іран.— той, хто ўсё ўмее рабіць; удаліна *м. і ж. пахв.*— удалы ва ўсім; шлёп-ма́йстра *м. жарт.*— вялікі, адмысловы майстар; тое ж *ма́йстра-шлёп м. жарт.*

Марудлівы

КАПУ'Н м. (капу́ха ж.) асудж.— вельмі марудлівы чалавек; таптун *м. (тапт́уха ж.)* — чалавек, які топчацца на месцы ў працы, марудзіць; тое ж *тэпттьль м. асудж.*, тарокъла *м. і ж. асудж.*; цяльпук *м. асудж.*— чалавек, якога вельмі цяжка разварушыць, захапіць працай; тое ж *аціляка м. і ж. асудж.*; валюхъла *м. і ж. асудж.*— павольны ў хадзьбе; тое ж *валюхла м. і ж. асудж.*, соўгъла *м. і ж. асудж.*, пьціга́йла *м. і ж. асудж.*, пьціга́йла *м. і ж. асудж.*, цягно *н. асудж.*

Бадзяга

ХАДУ'Н м. (хад́уха ж.) асудж.— чалавек, які ходзіць без справы, мэты; тое ж *хадок м., асудж.*, хады́ка *м. і ж. асудж.*, ходзіла *м. і ж. асудж.*, пъхадун *м. (пъхад́уха ж.) асудж.*, хлы́нда *м. і ж. асудж.*, хлы́ндъла *м. і ж. узмацн.*, хлы́ма *м. і ж. асудж.*, хлы́мъла *м. і ж. узмацн.*, бры́нда *м. і ж. асудж.*, бры́ндъла *м. і ж. узмацн.*, ды́нда *м. і ж. асудж.*, ды́ндъла *м. і ж. узмацн.*, шлы́нда *м. і ж. асудж.*,

шлы́ндъла *м. і ж. узмацн.*, снóўдъла *м. і ж. асудж.*, сёртъла *м. і ж. асудж.*, пѣшахóніц *м. (пѣшахóнка ж.) асудж.*; шкрóма *м. і ж. асудж.*— чалавек, які ходзіць паволі, шаркаючы нагамі; тое ж шкрóмъла *м. і ж узмацн.*; бадзі́ла *м. і ж. груб.*— чалавек, які ідзе бязмэтна абы-куды, не гледзячы перад сабой; бѣдзѣ́ўка *м. і ж. асудж.*— валацуга; пѣсялúн *м. (пѣсялúха ж.) асудж.*— асоба, якая ходзіць шмат па сяле, не рупіцца дамоў; тое ж пѣсялénь *м. асудж.*; пѣсядúн *м. (пѣсядúха ж.) асудж.*— асоба, якая любіць хадзіць па дварах і заседжвацца там.

Той, які шпарка рухаецца

ВІНАХО́Т *м. асудж.*— чалавек, які вельмі шпарка ходзіць, бегае; тое ж лятúн *м. (лятúха ж.) асудж.*

Пераноснае: астáш *м. асудж.*— чалавек, які вельмі шпарка ходзіць (прамое — вялікі нязграбны бот); тое ж вѣцір *м. асудж.*

Непаседлівы, рухавы

МІ́ТЬЛЬНІК *м. (мітьльніца ж.) асудж.*— непаседлівы, які ўвесь час снуе ўзад-уперад; тое ж вярці́хвóст *м. (вярці́хвóстка ж.) асудж.*, шѣлахвóст *м. (шѣлахвóстка ж.) асудж.*; трѣпятúн *м. (трѣпятúха ж.) асудж.*— рухавы, утрапёны; тое ж трѣпáч *м. (трѣпáчка ж.) асудж.*, хлус *м. (хлусá ж.) асудж.*, хлѣбастúн *м. (хлѣбастúха ж.) асудж.*, хлѣбѣстá *м. і ж. асудж.*, хлѣмъздá *м. і ж. асудж.*; хѣлтѣмá *м. і ж. асудж.*— вельмі непаседлівая, няўрымслівая, дурнаватая, бесталковая асоба; тое ж хѣлтамénь *м. асудж. (хѣлтамéшка ж.) асудж.*, хѣлтамéша *ж. ласк.*, тѣрмѣсá *м. і ж. асудж.*; няўстру́й *м. асудж.*— вельмі непаседлівы, нецярплівы.

Свавольнік

ДУРО́НІК *м. (дурóнка ж.) ласк.*— свавольнік; тое ж мѣсі́яш *м. (мѣсі́яшка ж.) асудж.*, вісус *м. асудж.*, вѣрѣвáніц *м. (вѣрѣвáнка ж.) асудж.*, шѣвѣрѣвáніц *м. (шѣвѣрѣвáнка ж.) асудж.*, пѣтшѣвáніц *м. (пѣтшѣвáнка ж.) асудж.*, жѣвадзѣр *м. (жѣвадзѣрка ж.) асудж.*, жу́лік *м. асудж.*, жулáн *м. асудж.*, шы́цік *м. асудж.*; лáзік *м.*

асудж.— той, хто ўсюды лазіць, сваволіць; тое ж *вірх'ял'ас м.* (*вірх'ял'аска ж.*) *асудж.*, *вірх'ял'асіна м. і ж. узмацн.*

Фарсісты, модны

ФАРСУ'Н м. (*фарс'уха ж.*) *асудж.*— фарсісты чалавек; тое ж *фарс'уня ж. асудж.*, *фарс'ульля ж. асудж.*, *фарс'уля ж.*; **моднік м.** (*модніца ж.*) *асудж.*— асоба, якая модна апранаецца; *р'сфуф'іра ж. асудж.*— модная, расфуфыраная жанчына; *ніцн'ота ж. зневаж.*— звышмодная ў адзенні і сваіх паводзінах жанчына; тое ж *ц'ытра ж. зневаж.*, *пр'цуд'эра м. і ж. зневаж.*, *пр'цуд'эръя м. і ж. узмацн.*

П'ераносныя: *ля'лька ж. іран.*— вельмі выпеставаная, крыкліва апранутая, расфуфыраная жанчына; *пр'я'ва ж. зневаж.*— звышмодная ў адзенні і сваіх паводзінах жанчына (прамое — праява, з'ява); тое ж *пр'я'віна ж. узмацн.*

Аматар паесці

ІДА'К м. *асудж.*— аматар добра паесці; тое ж *яд'ок м. асудж.*, *яд'ун м. асудж.*, *яд'ыла м. узмацн.*; *абж'ора м. і ж. груб.*— той, хто многа есць; тое ж *пражора м. і ж. груб.*; *к'омк'яла м. і ж. груб.*— той, які многа і неакуратна есць; *лас'ун м.* (*лас'уха ж.*) *асудж.*— ласы на ежу; *смакт'ун м.* (*смакт'уха ж.*) *асудж.*— чалавек, які вельмі мала есць, толькі смокча; тое ж *ліз'ун м.* (*ліз'уха ж.*) *асудж.*, *лізг'яла м. і ж. узмацн.*

П'ераносныя: *мял'ён м. груб.*— чалавек, які многа есць (прамое — частка ў жорнах); тое ж *ц'ёрла м. і ж. груб.* (прамое — шырокая пасудзіна), *пр'орва м. і ж. груб.* (прамое — прорва, бездань).

ГРАМАДСКІ І МАТЭРЫЯЛЬНЫ СТАН

Бедны, гаротны

БІДНЯ'К м. (*біднячка ж.*) *спагадл.*— бедны; тое ж *бідняшка м. і ж. спагадл.*; *бінд'усь м. спагадл.*— вельмі бедны чалавек; тое ж *бінда м. і ж. груб.*, *тарб'эчнік м.* (*тарб'эчніца ж.*) *зневаж.*; *г'эратнік м.* (*г'эратніца ж.*) *спагадл.*— бедны, гаротны.

Пераносныя: галы́ш *м.* (галы́шка *ж.*) *спагадл.* — бедны, у каго няма чаго апрануць (прамое — галыш, голы чалавек).

Багаты

БЪГАЦЕ'Й *м.* (бъгаце́йка *ж.*) *зневаж.* — багаты; тое жъ бѣгач *м.* (бѣгачка *ж.*) *зневаж.*, бѣг'ъч *м.* *іран.*, бѣгаты́р *м.* (бѣгаты́рка *ж.*) *зневаж.*

У заключэнне адзначым дзве асаблівасці экспрэсіўных назоўнікаў. Шмат эмацыянальнаацэначных назоўнікаў мае форму адзінкавасці з суфіксам *-ін-а*, які адначасова выяўляе ўзмацняльнасць: *зѣвер* — *зѣвірънѧ*, *гульта́й* — *гульта́йна*, *па́дла* — *па́дліна* і г. д. Пераважная большасць такіх экспрэсіўных слоў маюць форму зборнасці: *зѣвер* — *зѣвар'ѣ*, *гульта́й* — *гультайѣ*, *па́дла* — *па́длаѣ*, *шкет* — *шкѣцьця* і г. д.

У многіх эмацыянальнаацэначных назоўніках ужываецца выбухны гук *г*: *гуспѡся*, *мѣльчу́гѧн*, *гой*, *гѧхня*, *вѣдзгѣла*, *вѣгѣла*, *рѣгіза́*, *плявѣ́рзгѣла*, *гѣньдзюра́*, *гат*, *а́нгѣл*, *со́угѣла*, *цѣ́га*, *лізгѣла*, *бѣгѣч* і інш.

ЛЕКСІКА ВЯСЕЛЬНАГА АБРАДУ¹

БА'БА ж. Замужняя жанчына. *Як вышла замуж, дык і баба. Сядзіца. Ні ляці, дзеткі, замуш, набудзішся яшчэ бабай.* Буйлі.

БАЛЬША'НКІ мн. Сяброўкі, сваячкі маладой, якія знаходзяцца пры ёй да канца вяселля. *Большанкі бываюць большыя і меншыя. Большая большанка сядзіць ля маладой.* Буйлі. *Большанкі памагаюць маладой шыць падвянечную адзежу, робяць ёй вянок. Латыгаль. Бóльшая больша́нка — сяброўка (радзей сваячка), якая сядзіць побач з маладой або прыданка.*

БАЯ'РКА ж. Удзельніца вясельнага абраду з боку маладога.

БАЯ'РЫН м. Удзельнік вясельнага абраду з боку маладога. *Адзін баярын ні хацеў аддаваць выкуп за кветку.* Буйлі. *Старшы баярын — галоўны (першы) сват на вяселлі з боку маладога або маршалак.*

БЯЗДО'ЛЬНАЯ прым. У выразх *бяздóльная сватаўствó, бяздóльная свáтаньня* — такое сватаўство (сватанне), калі жаніх ідзе да дзяўчыны сватацца адзін. *Пэўня ш учора было бяздольная сватаньня. Ці ш можна біс старэйшых ісьці сватацца?* Латыгаль.

ВАЗЬНІ'ЦА м. Ездавы, які вязе маладых пад вянец або распісвацца. *У вазьніцы пуга была прыбрана кветкамі.* Трыгузі.

ВЭ'ЛІН м. Вэлюм. *Даўней вэлін шылі даўгі. Маладая закідала яго на руку.* Сядзіца.

ВЯНЕ'Ц м. Карона, якую ўскладаюць на галовы маладых у час вячання. *Ісці пад вяне́ц — вячацца.*

ВЯНЕ'ЧНЫ прым. Які мае адносіны да вянца або

¹ Матэрыялы запісаны ў Вілейскім раёне Мінскай вобласці.

вянчальны. *Даўней вянецная сукенка была даўгая, чуць ні да зямлі. Сядзіца.*

ВЯНОУ'К м. Вянок, зроблены са штучных рознакаляровых кветак, упрыгожаны міртай, які надзяюць маладой на галаву. *Сіроўкі вяноўк* — вянок, зроблены толькі з белых кветак.

ВЯНЧА'ЛЬНЫ прым. Які мае адносіны да вянчанья. *Як ясна гараць вянчальныя свечкі, дык будуць добра жыць маладыя. Буйлі.*

ВЯНЧА'НЬНЯ н. Царкоўны абрад шлюбу.

ВЯНЧА'ЦЦА незак. Прымаць царкоўны абрад шлюбу. *Вянчаліся маладыя ў цэркавя, што ў Латыгля. Сядзіца.*

ВЯНЧА'ЦЬ незак. Выконваць царкоўны абрад шлюбу.

ВЯСЕ'ЛЬНЫ прым. У выразе *вясельны пояс* — тое, што і *дружына* 1.

ВЯСЕЛЬЛЯ н. 1. Абрад шлюбу і свята, звязанае з уступленнем у шлюб. *Вясельлі ў нашай вёсцы часцей спраўляюць увосінь. Заазер'е. 2. зборн. Вясельная дружына.*

ГАРЭ'ЛКА ж. Адзін з момантаў вясельнага абраду, калі аб'яўляюць, што хлопец і дзяўчына становяцца жаніхом і нявестай. *Гарэлку ш папілі ў суботу, а тады Шыцікавы заплацілі сватам: ні схацела Настася ісьці за Мікалая. Селішча. Другая гарэлка* — тое, што і вялікія запоіны. *Посля другой гарэлкі дзейка ўжо ні атказавалася ісьці замуш, бо трэба было многа плаціць сватам. Буйлі. Першая гарэлка* — тое, што і малыя запоіны.

ДАПЫ'ТЫ мн. Першы этап сватання, калі малады просіць у дзяўчыны згоды на шлюб з ім. *На дапыты нікога ня клічуць, бо сваты мала нясуць гарэлкі. Трыгузі.*

ДАРЫ'ЦЬ незак. Надзяляць маладых падарункамі. *Маладую дараць у нас на другі дзень посля прыезду жаніха. Сядзіца. Мушчыны дораць маладых грашмі. Заазер'е. Дарыць дары* — тое, што і *дарыць*.

ДЗЕ'ВАЧКА ж. Маладая, нявеста. (У народных песнях.) *Карыся, дзевачка, карыся. Старому й малому пакліся. Старога й малаго ні мінай. У бога долячкі выпрашай. Заазер'е.*

ДЗЕУКА ж. Дарослая незамужняя дзяўчына.

ДЗЯЦЮ'К м. Дарослы нежанаты хлопец.

ДРУЖЫ'НА ж. зборн. 1. Бальшанкі, свашкі, маршалкі і іншыя чыны на вяселлі. У песьнях усіх сватоў называюць *дружынай*. У нас кажуць: «Сваты прыехалі». Буйлі. 2. Вялікая сям'я. Ну і *дружына* ш у Мішы! Як сядуць за стол, дык ня *месяцяцца*. Заазер'е.

ДРУ'ШКА м. Галоўны (першы) сват з боку маладой і маладога. Друшкам бывае сват, што хадзіў зь дзяцюком у сваты. Трыгузі. Друшку перавязваюць усягды рушніком. Селішча.

Е'ХАЦЬ У СВА'ТЫ. 1. Ехаць сватацца. *Ехалі ў сваты з Буйляў, ды ні было ў іх пэўнасьці, ці будзя Ганна піць гарэлку*. Сядзіца. 2. Быць членам вясельнай дружыны. Меншая Мішава дачка хацела ехаць у сваты за Зосій. Селішча.

ЖАНИ'Х м. Малады на вяселлі.

ЗАБІ'ЦА зак. Выйсці замуж хітрыкамі, абманам. *Калі ш ты ўжо забілася за яго, дык і жыві*. Заазер'е.

ЗАКО'СЬНІК м. Родны ці стрыечны брат маладой, які вядзе яе на пасада. *Закосьнік вядзе маладую на пасад і застрыгая ей валасы*. Сядзіца.

ЗАПІСА'ЦЦА, РАСЬПІСА'ЦЦА зак. Зарэгістраваць шлюб у ЗАГСе. *Уперат маладыя на коні і ў Латыглы [Латыгаль] пад вянец, а цяперака трэба запісацца ў сельсавеця*. Трыгузі.

ЗАПІ'ТАЯ, ПРАПІ'ТАЯ прым. Сасватаная, заручаная. *Як вып'юць дзяцюкову гарэлку ў дзяўчыны, дык тая дзяўчына шчытаіцца запітай*. Сядзіца. *А ў полі вярба нахільёная, маладая дзяўчыначка заручаная і запітая*. (З народнай песні.)

ЗАПІ'ЦЬ, ПРАПІ'ЦЬ зак. Атрымаўшы згоду на шлюб ад бацькоў дзяўчыны і яе самой, выпіць гарэлку сватоў; сасватаць.

ЗАПО'ІНЫ, ЗАПІ'ВІНЫ мн. Абрад аб'яўлення жаніхам і нявестай. *На запоінах гасьцей бывае мала, толькі самыя бліскія*. Селішча. *Вялікія запоіны* — другі этап вясельнага абраду, калі дамаўляюцца пра пасада, тэрмін вяселля, колькасць сватоў з абодвух бакоў. *Малыя запоіны* — самы першы этап вясельнага абраду, сватанне; атрыманне згоды дзяўчыны на шлюб, заручыны.

ЗРУ'ЧЫНЫ мн. Тое, што і малыя запоіны.

ЗАСТРЫГА'НЬНЯ н. Падпальванне грамнічнай свечкай валасоў у маладой пасля таго, як *закоснік* пасадыць яе на пасада. *Застрыганьня робя закосьнік*. Заазер'е. За-

косьнік грамнічнай сьвечкай троху падпалаява валасы маладой. Гэта і ёсць застрыганьня. Сядзіца.

ЗАСТРЫГА'ЦЬ *незак.* Рабіць застрыганне.

ЗАСЯДА'ЦЬ *незак.* У выразах *засядаць мейсца, засесьці мейсца* — займаць (заняць) месца членаў вясельнай дружыны. Уперат усягды спрытныя мушчыны і бабы засядалі мейсца сватоў. Трыгузі.

ЗБО'РНАЯ *прым.* У выразе *зборная субота* — тое, што і *істушкі*.

ІСТУ'ШКІ *мн.* Развіталны вечар нявесты са сваімі сяброўкамі за тыдзень перад вяселлем. *Дайней у суботу за тыдзін перат вясельлям дзеўкі прыходзілі да маладой на істушкі.* Селішча. *На істушках дзяўчаты рабілі вянок маладой, прымяралі ей сукенку, пелі песні.* Заазер'е. *Муся, істушкамі называіцца вечар, што дзеўкі прыносілі на вянок істушкі.* Трыгузі.

КАРАВА'І *м.* Вясельны абрадавы пірог круглай формы, якім дружка надзяляе ўсіх тых, хто дарыць дары маладым. *Каравай дзелюць у маладой і ў маладога.* Заазер'е.

КАРАВА'ІНІЦА. *ж.* Жанчына, якая пячэ каравай на вяселле. *Каравайніц на вёсца ні так і многа, бо сьпячы каравай трэба ўмець.* Рамейкі.

КВЕ'ТКА *ж.* Зробленая са штучнага матэрыялу кветка, якая разам з белаў тасёмкай прышываецца маладым, а таксама ўсім удзельнікам шлюбнай дружыны. *У маладога кветкі сватам прышывае баярка, а ў маладой — бальшанка.* Сядзіца. *Кажды са сватоў плаця за кветку выкуп.* Заазер'е.

КНЯГ'ІНЯ *ж.* Маладая, нявеста. (У народных песнях.) *Мы княгіню ўстрачаім, што рабіць ня ўмея, выглядаім.* Сядзіца.

КНЯЗЬ *м.* Малады, жаніх. (У народных песнях.)

КУНПАНАВА'ЦЬ *незак.* Сябраваць. *Дайней Тэкля с Трыпаніхай кунпанавала.* Селішча.

КУНПА'НКА *ж.* Сяброўка. *Як бярэ маладая кунпанку за першую сваццю, дык тады абіждаюцца стрэчныя сёстры.* Заазер'е.

ЛЮБІ'ЦЦА *незак.* Кахаць адно аднаго.

МАЛАДУ'ХА *ж.* 1. Нявеста, маладая. *Маладуха — гэта знача маладая, ну, нявеста.* Заазер'е. 2. Маладая замужняя жанчына. *Казала маладуха, што яе сьвякроў натта злая.* Заазер'е. 3. зневаж. Дарослая дзяўчына,

якая плача без прычыны. *Німа чаго сьлініць, маладуха. Няможна цябе анну ў горат пусьціць.* Буйлі.

МАЛО'ІЧЫК м. Малады, жаніх. (У народных песнях.) *Прыехай малойчык сам дзісят, пусьціў конікаў у сат.* Заазер'е.

МАРША'ЛАК м. Тое, што і старшы *баярын.* *У нас дык камандзіра на вясельлі завуць друшкам.* *У Вірадова ш у маладога — маршалак.* Сядзіца.

НАМЕ'СЬНІК м. Удзельнік вясельнага абраду з боку маладой. *Сядзеў побач з ёй да прыезду дружыны жаніха.* *За намесніка садзілі каго з раньні.* Заазер'е.

НАТКО'СЬНІК м. Меншы брат ці родзіч маладой, які расплятаў ёй касу. *Наткосьнік, браточык, пашкадуў маю касу, ня руш маю красу.* Рамейкі.

НЯСЬЦІ' КАЗУ'. Тое, што і дарыць.

ПАНЕ'НСКІ прым. У выразе *панёнскі вёчар* — тое, што і істушкі.

ПАСА'Т м. Месца, на якое садзяць маладую. *Паставяць дзяжу, на яе накінуць вывернуты кажух — вот табе й пасат.* Заазер'е. *Заводзіць маладую на пасат* — садзіць маладую на дзяжу.

ПАСА'Х м. Усё тое, што даюць бацькі або родныя маладой, калі тая выходзіць замуж. *Уперат было так: німа пасагу, дык і замуш ні натта выскачыш.* Селішча. *Даў мне тата ў пасах кажушок і машыну ручную.* Заазер'е.

ПАТКО'СЬНІК м. Меншы брат або родзіч, які заплятае валасы маладой у дзве касы. *Даўней як запляце паткосьнік косы маладой, дык яна і падарак яму дась.* Трыгузі. *Усе меншыя браты хацелі быць паткосьнікамі.* *Дык і запляталі ўдвух валасы.* Селішча.

ПІРАГАВО'РЫ мн. Тое, што і вялікія запоіны. *Посьля пірагавораў дзейка натта ні аткажыцца ісьці замуш, бы трэба многа варочаць сватам.* Сядзіца.

ПІРАГІ' мн. Тое, што і вялікія запоіны. *Сват прынося на пірагі булачкі.* *Іх столька, столька прыедзя ад маладога сватоў.* Латыгаль.

ПРЫДА'НКА ж. Сяброўка маладой (радзей сваячка), якая збірае для яе падарункі і дапамагае шыць вясельны ўбор. У час вяселля сядзіць ля маладой. *За прыданку маладая прыглашая часьцей сваю кунпанку.* Селішча.

ПРЫДА'НЫЯ мн. Шлюбны поезд ад маладой. *У прыданыя за маладой едуць усе маладзейшыя.* Заазер'е.

ПЯРЭ'ЗАУКІ *мн.* Заклучны этап вясельнага абраду — прыезд бацькоў маладой у госці да сватоў. *Пярэ-зайкі бываюць у тыдзін посьля вяселья.* Латыгаль.

РАЗАЙСЬЦІ'СЯ *зак.* Скасаваць шлюб, развесціся. *Як німа жыцьні, дык лепі разайсьціся. Цепер жа гэта ні навіна.* Трыгузі. *Сягоньяшня маладзёш такая: тут пажаніліся, тут і разайшліся.* Заазер'е.

СВАТ *м.* 1. Сват. 2. Адзін з удзельнікаў *дружыны*. 3. Бацька мужа ў адносінах да жончыных ці бацька жонкі ў адносінах да мужавых бацькоў.

СВА'ТАЦЦА *незак.* Сватацца.

СВА'ТАЦЬ *незак.* Сватаць.

СВАТЫ' *мн.* 1. Сват, жаніх, а таксама некаторыя родзічы жаніха, якія ідуць сватаць дзяўчыну. *Учора былі ў Кацярынінай сярэньняй дачкі сваты. Толькі ні піла яна гарэлку.* Сядзіца. 2. Шлюбны поезд або *дружына* 1.

СВА'ХА *ж.* Жанчына, якая займаецца сватаннем.

СВАЦЫЦЯ *ж.* 1. Тое, што і *сваха*. 2. Адна з удзельніц вясельнай *дружыны*. *Усе свацьці, што прыехалі за Колям, як на падбор: маладыя, харошыя.* Рогавічы. *Трэба ш купіць і чырвоных насатак, бо многа ш свацьцяў прыедзя ад маладога.* Сядзіца. 3. Маці мужа ў адносінах да жончыных ці маці жонкі ў адносінах да мужавых бацькоў.

СВА'ШКА *ж.* Удзельніца вясельнай *дружыны* з боку маладога. *За большую свашку малады ўсягды бярэ каго-нібуць сь сясьцёр.* Сядзіца.

СУВІ'СЬЦЯЛЬ *м.* Пачастунак, які прыносяць запрашаныя на вяселле. *Дайней сувісьцялі насілі ў вялікіх місах.* Заазер'е. *Сьпячы аладак на сувісьцяль трэба было многа.* Сядзіца.

УТРА'ТНАЯ *прым.* У выразх: *аддаць утрáтная, вярнуць утрáтная* — заплаціць грошы жаніху за выпітую гарэлку ў тым выпадку, калі дзяўчына раздумае ісці замуж; *спагнаць утрáтная* — забраць плату ў маладой за выпітую гарэлку, калі яна адкажацца выйсьці замуж.

ХАДЗІ'ЦЬ *незак.* Кахацца. *Ходзя ш Іван Аксінін з Галяй, алі муся яна ня пойдзя за яго.* Буйлі.

ШЛЮБАВІ'НЫ *мн.* Вяселле. *Шлюбавіны — гэта тоя ш вяселья.* Заазер'е.

ШЛЮ'БНЫ *прым.* Які мае адносіны да шлюбу.

ШЛЮП *м.* Вяселле.

ІНДЭКС

Аб 112
абажаць 31
абалдуіна 287
абалдуй 287
абаперцісі 281
абаннуца 154
абарэц 219
абвеіць 281
абгалашыць 37
абгарожа 110
абдзіранік 283
абдзіранка 283
абдзіркі 154
абдзяргітус 85
абезацелна 258
абечак 96, 112
абечка 38
абечко 38
абжора 295
абзой 96
абзываца 110
абіраць 110
аблажыць 112, 219
аблаташыць 54
аблачына 131
аблегчы 110
аблітня 219
абложны 74
аблямоўка 54
абманшчэк 291
абманшчэца 291
абмеціца 120
абмыліца 54
абнолятак 85
абношка 205
абнясілець 245
аболдус 85
абора 169
аборіна 131

абперць 240
аброк 96
абручы 219
абрысклы 74
абуваня 38
абуза 219
абузіць 219
абуўка 121
абцэнгі 74
абшчаперыць 154
абшыкаваць 276
абшэўкі 96
абыца 205
абэржа 54, 85
абяссілець 245
абячайка 112
абячаяк 112
авад 97
авадзье 97
авеіць 281
авёрка 38
авёс 219
аво 54
аглабец 97
аглабіно 97
аглаблёва 38
агледацца 97
агонь 111
аграбаць 205
агревус 121
агрэбці 205
агузьзя 121
агурыцца 97
адале 258
адалей 258
адам 290
адамень 290
адамец 290
адамка 290

адбываць 112
 адвѣкат 291
 адгадзіць 154
 ад душы 258
 адзежына 131
 адзёр 97, 205
 аднакава 258
 аднастайня 38
 адно 97
 адноручак 154
 адперць 240
 адына 169
 адстаць ад ног 247
 адстаць ад рук 247
 адымкаць 38
 адыртвянець 124
 ажагі 97
 азад 249
 азёрка 219
 аздаду 258
 азуцца 97
 азызьнівець 97
 азьдзявуліць 121
 азяро 219
 азярэдо 38
 акарок 228
 акарыць 281
 акізя-кузя дзе 65
 акрас 38, 110
 акунь 219
 алешша 132
 алешына 131
 алэ 136
 аля 38
 алялёт 31
 амеці 54, 74
 амецьце 111
 амягнуць 122
 ангiл 291, 296
 андаць 38
 анёл 291
 анігадкі 154, 258
 аніколі 258
 анічагенечкі 259
 анічагусенькі 259
 анічогачка 259
 аніяк 259
 анодым 85
 антробы 38
 ану куды 249
 апалушкі 97
 апачына 85
 апекуш 284

аперцісі 281
 апівош 74
 апівошына 54
 апкарыць 281
 апоек 169
 апой 169
 апойлік 121
 апоўзьлік 285
 апочча 132
 апралёўка 219
 апраніся 38
 апратаць 31
 апса 121
 апсік 250
 апсмыканы 85
 апсьпаць 281
 апсьхаць 281
 аптрасьці 281
 апудзіцца 112
 апуха 97
 апхадзіцца 281
 апхадзіць 281
 апчысьціць 281
 апшарпаняц 85
 апшърпаніц 283
 апшърпанка 283
 апярочка 112
 арешына 131
 артай 282
 арха 74
 архаваць 74
 аршаўка 54
 арэй 85
 асада 97, 219
 асадзіць 219
 аселіца 74
 асёлак 54
 асёлка 38
 асёнка 38
 асіта 219
 аскракі 155
 асмычы 54
 асоба 291
 асобенна 259
 асовік 38
 аспадарка 31
 асталоп 287
 асталопіна 287
 асталявацца 54
 астаронак 54
 астацца 112
 астацца без ног 247
 асташ 294
 асташы 219

астроў 206
астрова 206
астэмыл 121
асца 97
асъпаць 281
асъхаць 281
асыкацца 98
асылавец 121
асъвер 282
асънік 98
аталапанець 98
ататурыцца 74
атвой 86
атгожылак 31
аткамсіць 125
аткінуць 169
атлеціца 54
атлог 155
атлогісты 112
атмалку 259
атожылка 54
атос 282
атпалянтаваць 38
атпачывак 65
атраз 259
атразачку 259
атрасьці 281
атраўё 112
атробіць 281
атрывісты 112
аттак 259
аттам 259
атто 259
аттут 259
атхляшчыць 54
атхъдзя 281
атцінаць 206
атшчыкнуць 54
атымач 54
аўцюш куды 65
аўчарнік 169
аўчарня 133
афіранка 75
ахадзіцца 281
ахадзіць 281
ахалодаць 98
ахалодваць 98
ахламон 121
аходжвацца 38
ацеслівы 75
ацета 259
ацетак 259
ацеттака 259
ацетулькі 259

аціляка 293
ацсадзіць 169
ацыпіш 65
ацыцюды 259
ацэсьр 291
ацю 169
ачай 86
ачопа 98
ачысьціць 281
ашак 282
ашаламуець 112
ашалапец 155
ашкыр 249
ашкыр куды 249
ашкыра 249
ашпондаць 38
ашушкацца 98
ашчына 206
ашчэ 54, 98

Баба 297
бабарук 86
бабачка 65
бабздыр 86
бабіна 131
бабіч 31
бабка 133, 162, 227
бавол 287
баволіна 287
багатая куця 55
багатыр 261
багачэнна 259
багріць 121
бадзіла 287, 294
байбус 98
баклажка 75
балас 136
балаціна 55
балацяны 110
балбатуха 65
балбес 287
балбесіна 287
балдуіна 287
балдуй 287
балдэс 287
балдэсіна 287
балея 185
балёнік 55
бало 55
балонка 133
балота 288
балтоха 288
балтун 288
балтуха 288

бальшанкі 207
 бамбэлак 39
 бамбэлка 86
 банька 185
 баньсюк 112
 баняк 185
 барада 75
 барадасты 65
 баразённы 169
 баранаваць 39
 баран-баран-баран 249
 барбара 86
 бардзенко 31
 баркань 162
 бартнік 206
 бартуль 219
 барукаца 65
 барусь-барусь-барусь 249
 барухаца 98
 барць 206
 барцялаз 206
 баршчэй 155
 бар'н 291
 бар'ня 291
 барыло 136, 185
 барылца 185
 басака 259
 баслуіна 287
 баслуй 287
 басонаж 98
 баўдзель 287
 баўдзіла 287
 баўтрук 287
 баўтун 220
 баўцель 287
 баўціла 287
 бацян 55
 бацянiха 55
 бачок 186
 баярка 297
 баярын 297
 баяць 55
 бегачь 169
 бегун 235
 бежачкам 259
 бежкам 260
 белiзна 227
 белка 112, 286
 белоглазка 227
 белуха 227
 бельматы 169
 берагарулька 55
 беразак 98
 берэсціна 186

берэсцянка 186
 берэсцяноўка 186
 беўкаць 112
 бёс 65
 бзыкнуць 206
 бідняк 295
 біднячка 295
 бідняшка 295
 бік 170
 бікан 86
 біклажка 186
 біла 55, 112
 білыі мороз 136
 біляк 286
 білянка 286
 бімбас 86
 бінда 295
 біндусь 295
 біньдзюг 121
 бірасьцянікі 220
 бірася 281
 бірж 227
 біркулёзьнік 285
 біркулёзьніца 285
 бірюк 121
 бітка 136
 біцца 169
 біць 220
 бічоўка 233
 бічэйка 133
 біянка 186
 благаслаўлянь 55
 блашчыца 55
 блех 98
 блехаваць 98
 блізір 155
 блізьняке 65
 бліскаць 55
 блузаць 112
 блыха 98
 бляшанка 186
 бляшка 39, 186
 бляшыты 136
 бобоніты 136
 богодушний 136
 бог'ч 296
 бодня 186
 боенка 186
 бойка 186
 бойкі 169
 боковыця 136
 бокса 75
 болбатка 31
 болбаткі 65

болоны 162
болотяный 136
болыка 133
больлю 260
боляй 260
бом 231
бон 231
боньць-як 39
бордавы 55
бордзінько 75
бордзь 206
борць 206
бот 288
боўдзіла 287
боўдзяло 75
боўкун 169
боўт 98
боўтач 229
боўтка 288
боўцень 299
боўціла 288
боч 170
бочка 187
бочонок 187
бочэчка 187
боязка 260
бравэрыць 39
брадзіць 39, 65
брахнінька 121
брахун 288
браец 226
брачка 187
бродзянь 39
броднік 229
бросня 75
брундук 235
брусок 55
брухан 284
брухач 284
брушан 284
брушкавеня 39
брыдко 55
брызгуль 39
брыкаць 55
брыль 162
брында 282, 293
брындэла 293
брыскот 136
брысь 250
брысюган 133
брыца 86
брыцік 121
брэнзлі 86
буба 162

бугае 86
бугаёваты 170
бугай 170
будь-будь 136
буза 136, 220
бузыты 136
буіла 287
буйвэла 287
буйда 75, 86
буйла 122, 287
бук 170
букатый 122
буквіна 131
буклаты 202
букля 122
буконка 133
букуўка 122
буланы 170
булах 31
булбатка 39, 75
булён 75
бульбавеня 39
бульбіна 131
бульбяніско 39
бумажына 131
бунда 263, 273
бунька 187
буракі 55
бураў 75
бурдзець 122
бурдзялі 122
бурзола 292
буркун 289
буркэла 289
бурса 65
бурыты 137
бусак 75
бутлік 187
бутля 187
бутувацца 122
бутуваць 122
бутурыць 122
бутылка 187
бутэль 187
бутэлька 187
бухта 75
бухцець 122
буча 86
бушацца 75
бушлівы 75
бушны 122
буячнік 111
бьгатыр 296
бьгатырка 296

бѣгацей 296
бѣгацейка 296
бѣгач 296
бѣгачка 296
бѣдзяўка 294
бѣйбас 292
бѣйбасіна 292
бѣлбатун 288
бѣлбатуха 288
бѣлтухна 288
бѣлван 288
бѣран 288
бѣртна 288
бѣчуля 293
бѣся 281
бѣгвѣдъ 137
бѣк 170, 293
бѣкус 122
бѣля 39
бѣркаць 206
бѣсінъ 249
бѣсінька-бѣсінька 249
бѣсінъ куды 249
бѣсѣчка 249
бѣсѣчка-бѣсѣчка 249
бѣсѣчка куды 249
бѣспоясый 137
бѣсь 249
бѣсь-бѣсь-бѣсь 248
бѣська 249
бѣська-бѣська-бѣська 249
бѣська куды 249
бѣсь куды 249
бѣсютачка-бѣсютачка 249
бѣсют-бѣсют-бѣсют 249
бѣсютка-бѣсютка-бѣсютка 249
бѣся-бѣся-бѣся 248
бѣты як гамана 137
бѣчок 232
бѣчуган 133
бѣгля 137
бѣйбѣс 292
бѣйсѣцѣ 39
бѣлец 187
бѣмбаль 39
бѣнісь 112
бѣр-бѣр-бѣр 249
бѣтко 40
бѣздольная 297
бѣзодніца 75
бѣзьдзетуха 55
бѣзьлюднік 55
бѣзьмен 288
бѣлюсь 286

бѣрагулька 40, 86
бѣрвеньня 132
бѣрѣ 250
бѣрозіна 282
Вабік 206
вагалка 55
вагам 260
ваганок 187
вагільнік 66
вада 137
ваданос 206
вадзень 133
вадзѣць 270
важгацца 40
важка 260
важніца 132
вазоўня 133
вазьмі 250
вазьніца 297
вазюр 86
вайждацца 31
вайцяць 75
вакса 268
вал 220
валавот 40
валанцай 87
валачоно 40
валашыць 155
вален 98
валіза 55
валковаты 137
валовік 170
валосься 132
валоўнік 170
валуіна 288
валуй 288
вальгота 55
вальнуць 56
вальтануты 40
валюхла 293
валюхъла 293
валянка 56
валянтовы 87
вандзэлак 31
вандзэльк 282
вапшчэ 260
варажэйка 56
варакса 75
варонка 99
вароха 188
варсаць 155
варынка 188
варыўная бочка 187
варыўня 111

варэмныця 188
варэмня 188
васарвага 40
васкавіца 206
васкажаціны 206
васказац'е 206
васказачына 206
вата 31, 56, 110
ваўчак 40, 112
ваўчком 260
вахкаваты 155
вахта 87
вачавідзец 76
вашаваць 76
вашчурыны 207
вашчына 207
вашчыны 207
вашчэвінь 122, 133
ввышкы 137
в гочях 137
вдоба 137
вдовшкы 137
вегаць 99
ведзьма 290
ведзьміна 290
ведро 188
вейка 66
века 207
век-веком 260
велькі 40
вельма 110
венгер 170
венцер 229
вербіна 282
верыдаваць 260
верч 162
весьці 281
вецё 56
вецір 294
вечарнікі 66
вечна 260
вечня 40
вешніцы 99
веялка 76
вётах 56
вігон 171
відзелкі 99
відзючый 133
відзя 260
вілівок 171
вілочка 229
вінахот 294
віняй 66
віптічко 137

віпусток 171
вірок 87, 99
вірхълас 295
віркъласіна 295
вірхъласка 295
вісокі 111
вісус 294
вісучый 133
вісьцебнуць 171
вітка 234
вітуха 162
віхла 99
віхорашваць 170
віца 234
віціна 234
віцінка 234
віцьцё 234
віш 171
віша 99
вішкі 171
влітось 143
влускнуты 137
вмостюхатысь 137
внырытысь 137
воб'едзі 171
воблак 227
вобалако 40
вобліца 220, 227
вобруць 76
вобуў 87, 121
вобуй 121
вобядзі 87
вогніска 66
воевацца 252
возючы 281
вой 110
вока 207, 220
воко 229
волік 87
волок 229
волокі 137
вольшніна 282
вольшгъна 282
воля 155
вомер 56
вомігым 122
вомшар 87
вон 250
вонпыты 137
вонь 56
вопрамецьцю 260
ворахам 260
восакарань 87
восковік 171

восьпіна 131
вотака 40
вошкі 99
вошуст 87
вочараць 40
вочки 207
вугон 171
вугор 227
вугріў 122
вуда 220
вудаўе 220
вудзідло 40
вудка 228
вудрыг 260
вужачка 162
вужэлык 122
вуйма 122
вукідаць 155
вулівок 171
вулі-вулі-вулі 251
вулінькі-вулінькі 251
вулічкі-вулічкі 251
вуль 207
вуль-вуль-вуль 251
вуля-вуля-вуля 251
вуляй 207
вум'е 171
вунака 40
вуньдзяка 56
вупар 56
вупусток 171
вурган 123
вургуль 123
вурэнуць 40
вуркуган 133
вус 228
вуселкы 196
вусказувацца 270
вустаўка 99
вусы 236
вусьпіткам 260
вусьцебнуць 171
вутва 171
вухла 287
вучі-вучі-вучі 251
вучінь 251
вучінькі-вучінькі 251
вучь-вучь-вучь 251
вучя-вучя-вучя 251
вучальнік 110
вушатык 99
вушатка 66
вушкі 171
вушмъла 283

вушышкаць 155
вхватка 138
въган 284
въльсач 283
въмъшлѣнік 291
въмъшлѣнка 291
въпрѣнджвъѣцца 282
върваньці 294
върванька 294
вътълінквъѣцца 282
въшапрут 283
въшапрутка 283
выбайсьціць 40
выберкі 99
выбіранцы 56
выбіцца 246
выбуксавацца 56
выган 171
выгарка 220
выгорыч 99
выжла 292
вызырка 138
вызюган 133
выїзд 220
выкат 56
выкаціць 56
выкладанье 99
выкуліцца 56
выкуліць 56
вылапокій 123
выласіна 131
вылівак 171
вылівашка 220
выматацца 246
вым'е 171
вымірьхыцца 123
выноваець 138
выперць 240
выпітка 66
выплываннік 66
выплюнуты душу 138
выправытыся 255
выпустак 171
выраньнѣ 132
вырачка 40
вырва 123
вырвасьсѣ 132
выродывыць 123
высадкі 76
высекаті 252
высекаць 99
высеўкі 56
выскрабак 56
выскырка 256

высокі 111
выступкі 99
высцігі 85
высьнекаць 99
высьпіткам 260
высьцебнуць 171
вытарачыць 56
выхібіцца 123
выцінанка 76, 85
выць 250
выць куды 250
выць у пуню 250
вычавіці 257
вычорнык 138
вычорныця 138
вычык 123
вышкі 171
выюн 227
вэдзгьць 282
вэдлук 41, 138
вэлін 297
вэндзъл 282
вэра 138
вэрхыл 123
вэрцяга 188
вэрэнька 188
вэрэня 188
вягло 289
вягъла 289, 296
вядзгула 289, 296
вядзгун 289
вядзгъла 289
вязаць пад гвозьдзь 237
вязель медовы 207
вязьзя 132
вянец 297
вянечны 297
вяноч 76, 298
вянчальны 298
вянчанья 298
вянчацца 298
вянчаць 298
вярабях 41
вярнякаць 155
вярстаць 76, 87
вярхніца 112
вярховіца 66, 76
вярціхвост 294
вярціхвостка 294
вярцэмак 31
вяселья 298
вясельны 298
вясёлка 111
вясёнка 66

вясці 281
вятроўкі 85
вячай 66
Габдзюр 84
габоша 229
гаворучы 281
гавэндзіць 66
гадзіна 290
гадзюка 290
гадзька 290
гаёўка 41
газеціна 131
газука 66
гайданка 76, 87
гайдацца 76
гайдаш 171
гайня 171
гак 87
гакаць 66
гал 41
гала 155
галава 207
галагут 171
галадзён 31
галамоўза 155
галамоўзы 155
галапа 66
галапуняц 87
галаўкі 31, 56
галаўнік 87
галаўня 207
галашчока 76
галашыць 41
галдун 76, 84
галека 260
галытырь 123
галыш 296
галышаня 87
галышка 296
гальва 234
галька 56
галэпка 87
галяк 67
галялёт 76
галяп 88
гамарня 155
гамзач 112
гамон 123
гамузам 260
ганавіцы 56
ганаравацца 112
гандля 76
гандэлаўка 41

ганіць 99
ганке 67
ганкі 100
ганкоўшчык 232
ганок 220
ганчарка 41
ганьдзюра 289
ганяк 67
ганяць 99
ганячы 260
гаразна 155
гараннікі 67
гаратай 41
гарахавеня 41
гарбун 285
гарбыль 285
гаргара 57
гардзель 88, 236
гардэда 41
гарна 261
гарнец 188
гарнушок 188
гарод 133
гартоль 88
гаршчыні 123
гаршчыско 100
гаршчэсьнік 88
гаршы 123
гарэй 261
гарэлка 298
гасаты 138
гасаць 41
гасьціна 41
гат 291
гат 296
гахвіна 284
гахня 284, 296
гахъўка 284
гачкаванё 67
гаяты 138
гвалтам 261
гедз 162
гедзаваць 172
гелда 288
геч 261
гідка 261
гікаўка 67
гілазаваць 41
гілос 41
гіморы 57
гірг'ель 282
гірка 188
гірос 88
гірса 282

гічка 162
глабыць 123
гладышка 188
глечык 189
глёвазыты 138
глёк 189
глёўкі 155
глёх 162
глік 67
гліна 163
глінамес 292
глінянкі 220
глумный 138
глушыць 220
гнаць 57
гнаць работу 207
гнаярка 41
гніво 236
гнілка 155
го 138
гогъль 284
гогэр 138
годзі 261
гой 284, 296
гойда 123
гойданка 31
гоко 138
гола 261
голос 112
голда 288
голодоваті 252
голоўля 227
голузіна 163
голушка 163
голы 112
голь-гольлю 261
гомзіты 138
гондыдэ 138
гондэ 138
гонё 138
гонёдыдэ 138
гонёдыка 138
гонёдэ 138
гонка 261
гонобу ны даваты 138
гоны 100
гопа 100
горла 220
горна 261
горны 113
горпэня 189
горшчок 189
горшчык 189
горын 100

гострій 138
госэнь 138
готѣ 138
готѣ 138
гоуе 172
гоуяда 172
грабѣнка 207, 231
грабіць 31, 41
грабялькі 88
града 88
градзіна 131
градняк 76
градус 88
градуса 100
гразка 261
гразна 261
гразнуля 283
грамаваты 31
гранкі 207
грасаваць 76
грасачка 31
грасоўка 76
гратка 88
грацкоўе 77, 85, 88
грёкнуцца 123
грёкнуць 123
грёкыць 123
грімяк 123
грімячка 132
громыст 124
грубая 57, 113
грудзьё 88
грузвалак 88
грузіло 229
грумада 41
грунт 139
грыб 269, 273
грыбак 139
грыжа 282
грыжан 113
грымоць 67
грышке 31
грэбень 77
грэбкі 163
грэда 163
грэсьво 85
грэта 32
гряды 139
гужавець 155
гужба 234
гужба́ 100, 234
гужбаваць 237
гужбіна 234
гужва 234

гужва́ 234
гужвіна 234
гужвінкові́нка 235
гужво 234
гужовый 124
гузыр 77
гузырь 235
гузял 41
гук 110, 172
гукацца 172
гукаць 57
гулы 124
гультаі звалылысь 139
гультаіна 292, 296
гультай 292, 296
гультайё 296
гультайка 292
гулявыця 139
гуляка 292
гуляты 139
гуляць 163
гуляючы 281
гумажнік 42
гупка 100
гурасьць 88
гуркавеньнё 88
гурок 133
гурт 172
гурунцувацца 282
гусак 189
гусі-гусі-гусі 251
гусінь 251
гуспося 291, 296
гусцёрка 220
гусціра 220
гусь-гусь-гусь 251
гусялка 139
гутатанка 77
гутатацца 77
гухаты 139
гушацца 42
гъварун 288
гъваруха 288
гъвъра 281
гъдавень 290
гъдъўня 290
гълавень 286
гълавеша 286
гъльва 286
гъльдамір 290
гъльдамірка 290
гъльдраніц 283
гъльдранка 283
гъньдзюра 289, 296

гъратнік 295
 гъратніца 295
 гърбач 285
 гърѣда 289
 гърѣшѣна 282
 гъспадзін 291
 гъхавень 284
 гъхѣўна 284
 гъхѣўня 284
 гыдыты 139
 гызунты 139
 гыргара 124
 гыля-гыля-гыля 251
 гэгнуты 139
 гэмка 77
 гэндыхдэ 139
 гэндэ 139
 гэнсёр 189
 гэрбѣнька 285
 гэтарочні 42
 гэторічны 139
 гэтта 100

Дабрадучны 113

дабрача 261
 да вады 249
 даваленна 261
 даволі 261
 дадолу 261
 дадыхаць 113
 дажджына 131
 дайціць 246
 дак 110
 дакурѣць 281
 далдоніць 124
 дале 100
 далека 261
 далоўка 155
 дамоўка 113
 да пастуха 249
 даперць 240
 да поры 261
 дапыты 298
 дарашаваты 67
 дарла 283
 дары 298
 дарыўчо 57
 дарыць 298
 дарэктър 291
 даседа 262
 дастава 113
 дастаць 113
 дастрэнчыць 282
 да схочу 262

дась 111
 да табуна 249
 датаго 262
 датла 262
 датапацца 245
 датумкыцца 128
 датумкыць 128
 датупацца 245
 даўбанка 207
 даўбѣяк 207
 даўгіла 286
 даўжнік 208
 даўжэж 156
 даўжэрны 57
 даўмецца 57
 даўней 100
 даўненна 262
 дахадзіцца 245
 дахожы 57
 дахоўка 32
 дацягацца 245
 дачанка 42
 дачка 57
 дачыгацца 246
 дачыста 262
 дашчанка 113
 двоітысь 139
 двор 172
 двору 250
 джаны 156
 джвэнгаць 42
 джэгаты 139
 дзе 32, 42
 дзебры 124
 дзевачка 298
 дзе віда 262
 дзежа 189
 дзежка 189
 дзежэчка 189
 дзель 262
 дзелься 262
 дзеруны 163
 дзеўка 298
 дзецкае 113
 дзёдзя 88
 дзігцярня 133
 дзікія пчолы 208
 дзірваньня 282
 дзісь 31
 дзіч 57
 дзішуя 189
 дзішчына 189
 дзыглыты 32
 дзындзѣль 286

дзындра 77
 дзырда 286
 дзэвік 42
 дзюбель 100
 дзюдзік 172
 дзю-дзю-дзю 172, 249
 дзюжыць 77
 дзюзна 292
 дзюлёк-дзюлёк-дзюлёк 250
 дзюлі-дзюлі-дзюлі 250
 дзюлінь 250
 дзюлінька-дзюлінька 250
 дзюлінькі-дзюлінькі 250
 дзюлінь куды 250
 дзюлінь у пуню 250
 дзюлічка-дзюлічка 250
 дзюлічкі-дзюлічкі 250
 дзюль-дзюль-дзюль 250
 дзюлька-дзюлька-дзюлька 250
 дзюлька ў пуню 250
 дзюль куды 250
 дзюль у пуню 250
 дзюля-дзюля-дзюля 250
 дзюля ў пуню 250
 дзюньдзя 124
 дзюша-дзюша-дзюша 249
 дзюшанька-дзюшанька 249
 дзюшачка дзюшачка 249
 дзюш-дзюш-дзюш 249
 дзюшка-дзюшка-дзюшка 249
 дзявуля 57, 118, 292
 дзядна 156
 дзяды 32
 дзяжка 163
 дзяжніца 124
 дзяняшні 77
 дзятва пчаліная 208
 дзяўзно 100
 дзяцюк 299
 дівіцца 252
 для 113
 днаваць 113
 дно 208
 днушка 57
 днячко 32
 довгастый 139
 доёнка 189
 дойла 172
 дойніца 190
 дол 57
 долі 262
 дольны 113
 дэпіро 139
 досі 42, 262
 досьвіта 262
 доўбанка 190, 207
 доўж 208
 дохліца 156
 дошчачка 220
 драбіны 172
 драбны 281
 драбы 67
 драбязьнік 42
 драбясцьцё 57
 драбясціць 57
 дразга 32
 драмкулька 88
 драпіцаваць 77
 драпсы 67
 драпчак 88
 драпчаке 67
 дратаваць 172
 драча 139
 драчоватый 139
 дробны 281
 дровіца 172
 дрозга 42
 дромны 111
 дроп 110
 дроўка 172
 дружны 113, 299
 друз 77
 друзгі 32
 друшка 100, 299
 друшко 101
 дрэгаліна 285
 дрыботіты 139
 дрыгва 101
 дрынгалі 139
 дрэнчыца 282
 дрэнчыць 57
 дрэнына 139
 дрэпаць 110, 111
 дрэўкі 110
 дрыгнуць 124
 дубас 89
 дуга 220
 дуда 290
 дудар 283, 290
 дударына 290
 дудзіла 290
 дужы 281
 дука 124
 дулька 57
 дулькі 89
 дундук 292
 дуплёнка 208

дуплянка 208
дурак 287
дуралеіна 287
дуралей 287
дурачко 132
дурачына 287
дурашлёп 287
дурман 287
дурнёха 287
дурніла 287
дурніна 287
дурніся 287
дурніца 287
дурніцы 111
дурнічнік 111
дуронік 294
дуронка 294
дурыла 287
дурынь 287
дутка 101
дух 32, 140
душна 262
душны 281
дэляктун 290
дэляктуся 290
дэляктуха 290
дэрмаедзіна 292
дэрмает 292
дэрмаетка 292
дэтуванік 289
дэхэдзя 281
дэхэдзяга 285
дыбарам 262
дылда 286
дымакур 208
дымка 140
дында 293
дындэла 293
дырба 286
дырбіна 286
дырда 286
дырдзіна 286
дыртвянец 124
дэнко 42
дэрба 57

Ез 221

ендза 282, 290
ендзэла 290
епо 264
ера 163
ест 111
есьця 253

ета 262
етак 262
еттака 262
ехаць у сваты 299
ечык 123

Е 111

ёрза 124
ёрш 227
ёсьць 111

Жабры 228
жавіны 133
жагала 208
жагаўка 156
жагнуцца 57
жагоўка 227
жадзёба 290
жак 221, 229
жала 208
жалезная кураўка 208
жалезьзя 132
жалезьнік 42
жалетка 42
жалець 156
жаляско 101
жамерыны 208
жамкі 208
жамяра 208
жамяруха 208
жаніх 293, 299
жаноцкі 110
жарабіца 172
жадзіна 290
жвака 173
жвацісты 32
жвірчак 67
жвот 32
жлукто 190
жмінда 290
жміньдзіна 290
жмут 290
жмуціла 290
жолобытысь 140
жомера 163
жондла 208
жонт 282
жоньціць 282
жужаль 89
жуйка 173
жуковіна 57
жулан 294
жулік 291, 294
жупіць 101

жуплівы 101
 журавэль 190
 жуяка 173
 жъвадзёр 294
 жъвадзёрка 294
 жърдзіна 286
 жърнасек 284
 жываротка 89
 жывасіл 84
 жывец 101
 жывосілак 262
 жывосільлю 262
 жывый 140
 жыгала 208
 жыдзялі 124
 жыжка 156
 жырало 113
 жыська 287
 жыті 253
 жыціна 131
 жыціца 89
 жыць 113
 жэбы 42
 жэгліць 42
 жэмухі 208
 жэмяраць 89
 жърдзё 77
 жърдзя 132
 жърэб 173
 жърэбіца 172

 За 42
 заачы 262
 забіцца 299
 забледъш 285
 забойня 140
 забор 67
 забраковаты 140
 заброджваць 32
 забыты 140
 забытысь 140
 забяроска 208
 забярэсціць 208
 забярэшчаны мѣд 208
 завадская 262
 заважаць 101
 завала 57
 заварам 156
 заваскаваны мѣд 208
 завацкі 173
 завгыдь 140
 заверыч 101
 завѣрта 232
 завѣртка 232

завівальніца 101
 завіваць 101
 завіда 58
 завінуцца 58
 завіца 156
 завішаваць 101
 завішэць 101
 завміты 140
 заводзіць 301
 заводлівы 173
 заворачваць 173
 заворкі 162
 завусак 89
 завълінь 292
 авыва 113
 загадзей 263
 загайда 156
 загара 67
 загібаны 32
 загніт 140
 загодів 140
 заголуніца 163
 Загородде 135
 загородці 140
 загородэць 140
 загрудкі 263
 загыбэлнык 141
 задаваті нырца 253
 задарэмніну 263
 задаті нырца 253
 заднік 89
 задратавацца 42
 заедзь 173
 заедна 263
 заезьнік 221
 зазімак 77
 зазімісты 89
 зазімкаваты 156, 173
 займаті 253
 займыско 141
 зайсьцісь 58
 зайчаціна 77
 закабаіна 221
 закаандрэчыць 42
 закапуліць 156
 закачаты 141
 закіданы 173
 закла 156
 закладаць чър 208
 закладнуць 156
 заклапаваны мѣд 208
 заклапаваць 208
 заклаблѣўвацца 237
 закосьнік 299

закроп даваць 209
закупорыць 209
закупаўваць 32
закурць 281
залетась 263
залечыць 281
зальгоўваць 173
заях 42
за малым чым 141
замардавацца 245
замарыцца 244
заматацца 246
замешанка 173
замушкардзіцца 246
замушкарыцца 245
замыглыты 141
замэрлы 89
з анцэрэсу 263
западзі 253
запар 263
запарыцца 246
запас 221
запасіна 221
запераззі 253
заперць 241
запівіны 299
запіквацца 253
запісання 299
запітая 299
запіць 299
запнуты 253
запоіны 299
заполяннік 43
запорваць 163
запрасорыць 156
запрачаваны 237
запрачоўвацца 237
запрута 232
запрыдух 43
запрытычыцца 221
запрытычыць 221
запятак 101
запяхатаны мёд 208
зараней 263
заранёў 43
заріцца 124
зародзі 253
зародіцца 253
заручыны 299
засек 173
засклеплены мёд 208
засклеплюваць 209
засмачыты 141
застаўня 209

застрагці 253
застракнуць 43
застрыганьня 299
застрыгаць 300
засукаць 58
засутыніць 257
засыціць 209
засычоны 209
засьветла 263
засядаць 300
засядзь 209
затлумлены 253
затопацца 244
затоўка 58
затохнуцца 221
затула 221
затупацца 244
заўпіраваць 156
захадзіцца 245
захвостуваты 141
захілка 268
захлябісты 77
заховаті 253
заходнік 221
захолонуты 141
зацекацца 101
зацёпацца 247
зацёхацца 247
зацукравацца 209
зацухляны 89
зацюпацца 247
зацюхацца 247
зацягацца 245
зачасьць 58
зачысьць 124
зачаті 253
зачубкі 263
зачыр 32
зашкурны 141
зашмаргам 263
зашыхліцца 43
заяда 58
заядзь 173
заячы 262
збаёдаць 58
збажавалець 156
збан 190
збанок 190
збіраць рой 209
збіцца з ног 247
зборная субота 300
збродыты 141
збруа 77
збутоваць 122

звадыяш 58
зваліцца з капылля 247
зваліцца з ног 247
званьне 113
звергнуць 173
звінчюць 133
звіцца 209
зводы 58, 101
звончак 43
звосені 263
звудзіць 221
звучыць 58
звязь 235
звяр'е 132
згаласіцца 156
згон 173
з гопалу 141
згромуздіті 253
згрэбло 43
здалека 263
здаражыцца 246
здацца 246
здаць 246
здоля 113
здохлы 285
здракаваць 173
здуха 43
здухавіна 174
здъртвіна 284
здъртвіня 284
здъртвяк 284
здъртвяка 284
здъхліна 285
здъхляк 285
здъхляціна 285
здъхлячка 285
здыхла 285
здыхліна 285
здыхля 285
зелянцовенькі 101
зерняты 156
эжабурэлы 58
эжурыць 113
эзадзі 263
эзамаладу 263
зілянік 284
зімнік 102
зіпаць 113
зічанё 58
элакітаць 102
элегка 263
элеціцца 156
элівак 190
элыдзюган 133

элюбка 263
эмагчыса 43
эмазак 58, 67
эмалку 263
эмардавацца 245
эмусьціць 58
эмутыты 141
эмыдзганы 89
эмыдліны 77
эмыліцца 32
эмэнчыцца 43
энадворку 263
энакаметны 102
энарокі 263
энатны 110
энаўка 263
эначыць 124
энуздаваць 237
энуздаць 237
энясілець 245
эобрацца 252
эогнаті 252
эогніті 252
эогрэбті 252
эойті 252
эомняті 252
эорка 221
эоскочыті 252
эоўтры 264
эрадка 264
эразу 264
эраіцца 209
эраньня 264
эробіць 281
эрушыць 58
эрэз 190
эрэзаті 253
эрэлы 67
эубаваты 77
эубаваць 77
эубішчы 124
эубья 132
эубьяль 209
эумыслів 141
эумыслы 141
эъмухрышка 287
эъхъдзя 281
эыглабыць 123
эыкаліц 124
эыкулдуячыць 125
эымамуліць 124
эыпка 58
эыскаті 253
эыцяцца 124

зычыць 110
зьвер 290, 296
зьвечара 264
зьвір'на 290, 296
зьвянчак 89
зьвяр'ё 296
зьвяруга 290
зьвярынак 113
зьлівак 43
зьмей 290
зьмііна 290
зьмія 290
зьнекуль 264
зьнецейку 264
зьрэнка 228
зялепуха 32
зямец 209, 210
зямня 43
зяпа 289
зяпло 289
зяп'ла 289
зяўріць 125
Іванак 67
ігрушка 102
ігрушына 131
ідак 295
ізесьці 43
ізноў 264
ізнясілець 245
ікранка 221
ільніско 68
іля 43
ім'е 171
іменна 264
імысьць 125
інады 264
іногды 264
ірха 58
іск 125, 210
іскаваць 210
іскаць 110, 114
іскрырья 132
істушкі 300
істопка 111
ісці на жыр 210
іч 43
Імяло 84
йшчэ 278
Кабасёк-кабасёк 249
кабась-кабась 249
кабаська-кабаська 249
кабель 293
каблук 43, 58

кабыла 221
кабылка 102, 221
кабылкі 59
кавародак 43
кавгаты 141
кагалам 264
кагадзе 102
кадаўб 59, 210
кадаўба 210
кадаўп 89
кадзе 102
кадлуб 210
кадлубаначка 210
кадоўб 190
кадоўп 68
кадук 141
кадушка 190
кажэўня 133
каза 89, 221
казан 191
казёл 222
каім 290
каіміна 290
каімка 290
какеша 284
какошка 89
каламашка 59
каласавік 222
калатуша 174
калаціць 59
калека 222
калініна 131
калмык 89
калода 210, 284
калотка 210, 284
калотка лежаквая 210
калоткі 68
калоць 222
калубель 102
калцо 235
калыбель 102
кальбель 90
кальцо 235
калюшчы 114
каляднік 174
камсіць 125
каменьня 132
камеча 32
камлюк 284
камлякаваты 32
камок 210
каморка 210
кампор 90
камушша 132

камяке 78
 канавал 174
 канаплянка 59
 кандзёхыць 125
 кант 59
 канчар 78
 канчарык 68
 каньдзібоберам 264
 канькі 43
 канюга 68
 капаніца 78
 капейка 114
 капельку 264
 капеша 284
 капка 59
 каплавухі 102
 капот 156
 капсаніты 142
 капун 293
 капуста 131
 капуста 293
 капыльля 132
 карабан 90
 карабане 68
 карабнуті 253
 каравай 300
 каравайніца 300
 каралёк 157
 каралюшчо 43
 каранёк 210
 каранік 114, 210
 каранка 222
 карась 222
 карб 90
 карбованы 90
 карбы 142
 каржэіна 283
 каржэй 283
 карковіна 78
 карма 222
 каробачка 211
 каробка 211
 каровячы 43
 карпа 222
 картафлянішчо 78
 картафлянкі 78
 карушчык 32
 карчэўя 132
 каршуньё 132
 кары 114
 карэмусло 78
 каса 174
 касмыль 283
 касоваті 253

кастрыца 44
 касьціць 125
 касцяжыць 78
 касютачка-касютачка 247
 касютка-касютка 247
 касют-касют-касют 247
 катанка 44
 катусёк-катусёк 250
 катусь-катусь-катусь 250
 катуська-катуська-катуська 250
 каты 125
 катэ 90
 каханік 68
 каца 78
 каціца 174
 кацуба 68
 кацубешка 68
 качарышка 44
 качубешка 44
 качур 44
 кашаплёт 90
 кашара 174
 кашлюн 285
 кашлюха 285
 кашталом 90
 кашуля 111
 кашыца 157
 кашэлка 44
 кварта 191
 квасачка 32
 кваска 191
 квасныця 191
 квасоўка 157, 163
 квашчынка 191
 квашылына 141
 кветка 300
 квіт 44
 квітковаті 253
 квічаті 254
 квытасты 142
 квяліць 114
 келішок 191
 кепкаваць 102
 кепяць 114
 кеўлець 157
 кеўляць 174
 кешкаті 254
 кібкі 163
 кізлякі 274
 кілун 174
 кірдзюк 174
 кірмаш 114
 кірпічка 132
 кіслы 114

кітайка 157
кітка 59
кітка 90
кіха 142
кішкі 78
клапуха 68
клейна 102
клемша 157
клендаты 175
клешня 44
кleshчы 211
клея 227
клёваць 59
клёк 175
клёкотаты 142
клёкотіты 142
клёмбы 90
клёньнік 114
кліба 235
клібіна 235
клімб 142
клін 44, 211, 233
клініна 282
клішавы 254
клішаті 254
клопотаті 254
клуб 175
клульдзюк 284
клутчык 142
клыбатая 254
клыбаті 254
клык 142
клыкаты 142
клыпша 90, 157
клышнявы 254
клышэць 163
клэшня 142
клюба 235
ключка 33, 142
клядва 114
кляпень 233
кмен 114
кнігі 175
кнораз 175
кныга 142
кныпель 233
кныпень 233
кныплік 233
кнэбаль 233
кнэбель 233
кнэбліцца 238
кнэпяль 90
княгіня 300,
князь 300

кобакерка 191
кобота 163
коварат 102
коворот 163
кодакы 151
кодло 163
кожбарчык 191
кожушка 227
коза 163
козачка 89
кокідам 114
кокош 163
коліль 264
колілься 264
колісь 264
колкі 175
колотіті 254
колотуша 163
колохаты 142
колохнуты 142
колькі віда 264
колько 44
кольля 132
кольпатысь 142
колюга 164
ком 68
комель 175
комкэла 295
комля 229
компоноваті 254
конця-міры няма 142
копняк 142
копул 164
коп'як 175
коптурам 264
копустка 102
копшук 228
корань 210
корга 125
кормнік 175
кормны 175
короб 191
коробка 164, 191
коробок 192
коробочка 192
коробэй 192
коробэць 192
короб'я 192
корпеті 254
корч 142
корчі 142
корчяк 142
корчякы 142
корыто 192

корэц 192
корэць 192
косць 228
косы 102, 262
коська-коська-коська 247
кось-кось-кось 247
косякі 236
кося-кося-кося 247
котёлкы 142
коўганка 192
коўма 164
коўш 193
коўшык 193
кохлік 90
коцелок 193
коцёл 193
коцёлочка 193
коцікі 114
коч-коч-коч 175
кош 193, 229
коша-коша-коша 250
кошаныця 143
кошанька-кошанька 250
комачка-комачка 250
кош-кош-кош 250
коштроба 143
кошулка 193
кошчын 114
кошык 193
кошылка 193
кошэлік 193
кошэль 193
краіц 133
край 143
крайка 133
крайкі 175
кралі 134
крам 277
крама 102
крампаваца 44
крапіць 157, 211
крапля 143
краплясты 143
красаўка 222
красін 134
краснагалоўік 102
краснопёрка 227
красны 114
крась 134
красьнец 284
красьніла 284
красьнюга 284
кроха 143
кроху 143

крохы 143
кругла 264
круглавідны 59
кружка 193
кружок 143
крук 102
крукам сядзець 265
крукі 222
крутілка 143
крутіль 143
крутый 143
круцель 44, 291
круцелька 291
круцёлка 233
круціцца 102
круцялі 59
кручаны 102
кручаванка 90
кручок 90, 194
крывіна 285
крывіньдзя 285
крывуля 285
кръксуля 289
кръксун 289
кръксуха 289
кръсьняк 284
крывотлівуй 157
крывуля 90
крыга 115, 222, 230
крыж 175
крыжаванка 90
крыжачок 211
крыжоўка 222
крыжы 211
крыкнэць 280
крыксы 255
крыло 222, 230
крышані 103, 157
крышэні 278
крышэнь 90
крэў 222
крэхтаніна 68
крючка 132
ксо 175
кстроні 265
к толку 265
кубаняк 194
кубарка 44
кубел 194
кубёлак 103
кублік 194
кубок 194
кубрак 164
кубэлец 194

кудзельніца 103
кудзелянка 103
кудзерка 78
кудзярка 91
куды 249
куды азад 249
куды назад 248, 249
куды палез 248
куды палезла 248
куды пашла 248, 249
куды пашоў 248
кудэ 44
куёўціца 157
кузенька 194
кузёмка 194
кузорэб 194
кузуб 194
кузьніца 132
кука 222
кукла 114, 157
кукуля 110
кулачка 132
кулдуючыць 125
кулей 133
кулем 265
кулёк 222
кулідка 157
кулітка 103
кулык 143
куль 143
кульбачка 44
кулька 103
кунпанаваць 300
кунпанка 300
купіна 131
купляты 187
купья 132
куравы 103
курадымачка 211
курадымка 211
кураўка 59, 211
курацё 211
курач 91
курашка 211
курган 287
курда 91
курдупяль 44, 91
курмель 222
курмяўкаць 68
куродым 211
куртас 111
курч 125
курчанё 68
курчулячына 125

курчыцца 125
курць 281
куръчка 287
кўрыць 211
курыйць 211
курэль 211
курэнь 211
кусі-кусі-кусі 250
кусіць 44
куст 222
кусу-кусу-кусу 250
куся 68
кусюган 133
кута 164
кутніца 44
куток 262
кухлік 157
кухоль 194
куца 175
куца-куца-куца 68
куцка 125
куц-куц-куц 68
куцук 91
куцья 78
куча 284
кучаю 265
кучма 284
куштаць 157
кушын 194
кўбяліна 293
кўвалер 293
кўвіла 285
кўвірза 292
кўвярзень 292
кўжа 281
кўманьдзер 291
кўманьдзерка 291
кўмандзір 291
кўманьдзірка 291
кўміндант 291
кўміндантка 291
кўрандыш 287
кўрандышка 287
кўсмач 283
кыла 133
кымарьё 132
кыса-кыса-кыса 250
кысачка-кысачка 250
кыска-кыска-кыска 250
кыс-кыс-кыс 250
кысманогій 125
кыці-кыці-кыці 250
кыцінька-кыцінька 250
кыцічка-кыцічка 250

кыцька-кыцька-кыцька 250
кыць-кыць-кыць 250
кыцюган 133
кыця-кыця-кыця 250
кыш 251
кэдэ-кэдэ 143

Лабаза 91
лабанька 68
лабодьдзя 125
лаганчык 194
лагва 195
лагвіца 195
лаговочка 195
лагошы 91
лагун 195
лагуўка 195
лагуцька 195
ладзьбіны 211
ладіті 254
ладка 133
лажніца 132
лазбень 195
лазбырь 125
лазіва 211
лазік 294
лазубэнь 195
лазьбень 212
лазьбіны 211
лазьня 103
лайба 284
лайбіна 284
лайна 284
лайтубішча 284
ламанцы 33
лабук 69
ламкаты 189
лантруга 292
лантрух 292
лантух 59
ланы 125
ланя 284
лапа 69
лапануць 44
лапатка 103
лапаточка 69
лапікло 103
лар 195
ласкурьна 223
ласун 295
ласуха 295
ласыці 143
латвей 44
латута 283

латуціна 283
лаўка 91
лаўнік 232
лаха 125
лахаць 59
лахматкі 114
лахудра 283
лахудръна 283
лацьвей 265
лаша 175
лашака 265
лашыцка 176
лашэня 176
ледва 265
ледзьві 265
ледзьві-неледзьві 265
леецца 114
лежаны 59
лежань 212
лейка 91
лемзаць 45
лестачкамі 265
летась 265
леўка 223
лехтарня 103
лехчаць 176
лечыць 281
лешч 223, 227
лёнішча 59
лётка 212
лёгтыючы 281
лэх-лэх-лэх 249
лібіла 125
лібіць 125
ліжа 281
ліжабок 292
лізгъла 295, 296
лізун 295
лізуха 295
лімінда 289
лін 223
ліна 212
лінія 91, 143
лінка 212
лінок 227
ліня 212
ліпаўка 212
ліпінда 289
ліповічък 291
ліповы мёд 212
ліпоўка 164, 195
ліпоўка берастовая 212
ліпочка 195
ліпцовы мёд 212

лісічык 45
лісьціна 131
літаежлівы 164
літюсь 143
літюся 143
літющны 143
ліхадзей 110
лішачка 33
лодър 292
ложка 195
лонскі 45
лоток 195
лоўкі 164
лоханка 196
лубка-мядоўка 212
лубянка 45, 196
лугаць 176
луговица 78
лунуць 126
лунь 289
лупач 285
лупека 126
лупічок 69
лупка 212
лупьнда 285
лупенда 285
лупеньдзік 285
лупеньдзя 285
лут 164
луткавуй 164
луток 195
луцік 176
луцьця 132
луч 223
лучок 103
лучыць 223
льмавік 284
льміна 284, 292
льпатун 288
льпатуха 288
льтатон 288
льхмач 283
лыбазіна 126
лыгаць 176
лыгво 176
лызбан 126
лызбанка 126
лымачча 132
лында 45
лып'янка 143
лыхманьнэ 132
льга 110
лэнуты 143
лэнь 143

лэпскі 91
люба 265
любата 265
любівы 59
любіцца 300
любута 279
людаедзіна 290
людает 290
людаетка 290
лютаега 78
лютоежлівуй 176
люфцік 85
люхтар 45
лядачы 78
лядзеньня 132
лядзіна 69
лядзянка 69
лядо 103
ляжайка 114
ляжак 212
ляжучый 133
лякатысь 144
лялька 295
ляляк 164
лямень 284
лямеш 284
ля мэнэ 144
ляндрынка 282
ляпа 289
ляпенда 289
ляпень 126
ляпёха 284
ляплёнік 284
ляплёха 284
лясёнка 114
лясныя пчолы 212
лятарня 33
ляток 212
лятун 294
лятуха 294
ляшчаць 157

Магера 126
магнэс 111
магнэт 111, 114
магулінка 91
мазепя 91
мазіла 126
мазныця 144
мазун 144
майдан 164
майка 144
майначыць 78
майткі 45, 59

майткы 144
макавень 69
макавінне 69
макавіннік 69
макам 265
макатка 45, 85
макаўка 114
макаўнік 69
макацёр 111
маковэрт 196
макотоўша 164
макотра 196
макоцёр 196
макушша 132
маладуха 301
малатчай 78
малачко 212
маленька 265
малёваты 144
малёнък 293
малёнъчък 293
маліза 212
малімончык 144
малініна 131, 282
маліцца 115
малмыгі 79
малойчык 301
малочнік 223
малочніца 69
малюсюсюпынькый 144
маментальна 265
маментам 265
манарка 45
мантуз 227
маняк 157
маркавеньё 79
маркаўнік 69
маркач 176
маркотна 265
марне 265
марудно 144
мархаль 176
марцоўка 223
марцыпаны 45
маршалак 301
маршчак 164
марымоньскі 274
марыся 288
мар'юта 288
маслобойка 196
масныця 144
мастыріць 126
масьць 144, 157
матачнік 212

матачніца 212
маташка 33
матка 212
матруха 103
матрушкі 103
махлюй 287
махля 126
махнаवेशка 69
махнуша 69
махнушка 91
махрэ 79
мацер 115
мацёра 176
мацёха 287
мацненна 266
мацюха 287
мач 164, 176
машынка 59
медавая раса 213
медзіць 111, 115
мелькам 266
мельніца 132
меньця 45
меркетаць 176
места 115
месяці 281
месючы 281
мех 223
мешалка 196
мешкацца 254
мешла 103
мешочок 228
мёд 213
міз 115
міса 196
міска 196
міта 164
мітрэнга 33
мітільнік 294
мітільніца 294
млявко 144
мніхі 157
моднік 295
модніца 295
мокньць 280
молодытысь 144
молохай 164
моргва 45
моркаў 79
морквіна 131
московня 144
мостыты 144
мотня 230
моўчачкі 266

моўчыкі 266
 моцюк 144
 мудра 266
 мудрэц 288
 мужурна 284
 муза 69
 мулка 266
 муля 144
 мума 289
 мумрытаты 144
 мураха 144
 мурачак 45
 мурза 283
 мурза попова 164
 мурзач 283
 мурзэліна 283
 мурзэль 283
 мурзэля 283
 муркнуты 144
 муртаўня 103
 муры 176
 мурэц 115
 мусі 45
 мутач 254
 мутіті 254
 мутня 144
 мутыты 144
 мутя 254
 мушкаваць 176
 муштык 79
 мушчынішча 284
 мушына 131
 мькацёр 284
 мьлізынка 291
 мьльчуган 293, 296
 мьляся 281
 мьсіаш 291, 294
 мьсіашка 291, 294
 мьталыга 291
 мьхамэт 292
 мьхамэціна 292
 мьхляр 291
 мьхлярка 291
 мыліць 59
 мыльчуган 133
 мыльчуганьнё 132
 мымлыты 144
 мымря 126
 мырняк 196
 мырызюган 133
 мыт 144
 мыхтайка 144
 мыцельнік 103
 мыценя 45

мышка 69
 мышшачча 132
 мышьна 282
 мышына 131
 мэндэль 288
 мэнтць 282
 мэрговаті 254
 мэх 91
 мядніца 213
 мядовая раса 213
 м'яка 177
 мякіна 111
 мякініна 131
 мякнуцца 130
 мялён 295
 м'яло 164
 мяльліна 131
 мяльля 132
 мярло 126
 мярэжа 223
 мярэжьна 223
 мярэшчыцца 157
 мясьці 281

Набасека 266
 набгом 266
 набільніцы 117
 набірачык 196
 набірок 196
 набірушка 196
 набосякы 144
 набрэхыцца 126
 набу 145
 набубнець 157
 навалам 266
 навалач 79
 навамодна 266
 навек 266
 навесну 266
 навесці справежкі 268
 навет 110
 навечар 266
 навідоліцы 266
 навідоцы 266
 навіска 196
 наводліў 266
 на воўка 266
 навпа 145
 на всю стэжу 145
 навуж 126
 навуза 213
 навулечка 69
 навулёт 267
 навуперадкі 267

навупуск 267
 наворост 267
 навышчатый кошэлік 193
 навясне 267
 нагдовя 60
 наглы 33, 164
 нагневаца 254
 на гной 267
 нагном 104
 нагнуці 254
 награбіць 45
 нагу 248, 249
 нагэлно 145
 нагэлный 145
 надабраць 60
 надалізонаы 157
 надась 267
 надаўга 267
 надворны 177
 надвосень 267
 надвычір 145
 надгаладзь 267
 наджа 145
 надзяваць 60
 надіжных 145
 надуцька 289
 надыбаць рой 213
 на дыбках 267
 на дыбкі 267
 назад 248, 249
 назадзі 33
 назвіско 256
 назіркам 267
 назнарокі 267
 назоўтрага 267
 назоўтрае 267
 назоўтры 267
 накась 267
 накруга 45
 налавдатысь 145
 налё 45
 налета 268
 наліха 268
 налыгач 177
 намардаваца 245
 намарышца 244
 на места 249
 намесьнік 301
 намуліць 266
 намырзьнік 45
 нанава 268
 на-на-на 250
 нанет 158, 268

наобыскы 145
 напал 268
 напарстак 104
 наперць 241
 наперэхватку 268
 наперэхраст 268
 напехоту 268
 напілы 69
 напнуті 254
 на подсвят 33
 напосля 145
 напосьлі 268
 напралом 268
 напрануць 33
 напровесні 268
 на прост 268
 напроўду 268
 напроціў 268
 напрэгті 255
 напрэмік 268
 напрэмую 268
 напугаца 79
 напяхоту 60
 наравіць 60
 нарад 104
 наразе 269
 наранкі 177
 нараньне 269
 нараток 223
 нарты 85
 нарываца 158
 нарыца 91
 нарыціца 158
 нарэшця 60
 насіло 104
 насілу 269
 на склад 269
 насмыкаті 256
 на совесць 269
 настаўка 213
 настрапаліць 79
 насуль 285
 насуля 285
 на сутанку 33
 насыпаваты 70
 насьмех 269
 наткосьнік 301
 натомосьць 145
 натопаца 244
 натотое 145
 натрыбусіті 255
 натсыр 269
 натупаца 244
 натурысты 177

наўбіраць 111
наўгад 269
наўда 45
наўздагон 269
наўзы 213
на ўзьдзіў 269
наўкос 110
наўманкі 158
наўпроці 269
наўсегда 269
наўцекача 269
нахлашч 269
нахлюпысты 145
нах-нах-нах 250
нацсыр 269
нацявіч 33
нацягацца 245
начвэндзіць 46
начлезьнік 70
начовіті 257
начэня 46
нашалдітысь 145
на шлеху 266
нашчогацца 115
нашчыніц 126
нашчыцца 126
нашчэсерца 269
нашываць 274
неа 126
невад 223
невідась 115
недабрыцца 115
недалечка 269
недалягаць 60
не к ліцу 269
неміц 289
ненарокам 104
ненашта 269
необоліті 255
нескапаны 273
нестыкацца 158
несусьветна 270
несьці 281
неўмаверны 60
неўма як 270
неўпрыкмет 270
нехазейка 261
нечага 270
нібога 164
нібытта 126
нівадзіць 60
нігды 31, 60
нігодны 46
нідалуга 126

нідалэнга 46, 292
нідацёпа 287
нідбаіла 292
нідбайла 292
нікей 134
нінаеда 91
нінаежа 46
нінажора 46
нінасыць 126
ніпрыменьні 270
ніпуцьцё 126
ніўкавырны 126
ніўпамкі 270
ніцнота 295
нічальніца 60
нішачкам 104
нішкам 104
ніякава 60
ноды 127
но-о 248
но пашла 248
но пашоў 248
нораст 223
норт 91
нос 285
носцам 270
носцыкам 158
носьма 115
носючы 281
ночаў 197
ночвы 197
почовочкі 197
ночоўкі 197
ноччы 270
ночы 270
ноша 213
нуздакі 236
нуздаць 238
нузды 236
нълівень 284
нххъдзясь 281
ныбагріць 121
ныдзьгаць 115
ныздо 145
ныкамсіць 125
ныкулдуючыць 125
нылюдняць 127
ны слід, ны нога 145
нэлад 145
нэтра 145
нэ-э 248
нюня 289
нявеста 33
нядошлы 79

нязаўгад 270
нязьлічона 270
няймаверна 270
нялюдыдзя 127
нямоглы 79
нямчур 289
нясьці 281
нясьці казу 301
няўвесь 287
няўжэжні 270
няўмека 292
няўструй 294
няхораша 60

Обезвечыць 164
обора 164
обрэскнуты 145
обсмыкаці 256
од голі одорваны 145
одмолодытысь 146
одмэнтіці 255
одхлудіці 255
од'ятрытысь 146
ожаг 104
озія 146
ойдзе-о 104
оквітковаті 254
окінуцца 255
око 213
околышносьць 146
омут 226
ондоручка 165
оно 149
онук 146
опалкі 197
опалушкі 197
опінанка 254
опінацца 255
опіначка 255
оплетанка 197
опліскаці 255
оповіваті 255
оповіці 255
опоёк 169
ополоньк 197
опочыці 255
опсунутысь 146
осьміна 197
отато 270
отколотиці 255
ото 104
ото-о 104
отшворыты 146
оўёх 177

охват 177
очап 104

Па 115
паадырваць 46
пабаешка 223
пабоіна 292
пабойня 292
паболей 270
пава 291
паверху 270
павесам 104
павесьціся 115
павітаня 46
па вочарадзі 270
павэдлук 46
павэдня 46
павясок 70
павясяля 46
пагавор 115
пагана 270
паганюка 177
па-германскаму 271
пагібляны 33
паграбашка 91
пагуляць 177
пад абгонку 271
падабед 271
падабраць пшчылы 213
пададном 271
падалкі 104
падасовік 46
падацца 33
падбіцень 70
падбіцьце 104
падбой 79, 92
падвалока 223
падвечар 271
падглядаваць пчол 213
падглядаць пчол 213
паддзыгнуць 46
паддымнік 104
паджаглісты 33
паджыты 70
пад'земільнік 289
пад'земільніца 289
пад'зёмка 46
падзіманы 79
падзіў 104
падзь 214
падзюкаць 276
падзявая раса 214
падкурыць 214
падла 292, 296

надладжаваць пчоły 213
надладжаць пчол 213
падлешчэк 223
падліна 292
падлюк 292
па дном 271
паднос 177
падойніца 132
падпасыледак 271
падперць 241
падрэзны 92
падрэс 92
падузрапкі 33
падцукраваць 60
падустаць 33
пад'ялдыкнуць 60
пад'ялдыкуваць 158
пажупіць 104
пазавугольлю 271
пазалетась 271
пазаплоцьцю 271
пазахлеўю 271
пазнатой 271
пазорна 271
пазур 177
пазьненна 271
пазюр 146
паімка 223
пайскаваць 214
пакалак 79, 92
пакідацца 115
пакладаць 177
паклеса 236
паклесіцца 238
пакупенець пшчоły 213
палавы 70, 105, 178
паладаваць 115
палакаць 105
палаткі 178
палеваць 178
палезна 271
палечць 281
палішацца 115
палозьзя 132
палой 105
палойка 60, 79
палоньнік 133
палашэчка 197
палушкі 197
палямбіца 46
палянтаваць 46
паляруш 92
памагала 223
памалу 271

паманьваць 110
памаўза 46
памост 105, 214
памоўзьлівы 111, 115
памыйніца 133
памяльнік 46
памятушчы 79
пан 291
панперць 241
панахт 92
пан-бар'ян 291
паненка 291
паненскі 301
панцак 60
паня 291
панявярацца 158
папаводзіць 115
пападлавіччу 271
пападперць 241
папервасці 271
паперць 242
папер'яна 282
паплецьця 132
папожжа 271
папоня 92
папорацца 158
папосьлі 271
папроч 272
папяльнік 116
паражняком 272
паражэлья 158
парасперць 242
парашыначка 47
парубіна 34
паручыцца 116
парх 286
пархуль 286
парціна 47
паршук 146
парэб'ё 60
парэкулі 158
пас 92
паса 105
па-сабе 60
пасавішчэ 178
пасажырка 265
пасат 301
пасах 301
пасачка 47
пасітак 79
паскалак 105
пасобенна 272
пасобіць 105
пасольнік 79

пасперць 242
 пастанавіць 34
 пастопак 158
 пастоялка 70
 пастроіцца 276
 пасынка 60
 пасьпяшок 106
 пасядушкі 70
 пасяка 214
 паталяць 79
 патапок 223
 патбішчэ 178
 паткалотка 70
 паткапурчыць 47
 паткармячка 214
 паткосьнік 301
 патоля 79
 патам 272
 патпесочнік 105
 пат просту 34
 патруха 79
 патрыты 146
 патрэп'е 61
 патрэпкі 158
 патхадзя 105
 патшубак 47
 патшчоґлы 127
 патычкі 85
 патэлья 197
 паўбутылак 61
 паўгловак 47
 паўдурак 47
 паўдур'к 287
 паўкаркі 80
 паўлетра 116
 паўпальтак 61
 паўпорваць 111
 паўпрыца 92, 105
 пахадзюшчы 116
 пахваты 92
 пац 47
 пацапок 92
 пацерка 116
 паціліфоніць 47
 пацучок 178
 паць-паць-паць 178
 пацягнуць 61
 пацяжына 80
 пацяропкі 70
 пачаткі 214
 пачтар 61
 пачусаваць 116
 пачынак 158
 пачынак 61, 105, 158

пачэрпаць рой 214
 паша 214
 пашла 249
 пашла вон 250
 пашла двору 250
 пашня 105
 пашоў вон 250
 пашоў двору 250
 пашчопка 105
 пашчэнга 85, 92
 пашыбак 70
 пельсьць 127
 пень 288
 пераглядаць пчол 214
 перайсьці 116
 гераперць 242
 ператаміцца 244
 пераход 80
 герацяжкі 236
 перашчукнуць 158
 перва 272
 первачка 178
 перга 214
 пёро 70
 перб 228
 персьці 178
 персьц'ні 116
 перх'ла 285
 перць 239
 перша 272
 першацёлка 47
 пер'я 132
 перэбіранка 165
 перэдайка 178
 перэедзі 178
 перэзімок 178
 перэлеток 178
 перэлогі 178
 перэлюбнае 264
 перэрэз 197
 перэсты 179
 перэўязваць 179
 петлахі 165
 пехадрала 272
 пехата 70
 пецк'ла 292
 пецк'ль 292
 печкур 227
 печыва 158
 пешака 272
 пешка 70
 пешня 214, 223
 пікавый 253
 пілінг'вацца 282

піліць 105
 пінда 92
 пінчук 197
 пірагаворы 301
 пірагі 301
 піракуръць 281
 пірожькі 198
 пірхекъла 285
 пісак 47
 пісегавы 179
 піскаець 34
 піскун 223
 пісньць 280
 піўніца 133
 пішчыкі 105
 плавом 146
 платаць 223
 плаў 105
 плаха 158
 плацё 61
 плацце 275
 плесці кашалі 158
 плесьці 281
 плець 214
 плецюнка 198
 плёс 223
 плёскі 110
 плёха 292
 плёхъла 292
 плёхъўка 292
 пліс 105
 плісаўка 70
 плішч 80
 плоймаю 272
 плоскуні 105
 плоць 34
 плуганіцца 158
 плысак 232
 плыскацца 255
 плытінка 146
 плэтянка 146
 плюсна 47
 плюта 146, 289
 плютьла 289
 плюшнік 158
 плюшчай 80
 плюшчэць 127
 плявурэзьла 289, 296
 пляга 34, 105
 пляйтух 47
 плямкаты 146
 плясьці 281
 пляўдура 289
 пляўка 80, 84, 134

пляцёнка 70
 плячак 70
 пляшка 198
 побагата 272
 повароха 198
 поворочыті 255
 по-вулічнаму 272
 повыправляцца 255
 повяс 111
 повяска 92
 погонь 179
 пограбіты 146
 под 214
 подак 214
 подалекавата 272
 подаўна 272
 подбегам 272
 подборы 165
 подбрыкам 272
 подбязжкам 272
 подгабаті 255
 подзіў 104
 подпіска 80
 подробэнькы 146
 подстырыті 255
 подузорнік 165
 пожар 105
 поздэрнуті 255
 поілка 198
 пойгранак 158
 покарму 179
 покасоваті 253
 поколотіті 254
 покоўчыцца 255
 покынутысь 146
 покыць 127
 пол 105
 поладіті 254
 полаклі 198
 політа 198
 полка 34, 61
 полны 106
 поломысок 198
 полоньк 198
 полосіна 192
 полосяный 146
 полы 127
 полысьсе 146
 помыслы 146
 понапрэгаті 255
 поначы 272
 поніверацца 165
 поплавок 229

нопляска 34
попотуркаты 147
попражыты 255
попудныжжу 148
поргап 106
поркъла 292
порося ныскрэптанэ 147
порцыя 198
посадіцца 256
посілка 92
посілно 85, 92
посмагніты 147
посмачыты 147
поснота 147
поспал 272
поспытаті 256
поставэц 198
постаўны 165
постаўны 179
посьлізоўтрага 272
посьпех 106
потак 147
поткур 214
потопцы 165
потыч 273
поўбутылок 198
поўбутэлька 198
поўзя 34
поўмежа 227
поўосміннік 198
поўчвертка 198
похапкам 273
похапный 147
похва 92
похолодаті 256
поцьвінок 179
почэпіць 229
поцэркатысь 147
почавіті 257
пошапкам 273
пошур 47
права 273
правцёвый 147
правцэм 147
прагці 47
прадзеда 106
праднік 106
пражора 295
пражорлівы 80
праз 34
празукувытый 127
праймо 71
праломка 47
пралья 273

пральнік 106
прамгнуць 127
пранцаваты 110, 159
працьнік 106
прапаліс 214
праперць 243
прапітая 299
прапіць 299
праполіс 215
пратануць 110
пратаць 61
праўцака 273
прахона 273
прач 235
прічындады 127
прогапыты 147
продаць 110
пролый 147
пропадам 273
проплач 273
пропуліс 215
прорва 295
просто 34
простругаты 147
просты 179
просцілка 190
прося 92
проўда 111
прохроміті 256
проціўная 259
прочвара 147
прочкі 273
пругло 106
пругмень 106
пру дзе 71
прушчына 71
прѣдурѣк 287
прѣсяся 281
прѣхадзіміц 291
прѣхадзімка 291
прѣцудэра 295
прѣцудэръя 295
прѣява 295
прѣявіна 295
прыбірацца 261
прывесыці 159
прывіцца 61
прыгрэбіца 106
прыгрэті 256
прыгумнік 106
прыдаватысь 147
прыданкі 106, 301
прыданыя 301
прыждаць 106

призгародок 179
приклікаць 34
прылепаць 34
прымаразкі 80
прыморак 92
прымяніцца 159
прынада 215
прыпарамак 92
прыперць 243
прыпнуць 179
прыпучыты 147
прысмачыті 256
прыстаць 246
прыступіць 116
прысукаты 148
прысушыты 148
прысьяпіць 116
прысьпець 34
прытабашніца 198
прытайвацца 256
прытны 93
прытыка 224
прытырак 47
прытыраны 47
прыхваткам 273
прыцёпацца 247
прыцёхацца 247
прыцюпацца 246
прыцюхацца 246
прычавіті 257
прычыгацца 246
прышва 230
прышчыцца 80
прышчыць 80
прыяті 256
прыяць 159
прэму́драя 267
прэндаваць 159
прэнтка 282
прэнтко 31
прэньдзіць 282
прэшлы 47
псік 250
псярня 127
птаx 148
пувучыння 132
пуга 148
пугаць 80
пугоўё 111
пудлешчоўка 227
пудпасік 179
пудручны 179
пудсака 230
пуд'язік 227

пужальнё 48
пузач 284
пузачэнь 284
пузін 71
пузыр 284
пукаць 71
пукта 290
пуктун 289
пуктуха 289
пуктэля 290
пулінь 251
пулінькі-пулінькі 251
пулі-пулі-пулі 251
пулічкі-пулічкі 251
пулка 273
пулытысь 148
пулькі-пулькі-пулькі 251
пуль-пуль-пуль 250
пуля-пуля-пуля 251
пунтовік 48
пуп 224
пуплік 190
пупок 106
пупрык 148
пурхаць 61
пустамяля 289
пусуліць 128
путкі 48
путо 179
пуха 159, 179
пуца 48
пуцаты 48
пушка 116, 198
пушыць 127
пчалавод 215
пчалаводная стойла 215
пчала медавая 215
пчалаўнік 215
пчаліна 131
пчаліно гняздо 215
пчолны хлеб 215
пчэльяна 133
пшчала 215
пшчола 215
пъгъдзя 281
пъдлаўё 296
пъдманшчък 291
пъдманшчэца 291
пъніхеньціца 282
пънтупэлькі 282
пъркач 292
пъркачка 292
пъртач 292
пъртачка 292

пѣрхач 286
 пѣсядун 294
 пѣсядуха 294
 пѣсялень 294
 пѣсялун 294
 пѣсялуха 280, 294
 пѣтшѣваніц 294
 пѣтшѣванка 294
 пѣхадун 293
 пѣхадуха 280, 293
 пѣхѣдзя 281
 пѣцігаіла 293
 пѣцігайла 293
 пѣцяўпень 287
 пѣцяўпешка 287
 пѣшахоніц 294
 пѣшахонка 294
 пыатверніцку 127
 пывняк 148
 пыгарка 148
 пыгрібня 133
 пызаріцца 124
 пыкла 292
 пыкъла 292
 пылінь 251
 пылінькі-пылінькі 251
 пылі-пылі-пылі 250
 пылічкі-пылічкі 251
 пылькі-пылькі-пылькі 251
 пыль-пыль-пыль 250
 пыля-пыля-пыля 250
 пырінь 251
 пырінькі-пырінькі-пырінькі 250
 пырі-пырі-пырі 250
 пырічка-пырічка 250
 пырічкі-пырічкі 250
 пыркаць 116
 пыршына 148
 пыршыня 148
 пырылытіты 148
 пырылэтыты 148
 пырыроковаты 148
 пырысланны 148
 пырытѣк 148
 пырька-пырька-пырька 250
 пырькі-пырькі-пырькі 250
 пырь-пырь-пырь 250
 пырэдойка 148
 пыря-пыря-пыря 250
 пыч 93
 пычэня 148
 пыякуватый 148
 пэнкнучь 48
 пэнснучь 48

пѣўня 46
 пѣцкъла 292
 пѣцкъль 292
 пѣвуха 116
 пѣдзь 214
 пѣлювенька 71
 пѣнеўя 132
 пѣраточѣ 93
 пѣрахотка 85, 93
 пѣрхун 285
 пѣрэзаўкі 302
 пѣрэсьвятам 34
 пѣта 71, 224
 п'ятра 179
 пѣцерык 198
 пѣчура 93
 пѣшчонік 290
 пѣшчонка 290
 Рабін 286
 рабуха 286
 рабѣйза 286
 радак 224
 радзі 80
 радзіны 61
 радно 159
 радуты 71
 радуха 111
 раеўніца 215
 раеўка 215
 раеўнік 215
 раеўня 215
 ражачка 80
 ражка 199
 ражнік 71
 разайсьціся 302
 разак 80
 разбазэраць 80
 разваліны 61
 развѣдзгаць 48
 развярнякацца 159
 разгірака 93
 разгневацца 258
 разінька 287
 разіня 287
 разматка 34
 размесці 262
 разрабіцца 61
 разумнік 288
 разумніца 288
 разыда 48
 разьяшчыць 159
 райдунка 116
 райніца 215
 ракацень 180

ракача 48
рал 199
ралейный 133
ральє 127
рамка 215
раный 127
рапехом 273
рапешник 262
раптова 273
раптово 148
расавальник 71
расаванник 71
раскепа 93
раскїпваць 106
расколіна 48
расны 159
расперць 243
распорка 61
распранаца 262
распусціць 80
растароп 61, 106
растопа 284
расшырховаць 238
раськїдаца 116
расьпісаца 299
рата 48
ратай 148
раўло 289
раўніца 110
рахвей 134
рахлей 127
рахліско 71
рахунковы 85
рачыха 48
рашкі 106
рїндатырь 133
робіць 281
ровам 273
ровар 31, 85
рожно 180
рожоўка 230
розбазуліць 180
розмазаны 149
розрєз 199
рой 215
ройка 283
ройник 215
ройніца 215
рок 31
ром 106
романєць 149
рондэль 199
роскачаны губы 149
роскачаты 149

росколєсіца 256
рослі 71
росплатаць 230
рохля 127
роцька 288
рубіць 107
рубы 149
рудак 286
рудзіла 286
рудуха 286
руды 165
ружоня 286
руїна 48
рукою 273
румнуць 159
румочка 199
рупка 137
рутаўє 128
ручайка 107
ручно 149
рушник 107
рѣгіза 287, 296
рѣздабура 280
рѣзівака 287
рѣзумяка 288
рѣзява 287
рѣссасуля 288
рѣстьпча 284
рѣстьпшня 284
рѣсфуфыра 295
рѣсьсявень 287
рѣсьсявуля 287
рѣсьсявуха 287
рѣтазеїна 287
рѣтазей 287
рыбалоў 230
рыбіна 131, 282
рыб'я 224
рыгаззьє 132
рыдзіль 284
рыжоўка 116
рызбухнеца 122
рыўня 133
рыльля 133
рымасць 80
рымець 80
рынка 80
рыськярека 128
рысьліць 71
рыхцік 159, 273
рыштант 133
рѣбро 228
рѣготы 199
рѣдзгїні 48

рэдзь 224
 рэзак 165
 рэйдаць 48
 рэпехам 159
 рэпнік 34
 рэска 107
 рэхва 133
 рэцьман 93
 рэчанне 71
 рэшэто 199
 рясісты 128
 Сабаць 48
 саган 199
 садалей 273
 садзэньня 282
 садок 224
 сак 71, 224
 сала 93
 салаш 116
 саліна 131
 саломіна 131
 сало 71
 салоткая раса 213
 сальніца 133
 сальніца 133
 саявічкі 71
 самахоць 273
 самашэтны 116
 саміца 116
 самок 116
 самусь 149
 сапаць 34
 сапель 293
 сапкатысь 149
 са плачом 274
 сапнуць 128
 сапрытну 34
 сарочка 107, 111
 саспаць 116
 сатроха 274
 саўмесна 274
 саха 107, 231
 сахыріна 131
 сачак 107
 сачок 224
 сачык 165
 сват 302
 сватацца 302
 сватаць 302
 сваты 302
 сваха 107, 302
 свацея 81
 свацьця 302
 свашка 302

свежапіна 81
 свой 81, 159
 свыршок 149
 свыршыты 149
 сярбючы 133
 севак 199
 севанка 199
 севок 199
 сегоньні 274
 седзелка 215
 седеті 256
 секаўка 93
 селідьба 256
 селішчо 48
 сельнік 180
 сенаваць 61
 сепаль 159
 серка 110
 сесці 256
 сетка 215, 224, 230
 сеўбок 199
 сёдня 49
 сёнечы 107
 сёньні 274
 сёртэля 294
 сівак 284
 сівуля 293
 сігаста 274
 сідзя 281
 сікась-накась 274
 сікачок 289
 сіламоўцю 274
 сілна 274
 сільна 274
 сільненька 274
 сімнацьцята вода 149
 сінна 274
 сінюшка 107
 сінячча 132
 сіпець 34
 сіпун 285
 сіпуха 285
 сіто 199
 сітцо 215
 сіўныця 199
 січас 274
 сіянка 199
 скабья 132
 скаваць 61, 81
 скавыш 81
 скалаціць 61
 скаліць 215
 скалка 159
 скаллі 216

скалля 216
скаль 216
скаляваць 216
скамы 216
скапсаніты 149
скацісты 81
скліты 149
склют 290
склюціна 290
скнара 290
скас 93
скасавацца 49
скасоваті 253
скасыціць 125
скварна 274
скварэц 107
скепка 165
скідаць 180
скірыті зубы 256
скірыцца 256
склубіць 116
склублены 180
склымшаны 270
скмеціць 266
скныда 93
сковорода 199
скогліць 81
скокнэць 280
скорозязны 149
скорозыты 149
скоціна 180
скромны 71
скруціцца 159
скрэпач 292
скрыль 216
скрыпэла 293
скрыпытысь 149
скрэнда 49
скуля 132
скупенька 274
скупец 290
скупіньдзя 290
скупянджа 81
скурчыцца 125
скурэць 281
скуток 149
сکымлыты 149
слабая 180
слабка 274
слабодна 49
слепет 216
слішча 61
слоік 200
слой 199

слонцо 81
слоняшны 49
слотіты 149
сльбак 284
сльбачка 284
сляпавокі 72
смагніты 149
смаготніты 149
смагуль 286
смактун 295
смактуха 295
смальчуг 128
смалян 165
смачыты 149
смашны 281
смашны 281
смолянка 150
сморкач 150, 228
смуга 81
смуродзініна 131
смутны 150
смыкаті 256
смыкацца 256
смыкса 256
смыроднік 81
смыч 49
смярдзючы 133
снась падсучная 236
снет 216
сновыда 150
снойніца 34
снопья 132
сноўдацца 159
сноўдэла 294
сноўніца 81, 93
сняток 216
совесна 274
солныця 200
соломнянык 200
сольніца 200
солянка 200
солянкі 62
сом 228, 289
сомцік 34
сон 159
сопляк 228
сопуха 93
сосну 274
сотка 200
соткі 270
соўгэла 293, 296
соўкацца 117
соўсім 274
соў-соў-соў 247

соўяк 165
сочыті 256
спадлоб'я 274
спаклешавацца 238
спалакаць 107
спанатрыць 81
спасоўка 72
сперць 243
спіна 150
сплехаваць 107
сплючы 281
спорыжэваць 165
справы 117
спракваля 274
спракудзіцца 81
спрасоньня 275
спрывяль 49
спрындзіцца 49
спрэс 81
спулка 85
спусклівы 117
спушыць 81
стаган 81
стаднік 180
стадо 180
стаеннік 180
стайло 165
стакана 49
сталныя 275
стальніца 107
сталяніца 81
стаміцца 244
станавіско 216
старонак 180
старчака 275
старшы 49
старыты 150
статуіна 288
статуй 288
стаўбень 128
стаўбун 216
стаўка 216
стаўніца 35
стаўпец 82
стаўпы 107
стаціва 62, 107
стаючый 133
стаяк 110, 216
стаяка 275
стаян 107
стой 249
стойло 180
стосовацца 256
стоўбік 228

стоўбікі 107
стоўбун 200
стоўпун 200
страміцца 159
страмянуць 49
страх-страхам 275
страшка 275
страшны 281
стрёпыны 128
стріпянуцца 128
строік 72
стручны 117
стрэляючы 281
стрыбалкі 82
стрымбуль 49
стрынгаль 93
стрынгальшчына 93
стрыпыніты 150
стрыхарка 94
стрэлка 224
стрэнчыць 110
стрэньні 117
студзеніна 107
стужка 200
стулья 132
ступа 200, 284
ступіца 133
ступка 200
стыя 281
стыдоцыя 150
стыкацца 62
стыкнуць 62
стыпыріты 150
субулдыжка 128
сувісьцяль 302
сугней 108
судак 224
судачкі 82
судзіна 82
судзінка 200
судзя 35
суднік 72
судосыты 150
судомяты 150
сукаць 82
сукрісты 128
сукрут 150
сулдыжжа 132
суліць 128
сумарокаваты 108
сумарокі 108
сумрок 117
сунастка 117
суноза 181

супіць 128
сурам 108
сурамятка 82
суріна 131
сусолка 159
сутачкі 159
суткі 108
сутонецца 117
сутыніты 150
сутыніть 257
сутэняті 257
сухапарнікі 160
сухопарком 150
сухопірам 275
сухотка 150
сховаті 257
сходу 275
схотеті 252
схудці 35
схъдзя 281
сцібрыты 150
сцяголка 200
сшывэраный 150
сьмувар 279
сьмьлюбівіц 290
сьмьлюбіміц 290
сьмьлюбімка 290
сьнок-ліповічък 291
сьпляк 293
сыба 150
сызма 128
сыка 133
сыновяц 49
сыпанка 201
сыпаркаю 275
сыравешка 62
сыракваша 160
сырдок 150
сыровадка 165
сырыдок 150
сысподу 275
сыта 216
сытка 128
сыты 160
сыхыб 150
сыхыба 150
сыціць 216
сьвердзядло 108
сьвіненьчык 49
сьвітаедны 282
сьвяток 117
сьледам за дзедам 399
сьлепіцаю 275
сьлівіна 131

сьлявьяда 94
сьляпянда 94
сьмехам 275
сьмітана 286
сьмяцьціна 131
сьперва 275
сьпех 108
сьпецьяльна 275
сьпешка 108
сьпічак 108
сьцебалка 108
сьцежар 108
сьцежар'е 108
сьцень 285
сьценка 108
сьцерці 35
сьцёпка 108
сьцімбуры 72
сьціміржнік 290
сьціміржніца 290
сэвэнька 201
сэйчас 274
сэсочка 190
сэўнык 201
сюд 275
сюдою 275
сюдэ 49
сюр 249
сюрэчкі-сюрэчкі 249
сюрёначкі-сюрёначкі 249
сюрінь 249
сюрінькі-сюрінькі 249
сюрка-сюрка-сюрка 249
сюрюк-сюрюк-сюрюк 249
сюр-сюр-сюр 249
сябер 108
сябэрныя пчолы 216
сявок 49
сягодняйшы 49
сягонячы 82
сяджучый 133
сядзючий 133
сяднік 62
сяледзяўка 94
сяльнік 62
сялядоршы 82, 94
сяміцветка 72
сяніца 133
сярадня 50
сяраўно 50
сярэдык 133

Табун 181
тавар 108, 181

тадыча 50
 тайка 160
 такрок 50
 такывський 150
 талакою 275
 талан 94
 там 275
 тама 275
 тамаваньнє 85, 94
 тамака 275
 тампазаўчора 276
 танкі 281
 тануць 35
 тая 224
 тапля 94
 таптаць 224
 таптун 293
 таптуха 293
 тараны 72
 тарапачэ 94
 тарбэчнік 295
 тарбэчніца 295
 тарка 201
 таркі 82
 таркованка 108
 тарокъла 293
 тарфяніско 50
 тарынука 72
 тарыць 72
 тарэлка 201
 таўжэш 50
 таўкушчы 160
 таўсматы 108
 таўстун 284
 таўстуха 284
 таўсты 281
 таўсьцеразны 117
 таўсьцюк 284
 таўсьцюха 284
 таўчаніца 72
 таўчанка 94
 таўчонка 72
 таўшчэразны 110
 тахаты 150
 тахкаць 62
 таць 117
 тая слава 151
 творнік 181
 тлустасць 82
 тобакерка 201
 тобацірка 201
 тожа 276
 тойчас 276
 тонкі 281

тоня 224
 топіро 139
 топкі 82
 топлыво 151
 топнъць 280
 топтуха 230
 торба 230
 торкаты 151
 торкаць 229
 торкнуты 151
 тоўстая 62
 точно 276
 тпролінь 248
 тпролінька-тпролінька 248
 тпролінь куды 248
 тпролінь назад 248
 тпролічка-тпролічка 248
 тпролька-тпролька-тпролька 248
 тпроль-тпроль-тпроль 247
 тпроля 248
 тпроля куды 248
 тпроля назад 248
 тпроля-тпроля-тпроля 247
 тпру 248
 тпрузеічка-тпрузеічка 248
 тпрузейка-тпрузейка-тпрузейка 248
 тпрузей-тпрузей-тпрузей 248
 тпру куды 248
 тпрусінь 249
 тпрусінька-тпрусінька 248
 тпрусінь куды 249
 тпрусічка куды 249
 тпрусічка-тпрусічка 248
 тпру стой 248
 тпрусь 249
 тпруська 249
 тпруська куды 249
 тпруська-тпруська-тпруська 248
 тпрусь куды 249
 тпрусь-тпрусь-тпрусь 248
 тпрусьютанька-тпрусьютанька 248
 тпрусьюта-тпрусьюта-тпрусьюта 248
 тпрусьютачка-тпрусьютачка 248
 тпрусьютка-тпрусьютка 248
 тпрусьют-тпрусьют-тпрусьют 248
 тпруся-тпруся-тпруся 248
 тпру-тпру-тпру 248
 трам 133
 трамцець 160
 транбулька 117
 транцы 117
 трапачка 50
 трапашка 82, 108
 трапёны 50, 94

трапунок 151
 трасун 50
 тратва 231
 тращотка 289
 тропанка 109
 троса 236
 троха 276
 трошка 110
 тр-р-р 248
 труїзна 160
 трунна 111
 трупешлы 62
 труцень 206
 трушанка 181
 трълуза 289
 трълузень 289
 тръпач 288, 294
 тръпачка 288, 294
 тръпятун 294
 тръпятуха 294
 трыба 50
 трыгубіца 110
 трыножка 201
 трыножок 201
 трысьценак 50
 трытак 151
 трыхі 160
 трэбацімя 50
 трэйці 82
 трэйцяк 181
 трэпачка 151, 201
 трэпы 62
 трэсьціся 50
 тряушша 132
 туга 181
 туга-туга-туга 251
 тудю 276
 гудыжні 276
 тук 128, 151
 тулуб 151
 тумкыць 128
 тупічыць 128
 тупкі 35, 82, 94
 тупко 35, 82
 туркаты 151
 туркыць 128
 турлік 128
 турліць 117
 турлюдзіць 129
 турмын 129
 турыты 151
 тутака 276
 тутанькі 276
 туўсыцяк 284

тхло 224
 тхнуты 151
 тьбалень 289
 тьбалеша 289
 тьбалешка 289
 тьбъла 289
 тьрадэня 289
 тьрадэя 289
 тьрмъса 294
 тъя 281
 тъяся 281
 тыбанюх 129
 тыкаць 117
 тылькнуты 151
 тырадэйка 129
 тырплячкый 151
 тыртїлныця 151
 тыхо-лыхо 151
 тэльбуховаты 181
 тэнч 62
 тэнча 111
 тэптіль 293
 тэрас 50
 тэртка 201
 тэртуха 256
 тэўшч 62

Убіцца 110, 246
 убіцца ў пень 247
 убухацца 246
 убуцець 160
 увабгаць 160
 увагрэцца 117
 увелькі 129
 увет 129
 увечара 110
 угабаті 257
 у глаз 276
 у глупасць 276
 угоръч 224
 угрудкі 129
 удаліна 293
 удвайне 276
 удзет-удзет-удзет 249
 удоваль 276
 удосьвіце 276
 удохці 117
 удругае 276
 удрэбязгі 50
 удурбаць 82
 удирыць 35
 уежна 129
 ужор 225
 ужэ 276

узаветацьку 160
узбагріць 121
узбутувацца 122
узбутуваць 122
узбутуруіцца 122
узбутуруіць 122
уздзябурыцца 62
уздоліць 282
уздуха 82
узоўтра 50
узрыті 257
узрэх 62
узятка 216
узяцца 224
узяць 250
укарміць 181
укашчэк 291
укашчэца 291
уквяліць 117
укладаньне 99, 109
уклейка 225
уклімбоваты 151
уклія 225
украдне 276
украпацца 35
укроп 109
укругаля 276
укружка 276
уламаті 257
улей 216
улець 117
у лецях 276
улійныцца 201
ульёк 216
улэмпіць 50
умардавацца 245
умарыцца 244
уматацца 246
умаць 111
умека 293
уместа 276
умесці 277
уначэ 50
унесьці 111
у нет 277
унікаць 117
унос 216
унука 72
унурыцца 129
упадрад 160
упакот 277
упалянтаваць 50
упарану 277
упарыцца 246

у пастух 249
уперць 244
у пеўні 277
упіваць 111
упліскацца 160
упомыток 151
упорацца 160
у прогаладзь 277
упрочкі 277
упрыньдзіцца 160
упрыседку 277
упрытык 277
у пуню 249
упярэд 248
урабіць 181
урад 277
уродзі 277
уруна 109
урэдна 277
уседно 277
усіхны 129
ускарэбкацца 117
ускрыкаць 117
усперць 244
устрэпыцца 129
усур'ёз 277
усьпячэньня 129
усьпяцца 129
усюдаю 277
у табун 249
уталопіцца 50
утаміцца 244
утарэпіцца 257
уточ 277
утравіцца 117
утрайне 277
утрапаваць 82
утрапеньё 82
утратная 302
утэрэбіцца 257
ухабатавацца 160
ухадзіцца 245
ухадокаць 160
уціранік 160
уцю 250
уцю куды 250
учоры 277
учыціль 291
ушчапляньё 72
ушчырэпіцца 51
ушчэпа 72
ўяпа 183, 193
Фаерка 51
файны 85

фаміля 51
фарсуля 295
фарсуля 295
фарсун 295
фарсуня 295
фарсуха 295
фіў-фіў-фіў 248, 250
фраярыцца 51
фура 188
футрына 83
фяўраль 51

Хаваць 51
хадзенька 94
хадзіць 302
хадок 293
цельбухо 165
хадуха 293
хадыка 293
хакъла 285
халдося 288
халдэся 288
халдэя 288
халерыя 118
халуй 288
халяр'ё 118
хамло 129
хамуйла 129
хамула 129
хамут 235
хандожыць 225
харашэ 51
харашэнька 277
харт 285
хатыня 151
хахолья 132
хаці 118
хвазянуць 111, 118
хванда 51
хваравека 35
хварун 285
хваруха 285
хворысьця 132
хвост 83, 228
хвостач 151
хвытацца 129
хвэцкі 51
хвэцко 51
хібавы 83
хібара 129
хібет 165
хібетніца 160
хіжы 51
хімерыды 160

хіркаць 160
хітацца 257
хітрона 291
хітруга 291
хітрун 291
хітруха 291
хітрэц 291
хлап'я 265
хлебня 118
хлеб пчаліны 216
хлёпа 292
хлёпъла 292
хлус 294
хлуса 294
хльбастун 294
хльбастуха 294
хльбъста 294
хлѣмъзда 294
хлыма 293
хлымъла 293
хлында 293
хлындъла 293
хлюндра 62, 283
хляба 134
хлябец 216
хляпястацца 51
ходакы 151
ходзіла 293
холобуда 165
хомут 235
хорішч 152
хорішчый 152
хорошый 152
хорашэ 152
хотка 94
хоха 129
храпнѣць 280
храсьціць 51
хрост 230
хрыбетнік 228
хрыпаты 152
хрыпуля 152
хрыпъла 285
хряматы 152
худоба 181
худобіна 181
худыш 284
худыша 284
худышка 285
хѣдзя 281
хѣлтамень 294
хѣлтамеша 294
хѣлтамешка 294
хѣлтъма 294

хъхлач 283
 хылудзіна 129
 хынянѣм 129
 хэньць 282

Цаган 51, 111, 118
 цалы 51
 цваны 94
 цегмо 182
 цегоўка 230
 целепкаць 182
 целеш 165
 целица 182
 цельбухі 182
 цельбухо 165
 ценето 230
 цень 285
 цеперака 277
 цеперачы 109
 цесярся 51, 62
 цермяць 35
 цета 277
 цетак 278
 цетта 278
 цеттака 278
 цёмначы 109
 цёнгля 31
 цёпа 287
 цёпка 287
 цёрла 111, 295
 цёсь-цёсь-цёсь 248
 цёха 287
 цёха-мацёха 287
 цёхця 129
 цёхыць 129
 цівка 152
 цівося 109
 цівяняты 266
 цімоха 288
 ціпа-ціпа-ціпа 250
 ціпанькі-ціпанькі 251
 ціпачкі-ціпачкі 251
 ціпер 111
 ціпкі-ціпкі-ціпкі 251
 ціпуль-ціпуль-ціпуль 250
 ціпулькі-ціпулькі 251
 ціп-ціп-ціп 250
 ціпынь 251
 ціпы-ціпы-ціпы 250
 ціхом 83
 ціціва 225
 ціцюп 248
 цобнуць 225
 цо-цо-цо 182

цу 250
 цуга 291, 296
 цу куды 250
 цунтар 83
 цурка 233
 цу ў пуню 250
 цяган 286
 цяганка 286
 цябаты 182
 цубыліна 131
 цыбур 83
 цыган 51
 цыгун 111
 цымбрук 35
 цымбъла 286
 цыранка 94
 цыркаць 182
 цырубалка 84
 цытра 94, 295
 цыцка 62
 цывёрды 118
 цывігнуць 130
 цэбер 201
 цэберок 201
 цэбрык 201
 цэлка 83
 цэн 51
 цэп 236
 цэра 62
 цэўка 225
 цю 250
 цюзік 130
 цю куды 250
 цюпа 288
 цюпка 288
 цюпня 288
 цюўпня 288
 цю ў пуню 250
 цюха 287
 цюха-мацюха 287
 цюцік-цюцік-цюцік 250
 цюцінька-цюцінька 250
 цюцічка-цюцічка 250
 цюцька 165
 цюцька-цюцька-цюцька 250
 цю-цю-цю 250
 цюшка 225
 цягачка 202
 цягі 225
 цягно 293
 цялух 249
 цялух куды 249
 цялух-цялух-цялух 248
 цялуша-цялуша-цялуша 248

цялушка-цялушка-цялушка 248
 цялуш-цялуш-цялуш 248
 цяльпук 293
 цяляпей 84
 цяпаты 152
 цяпло 110, 111
 цяплушка 72
 цяпнуты 152
 цярпучый 133
 цясюта-цясюта-цясюта 248
 цясютачка-цясютачка 248
 цясютка-цясютка-цясютка 248
 цясят-цясят-цясят 248
 цяўпень 287
 цяўпеша 287
 цяўпешка 287
 цяшкі 281
Ча 118
 чабарка 202
 чабохаць 225
 чавіті 257
 чавун 202
 чаган 202
 чалавек 265
 чапалас 95
 чапіцца 110
 чапурненна 278
 чапурыцца 62
 чарапок 202
 чарап'янка 161
 чарас 51
 чарачкі 216
 чарва 217
 чарка 202
 чарнічына 131
 чарноля 286
 чарнуля 286
 чарнуха 286
 чаропка 95
 чэрэп'е 202
 часночына 72
 часнык 83
 часьцеком 278
 чат 130
 чата 73
 чатэры 52
 чаус 202
 чаўн 202
 чаўрэць 62
 чачотка 289
 чачэня 288
 чвертка 202
 чвортка 118
 чвэд 152
 чвэрыты 152
 чвэрыць 83
 чкі-чкі-чкі 73
 чмур 291
 чмурыла 291
 чмут 291
 чмуціла 291
 чоботы 152
 чоловычно 152
 чоловырныско 152
 чоп 225
 чубачыты 152
 чукавы 130
 чукі-чукі-чукі 249
 чук-чук-чук 249
 чукуць 130
 чучка 95
 чучэла 283
 чш-ш-ш 248
 чэрванец 284
 чыгун 202
 чыкільда 166
 чыколдаті 257
 чынёнка 230
 чыпчыліндра 62
 чырінь 152
 чырэня 152
 чысныця 152
 чысыціць 182
 чыта 130
 чэбрык 202
 чэкушка 202
 чэлюсьць 152
 чэляць 118
 чэр 217
 чэрань 52
 чэрв 217
 чэрвіць 217
 чэрвяк 229
 чэржнік 35
 чэрпак 203
 чэрэп 203
 чэсак 166
 чэсь 111, 118
 чэўраць 52
 чэхоня 228
 чэцьвертак 182
 чэчота 200
 чэчэнь 152
 чэшка 203
 чэшчэна 203
Ша 152
 шавялявуй

шаймора 118
шалупайкі 161
шалупая 118
шалуцька 283
шанполіцца 118
шапка 217
шарагі 95
шарак 52
шарасьцець 118
шарачак 62
шарая гадзіна 83
шарсцянка 73
шарудзіцца 62
шархоўка 236
шарцоваць 238
шарцуга 237
шары 83
шаснастка 118
шастун 109
шаўлюга 63
шаўльсьці 52
шаценька 278
швайка 52
швара 237
швардэлык 130
шворыты 152
швэд 152
швэдар 31
шкалік 203
шкаплеры 63
шкарупка 35
шкафчык 83
шкет 287, 296
шкецьця 296
шкілёндра 95
шкілоньдзік 287
шкліна 256
шко-шко-шко 182
шкрома 294
шкромъла 294
шкрэбці 230
шкуйна 52
шкуцьця 132
шкырінь 249
шкырінь куды 249
шкырінь удвору 249
шкырінь у пуню 249
шкырь 249
шкырь куды 249
шкырь удвору 249
шкырь у пуню 249
шкыря 249
шкыря куды 249
шкыря ўдвору 249

шкыря ў пуню 249
шлабан 83
шлаг 237
шлагавацца 238
шлапатаць 225
шлёп-майстра 293
шлокатна 278
шлунак 182
шлунья 132
шлупак 130
шлыгаць 63
шлыговаць 238
шлык 130
шлында 293
шлындъла 294
шлюбавіны 302
шлюбны 302
шлюп 302
шмякнуцца 130
шляпота 130
шмалытына 152
шмаляц 31
шмара 153
шмароваты 153
шмаровыдло 153
шмацьця 132
шмуляк 283
шмуля 283
шмыга 153
шнар 95
шнур 225
шныхыріць 130
шолом 153
шоплік 35
шорба 52
шорня 133
шост 225
шоя 130
шпар 95
шпарніца 182
шпарована 257
шпароваті 257
шпары 109, 153
шпургануць 52
шрыга 95
шрыкоўка 237
шпырка 191
штаніна 131
што-віда 261
што-кольвяк 52
што-кольяк 52
штурма 153
штынкеціна 52
штыль 230

шубуный 130
 шубуняць 130
 шугавей 130
 шума 258
 шура-бура 153
 шутачка-шутачка-шутачка 249
 шутачкі-шутачкі-шутачкі 249
 шута-шута-шута 249
 шутка 182
 шутка-шутка-шутка 249
 шуткі-шуткі-шуткі 249
 шут-шут-шут 249
 шуты 182
 шуты-шуты-шуты 249
 шучу-чу-чу 249
 шчавей 83
 шчавок 130
 шчанілла 282, 293
 шчань 203
 шчанюк 293
 шчатке 83
 шчопсыці 63
 шчоўя 111
 шчука 225, 228
 шчупак 228
 шчурэня 166
 шчыгла 285
 шчыгульна 278
 шчык 166
 шчыпер 63
 шчырыць 161
 шчэ 98, 109, 278
 шчэнь 293
 шшорыцца 217
 ш-ш-ш 251
 шэвэрваніц 294
 шэвэрванка 294
 шэлахвост 294
 шэлахвостка 294
 шыйка 165
 шылаваты 182
 шылега 166
 шылінь 248
 шылінь куды 248
 шылінь назад 248
 шыловаты 182
 шыль 248
 шыль куды 248
 шыльля 132
 шыль назад 248
 шыля 248
 шыля куды 248
 шыля назад 248
 шымпіты 153
 шынь 248
 шынь куды 248
 шынь назад 248
 шыптюга 153
 шыпухам 130
 шырховацца 238
 шырховаць 238
 шырхоўка 109, 237
 шытны 83
 шыцік 294
 шышыковаты 153
 шэкрыдзь 130
 шэліг 130
 шэно 153
 шэнок 203
 шэпшало 85, 95
 шэрэцянь 84
 Юда 289
 юнда 290
 юндола 290
 юндуха 290
 юрочык 130
 юс 250
 юс куды 250
 юс у пуню 250
 юха 63, 168
 юшка 230
 Ягрыста 118
 ягъдзіна 282
 ягыдзіна 131
 ядок 295
 ядрана 278
 ядун 295
 ядыла 295
 яёрка 83, 84
 яжгур 225
 язюк 228
 якліль 278
 яклілься 278
 як ты ны бач 153
 ялавіца 182
 ялаўка 183
 ямкі 63
 яндзола 290
 япа 130, 183
 ярабей 84
 ярабіна 84
 ярба 73
 ярбалозіна 84
 ярэмец 183
 ясёнка 63
 яхна 130
 ячук 130
 яшчык 203

ЗМЕСТ

Ад рэдактараў	3
М. Ф. Гуліцкі. Рукапісныя матэрыялы для слоўніка беларускай дыялектнай мовы	7
А. А. Крывіцкі. Тры этапы фарміравання беларускай дыялектнай лексікаграфіі	15

ЛЕКСІЧНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ГАВОРАК

Я. М. Рамановіч. Да слоўніка Гродзеншчыны	30
І. Я. Лепешаў. З лексікі вёскі Бершты Шчучынскага раёна	36
А. К. Усціновіч. Асаблівая лексіка гаворкі аколiц Любчы	53
Г. М. Аляксейчык. З дыялектнай лексікі Навагрудчыны	64
А. М. Прышчэпчык. Лексіка Свержаньскай гаворкі	74
І. І. Крамко. Мясцовыя словы адной прынёманскай гаворкі (іменная лексіка)	84
М. В. Бірыла. З лексікі Чырвонаслабодчыны	96
І. Я. Яшкін. З лексікі вёсак Дудзічы і Азярычына Пухавіцкага раёна	110
А. А. Крывіцкі. У слоўнік Мсціслаўшчыны	119
Ф. Д. Клімчук. З лексікі цэнтральнага Загароддзя	135
Н. Д. Корань. Да палескага дыялектнага слоўніка	154
М. У. Яшчыкоўская. Лексіка гаворкі вёскі Зімовая Буда Мазырскага раёна	162

НАРОДНАЯ ТЭРМІНАЛОГІЯ І НАМЕНКЛАТУРА

В. В. Шур. Матэрыялы да слоўніка жывёлагадоўчай лексікі Мазыршчыны	167
Г. А. Цыхун. Палескія назвы посуду, бочак, кошыкаў і іншых ёмістасцей	184
Ю. Ф. Мацкевіч. Лексіка пчалярства	204
А. Я. Баханькоў. З рыбалоўнай лексікі Полаччыны	218
Т. Р. Белайчук. З лексікі нараўлянскіх рыбакоў	226
С. Г. Лобач. З лексікі беларускіх плытнікаў	231
Г. Ф. Юрчанка. Некаторыя лексічныя групы ў гаворцы Мсціслаўшчыны	239
Г. У. Арашонкава. З дзеяслоўнай лексікі гаворак брэсцка-пінскага арэала	252
Е. Ф. Дуброўская. Прыслоўі ў гаворцы вёскі Вялікія Аўцюкі	258
М. Н. Крыўко. Экспрэсіўныя назвы асобы ў гаворцы в. Манякова Міёрскага раёна	279
Н. М. Лявончык. Лексіка вясельнага абраду	297
Індэкс	303

На беларусском языке. **ИЗ НАРОДНОГО СЛОВАРЯ.** Издательство «Наука и техника». Минск, Ленинский проспект, 68. Редактар *Л. А. Шрубок*. Вокладка *А. Ф. Карчагіна*. Мастацкі редактар *В. В. Саўчанка*. Тэхнічны редактар *Т. В. Лецьен*. Карэктар *Н. М. Тарасевіч*. Друкуецца па пастанове РВС АН БССР. АТ 11051. Здадзена ў набор 11.XII-74 г. Падпісана да друку 7.III-75 г. Фармат 84×108¹/₃₂. Папера друк. № 1. Друк. арк. 11,0. Ум. друк. арк. 18,48. Уч.-выд. арк. 16,3. Выд. зак. 41. Друк. зак. 1411. Тыраж 5800 экз. Цана 73 коп. Друкарня імя Францыска (Георгія) Скарыны выдавецтва «Навука і тэхніка» АН БССР і Дзяржкамітэта СМ БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. Мінск, Ленінскі праспект, 68.